

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiletlioglu.com

Kayseri Kale ve Surları

Halit Erkiletlioğlu

(Kitabın Künyesi)

Birinci Baskı Kayseri 2023

 T m hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiletlioglu.com

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar

Sunuş

Önsöz

Giriş

Kısa Kayseri Tarihi

BİRİNCİ BÖLÜM

KAYSERİ KALE VE SURLARI

Eskişehir gibi Erciyes'in eteklerinde kurulmuş olan Mazaka'yı (Kaicare) kuşatan surlar.

Ovada Geniş Bir Alanı Kaplayan Surlar

Daraltılan Surlar

Dânişmend Meliği Muhammed Gâzi'den itibaren daha da daraltılarak onarılan ve ilâveler yapılan İslâmî Dönem surları ve kapıları

Meydan Kapısı (Demir- Odunpazarı Kapısı)

At Meydanı Kapısı

Hisarönü Kapısı

Sivas Kapısı

Kıçıkapı (Ayavasil Kapısı)

Boyacı Kapısı

Yeni Kapı

Dış Surların Gizli Kapıları

Sur İçinin Ticarî ve Sosyal Yapısı

Ahmed Nazif Efendi'nin Sur İçi Anlatımı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

İç Kale'in Kuzeyindeki Selçuklu İlâvesi Olan
Devlethâne Bölümü

İç Kale (Ahmedek)

Kale İçi Camisi-Hapishânesi ve Mahalleleri

İç Kale Kapıları

Arslanlı Kapı

Dizdar Kapısı Kapısı

Kuzey Cepheye Sonradan Açılan Kapı

İç Kale'nin Gizli Kapıları

İç Kale Yönetimi ve Görevlileri

KAYSERİ KALE VE SURLARINDAKİ
KİTÂBELER

Yoğunburç Kitâbesi

İç Kale Doğu Burcundaki I. Alâeddin
Keykubad Kitâbesi

Kalenin Onarımı İle İlgili Olduğu Tahmin
Edilen Selçuklu Kitâbesi

Dulkadıroğlu Kitâbesi

İç Kale Güney Cephe İç Kapıdaki
Karamanoğlu Pir Ahmed'in Fatih Sultan Mehmed
Adına Yazdırdığı Kitâbe

İç Kale Doğu Kitâbesi

Karamanoğlu Kitâbesi

Arslanlı ve Dizdar Kapılarında Lento Olarak
Kullanılan Kitâbe Parçaları

Yeni Kapı Kitâbesi

İç Kale Onarımları sırasında Kullanılan
Toplama Malzemeler

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

KAYSERİ KALE VE SURLARINDA
YAŞANAN ÖNEMLİ TARİHİ OLAYLAR
SURLARIN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ
SONUÇ

İKİNCİ BÖLÜM
KAYSERİ ÇEVRESİNDEKİ DİĞER KALE,
SUR VE GÖZETLEME BURÇLARI

1-Kültepe-Kaniş Surları	20-Kulpak Kalesi-Develi
2-Lifos Surları	21-Viranşehir Kalesi-
3-Taşlıburun Kalesi	Pınarbaşı
4-Hisarcık Kalesi	22-Şerefiye Kalesi-
5-Seykalan Hisarı	Pınarbaşı
6-Akkale	23-Bozkale-Pınarbaşı
7-Zırha Kalesi	24-Karakale-Pınarbaşı
8-Parsenos Kalesi	25-Viranşehir Kalesi-
9-Yuvalı Köyü Kalesi	Pınarbaşı
10-Melikgazi Kalesi	26-Şeyhşaban Köyü
11-Akkışla Kululu Kalesi	Kalesi-İncesu
12-Develi Kalesi	27-Güney Kale-Yahyalı
13-Develi Karahisarı-	28-Gerzile Kalesi-Yahyalı
Yeşilhisar Kalesi	29-Bostanlı Kalesi-
14-Şahmerik Kalesi-	Yahyalı
Develi	30-Çamlıca Köyü Kalesi-
15-Bileç Höyük Kalesi	Yahyalı
15-Öksüt Kalesi-Develi	31-Aşirlik Kalesi-Yahyalı
16-Kaleköy Kalesi-Develi	32-Köşk Kalesi-Yahyalı
17-Yeniköy Kalesi-Develi	33-Hopur Kalesi-Yahyalı
18-Tombak Kalesi-Develi	34-Kavak Kalesi-Yahyalı
19-Bakırdağ Kalesi-	
Develi	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Fotoğraflar DİZİN

a. g. t. = adı geçen
tez

Ank. = Ankara

Ans. = Ansiklopedi

Ark. = Arkeoloji

Bk. = Bakınız

Bel. = Belediye

Çev. = Çeviren

Ed. = Edebiyat

Ens. = Enstitü

Fak. = Fakülte

H.E. = Halit

Erkiletlioğlu

Haz. = Hazırlayan

İmp. = İmparator

İst. = İstanbul

Kays. = Kayseri

Kol. = Koleksiyon

M.Ö. = Milâttan

Önce

M.S. = Milâttan

Sonra

S. = sayfa

Sem. = Sempozyum

Şb = Şube

T.T.K. = Türk Tarih

Kurumu

Kısaltmalar

a. g. e. = adı geçen
eser

a. g. m. = adı geçen
makale

a. g. p. = adı geçen
proje

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ünv. = Üniversite
v.s. = ve sâire

Yay. = yayını

Özet

Şehir, kurulduğu tarih olan M.Ö. 12-9. yüzyıllardan itibaren beş defa yer değiştirmiştir. İlk şehir olarak kabul edilen Mazaka ve hemen onun yanına kurulan Hellen şehri (Kappadokya dönemi) Eusebeia, 4. yüzyıldan itibaren Battalaltı'ndan başlayıp ovada geniş bir alanı kaplayan Caesareia (Kayseri), 6. yüzyılda daraltılarak güçlendirilen Caesareia ve Türk-İslâm döneminde İçerişar merkez olmak üzere etrafında gelişen Kayseri olarak ifade edebiliriz. Bu evrelerin her birinde etrafı surlarla çevrilerek güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca başta Develi, Yahyalı ve diğer ilçelerle köyler olmak üzere yakın ve uzak çevresi de dış müdahalelere

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

karşı yirmi civarında kale veya gözetleme kulesiyle donatılmıştır.

Abstract

The city was founded in BC. 12-9. It has changed places five times over the centuries. Mazaka, which is considered to be the first city, and Eusebeia, the Hellenic city (Cappadocia period) established right next to it, Caesareia (Kayseri), which started from Battalaltı and covered a large area in the plain from the 4th century, Caesareia, which was narrowed and strengthened in the 6th century, and İçerişar center in the Turkish-Islamic period. We can express it as Kayseri, which develops around In each of these phases, it was tried to ensure its security by surrounding it with walls. In addition, its near and far surroundings, especially Develi, Yahyalı and other districts and villages, are equipped with around twenty castles or watchtowers against external interventions.

Takdim

Erkiletlioğlu'yla ilk defa 1992 yılında tanıştık. Görüşmemizden, dış hekimi olduğundan ziyade tarih ile uğraşan kültür ve sanat insanı özelliği aklımda kalmıştı; bir de siyâset. Aradan geçen bunca yıldan sonra ortak ilgilerimizin, dostlarımızın, okuduğumuz kitapların, gidilen yerlerin fazlaca örtüşüğünü, derinleştiğini ve katmanlaştığını fark ederek neredeyse her gün bir şekilde iletişime geçtiğimiz bir kişi oldu Halit Bey. Tarih-kültür-sanat üçgenindeki ilgisinin kitaplaşan bir boyutu var elbette. Kendi deyimiyle, geniş zamanda kullanılan “yazar” sıfatı süreklilik isteyen bir eylemi çağırıştırır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kendisi yeri ve zamanı gelince çalışmalarını, konusu bazen tespih, bazen de mufassal tarih olabilen bir makale ya da kitaba dönüştürür.

Başarılı bir diş hekimi olan birinin bu konularla ilgilenmesi takdirlerin gölgesinde uzmanlık dışı bir girişim olarak ele alınıp eleştirilebilir. Zamanı tersine akıtabilseydik kanımca “Dendanî” belki de tarih eğitimi alacak ve hayatın akışı o yönde şekillenecekti. Bitki çiçeklerinin, yapraklı sürgünlerin biçim değiştirmesinden meydana geldiklerini anlayan ve açıklayan bilim

insanı olan Alman halk ozanı Goethe (Johann Wolfgang Von Goethe 1749-1832) Botanik

Öğrenimimin Hikâyesi başlıklı yazısında “Yazık ki ben az çok bir ozan olarak tanınıyorum ama benim tabiat bilimleri öğrenim ve incelemeleri için ne kadar çabaladığımı bilen pek az” derken bu denli bir ilginin ve de açığa çıkan eser ve fikirlerin diploma ile ilgili olmadığını anlatmakta bizlere (Alıç Ağacı ile Sohbetler, Hikmet Birand). Kardeşi Halil Edhem Bey ile karıştırılsa da Sorbonne’de hukuk ve resim eğitimi ile fizikte lisans eğitimi almış olma ihtimâli Osman Hamdi Bey’in (1842-1910) kültür ve sanat tarihimize katkısı, çabaları ve eserleri en derin takdirlerimizi hak etmektedir (Bilimin Öncü Kadını, Remziye Hisar). İyi ki bu ve buna benzer kişiler bu dünyaya gelmişler ve yaşamışlar. İnsanlık tarihinin kültürel gelişimine tarifsiz katkıları yanında birçok keşif ve icatlarda da karşımıza yine bu insanlar çıkmaktalar. Birçoğunun kendi zamanlarına yetişemesek de, yaklaşık 4,5 milyarlık dünya tarihinde kıymetini yaşarken bildiğimiz ve takdir ettiğimiz bu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

değerli insanlar ile aynı zaman diliminde bulunmamız bizler için tarifsiz bir onur ve övünç kaynağı olsa gerek.

Bir noktadan sonra hayatı kendi akışına bırakmak ve kenara çekilmek mi yoksa heyecanla sonsuza kadar yaşayacakmış gibi çalışmak ve üretmek mi? Bazı başlıklar var ki hem çok emek istemekte hem de cesaret. Yazma isteği, uluslararası literatüre nitelikli katkı sağlama eğilimi bazen bir tutku boyutuna ulaşabiliyor. Tam olarak anlaşılması için kendi dilinde, States of Matter kitabında yazar David L. Goodstein “Ludwig Boltzmann, who spent much of his life studying statistical mechanics, died in 1906, by his own hand. Paul Ehrenfest, carrying on the work, died similarly in 1933. Now it is our turn to study statistical mechanics.” cümleleriyle bilime olan tutkularını ölümüne gözler önüne serer.

Her kitap gibi, çok değerli zaman ve emek isteyen bazı kitaplarına başlama arifesinde Halit Bey'in paylaştığı düşüncelerin çevresindeki herkese örnek olması gerektiğini düşünüyorum. Erkiletlioğlu'nun her yeni başlıkta amansız bir tutkuyla ve heyecanla çalıştığını ziyadesiyle görüyoruz. Bu disiplin ve nitelikteki araştırmacı kişilere çalışma imkânı sağlamak ve yardımcı olmak akademiler için kaçırılmaz fırsatlar barındırmaktadır. Kendi kabiliyetleri yanında kurumsal altyapı ve güncel araştırma teknikleriyle yerel, ulusal ve evrensel bilime katkı sağlaması keşke bir hayal olmaktan öteye ulaşsaydı ve bu meraklı, üretken insanlar kürsü ve enstitülerde boy gösterebilselerdi.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kayseri'nin tarihi kaleleri, Anadolu'nun önemli kaleleri arasında yer almaktadır ve bu kalelerin tarihi ve mimari özellikleri oldukça zengindir. Geçmişte yapılan çalışmaların, ölçümlerin, çizimlerin ne kadar değerli olduğunu ifade etsek azdır. Günümüzde kalelerin ve surlarının halen bir ilgi merkezi olması, yeni yorum ve bilgilerle tekrar değerlendirilmeleri yerel ve ulusal literatürde yer almaktadır.

Şehir içinde ve düz bir zeminde inşa edilmiş ender iç kalelerden ve surlardan birine sahiptir Kayseri. Tüm bilgi ve kaynakları bir tarafa bırakarak salt kale ve sur tanımı ve amacı üzerinden bir düşünceyle; Kayseri gibi düz bir yerleşim yerinin tam ortasına neden kale ve onu çevreleyen surlar inşa edilmiştir? Kent tarihinin daha eskiye dayandığı bilindiğine göre, akla gelen en mantıklı görüş yerleşimin ve onu koruyan yapıların savunulması en kolay fakat ulaşılması ve ele geçirilmesi oldukça zor olan daha yüksek bir tepede ve konumda konuşturulmasının gerekliliği değil midir? Böyle bir ovaya yerleşmekte kentin zaman içinde oldukça nazlı davranmasının kendine göre son derece mantıklı gerekçeleri sıralandığında; zeminin sulak, bataklık, sivrisinek kaynağı olduğu neredeyse milattan itibaren bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu eserin belki de çıkış noktası diyebileceğimiz Kayseri kalesi ve surları tarihi hakkında literatürde birçok çalışma karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın bazı aşamalarında alanda ve yerinde inceleme, ölçme, fotoğraflama, güncel referansları inceleme, karşılaştırma, modern bilgilerle konumlandırma gibi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

nitelikli işler yapılmıştır. Hatta zemine yakın kalenin blok sur taşlarının ölçümleri, taşın cinsi, yönü gibi uzmanlık gerektiren başlıklar için uzmanına danışılmıştır. Bu taşlarda ya da taşlar arasında bir işaret aramak, bulunan simge veya damgadan tarih çıkarmak ve dönemine gitmek gibi dikkat ve yorum gerektiren gayretler gösterilmiştir. Kitabe ve kitabe parçalarının yeniden fotoğraflanması, devşirme taşların tespiti, restorasyon uygulanan bölge ve hatların belirlenmesi gibi çalışmalar bazen yeni yorumlarla verilmiştir.

Daha duru bir tarih bilgilendirmesi adına kitabın tam orta yerinden konuşmak gerekirse; Halit Bey'in çıkış noktası da tam burası aslında. Sur kalıntılarının ve yerleşim yerlerinin okumasını iyi yaparak, sikkeler üzerinden bir tarihlendirme çabasına girmiş, durup dururken sikkeler üzerinde karşımıza çıkan sur/surlar kelimesinin derinlemesine yorumu yapılmıştır. Bu yorum, bilinenlerin aksine surlar hakkındaki tarihllemeyi kaydirmiştir. Elbette ilk kaynaklar çok önemli. Diğer taraftan, sosyal bilimlerde bilgilerin mutlak doğruluğundan bahsetmek ve yazılarda kullanmak çok cüretkâr bir adım olarak düşünülebilir. Yazar bu noktada, rutinin dışına çıkarak geçmiş bilgilerin doğruluğunu sorgulamış ve kırılma noktası olarak tabir edeceğimiz bilginin kimden itibaren bu şekilde aktarıldığına değinmiştir. Bu savını perçinleştirmek adına en önemli adımı, tarihlendirme olayının bütün bu parametrelerden bağımsız olarak yapılabilmesinin mümkün olup olmadığı yaklaşımı olsa gerek. “Keşke salt bir blok taş üzerinden laboratuvar deneyleriyle

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

tarihlendirme yapılabilse” isteği Erkiletliođlu’nu heyecanlandırmıştır. Fakat mevcut teknoloji ile şimdilik sadece taşların oluşum yaşının belirlenebilmesi ve surların gerçek yapım tarihi hakkında bilgi veremeyişi de bir sūrpriz değil. Yazar, buradan yola çıkarak çevre tař ocaklarının izini sūrmeye ve blok sur taşlarının hangi ocaktan temin edilmiş olabileceğine somut verilerle ışık tutmaya çalışmıştır. Bu eserle arkadan gelenlere ve heveslilere sağlam, derin ve geniş bir yol açtığı şüphesizdir.

Osman Özsoy* / 1 Mayıs 2023-Kayseri

* Prof. Dr. Kayseri Üniversitesi Öğretim Üyesi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Önsöz

Yedi bilgilerden birisi olan Muetuslu Thales, her şeyin temel maddesinin su olduğunu söyler; Heraclitus ise ateş; Magi rahipleri su ve ateş; Anaksagoras'ın öğrencilerinden olan ve Atmaklar tarafından "sahnenin filozofu" diye adlandırılan Buripides ise hava ve toprak olduğunu bildirdiler, Euripides, toprağın göklerin yağmurlarıyla döllenerek, insanoğlunun ve dünyadaki tüm canlı varlıkların yavrularını doğurduğunu savunur; topraktan gelen her şey, zamanın karşı gelinmez gücüyle sona ulaştığında yine ona gider; havadan doğan her şey aynı şekilde yine göklere döner; hiçbir şey yok olmaz. Vitruvius¹

İnsanoğlu, hayatının her döneminde savunma ve güvenlik ihtiyacı duymuştur. Kaleler ve surlar da şehirleşmiş toplumlarda, düşmanın gelişinin beklendiği yollar üzerine, stratejik öneme sahip olan şehirlerin etrafına, geçit ve dar boğazlara yapılan savunma veya gözetleme amaçlı kalın ve yüksek duvarlı askerî yapılarıdır. Sanat Ansiklopedis'inde; *"Düşmandan korunmak ve onun saldırısına engel olmak için kalın ve sağlam duvarlardan yapılmış olup, düşmana ok ve mermi atma amaçlı siper ve mazgalları bulunan binalardır."* tarifi yapılmaktadır². Bu tür tahkimatlar antik çağlardan beri kullanılmaya başlanmış ve askerî işlevlerinin yanı

¹Vitruvius, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yay. Çev. Suna Güven, 4 baskı 2005 s. 167

² Pakalın Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II**, Millî Eğitim Basımevi, İst. 1983, s. 143

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sıra idarî, siyasî ve ekonomik merkez olarak iş görmüştür.

Kaleler, stratejik ve askeri önemi olan yerlerde yapılan, şehir halkının ve askerlerin sığınmasına ve savunmasına elverişli kalın ve yüksek duvarları olan sağlam yapılar olduğu için “şehir” demek, sur ya da kale anlamına gelmekteydi. Kale, halk için o kadar önemliydi ki Kappadokya ve Roma sikke ve heykellerinde birçok örneği göüldüğü gibi şehir tanrısı “Tyche”, başında kale simgesiyle temsil edilmekteydi.

Bronz, 2.1 gr. 13-14 mm. Yüzü; Tyche büstü (şehir ve şans tanrısı), Diğer yüzü; **EYΣE/ BEIAΣ** yazısı ve sola dönük olarak ayakta duran Athena [H.E. Koll.]

Türkçede kıla, kalav, kale olarak kullanılan bu savunma yapıları, Azericede “gala”, Başkurtçada “niğıtma”, Kazakçada “korğan”, Kırgızcada “çep”

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kelimeleriyle ifade edilmektedir ³ .Türkler İslâmiyet'i kabul etmeden önce kale veya şehir yerine “balık” kelimesini Oğuz Türkleri ile Karahanlı Türkleri ise “Balık” yerine “Kent” sözünü kullanıyorlardı.

Arapçadan dilimize girmiş olan “kale” den başka “sur” kelimesi de “şehrin etrafını çeviren yüksek duvar” anlamına gelmektedir. Sur, kal'a ve hisar kelimeleri bazen aynı anlamda bazen de farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Arapçada “kal'a” olarak yazılan kelime aynı zamanda hisar anlamı da taşımaktadır. Çünkü hisar kelimesi de “hasr” kökünden gelip “kuşatma, etrafını sarma” anlamlarını taşımaktadır. Ancak biz Hisarı içinde hükümdara, kale kumandanına ve askerlere ait barınma yerleri de olan daha büyük tesisler için kullanmayı tercih ediyoruz (Anadolu Hisarı, Rumeli Hisarı gibi).

Yani sur, bütün şehri kuşatan duvar, kale ise küçük bir stratejik alanı çeviren daha muhkem ve korumalı bir yapıdır.

Tarihin en erken çağlarından itibaren kale mimarisi tekniğin, askerlik ve savaş usullerinin ilerleyişine paralel bir gelişme göstermiştir. Hatti, Hitit, Urartu, Roma, Bizans ve Haçlı kaleleriyle Selçuklu ve Osmanlı kaleleri arasında bâriz farklar olmakla beraber hendek, çifte duvar sistemi, kapıları çifte burçla koruma gibi bazı önemli esaslar çok eski çağlardan yakın tarihlere kadar kullanılagelmiştir.

³ Ercilasun, Ahmet Bican, **Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü**, I, Ankara, 1991, s. 428.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Tablet Üzerinde Bir Kale Savaşı Tasviri- British Muzeum –Londra

Kaleler şehirlerin savunması için o kadar önemlidir ki Orta Çağda Floransalı Niccolo Machiavelli (1469-1527) “Savaş Sanatı” kitabında kaleler için ayrı bir bölüm ayırarak o dönemdeki kalelerin nasıl olması gerektiğini şu cümlelerle ifade etmektedir: *“İnsanlar yapay olarak güçlendirilmiş bir kale inşa edecekleri zaman, düz bir yer arıyorlar. Bunun için ilk zekice yöntem, duvarın dolambaçlı ve dönüşleri, girintileri çok olacak şekilde yapmaktır. Bu yöntem düşmanın duvarın yakınına gelmesini imkânsız hale getirir. Çünkü sadece cepheden değil, kanatlardan da kolayca vurulabilir. Eğer duvarlar yüksek yapılırsa, topçu ateşine daha çok maruz kalınır; çok alçak yapılırsa, bu kez tırmanılarak çıkılması kolay olur. Duvarların önüne, dayanacak merdivenlere karşı hendek kazdığınız zaman, eğer düşman bu hendekleri doldurursa (büyük bir ordunun kolayca yapabileceği gibi) duvar, düşmanın eline geçer.*

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bu yüzden her zaman daha iyi sonuca varmak için, inanıyorum ki her iki sıkıntılı duruma karşı da çare üretmek zorunda kalırsanız, duvar yüksek yapılmalı ve hendek dışarıya değil içeriye kazılmalı. Bu kullanılabilen inşaat yöntemlerinin en güçlüsüdür, çünkü sizi hem topçulardan hem de merdivenden korumuş olur, ayrıca düşmanın hendeği doldurması da zordur. Şu halde duvar, araçlarınızın izin verdiği kadar yüksek olması, 2 metre genişlikten az olmaması, tahrip edilmesini daha güçleştireceği için iyidir⁴.”

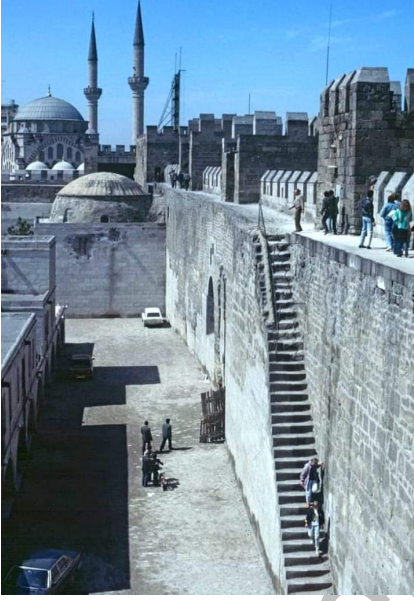
Bu savunma sistemleri; iç kale, dış kale, avlu, varoş, sur, kule (burç), mazgal, seğirdim yolu⁵, hisarpeçe⁶, dendan, harpušta, kale bedeni, kale hendeği gibi ünitelerden oluşur.

⁴ Niccolo Machiavelli, **Savaş Sanatı**, Say Yay. Ank. 2022 s. 205 – 207

⁵ Seğirdim Yolu: Kalelerde siperlerin arkasında muhafızların dolaşması için yapılan korumalı yollara denir. Bu yerlere kalenin içinden taş merdivenlerle çıkılır. Muhafızlar bu dar yollarda sekerek dolaştıkları için bu adın verildiği sanılmaktadır.

⁶ Hisar peçe: Kale hendeğinin önüne bulunan mazgarlı ve siperli fakat daha alçak duvara verilen isim.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kayseri İç Kale merdivenleri ve seğirdim yolu

Kaleler, inşa edildikleri bölgenin stratejik önemi, topografyası, arazinin durumu coğrafi konumu ve çevrede bulunan yapı malzeme çeşitlerinin bir araya gelmesiyle oluşan farklı mimarî özellikler gösterir. Şehirleri çeviren kaleler ya doğal yolla ya da yapma tahkimatlarla güçlendirilmiştir.

Bu özellikler çoğu zaman farklı duvar yükseklikleri, kalınlıkları ve karmaşık plânlarıyla karşımıza çıkar. Hitit, Kappadokya, Roma, Bizans ve Türk dönemlerinde; İran'dan gelen Pers ve Sâsânî, güneyden gelen Arap ve Karadeniz'den gelen akınlar karşısında Anadolu'nun muhtelif yerlerinde kaleler yaptırılmıştır. Kaleler, genellikle çevreye hâkim bir yüksekliğin üstünde, belirli bir plânı olmaksızın, arazi biçimine uydurularak inşa

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

edilen savunma yapıları olup, bir kısmı da önemli geçit yerlerini kontrol eden basit gzetlemeler amacıyla yapılmıştır.

Anadolu'nun pek çok yerleşim yerinde veya stratejik tepelerin zirvelerinde kale harabeleriyle karşılaşılmaktadır. Ancak bunların çoğunun kullanıldıkları çağlardaki adları ve yapıldıkları tarihler bilinmemektedir. Duvar rgleri birçok örnekten belirli bir teknik göstermediğinden bu yapıların ancak ilerinde rastlanabilecek çanak çömlek kırıklarının yardımıyla hangi medeniyete ait oldukları tahmin edilerek, genellikle "castrum" adı verilen kk lekli Bizans Dönemi eserleri olduğu sanat tarihçilerce ifade edilmektedir.

Türkler, Anadolu'ya geldikleri zaman eski çağlardan kalma veya Bizans döneminde yol gzerghlarına ve deniz kenarlarına inşâ edilmiş, çoğu sağlam vaziyette birçok yapıyla karşılaşmışlar ve bunların tamamının ele geçirilmesiyle Anadolu'nun Türkleşmesi sağlanmıştır. Bu süreçte Anadolu'nun fatihleri olan Türk Beyleri ve Türkiye Selçukluları kale inşaat ve tamirlerine çok önem vererek fethedilen kalelere bazı eklemeler yapmışlar ya da kendi teknikleri ve mimarî geleneklerine göre yeniden inşa etmişlerdir.

Özellikle I. İzzeddin Keykavus ve I. Alâeddin Keykubad döneminde diğer mimarî eserlerde olduğu gibi kale inşâsında da zirveye ulaşılmıştır. Konya dış kalesi, (1221), Sivas surları (1224), Kayseri i kalesi (1224), Antalya i kalesi (1225), Alanya i ve dış kaleleri (1227-1229), Alanya Kızıl Kule'nin tamamlanması

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(1226) ve 1231 yılında da Kâhta Kalesi'nin tamiri ile iç kalesi olmayan kalelere iç kale eklenmesi, kale câmisi, hamam, çeşme ve diğer çeşitli yapılar bu dönemde Türk yaşam tarzına uygun hale getirilmiş, kale yönetim ve gelirleri de bazı kurallara bağlanmıştır.

Selçuklulardan sonra Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde de önemini koruyan kaleler zaman zaman onarım ve tadilâta tabi olmuş, 16. yüzyıldan itibaren ve cumhuriyetle birlikte savunma ihtiyacından çok kültürel, ticarî ve sosyal amaçlarla kullanılmaya başlamıştır.

Bu çalışmamız; Kayseri Şehir Kale ve Surları, Kayseri Vilâyeti Dâhilindeki Kale, Sur ve Gözetleme Kuleleri ile Fotoğraflar olarak Üç bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümdeki kale ve surlara ait bilgilerin bazılarında Sn. Mustafa Denктаş'ın Tubitak destekli olarak yaptığı çok detaylı ve değerli çalışmadan⁷ faydalanılmıştır. Ayrıca değerli dostlarım; Prof. Dr. Osman Özsoy, Sn. Tefvik Erarslan, Sn. Gürcan Senem, Kayham yöneticisi Sn. Recep Kanalga, Harita Mühendisi Sn. Atilla Kalkan, İbrahim Erkara ve Mimar Sn. Mehmet Erkiletlioğlu'nun fotoğraf ve harita destekleri için kendilerine müteşekkirim.

⁷ Denктаş Mustafa, **Kayseri Kaleleri**, Proje No 109K029, Antalya, Kasım 2012

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Giriş

*Cihân-ârâ cihân içindedir ârâyı bilmezler
Ol mâhiler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler
Hayâlî*

Ülkemizde günümüze ulaşan ve çoğunluğu Bizans dönemine tarihlenebilen 1000'e yakın kale, hisar ve gözetleme kulesi bulunduğu ve bunlardan 34 adedinin de Kayseri şehir merkezindeki kale ve surlar dışında, ilçe ve köylerinde yer aldığı tespit edilebilmektedir.

Bunlar: 1- Kültepe-Kaniş Surları, 2- Lifos Kalesi, 3- Taşlıburun, 4- Hisarcık Kalesi, 5- Seygalan Hisarı, 6- Akkale, 7- Zırha Kalesi, 8- Harsenos Kalesi, 9- Yuvalı Kalesi, 10- Melikgazi Kuş Kalesi; (Pınarbaşı güzergâhındaki bir tepe üzerinde), 11- Kululu Kalesi-Akkışla, 12- Develi Kalesi, 13- Yeşilhisar Kalesi (Zengibar), 14- Şahmelik Kalesi Develi, 15- Bileç Höyük Kalesi 16- Öksüd Kalesi, 17- Kaleköy Kalesi, 18- Yeniköy Kalesi, 19- Tombak Develi, 20- Bakırdağ Kalesi Develi, 21- Kulpak Kalesi, 22- Viranşehir Kalesi, 23-

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Şerefiye Kalesi Pınarbaşı 24- Bozkale 25- Karakale 26- Şeyh Şaban Kalesi, 27- Güney Kale Yahyalı, 28- Gerzile Kalesi Yahyalı, 29- Bostanlık Kalesi, 30- Çamlıca (Faraşa) Kalesi, 31- Aşırılık Kalesi 32- Köşk Kalesi Yahyalı, 33- Hopur Kalesi Yahyalı, 34- Kavak Kalesi Yahyalı

Kayseri ve Şerefiye kaleleri düz araziler üzerinde kurulmuşken, diğerlerinin tamamı sarp kayalıklar veya bir tepeye inşa edilmiştir. Adı geçen kale ve surlardan sadece Kayseri ve Zamantı kaleleri bütün olarak ayakta olup, diğerlerinin sadece temelleri ya da bazı bölümleri kalmıştır.

Ortak özellikleri: Kayseri kale ve surlarında ana malzeme tabii ki taştır. Erciyes'in çevresinde bulunan çeşitli taşlar ve özellikle de bir volkan püskürtüsü olan bazalt, sert younluktaki siyah andazit ve yine bir volkanik tuf olan od taşı⁸, Mazakanın kuruluşundan itibaren sivil, idarî ve askerî yapılarda kullanılmaktaydı. Milâd yıllarında Kayseri'ye gelmiş olan Strabon bu önemli yapı malzemesinin elde edilmesini şöyle anlatmaktadır. *"..Kentin önünde, ovada bir de nehir vardır. İsmi Melas'dır; Kentten yaklaşık kırk stadia uzaklıktadır ve kaynakları kentin seviyesinden daha aşağıda bir yerde bulunur. Bu nedenle yerli halk bunu kullanamaz, çünkü yukarı doğru düzenli bir şekilde akmaz, fakat yayılarak bataklık ve göller meydana getirir ve yazın kentin etrafındaki havayı bozar, başka*

⁸ Kullanılan taşların cinsi hakkında, taş işletmesi sahibi Sn. Yaşar Duran'dan bilgi alınmıştır. Bazı taşlara ateşe dayanıklı olmaları sebebiyle Farsça ateş anlamına gelen "od" adı verilmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

zamanlarda kolay olan taş çıkartma işini zorlaştırır. Burada Mazakalıların yapıları için bol miktarda çıkardıkları düz taşlar vardır. Fakat bu sal taşları (İspile taşı) su ile örtüldükleri zaman kolay çıkartılamazlar. Bu bataklık her yerde volkaniktir. Geceleri buradan ateş çıkar (metan gazı yanması). Burası çoğu kimseler ve özellikle sığırlar için tehlikelidir. Çünkü bu ateş çukurlarına düşebilirler.”⁹ Bu satırlarda ifade edildiği gibi, o dönemde çok değerli olan taşın, taş ustaları tarafından hayatî tehlikeler göze alınarak çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

Kayseri kale ve surlarında temel duvar örgü malzemesi olarak Erciyes çevresindeki taş ocaklarından elde edilen andezit ve bazalt tüflerinin kullanıldığı, tuğla ve kerpiç duvarlara nadiren rastlandığı, bazı duvarların harçlarında toprak kullanılırken, bol puzolanik malzeme veya alçı katkılı kireç harcı tercih edildiği görülmektedir.

Sur ve kalelerin duvarlarının temel ve su basmanı seviyelerinde nem, hava şartları ve darbelere dayanıklı olmaları sebebiyle yerel mimaride “Karataş” veya “Cingitaş” olarak bilinen bazaltlar tercih edilmişlerdir.

⁹ Strabon, Coğrafya, Arkeoloji ve Sanat Yay. Çev. Adnan Pekman, İst. 1987 s. 11

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Mazgallarda, kapı pencere sövelerinde ise işlenmesi kolay ve hafif olan ancak suya ve darbeye karşı daha dayanıksız taşlar olan, bölgede “yonu taşı” veya “cengeme” olarak bilinen andezit tüfleri kullanılmış, bazı avlu ve zeminlerde ise bölgede “sal taşı” veya “ispile taşı” olarak bilinen trakitler kullanılmıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Duvarın dış yüzünde kesme taş, ortasındaysa dolgu maddesi olarak moloz taş kullanıldığı görülmektedir. (Ahmet Zorlu Kol.)

Özellikle çevredeki kale ve surlarda ise yaygın olarak moloz taş kullanılmıştır. Moloz taşlar, ocaklardan çıkarıldıktan sonra fazla işçiliğe ihtiyaç olmadan sadece yatak yüzleri düzeltilerek kullanılmaktaydı ve her yerde bolca bulunmaktaydı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kayseri surlarında ve Zamantı Kalesi gibi büyük yapılarda kullanılan ve muhtelif taş ocaklarından elde edilen taşlar, farklı ebatlarda kesilerek kağı arabalarıyla inşaat bölgesine getiriliyor, uygulama bölgesinde yüzlerce taş ustasının çalışmasıyla bu abide eserler ortaya çıkıyordu. Yapımı belki yüzyıllar boyunca devam eden bu eserlerin bânileri mimarları ve diğer çalışanları hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

O Günlerden Günümüze Kadar Gelen Taş Ocaklarından Bazıları:

Ispıdın (pembe ve gri riyoitik tuf/ yapı taşı olarak)
 Mancusun Tosbalık bölgesi (koyu gri andezit tufü)
 Cırgalan köyü (pembe riyoitik tuf)
 Ağırnas Yüzbaşı bölgesi
 Erkilet Hacışirin bölgesi
 Hisarcık Gümüşlük Burnu
 Talas Derevenk bölgesi
 Mimarsinan Kavakdere bölgesi
 Büyüktuzhisar Burhaniye köyü
 Felâhiye Karakaya bölgesi
 İncesu Kayabağ bölgesi
 Kavakdere bölgesi
 Pınarbaşı Beştepeler ve Pazarviran bölgeleri
 Pınarbaşı Bahçelik köyü
 Yeşilhisar Köse Osman Dağı¹⁰

10 Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği Araştırma ve Geliştirme Dairesi,(1973).

Kayseri İli yapı Gereçleri ve Yöresel Malzemeler, Ankara

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Moloz taş ocaklar

Moloz taş duvar ve kuru taş duvarlarda kullanılan taşlar, bölge genellikle aşağıdaki kaynaklardan elde edilmektedir. (Kayseri İli Yapı Gereçleri ve Yöresel Hükümleri, 1973).-

Hacılar Karakayalar bölgesi,
 Hisarcık Gümüslük Burnu,
 Talas Derevenk bölgesi,
 Mimarsinan Hacıdere bölgesi,
 Erciyes Aynalıdere bölgesi,
 Bünyan Bozbakan, Eysset ve Kayaaltı Bölgeleri,
 Develi Küçük Yamaç bölgesi,
 Akkışla Çevrimkur bölgesi
 Büyüktuzhisar Burhaniye köyü,
 Felâhiye Karakaya bölgesi,
 Çukur Toptepesi ve Sultan Sekisi bölgeleri,
 Çiftlik Arpalık bölgesi,
 Sarız Kızılpınar köyü,
 Tomarza Soğlaaltı ve İnderesi bölgeleri,
 Yeşilhisar Çakı Dağ

Kale ve surların temellerinde kullanılan büyük ebatlı bazalt, andazit ve od taşı, üst kısımlarında ise küçük parçalar halinde kullanılan tuf taşları, suya dayanıklı ve uzun ömürlü yapı malzemeleri olup, bu özelliklerinden ötürü takriben 1500 sene önceden günümüze kadar gelebilmişlerdir. Tabii ki ilk dönemlerden itibaren bu sert taş ocaklardan çıkarılan, işleyen ve duvar haline getiren bir de “taşçı ustaları” vardı. Bu kadar çok sayıdaki taşçı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ustası, işçileri ve nakliyeciler acaba örgütlümüydü? bilemiyoruz.

Genel olarak bu yapılarda, bazalt ve od taşının yanında Kayseri ve çevresinde yine çok bulunan kesme, kaba yonu ve moloz taşı da mimarinin gerektirdiği yerlerde ve biçimde bolca kullanılmıştır. 6. yüzyıla kadar duvar yüzünde düzgün örülmüş taş ya da taş duvar örgüsü hala kullanılmaya devam etmiştir. Duvar yüzeyleri nispeten düzgün sayılabilecek taşlarla yoğun miktarda harç kullanılarak hızlıca örülüyor ve arası yine harçla doldurulmuş moloz taş ile dolduruluyordu. Kent surlarında devşirme malzemenin oldukça yoğun kullanıldığı gözlenirken kırsal alanda mümkün olduğunca düzgün işlenmiş arazi taşları kullanılmıştır.

Surlar ve kaleler 9. yüzyıldan sonra düz geometrik şekiller ve düz hatlar halinde devam eden duvarların yerine, topografyaya en uygun, en kolay savunma hattını takip eder şekildeki formlarda yapılmaya başlanmıştır. Eğimin dikliğine bağlı olarak daha ince ya da kalın duvarlar inşa edildi. Duvar kalınlıkları 60 santimden 3-4 m. kadar ve yükseklikleri de en fazla 20 metre olan duvarlar yapılmıştır. Kulelerin plânları da basit üçgen formlu çıkıntılardan çokgen plânlı, içinde mekânlar bulunan yapılara kadar değişiklik gösterdiler. Bu dönemde yapılan surlarda devşirme malzeme ve arazi taşlarıyla oluşturulmuş düzensiz duvar örgüleri dikkati çekmektedir¹¹.

¹¹ Denктаş a.g.p. s. 137

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Taşların arası kireç ile taş veya tuğla tozu karışımından yapılan horasan harcı, ya da kireç harcı ve moloz taş ile dolduruluyordu. Ancak Sasanî ve Arap akınları sırasında hızla yapılması gereken savunma duvarları ihtiyacı, vakit alan bu sistemin bırakılmasına sebep olmuştur. Bunun yerine, Kalelerde bu malzemelerin dışında az sayıda örneği de olsa tuğla, ahşap ve devşirme malzemenin kullanıldığı da görülmektedir.

TAŞ

*Merhametsiz kalpleri sana benzetirler,
Sana dilsiz, sana ruhsuz dediler.
Hâlbuki senindir değirmendeki beste,
Seninle şekil verir ruhuna heykeltıraş.
Sana yönelir dert, sana vurulur baş.
Milyonlarca insanın, milyonlarca sene taptığı taş...
Sütunlarla kemerler, kubbeler senden yapılır.
Senden yapılır Allah'a uzanan merdivenler
Ve namaz vakti müslümanlara senden haykırılır.
Günahkâr insanı Allah taş edermiş.
Görmedim ama inanırım.
Hatta bir gün gelecek, gökten yağacaksın sanırım.
Taşlardır beka, taşlardır ebediyet...
Taştan başka tarihe ne bırakmış ki Medeniyet!
Bir gün uzanırsın boylu boyunca Musalla Taşına,
Yine bir taş dikerler başucuna.
Taşlar insanoğluna bekâ...
Üstünde bir tarih ve Fatiha*

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(Osmanlı dönemi mezar taşı-şairi bilinmiyor)

Bazı kalıntıların da adında “kale” kelimesi geçtiği halde gerçek bir kale olmayıp, kilise veya sivil mimarî kalıntıları olan Felâhiye Kalehöyük, Develi Deliklikaya, Akkişla Uğurlu Kale ve Tomarza Emiruşağı Kaleleri ¹² çalışmamıza dâhil edilmemiştir.

Kale ve surlar hakkında bu genel bilgileri verdikten sonra özellikle Kayseri Şehir surları ve kalesi başta olmak üzere diğer bütün kale ve surlar üzerinde çok değerli çalışmalar yapan Halil Edhem, Albert Gabriel, Mahmut Akok, Nezahat Baydur, Mehmet Çayırdağ ve Mustafa Denктаş gibi birçok yazarın kitap ve makalelerine göz attığımızda; **İslâm öncesi yapılan sur ve kalelerin kimler tarafından, nerede ve ne zaman yapıldığı** sorularına net cevaplar verilemediği görülmektedir. Biz bu çalışmamızla yukarıdaki üç sorunun cevabını aramaya ve yorumlamaya çalıştık.

¹² Denктаş, a.g.p. s. 31

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ortaçağ Sonuna Kadar Kale Kuşatmalarında Kullanılan Silâhlar ve Kale Savunmasının Özellikleri

Orta Çağ savaşları, istilâcı güçlerin önce kale veya şehir surunu kuşatmasıyla başlayıp, aynı çevredeki küçük kale ve surların alınması sonrasında şehir kalesinin de alınmasıyla bölge el değiştirmiş olurdu. Bu sebeple kaleler her türlü saldırıya karşı gayet tahkimli yapılar olmalıydı.

Dışarıdan gelen birlikler ne kadar kalabalık olurlarsa olsunlar eğer bir takım özel silâh ve hileler uygulamazlarsa kale ve surları aşmak mümkün olamazdı. Genellikle kalenin etrafı bir su kanalıyla çevrili olur, bu kanal kale sahipleri tarafından denetlenen ve korunan bir ahşap köprüyle kale kapısına bağlanırdı. İstilâcı kuvvetler bu kanal ve köprüyü geçseler bile gayet kalın ahşap ve demirle yapılmış ana kale kapısını kolay kolay aşamazlardı. Buna rağmen kale surlarından yağın ok hücumu altında koçbaşlarıyla kırılan kapıdan gayet az miktarda asker içeri girebilse de kalenin ikinci kapısına kadar olan dar alanda yok edilirdi. Bütün bu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

güçlü savunma sistemini aşmak için istilâcılar da bazı silah ve aparatlar geliştirmişlerdi.

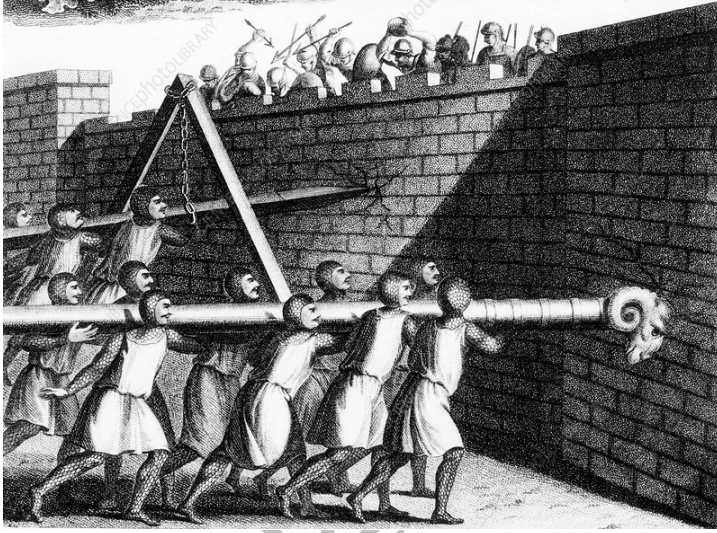
Kalenin direncini kırabilecek en önemli silâh, muhakkak ki mancınık denilen bir nevî barutsuz toplardı. Kalenin en zayıf yerlerinin önüne ahşaptan yüksek bir tekerlekli iskele kurulur, bu iskelenin üzerine yerleştirilen mancınıklar vasıtasıyla kalenin içine bir zembereğin enerjisi ile taş güller atmak suretiyle direniş yok edilmeye çalışılırdı. Mancınık, surları yıkmak ve içeriye yıkıcı, yakıcı malzeme veya yılan, akrep gibi panik çıkarıcı hayvan dolu çömlek atmakta da kullanılıyordu.

“Koçbaşı” denilen ve bir kalenin çok sağlam kapılarını veya zayıf duvarlarını güçlü darbelerle kırmak için tasarlanan ve genellikle büyük bir kütükten ibaret olan oldukça basit bir alet vardı. Kuşatmalarda kullanılan koçbaşının ilk olarak şu şekilde bulunduğu anlatılır: Kartacalılar, Kadiz’i kuşatmak için kamp kurarlar, Hisar önü siper duvarlarından birisini ele geçirerek onu yıkmaya çalışırlar. Fakat yıkım için demir araçları bulunmadığından, bir ahşap kiriş alırlar ve onu elleriyle kaldırıp ucunu sürekli olarak duvarın üstüne vurarak en üstteki taş örgüleri yıkarlar; böylece düzenli bir şekilde adım adım bütün hisarı yerle bir ederler¹³. Bu kütükler çoğunlukla kütüğü tutan ve onu ileri geri sallayan bir grup asker tarafından kullanılıyordu.

¹³**Vitruvius**, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yay. Çev. Suna Güven, 4. Baskı, 2005, s. 223

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Zamanla ateşli silâhların ve topun icadıyla önemini kaybetti.

Surlara koçbaşlarıyla saldıran askerler, yıl 1800 civarı. Arkada zincirlere bağlı olan, önde erkeklerin omuzlarında taşınandan daha fazla itici güç sağlayabiliyordu.

Askerlerin donanımı ise kılıç, kalkan, kama, teber (balta), gürz, yay ve ok bir de sapan denilen silâhlardı. Sapanlar daha küçük taşları kale burçlarındaki savunmacıların üzerine atmaya yarayan el yapımı düzeneklerdi. Top ve tüfeklerin yaygın olarak kullanımına kadar **sapan**, antik dünya savaşlarındaki en geçerli kuşatma aracıydı. Yerden kalenin yüksek duvarları üzerindeki askerlerin üzerine ceviz veya elma

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

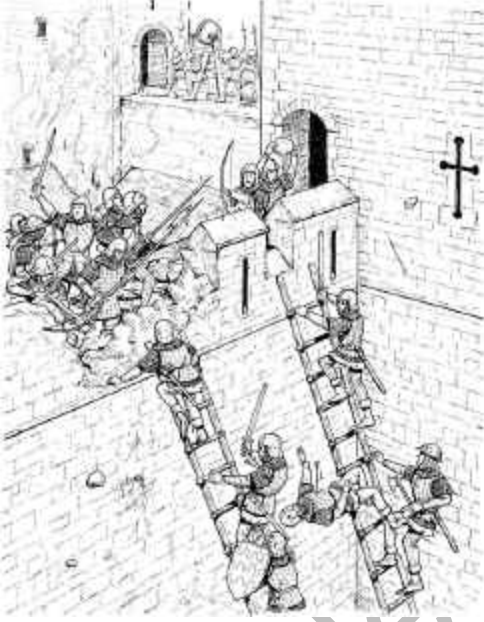
büyükliğünde taşlar fırlatarak onları yaralayıp saf dışı etme silâhıydı¹⁴.

Pers ordusunda sapan birliği

Hemen bütün ordularda sapan birlikleri olup, daha sonra ateşli silâhlar çıktıktan sonra terkedilmiş, ancak yakın zamana kadar (1950 li yıllara kadar) Kayseri’de sivil halk arasında da bir nevi oyun niyetine sapanlarla yapılan “taş dövüşü” denilen bir gelenek devam etmiştir. Kale savunmalarında yer alan önemli silâhlar, okla beraber kaleden aşağıya kaynar su veya daha çok Bizanslıların başarıyla kullandıkları ve adına “rum ateşi” denilen yanıcı maddeler atılmasıydı. Yakın dövüşte ise, en iyi korunma aracı, kalkan ve zırhtı. En iyileri, İran ve Bizanslılar tarafından yapılan; demir tel örgü veya sertleştirilmiş deri üzerine metal parçaların bağlandığı elbise tarzında olanlardı.

¹⁴ Yedikita Dergisi 165. sayısından (Mayıs 2022)

Askerler birbirlerine biraz daha yaklaşınca uzun saplı mızrak, göğüs göğüŖe çarpışmalarda da gürz, teber (balta) ve kılıç kullanılmaktaydı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kayseri'nin Kısa Tarihi

*Maziye bir bakıver neler neler bıraktık
Orhan Arıkan*

Anadolu'da taş aletlerin yanında bakırın da kullanıldığı ve adına "Kalkolitik Çağ" denilen dönemde (M.Ö. 5000-3000); Aşağı Küçük Örtülü, Çağla Tepesi, Karapınar Höyük, Tavla Höyük, Tuztaşı Tepe, Yalak (Sarız), Dolma Tepe (Bünyan), Fraktın, İkitepe, Sarıca Tepesi (Develi) gibi Kayseri uzak çevresinde çok miktarda örenyeri ve buluntular olmakla beraber, Kayseri ovasında ve Erciyes'in yakın çevresinde M.Ö. 3. Bin yılda bile kayda değer bir yerleşime rastlanmıyor. Çünkü ova yarı bataklık düzlükten ibarettir. Erken Tunç Çağı (M.Ö. 3000-2000) yoğun yerleşme bölgesi olan Kızılırmak boylarında kurulan Alışar, Boğazköy, Arslantepe, Kululu, Çalapverdi, Göllüdağ, Sultanhan ve Lifos'taki gibi iskân bölgeleri arasında, Kültepe'yi de görmekteyiz¹⁵. Kendilerini **Nesalı** yani **Kanişli**, dillerini de **Nesaca / Kanişçe** olarak ifade eden Hititlerin en büyük merkezleri bugün Kültepe adıyla tanıdığımız höyükte bulunan **Kaniş** olup, Kayseri ovasının ve Anadolu'daki ticaret sisteminin baş şehridir. Bu statüsünü M.Ö. 1950 li yıllardan Helenistik döneme kadar korumuştur.

¹⁵ Özgüç Tahsin, **Demir Devrinde Kültepe ve Civarı**, Ank. 1971, s. 71

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bu dönemde insanlar; bakır, bronz, kurşun, altın, gümüş ve elektron gibi madenleri kullanabiliyor ve **etrafi taş ve kerpiç duvarlarla çevrili** küçük şehir devletleri olarak yaşıyorlardı. Diğer şehir devletleri ile ancak bir tehlike halinde birleşiyor ve bu amaçla teşkilâtli ordu bulunduruyorlardı. Halk, taş temeller üzerine kerpiç tuğladan yapılmış evlerde oturuyor; ticaret, çömlekçilik, madencilik, çiftçilik ve çobanlıkla meşgul oluyordu¹⁶. Mezopotamya ve Mısır bölgelerinin halkları M.Ö. 4000. yıl sonlarında kendilerine has birer yazı sistemi bulmuş olmalarına rağmen, Anadolu halkı henüz yazıyı bilmiyordu. Ancak Kuzey Suriye ve Batı Anadolu şehir devletleri ile ticaret yapıyorlardı¹⁷.

Yazının Anadolu'ya gelmesi, M.Ö. 1950 lü yılların başından itibaren Asurlu Tüccarların Asur'dan Kaniş'e kadar uzanan büyük bir coğrafyada ticarete başlamaları sırasında olmuştur (M.Ö. 1950-1750). Bu tüccarlar, Asur'dan Anadolu'ya kalay, kumaş, baharat ve bazı mamûl eşya getiriyor ve altın, gümüş ve kıymetli taşlar götürüyorlardı. Her iki taraf için de değerli olan bu ticarî malların güvenli bir şekilde taşınması ve Kaniş'te korunması çok önemliydi. Bu sebeple Kaniş etrafı duvarla çevrili bir şehirdi. Daha sonra Hitit Devletinin zayıflamasıyla Kaniş de önemini kaybetmiştir.

Kaniş'ten sonra, bölgenin merkezi olarak, dönemin kutsal dağı Argaeus'un (Erciyes) kuzey

¹⁶ Kınal Fürüzan, **Eski Anadolu Tarihi**, TTK Yay. Ank. 1962, s. 49-50-51

¹⁷ Baydur Nezahat, **Kültepe (Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İst. Üniv. Edebiyat Fak. Yay. İst. 1970 s. 31

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

eteğindeki Mazaka ön plâna çıkmaya başlamıştır. M.Ö. XII-IX yüzyıllar arasında, şu andaki şehir merkezinin birkaç kilometre güneyinde ve oviden yüz metre yükseklikteki “Eskişehir” mevkîinde şu andaki Battalgazi Camisi’nden itibaren Tontar’a kadar olan alanda iskân görmeye başladığı tahmin edilen Mazaka¹⁸, bir müddet sonra Tabal devletinin önemli bir şehri olmuş ve daha sonra da bu devletin başşehri olmuştu¹⁹. Tabal’ın yıkılması ile önce Asur’a sonra da Frig’lere geçen Mazaka, Frigler’den sonra M.Ö. 676 tarihinde Kimmerler’in kurduğu bozkır devletinin sınırları içinde kalmıştır²⁰. Kimmerler M.Ö. 650 senesinde Asur ve Lidyalılar tarafından Anadolu’dan atılınca, Mazaka, Asur egemenliğine girmiş ve Kızılırmak, Lidya ile Med devleti arasında sınır olmuştur. Uzun süren Med hâkimiyeti sırasında Pessinoute, Gordion, Ankeva, Pteria ve Tavium, Komana-Pontika ve Stalata’dan geçen “Kral Yolu” nun en işlek devri açılır. Mazaka bu çağda, ekonomik önemini devam ettirir. Bu bölgedeki Med hâkimiyeti M.Ö. 590 yılına kadar devam eder. Medler’den sonra Pers kralı Kyros’un Lydia kralı Kroisos’u yenmesi ile (M.Ö. 546) bütün Anadolu ile birlikte Mazaka da Pers hâkimiyetine girer. Bölgeye

¹⁸ Baydur a.g.e. s. 78

¹⁹ Baydur, a.g.e. s. 72 (Tabal Kralı Washa-Sarma ve vassallarına ait Topa’da Suvasa, Kayseri Sultanhanı ve Kululu’da bulunan Hitit hiyerolif yazıları, yaklaşık olarak Tabal Krallığı’nın yayılış alanlarını gösterir.)

²⁰Tarhan M. Taner, **Eski Çağda Kimmerler Problemi**, VIII-Türk Tarihi Kongresi, Ank.1979 s. 366

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

İran'dan çok insan gelir ve kendi ülkelerine benzettikleri bu topraklara devamlı olarak yerleşirler. Dinleri ateşgede olan Persler'in Argaeus çevresini kendi dinî eğilimlerine uygun bulmaları da yerleşim için ikinci bir faktör olmuştur.

Mazaka isminin nereden geldiği konusunda çeşitli teoriler ileri sürülmektedir. En yaygın iddia olarak: Frig dilindeki "Mazaloszeus" deyiminden kaynaklandığı ve "büyük" anlamına geldiği söylenmektedir²¹. Bu kelimeyi Persler "Mazak" olarak telaffuz etmişlerdir.

Mazaka'nın Kappadokkia'luların cediti olan Mosoch'tan²² geldiği veya tanrıça "MA"dan gelmiş olduğuna dair iddialar vardır. Hüseyin Hüsameddin ise Mazaka'nın eski Türkçe bir kelime olan "başak"tan geldiğini söylüyor²³. Başka bir batılı kaynak ta kelimenin Ermenice "Mazak" olduğu ve Grekçe'ye geçerken "Mazaka" şeklini aldığını belirtmiştir. Mazaka adının Persçe'den geldiği ve şahıs adı olan "Mazes" ya da "Mazdes"den ortaya çıktığı başka bir iddiadır²⁴. Bu iddia doğru ise, şehrin kuruluşu M.Ö. 12. Yüzyıla dayandığına göre, Persler'den önceki ismi acaba ne idi? Bunu bilmiyoruz. Ancak, Batılı kaynaklarda bazı isimler geçmektedir. Mesela: Bizanslı Etien'in bildirdiğine göre, Grekler Mazaka'ya "**Edes Laportien**"

²¹ Baydur, a.g.e. s.78

²² W. M. Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Çev: Mihri Pektaş, İst.1961 s:335

²³ Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, C:2 B:153

²⁴ Baydur, a.g.e. s. 79

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

diyorlarmış²⁵. E. Forrer ise Pers öncesi ismin “**Hilakku**” (Kuzey Toroslar’da kurulan Geç Hitit Devletlerinden) olabileceğini ileri sürmektedir²⁶.

Kappadokia'nın en büyük şehri olan Mazaka'nın yanında günümüzdeki Karacaoğlu mahallesinden Taşlıburun'a kadar olan bölgede ikinci bir Hellen şehri kurulmuş, bu iki şehir birleşmiş ve Kappadokia Kralı V. Ariarathes döneminde **Eusebeia** adını almıştır. Geç Roma tarihçisi ve Asya'nın prokonsülü Festus'un (M.S. 370) “Breviarium” isimli eserinde belirttiğine göre; Kappadokia Kralı Archelaos'un M.Ö. 12-8 yılları arasında Roma İmparatoru Kaicar Augustus'un (Octavianus) şerefine, Kaicareia adını vermesiyle o tarihten günümüze kadar bu isimle gelmiştir²⁷. Ancak şehre Kaicareia ismini verenin Claudius olduğunu katıyetle iddia eden tarihçi Socrat ve O'na dayanarak Ramsay'dır²⁸. Socrat, bu iddiasını Claudius'un 41. senesine rastlayan genel teşkilât kurallarını ve sikkeleri

²⁵ Sevgen Nazmi, **Anadolu Kaleleri**, s.208, Ank. 1959

²⁶ Baydur, a.g.e. s. 80

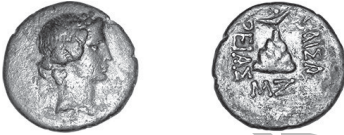
²⁷ “In honorem Augusti Caesaris Mazaka, civitas Cappadociae maxima, Caesarea nuncuparetur” (Kappadokia'nın en büyük şehri olan Mazaka, Kaisar Augustus şerefine Kaisareia adını aldı.) Festus, Breviarium resum gestarum populi Romani s. 11/ Baydur, a.g.e. s. 81 // George Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Işıltan Fikret. Ank. 1986

²⁸ Konstantinopolis'li Socrates Skolastikos, Geç Antik Çağ'da yaşamış bir kilise tarihçisidir, Sozomenos ve Theodoret ile çağdaştır. En önemli eseri 7 kitaptan oluşan Historia Ecclesiastica isimli kitabıdır. Klasik Yunan Filozofu Socrates ile karıştırılmamalıdır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

örnek göstererek ileri sürmektedir. O'na göre; “*Claudius'un (M.S. 41-54) döneminden önce şehrin hiçbir sikkesinde Kaicareia ismi yoktur*” demektedir. Ancak bu bilgi yanlış olup, M.Ö. 36- M.S. 17 yılları arasında 53 yıl Kappadokia krallığı yapmış olan Archelaus'un 28. yılında yani M.Ö. 11 yılında bastırılmış olan bronz sikkelerde ilk defa “Eusebeias Caesareas” olarak Kayseri'nin her iki adı da kullanılmakta ve Erciyes'in ilk motifleri yer almaktadır²⁹.

Bronz, 3.7 gr. 18 mm. Yüzü; Diademli bir portre, Diğer yüzü; (Erciyes), ikitarafında **KAΙΣΑ/ PEΙΑΣ** yazısı ve altta; MZ (47. yıl) harfleri. [H.E. Kol.]

Bu aşamada şehrin Roma idarî sisteminde imparatora ait şehir statüsüne girme aşamasında olduğu anlaşılmaktadır.

Mazaka ya da Eusebeias, bu günkü şehrin takriben iki kilometre güneyinde, Erciyes'in alçak tepelerinde kurulmuş olduğu kabul edilmektedir. Bu yerin günümüzdeki adı halen “**Eskişehir**” olarak geçmektedir. Sozomenos, Aziz Gregorios ve Ramsay'a göre, şehir burada iken, Saint Basile (Aziz Basileios),

²⁹ Erkiletlioğlu Halit, **Kappadokia Krallığı ve Roma-Bizans Dönemi**, Kayseri Büyükşehir Bel.si Tarih Dizisi Yayınları, Kays. 2019, s. 236

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

IV. Yüzyıldan itibaren manastırını ve kilisesini Kappadokia'nın bu ilk başşehrinin kuzeyine (Battalaltı'ndan itibaren Ovaya) inşa ettirmişti. Ardından bu manastır ve beraberindeki yapılar, Bizans şehrinin çekirdeği haline geldi. Böylece şehir 4. Asırdan itibaren bu manastırın etrafında gelişerek düzlüğe inmiştir. Daha sonra da İslâm şehri, bu Bizans şehrinin yerini almıştır³⁰.

Uzun süre Roma İmparatorluğu hâkimiyetinde kalan Kayseri, 647'de Halife Muaviye zamanında Müslüman Arapların eline geçmiş, ancak bir süre sonra şehir, tekrar Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. Daha sonra Anadolu'ya yönelik Arap seferleri sırasında ilk olarak Muaviye b. Hişam, Meymün b. Mihran ve Mesleme b. Abdümelik komutasındaki ordular Rum sınırını aştılar. Bir sonraki yıl Mesleme b. Abdümelik Kayseri'yi ele geçirirken, İbrahim b. Hişam Anadolu'da önemli birkaç Rum kalesini fethetti. Bunlardan başka Müslüman ordular Konya, Kemah, Kayseri, Malatya Niksar, Çankırı ve Ankara şehirlerine kadar ulaşan seferlere imza attılar. Halife ele geçirdiği bazı Anadolu şehirlerine sınırlı sayıda Arap kabilelerini yerleştirmek suretiyle bölgede İslamlaşma faaliyetini gerçekleştirmeye çalıştı ³¹ . Ancak Milâdî 725-726

³⁰ Baydur, a.g.e. s. 138 // Albert Louis Gabriel, **Anadolu'daki Türk Anıtları**, Birinci cilt, Türk Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü Yayınları, İst. 2022, s. 33

³¹ Apak Adem, Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 18, Sayı: 2, 2009 s. 115

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yıllarındaki bu akınlar sırasında şehir iki defa 10 gün sürecek şekilde kuşatılmış fakat Araplar surları geçememişler ve şehir büyüklerinin haracı ile kuşatmadan vazgeçmişlerdir. Görünen o ki kuvvetli surlar, dış tesirlere karşı hâlâ sıkı bir direnç gösteriyor ve şehir halkını koruyabiliyordu ³² . Bu durum, Selçukluların Anadolu'ya girmesine kadar devam etmiştir.

Kayseri'deki Türk hâkimiyeti, 1067'de Emir Afşin Bey'in şehri fethetmesiyle başlar. Ancak sürekli olamayan bu fetihten sonra Kayseri, Dânişmendliler döneminde tam bir Türk ve İslâm şehri olur. Daha sonra Anadolu Selçukluları, Eretnalılar, Kadı Burhaneddin Ahmed, Dulkadiroğlu ve Karamanoğulları Beyliği'nin hâkimiyetinde kalan şehir, 1398'de Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlı hâkimiyeti altına alınmıştır. Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar Karamanoğulları hâkimiyetine giren şehir, Fatih Sultan Mehmed döneminde Karaman Beyliği'nin Osmanlı Devleti'ne ilhâkı ile birlikte 1474 yılında kesin olarak Osmanlı hâkimiyeti altına alınarak Karaman Eyaletine Liva (Sancak) olarak bağlanmıştır. Sultan II. Mahmud döneminde Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa komutasındaki Mısır ordusu Kayseri'yi işgâl etmiş ancak birkaç ay sonra yapılan bir anlaşmayla 1833 yılı içinde geri çekilmişlerdir.

Kayseri, 1839 yılında Bozok Eyaletine, 1867 yılında Ankara Vilâyetine bağlanmış, 1914 yılında bağımsız

³² Gabriel, a.g.e. s. 34

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Liva (sancak) olmuş ve Kayseri, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1924 "Anayasası" ile de şehir statüsüne girerek 1927 Devlet Salnamesinde de 63 il den biri olarak belirtilmiştir. 14 Aralık 1988 yılında yayınlanan Resmî Gazete'de ilân edilerek "Büyükşehir" olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAYSERİ KALE VE SURLARI

Kalenin burçları keskin dişleriyle yılmadan koşturuyor tepenin çevresinde - Vacit İmamoğlu

Şehir, kurulduğu tarih olan M.Ö. 12-9. yüzyıllardan itibaren beş defa yer değiştirmiştir. İlk şehir olarak kabul edilen Mazaka ve hemen onun yanına kurulan Hellen şehri (Kappadokya dönemi) Eusebeia, 4. yüzyıldan itibaren Battalaltı'ndan başlayıp ovada geniş bir alanı kaplayan Caesareia (Kayseri), 6. yüzyılda daraltılarak güçlendirilen

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Caesareia ve Türk-İslâm döneminde İçerişar merkez olmak üzere etrafında gelişen şehir olarak ifade edebiliriz.

Tarih boyunca yoğun siyasî maceralar geçirmiş olan Kayseri şehrinin en karakteristik askerî ve mimarî unsuru, iç ve dış surlar ile İç Kale'dir.

Surlar ve İç Kale'nin ne zaman yapılmaya başlandığına dair bazı yazılı kaynaklar günümüze kadar gelmişse de Milât'ın ilk yıllarında Kayseri'ye gelmiş bulunan Roma döneminin Amasyalı seyyahı Strabon, M.S. 18 de yazdığı "Geographica" isimli eserindeki Kayseri sur ve kalesi hakkındaki bilgiler en önemlisidir.

Bu ifadelerle göre; "*Mazaka, Kilikia eyaleti olarak adlandırılan yerdedir. Bu kente aynı zamanda **Eusebeia** ve ilâve olarak da **Argaeus'un yanında** denir. Çünkü burası, tepesinde hiçbir zaman kar eksik olmayan, dağların en yükseği, Argaeus'un eteklerinde kurulmuştur ve buna tırmananlar (ki çok azdır) berrak havada hem Pontos (Karadeniz) hem de İssikos (Akdeniz) denizinin görülebildiğini söylemektedirler. Genellikle Mazaka bir kentin kurulması için uygun bir yer değildir. Çünkü burada ne su vardır, ne de doğal şekilde tahkim edilmiştir ve **valilerin ihmali yüzünden surları da yoktur.** (Bir ok atımlık mesafede bulunan ve yararlı tepelerin önünde yaşayan halk, surlara çok güvenerek yağmacılık yapmasınlar diye, belki de bilerek tahkimat yapılmamıştır.)*" ifadeleriyle şehrin ilk kuruluş

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yeri olan Mazaka'da birinci yüzyılın başlarında bir sur olmadığını yazmaktadır³³.

Şimdiye kadar Mazaka (Eusebeia) hakkında fikir beyan eden bütün tarihçi ve yazarlar, Strabon'un bu ifadelerini esas alarak şehrin etrafında bir sur olmadığı tezini savunmuşlardır. Ancak yine Strabon'un aynı satırlarının devamında *"Her ne kadar Mazaka'lıların bölgesi birçok bakımdan yaşamaya elverişli değilse de, kralların burayı yeğlediği görülüyor, çünkü ülkedeki bütün yerlerin içinde, yapılar için gerekli taş bulunan, merkeze en yakın yer burasıdır. Bunlar sığır yetiştirdiklerinden hayvan yemine çok miktarda gereksinimleri vardı. Kent onlar için bir kamptı ve genellikle hem kendilerinin hem de tutsaklarının güvenliğini bazıları krala, bazıları da dostlarına ait olan çok sayıda müstahkem mevkiyi³⁴ savunmalarıyla sağlıyorlardı³⁵"* ifadeleri hep gözden kaçmıştır.

Ayrıca Kappadokya tarihini incelediğimizde; Strabon'dan takriben yüz yıl önce M.Ö. 96 yılında burada gelişen çok önemli ve kanlı bir olay o tarihte bile şehrin bir suru olduğunu kanıtlamaktadır. Bu tarihî kayıta göre; "Pontus'ta hükümdar olan VI. Mithridate Eupator'un ablası Laodika, Kappadokya kralı VI. Ariarathes ile evlenir ve iki çocuk sahibi olur. Ancak

³³ Strabon, Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası, XII. Kitap, Bölüm II, Çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yay. İst. 2000 s. 10

³⁴ Müstahkem Mevki: Sağlam kalelerle, burçlarla korunan ve etrafından 7 / 24 devriye atılan güvenli bölgelere verilen isimdir.

³⁵ Strabon, a.g.e. s. 11

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kappadokya'yı ele geçirme plânları olan VI. Mithridates, Gordios adında Kappadokya asillerinden bir adamına tâlimat vererek VI Ariarathes'i zehirleterek öldürtür. Bu cinayetten sonra VI. Ariarates'in büyük oğlu genç yaştaki VII. Ariarathes anasının niâbeti altında kral olarak Kappadokya tahtına oturur. Zira Kapadokyalıların kanununa göre, kral vekilliği anneye düşmektedir. Pontus Kralı Mithridat Eupator ise, bunu bir avantaj olarak görerek, kızkardeşinin Kappadokya yönetimini kendisine bırakacağı düşüncesine kapılırsa da olaylar bunun tersini gösterir. Zira kızkardeşi Laodice, kocasının katili olan ağabeyine güvenmediği için onun rakibi Bitinya Kralı Nicomede ile evlenir ve bu kral da hemen askerî birlikler göndererek **Kappadokya'nın kalelerini işgal ettirir**. Zira o zamanlar Bitinya'nın en parlak ve güçlü dönemidir. Bu filî durum karşısında İki rakip, karşılıklı birlikler oluşturarak mücadeleye hazırlanırlar³⁶ ve kız kardeşinin Bitinya Kralı Nicomede ile evlenmesiyle Kappadokya'nın elinden kaçmasını kabullenemeyen ve hatta Bütün Anadolu'ya hâkim olma hevesinde olan Pontus'un güçlü kralı VI. Mithridates, bu hedefi çerçevesinde erken davranarak kendi öz ablası olan Laodike'nin kraliçe olarak yönettiği Kappadokya'ya girer ve **Mazaka şehrinin duvarları** önündeki düzlüğü ordusunu konuşlandırır. Üçyüz adım uzaklıktaki **şehir duvarlarının** hemen dibinde sayısı daha az olan Kappadokya garnizonu beklemektedir. Arkalarında ise

³⁶ CharlesTexier, **Küçük Asya- Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, 3.Cilt, Yedinci Kitap, Dördüncü Bölüm, Çev. Ali Suat, nformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ank. 2002, s. 14

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

savunma duvarlarına asılmış ve üzerinde Kappadokya kraliyet sarayının simgesi olan “kılıç ve yılan” desenleri işlenmiş bayrak asılıdır.

Mithridates; *ordular çarpışarak fazla kan dökülmesin* bahanesiyle öz yeğeni olan Kappadokya kralı VII. Ariarathes'i birebir görüşmeye davet eder. Görüşme, **Mazaka şehrinin duvarları** dibindeki açık alanda yapılacaktır. Ariarathes dayısına hiç güvenmemekle beraber bu oyuna kanarak iki ordunun önünde dayısı ile buluşur. Tam bu sırada VI. Mithridates şalvarının altına sakladığı hançerini çıkararak yeğenin boğazını keser (ya da kalbine saplar). Derhal onun tacını alarak üvey oğlunun başına yerleştirirken yüksek sesle: “*Selâm olsun Ariarathes Eusebeios Philopator, Kappadokya'nın yeni kralı*” diye bağırır³⁷. Bu oldubitti karşısında ne Mithridates'in kız kardeşi Laodike, ne karşı karşıya gelmiş olan iki ordu ve de Mazaka surları üzerinden olayı seyreden şehir halkı tepki gösterebilir. Böylece basit bir kalesi olan tepeler üzerindeki Eusebeia (Mazaka) Pontus Kralı Mithridates tarafından kolayca zaptedilmiş olur (M.Ö. 96)³⁸.” Ama Roma, bu oldubittiye razı olmayacak ve Mithridates ile amansız bir mücadeleye girecektir.

Texier de “Asia Minore” adlı eserinde III. Ariobarzanes döneminde (M.Ö. 52-42) Kappadokya

³⁷ Adrienne Mayor, **Mithridates**, İş Bank. Kültür Yay. Ank. 2013, s. 146-148

³⁸ Michael Curtis Ford, **Pontus Kralı**, Yurt Yay. Çev. Sami Könikol, Ank. 2014, s. 66-70 // Erkiletlioğlu, **Kappadokia Krallığı ..** s. 103-108

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kalelerinden bahsetmekte fakat Kappadokya eserlerinde Kapadok diliyle kabartma yazı (kitâbe) olmadığını yazmaktadır³⁹.

Bu olaylardan anlaşılacağı üzere Eusebeia (Mazaka) Şehri etrafında M.Ö. 96-95 yıllarında bile belki çok sağlam ve yüksek olmayan hatta arazi şekline uygun olarak yapılanmış müstahkem mevki olarak da adlandırılabilen bir sur bulunmaktadır.

M.S. birinci yüzyıldan itibaren ise (M.S. 17, İmp. Tiberius dönemi) Roma İmparatorluğu'nun bir eyaleti haline gelen ve Kappadokya'nın merkezi olan Kayseri'nin yine doğudan gelebilecek askerî tehlikelere karşı bir önlem olarak bu surlarının güçlendirildiği tarihî kayıtlarda yer almaktadır. Bu sebeple surlar ikinci yüzyıl ve üçüncü yüzyılın sonlarına kadar peyderpey elden geçirilmiştir. Ancak bu müstahkem surların kısmen terk edilerek dördüncü yüzyıl başlarından itibaren ovaya indiği bilinen şehrin etrafına başka bir sur yapıldığı anlaşılmaktadır.

1871-1908 yılları arasında yayınlanan Ankara Vilâyet Salnâmelerinde Kayseri sur ve kaleleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bunlardan ilki olan 1871-72 salnâmesinde ovadaki surların takriben 1500 sene önce yapıldığı ve İç Kalenin de 790 sene önce yaptırıldığı belirtilmektedir. Yani ovadaki surların takriben 4. yüzyılın sonlarında, İç Kale'nin se 11. yüzyılın sonlarında yapıldığı ifade edilmektedir.

³⁹ Texier, a.g.e. s. 21

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kale surları ile ilgili bu bilgiler 1891-92 yılındaki salnâmeğe kadar tekrar edilmiş ancak bu salnâmeğe iç kale'nin yapımı 910 sene geriye yani M/ 982 yılına tarihlendirilmiştir ki bu tarih Bizans imparatorları arasında en uzun saltanat süren II. Basileios (M/ 960-1025) dönemine rastlamaktadır. Bu imparator, doğudan ve güneyden gelebilecek askerî tehditlere karşı Anadolu da yedi adet thema kurarak bölgeyi askerî yönden güçlendirmişti.

1901 yılında yayınlanan onüçüncü salnâmeğe ise; "tepelerde bulunan Mazaka'nın zelzeleden yıkıldığı ve Roma İmparatoru Tiberius tarafından imar edilip şehrin adı da Caesarea (Kayseri) olarak değiştirildiği" bilgisi vardır.

Aynı salnâmeğe "*Meşahirden (meşhurlardan) Sen Bazil'in (Aziz Basileios) vatani olan eski Kayseri Kasabası, Charles Texier'in araştırmasına göre; şimdiki Kayseri şehrinin batı yönünde ve 20 dakikada gidilen yol mesafesinde ve Erciyes dağına nispeten 20 dakika daha yakın bir mevkide kurulmuştu. Halen bazı harabeleri ve bu harabeler arasında bir de tiyatro eseri (yapısı) mevcut ve meşhurdur. Şimdiki Kayseri kasabası eski Kayseri'nin enkazından kurulmuştur*⁴⁰" denilmektedir.

Yukarda zikredilen bilgilere dayanarak Ova'daki şehri kuşatan surlarla, daha sonra 6. Yüzyılda daraltılan ve şehrin merkezî kısmını kuşatan ve günümüzde

⁴⁰ Salnâmelerde Kayseri, Haz. Uygur Kocabaşoğlu- Murat Uluğtekin, Kayseri Ticaret Odası Yay. Kayseri 1998, s. 92

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ancak bazı bölümleri kalan Doğu Roma Dönemi (Erken Bizans) surlarının, kuzeydoğu köşesine daha sonra Geç Bizans döneminde (9-11. Yüzyıllarda) İç Kale ilâve edilmiştir diyebiliriz.

Daraltılan surlar hakkında bazı bilgiler veren ve “...ancak İmparator Justinianus, devriye duvarlarının gereksiz kısımlarını yıkarak şehri tamamen güvenli ve saldırı durumunda tümüyle ele geçirilemeyecek bir koruma sağlayan duvarla çevirmiştir. Ardından da yeterli bir garnizon ekleyerek bu alanı sağlamlaştırmıştır. Böylelikle Kappadokya’daki Caesarea sakinlerinin güvenliğini sağlamıştır”⁴¹. diyen Bizanslı tarihçi Prokopius’un (M.S. 550) bu ifadelerinden; **Şehrin dördüncü yüzyıl dan itibaren Battalaltı’ndan itibaren ovaya inmeye başlayan, burada da 150-200 sene süresince etrafına başka bir sur yapılan ve bu surların da, depremler ve bakımsızlık sebebiyle yıkılmış olduğundan, İmp. Justinianus (M.S. 527-565) tarafından eski surların batı tarafındaki taşlarını da kullanarak yeni bir sur ile takviye garnizon binaları yaptırttığını anlamaktayız.**

Mevcut kalıntılara bakarak Hunat’tan Yoğunburç’a ve Meydan’dan Düvenönü’ne doğru giden iki katlı surlarla başlayan ve şehrin güneybatısında nereye kadar gittiği ve ne kadarının daraltıldığı bilinmeyen surların, Justinianus döneminde yaptırtıldığı kabûl etmek durumundayız.

⁴¹ Gabriel, a.g.e. s.46

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Nitekim Justinianus surlarının yapımından takriben yüz sene sonra bile Hz. Ömer'in Anadolu'da fetihler yapmak üzere görevlendirdiği Muaviye, emrindeki İslâm orduları ile M.S: 644 yılında şehri kuşattığı halde bu yeni surları aşamamıştır. Muaviye, kale çevresini tahrip ederek Pozantı yolundan Şam'a dönmüştür.

Yine 725 ve 726 tarihlerinde Anadolu'ya yapılan Arap seferlerinin her ikisinde de 12 şer gün süren kuşatmalara rağmen surlar aşılamamış, şehir ele geçirilememiş, güzel abideleri olan ve müreffeh bir hayat yaşayan Kayseri halkı, surlar ve şehir yöneticilerinin verdikleri haraç sayesinde işgâlden kurtulmuşlardır⁴².

Milâdî 644 yıllarından başlayan yukarda bahsi geçen Arap kuşatmalarından sonra, 1072 yılında şehri harabeden depremin surlara da büyük zarar verdiği Bizans kaynaklarında belirtilmektedir⁴³. 12. Yüzyıla kadar ki kaynaklarda Kayseri Kalesi hakkında fazla bilgiye rastlanılmazken 12. Yüzyılda Dânişmendliler'in 3. Hükümdarı Melik Muhammed Gazi (1134-1143), Kayseri'yi merkez yapmış ve ovaya inmiş olan ve daraltılmış bulunan şehrin surlarını daha da daraltarak tâmir ettirmiş, sur içine Cami-i Kebir, sur dışına da Kölük (Gülük) külliyelerini yaptırtmıştır. Bu onarımlar Evliya Çelebi tarafından şöyle anlatılmaktadır: *"Dânişmendoğulları Kale'yi Rumlar elinden fethettikten sonra genişleterek onardılar. Ancak bugün bakımlı olan*

⁴² Gabriel, a.g.e. s.35

⁴³ Turan Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Turan Neşriyat Yurdu, İst. 1971, s. 51

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yeni Kayseri bu eski Kayseri'den sekiz bin adım uzak mamur ve süslü bir şehir, eski zaman işi sağlam, güçlendirilmiş kaledir”⁴⁴.

Daha sonra Türkiye Selçukluları Sultanı I. İzzeddin Keykavus (1211-1220) tarafından surun güney-doğu tarafını güçlendirmek maksadıyla yaptırılan oval plânlı ve 18.60 metre yüksekliğindeki Yoğunburç, Türk döneminin en önemli yapısı olup, aynı zamanda “ahmedek” olarak da kullanılıyordu⁴⁵. I. Alâeddin Keykubad da bilhassa İç Kale'ye önemli müdahaleler yaptığı gibi ayrıca Demir Kapı'dan Sâhibiye Medresesine giden ve medresenin ön duvarını da kullanarak güneye yani Ok Burcuna yönelen, Ok Burcunu da içine alarak İç Kale'nin Dizdar Kapısına birleşen ve Saray ile yönetim merkezini içine alan bölümü yaptırmıştır. Selçuklular dönemi ve sonrasında Karamanoğlu, Dulkadiroğlu, Eretna, Kadı Burhaneddin dönemlerinde ele geçirilen ve çeşitli tadilâtlar geçiren kale ve surlar, Fatih Sultan Mehmed döneminde Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

Osmanlı Devleti'nin bir sancak merkezi olan Kayseri'ye 1613 yılında gelmiş olan Ermeni Simeon, daha çok Ermeni Cemaati'nin durumlarını değerlendirdiği seyâhatinde Kayseri Kalesi için; *“Kayseri Şehri, kırmızıya çalan yontulmuş iri taşlarla*

⁴⁴ Karaaslan Mehmet, **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde Kayseri Şehri ve Kayserililer**, Yeditepe Yayınları, İst. 2015 s.200 (Evliya Çelebi bu ifadelerle galiba Mazaka'dan bahsediyor)

⁴⁵ Tanyeli, U. Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci, (11-15. Yy) İst. 1987, s. 153

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yapılmış olup, üçgen ve kare şekillerinde birçok kulelerle takviye edilmiş bir surla çevrilidir. Altı adet olan sur kapıları şu adları taşır: 1) Sivas Kapısı, 2) Köylerden gelen, şehre tarla mahsûlleri getiren kağınların toplandığı Kanglı Kapısı?, 3) At Pazarı Kapısı, 4) Meydan Kapısı, 5) Boyacı Kapısı, 6) Erciyes ve Talas Kapısı da denilen Kiçi (küçük) Kapı. (Ayrıca) sur içinde olup, siyah taşlarla yapılmış, iki kapılı küçük (İç) kalenin bir kapısının önünde bulunan, ahşap, hareketli köprü, gerektiğinde, Talas'tan getirilen suyu akıtmak üzere yukarı kaldırılır. Kalede, dizdar dâhil olmak üzere Türklerle meskûn 15-20 ev bir de cami vardır”⁴⁶ demektedir.

Evliya Çelebi ise 1649 yılında geldiği Kayseri'den; “Hz. Ömer kendisi Kudüs'ü fethedip, seksen bin askere Hâlid bin Velîd Hazretleri'ni büyük kumandan tayin etti. Hâlid, bu Kayseri'yi Nebî'nin Hicreti'nin yılı (...) tarihinde fethedip, içine kâfi miktarda bekâr erkeklerden (asker-i azebân) İslâm askeri koyarak Medine'ye gitti. Yine Kayser ülkesinde (Bizans toprakları) yaşayan kâfirler pis askerleriyle gelip bu kaleyi kuşatarak kaleye kapanmış Müslüman gâzileri bütünüyle şehid edip kaleyi istilâ edecekken bu kalenin arka tarafını görmeyi engelleyen (..) yönündeki dağdan bir büyük ordu yeşil sancaklarla çıkarak kâfirlerin hepsini öldürdüler. ...Sonraları bu Kayseri boş ve kullanılmadan öylece

⁴⁶ Simeon, **Tarihte Ermeniler**, 1608-1619, Çev. Hrand D. Andreasyan, Çiviyazıları, İst. 1999, s. 261-262

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kalarak hiçbir hükümdar imâr etme işine cesaret edemedi.

Kör Harkil Kayser oğlu (...) adlı bir adı kötüye çıkmış inatçı kirli kul, inat edip yer ve yurtlarından sürdürdü bütün insanları getirerek Kayseri'yi imâr etti. Kral Harkil (Bizans İmp. Heraklius 610-641), Erciyes dağı eteğinde yüksek bir tepe üzerinde fil cüssesinde kesme taşlar ile surları onarttı⁴⁷. Kayseri Kalesi bu yüksek dağın eteğinin (...) yönünde yükselmiş havalı, etrafı açık bir şehrin bakımlı ve şenlikli yeri ve yurdudur.⁴⁸ İfadeleriyle bazı kulaktan dolma bilgiler verirken muhtemelen bahsi geçen eski sur kalıntılarını kastetmektedir.

19. yüzyılın sonlarında Kayseri'ye gelmiş olan Tozer ise; *"Kayseri Surlarının tamamı Selçuklu menşeli olsa da bazı kısımlarının, bilhassa birçok burcun daha eski tarihlere ait durduğunu"* yazmaktadır⁴⁹. Gülük Camisi, Hacıkılınç ile Hunat Külliyesi ve Han Camisi ile Şifaiye-Gıyasiye, Sâhibiye, Köşk medreseleri ise şehir surlarının dışına taşmıştır.

1797 yılında P. Lukas ise; *"şehir Reis Efendi'ye aittir. Duvarları çok kötü vaziyettedir."* demektedir. Bununla birlikte şehri 1813 te ziyaret eden Kinneir;

⁴⁷ Evliya Çelebi, kale için "fil büyüklüğünde taşlarla yapılmış ve şehre sekiz bin adım ötede " derken tepelerdeki sur duvarlarını ve müstahkem mevkiileri kastetmiş olmalıdır.

⁴⁸ Karaaslan, a.g.e. s.197-200

⁴⁹ Gabriel, Anadolu'daki Türk Anıtları, s.45

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

“şehir duvarlarının kayda değer bir kısmının henüz ayakta olduğunu” belirtmektedir⁵⁰.

Bu tarihî genel bilgilerin ışığında Kayseri Şehri'nin tarihî surlarının, daha sistematik ve detaylı olarak incelenmesinin gerektiğini düşünmekteyiz. Surların yerleri ve yapım aşamalarını sekiz kısımda ele almaktayız.

İlk yerleşimin başladığı eski şehri yani Erciyes'in eteklerinde kurulmuş olan Mazaka'yı kuşatan surlar. (M.Ö. 2. Yüzyıl ortalarında, V. Ariarathes döneminde yapımına başlanıp 4. Yüzyıl başlarına kadar çeşitli tâmirlerle kullanılan surlar)

Ova'da yayılmaya başlayan şehri Battalaltı'ndan itibaren kuşatan sur ve burçlarının meydana getirdiği geniş korunma çevresi (4. ve 5. Yüzyıllarda)

Justinianus ve Heraklius döneminde daraltılan surlar (6. Yüzyıl ortaları)

Dânişmend hâkimi Melik Muhammed Gazi'nin daha da daraltarak tâmir ettirdiği ve daha sonra Selçuklular döneminde önemli tâdilata uğrayan ve İçerişar'ı içine alan surlar

Günümüzde sadece Okburcu denilen bölümü kalan ve Devlethâne ve Paşa Sarayı'nı çeviren bölüm (I. Alâeddin Keykubad Dönemi 1220-1237))

Geç Bizans döneminde (9-11. Yüzyıllarda) yapılıp, Türk döneminde (11-13. Yüzyıllarda) yenilenip geliştirilen İç Kale (Ahmedek)

⁵⁰ Gabriel, a.g.e. s.45 // Yüksel a.g.t. s. 32

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1- İlk Yerleşimin Başladığı Eski Şehri Yani Erciyes'in Eteklerinde Kurulmuş Olan Mazaka ya da Eusebeia'yı Kuşatan Surlar.

(M.Ö. 2. Yüzyıl ortalarında, V. Ariarathes döneminde yapımına başlanıp 4. Yüzyıl başlarına kadar çeşitli onarımlarla kullanılan surlar)

Kaniş'in yıkılışından (M.Ö. 1200) yüzyıllar sonra bölgede Mazaka adında başka bir şehir kuruldu ve bu şehir, yüzyıllar sonra Kapadokya Krallığının başkenti oluyordu. Mazaka'nın yeri tam olarak belirlenemese de genellikle tarihçilere göre, şimdiki şehrin iki km. güneybatısında, Erciyes'in eteklerindeki tepelerin üzerinde yer aldığını düşünülüyor. Yani Mazaka'nın varsayılan konumu, üzüm bağları ile kaplı tepelerin üzerindeydi ve Kayseri'den yaklaşık yarım saat uzaklıktaydı. Türkler oralara 'Eski Şehir', 'Eski Kayseri' veya eskiden Ermeniler bu bölgeye 'Zorzat', 'Zorzot' adını vermişlerdi. Ancak tam yeri hakkında genel bir fikir

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

birliği olmamasına⁵¹ rağmen tahminimizce Battalgazi Mescidi'nden başlayıp Tontar tepesine kadar olan b6lgedir.

Zimmerer ve Strabon'un Mazaka hakkında aktardıkları bilgilere g6re, o d6nem mevcut şehrin inşa olduğu tepelerin eski Mazaka'nın yeri olduğu d6şun6l6r. Daha ok Ermeni kaynaklara dayanan Alboyacıyan'a g6re; eski Mazaka'nın bulunduğu yer Beş Tepeler ve Araplar Gediği denilen yerde ya da Eski şehir Bağlarında lavlardan oluşan volkanik kayaçların bulunmamasından dolayı ve b6lge kireç taşı ile kaplı olduğu için, burada olamayacağından Mazaka'yı, başka bir b6lgede aramak gerekmektedir⁵².

Antik D6nemin en 6nemli kaynağı olan Strabon'un, "Geographika" adlı eserini yazdığı M.S. 18 yılında⁵³ Mazaka ya da Eusebia'nın adı değişmiş ve Kaicarea olarak anılmaya başlamıştı. Strabon, Kayseri'yi ziyaret ettiği yıllarda surların hen6z olmadığını bildirmekte ve "*Kabilenin (Kappadokia'luların) metropolis'i olan Mazaka ise Klikia Eyaleti olarak adlandırılan yerdeydi. Bu kente*

⁵¹ Y6ksel Batuhan, **Alboyacıyan'ın Kayseri Ermenileri Tarihi Kitabının Kayseri şehri (I. Cilt) Adlı B6l6m6n6n Terc6me Ve Değerlendirmesi**, T.C Nevşehir Hacı Bektaş Veli 6nv. Sosyal Bilimler Ens. Tarih Anabilim Dalı, Y6ksek Lisans Tezi, Nevşehir Eyl6l 2022, s. 55

⁵² Y6ksel, a.g.t. s. 22-55

⁵³ Strabon, **Geographika**, Antik ağ Coğrafyası, ev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yay. İst. 2000, s. XVI // Bu değeriklik Archelaos'un krallık yılınının 28'ine rastlar. Yani M.Ö. 8 yılı civarındır. Bazı m6ellifler ise şehrin isim değeriftirme tarihinin M.Ö. 12-9 yılları arasında olduğunu kab6l ederler.

©T6m hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak g6stermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

aynı zamanda **Eusebeia** ve ilâve olarak da **Argaeus'un yanında** denir. Çünkü burası, tepesinde hiçbir zaman kar eksik olmayan dağların en yükseği, Argaeus'un eteklerinde kurulmuştur ve buna tırmananlar –ki çok azdır- berrak havada hem Pontos (Karadeniz) hem de İssikos Akdeniz) denizinin görülebileceğini söylemektedirler. Genellikle Mazaka bir kentin kurulması için uygun bir yer değildir. Çünkü burada ne su vardır, ne de doğal bir şekilde tahkim edilmiştir ve valilerin ihmâli yüzünden **surları da yoktur** (bir ok atımlık mesafede bulunan ve yararlı tepelerin önünde yaşayan halk, surlara çok güvenerek yağmacılık yapmasınlar diye, belki de bilerek tahkimât yapılmamıştır).” demektedir⁵⁴.

Fakat detayları yukarıda anlatılan ve M.Ö. 96 yılında Mazaka Kale'si önünde gelişerek şehrin Pontus Kralı VI. Mithridates tarafından işgâl etmesiyle sonuçlanan tarihî olaydan anlaşılıyor ki, Strabon'dan çok daha önce de şehrin etrafında fazla güçlü ve yüksek olmayan bir sur veya tahkimat bölgeleri bulunmaktadır. Nitekim bu tez, Texier'in "**Şehri kuranlar, saldırganların işine yaramasından korktukları için, birbirinden hayli uzak birçok yüksekliğin, kayaların, bahçelerin, otlakların etrafını çevirdiler**"⁵⁵ . İfadeleriyle kabûl edilmektedir.

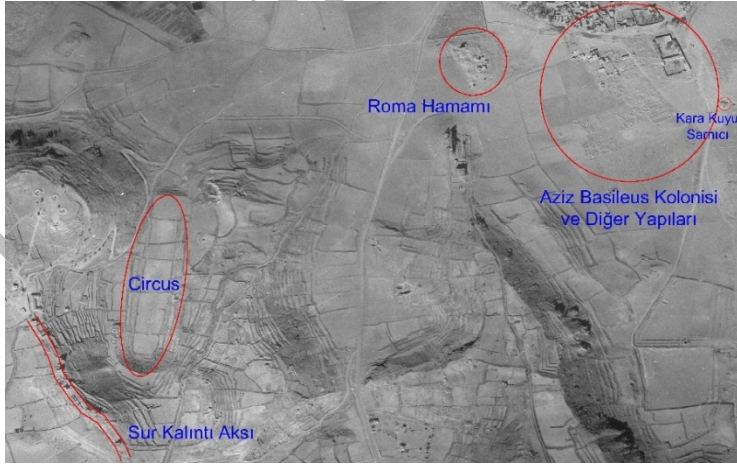
⁵⁴ Strabon, a.g.e. s. 9

⁵⁵ Charles Texier, Küçük Asya- Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, 3.cilt, Çev. Ali Suat, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ank. 2002, s. 59-64

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Çünkü burası Kappadokya'nın başkentiydi ve V. Ararathes (M.Ö. 159-131) döneminde Mazaka'nın hemen yanında, Karacaoğlu Mahallesinden itibaren Taşlıburun'a kadar uzanan bölgede Eusebeia adıyla kurulan önemli bir Hellen şehriydi. Bu iki şehir birleştirilerek tapınak ve okullarla donatılmıştı⁵⁶. Erciyes'in eteklerindeki dört sütunlu Zeus Poliouchos, Apollon ve yine dört sütunlu Tyche pagan tapınakları, saray, hipodrom (Cirus) ile darphâne gibi özel yapıları barındıran bir başkent in korumasız olması düşünülemezdi.

Kanaatim odur ki, başkenti bir Hellen şehri haline getiren V. Ariarathes'ten (M.Ö. 163-130) itibaren Mazaka ve hemen yanına kurulan, sonra da birleşen Eusebeia'nın etrafı ya da en stratejik bölgeleri surla tahkim edilmiştir.

⁵⁶ Erkiletlioğlu, a.g.e. s. 157-99

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Eusebiahipodromu ve Battalaltı Bölgesi 1954 Hava Fotoğrafi⁵⁷

Eusebia hipodromu ve Battalaltı Bölgesi 1954 Hava Fotoğrafi⁵⁸

⁵⁷Bu hipodrum, M.Ö. 163-131 yıllarında Kappadokya krallığı yapmış olan ve krallığı döneminde babasının kurduğu Ariaratia (Pınarbaşı olabilir !) şehrini terkederek başşehri Mazaka'ya taşıyan ve buranın adını babasının sıfatı olan EUSEBEİA olarak değiştiren Ariarathes V döneminde yapılmış olmalıdır. Çünkü o Hellen kültürünü benimsemiş ve uygulamış, şehri sûr, saray, hipodrom, sircus gibi birçok Hellen kültürünün gerektirdiği yapılarla donatmış ve yarışmalara açmıştı.

⁵⁸Bu hipodrum, M.Ö. 163-131 yıllarında Kappadokya krallığı yapmış olan ve krallığı döneminde babasının kurduğu Ariaratia (Pınarbaşı olabilir !) şehrini terkederek başşehri Mazaka'ya taşıyan ve buranın adını babasının sıfatı olan EUSEBEİA olarak değiştiren Ariarathes V döneminde yapılmış olmalıdır. Çünkü o Hellen

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bilindiği gibi Kappadokya'nın son kralı Archelaos Helenleşmeye çok önem vermiş, Mazaka-Eusebeia adını Roma İmparatoru Augustus'un unvanı olan Caesarea olarak değiştirmiş (M.Ö. 8) ve O, Roma'da ölünce de Kappadokya Roma'ya bağlanarak Eyalet olmuştu (M.S. 17). Bu tarihten itibaren Kappadokya ve onun idarî merkezi olan Kayseri, büyük ölçüde askerî önem taşımaya başlamıştı. Bu sebeple Romalılar buranın tahkimatına çok önem veriyorlardı. Roma İmparatorlarından Gordianus III döneminde de (M.S. 238-244) surlar önemli bir müdâhale geçirmiş olup, bu onarımı belirtmek üzere olduğu zannedilen hem kendi ve hem de eşi Sabinia Trankulliana adına Kayseri darphanesinde sikkeler darbettirmiştir. Sasanî tehlikesine karşı yapılan sur onarımlarının, Kaicarea'daki (Mazaka-Eusebeia) Tontar'dan Taşlıburun'a kadar Eskişehir içine alan surlar olduğu ve onarımların daha sonra birçok defa tekrarlandığı anlaşılmaktadır.

Gordianus'un adı geçen sikkeleri:

kültürünü benimsemiş ve uygulamış, şehri sûr, saray, hipodrom, sircus gibi birçok Hellen kültürünün gerektirdiği yapılarla donatmış ve yarışmalara açmıştı.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Gordian III Avgustus Kayseri (238-244) Bronz Æ,
Yüzü: Gordian'ın sağa bakan dökümlü ve zırlı büstü,
AY K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC (Gordian) / Tersi: Bir
çelenkle çevrilmiş daire içinde üstte zirvesinde çelenk
bulunan Erciyes, M-HT--ΡΟΠΟΛΕΩC KAICAP ENTIX⁵⁹
BN (2. Nekrosluk) Altta: ET Δ (Tarih: 4= 242)

Gordian III (Augustus) Kayseri

Bronz Æ (25 mm) Ortalama ağırlık:9.47 gram Yıl Δ
= 4 (MS 242)

Yüzü; AY K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC ; Gordian III'ün
bol dökümlü ve zırlı büstü, Tersi: MHTP(OΠ) KAIC(A)
ENTIX B N ET(O) Δ ; (2. Nekrosluk) çelenk içinde dört
satırlık yazı; ütte; Tyche büstü⁶⁰

⁵⁹ Entix= Sûr demek olup, Kayseri sûrlarının onarıldığı ya da bitirildiğini belgeleyen sikke olarak nitelendirilmektedir.

⁶⁰ Ganschow Thomas, Münzen von Kappadoien, Arkeoloji ve Sanat Yay. İst. 2018, Band II,889c–g

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Gordian III (Augustus) Kayseri

Bronz Æ (25 mm) Ortalama ağırlık:9.91 gram Yıl Δ = 4 (MS 242)

Yüzü: ΑΥ Κ Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC ; Gordian III'ün büstü.

Tersi: ΜΗΤΡΟ ΚΑΙC(A) Β Ν, ΕΝΤ(I), ΕΤ Δ ; ??? (2. Nekrosluk) yazılı sunağın üzerine yerleştirilmiş Argaeus⁶¹

Roma imparatoru III. Gordianus (M.S. 238-244) ile karısı Trankulliana'ya ait Kayseri darphanesi baskılı ve çoğunluk olarak içinde eNTIXION veya bu kelimenin kısaltmaları olan bir sunak ve sunağın üzerinde Argaeus yahut etrafı çelenkle çevrilmiş bir daire içinde "üstte Argaeus ve altta "metropol Kayseri, eNTIXI, 2. Nekrosluk" yazan ya da aynı tarzda fakat üstte küçük boyutta Tyche büstü olan farklı baskı tiplerindeki çok sayıda sikkede ifade edilen "eNTIXION" (sur) ibaresine bakarak Kayseri surlarını en azından III. yüzyıla tarihlendiren yazarlar olmuştur.

Bizim konumuza giren husus, bu iki kulenin ve Entixion yazısının Kayseri surlarıyla alâkasının bulunup bulunmamasıdır. Bu bağlamda yine sikkelerde Argaeus Dağı manzarası olan iki kuleyi gösteren tasarımı ilk

⁶¹ Ganschow, 883a, 884a

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

olarak tanımlayan Imhoof-Blumer tartışmaya açmıştır⁶². Severus Alexander'ın 5. 7. ve 8. Yıllara (M.S. 226 ve 228-9) tarihlenen bronz sikkelerindeki iki kule arasındaki Argaeus tasarımı çok benzer bir şekilde 12 yıl sonra Gordian'ın saltanatının 4. yılındaki Kayseri sikkelerinde de görülüyor. Madeni paralarda görülen bu iki kule acaba surların bir parçası olabilir mi? Adı geçen sikkelerde Kulelerin kendileri alçak ve geniştir ve yuvarlak görünürler; büyük dikdörtgen kaideler üzerine oturtulmuş olup hem kuleleri hem de kaideleri bezelidir. Her kulenin tepesinde, alevleri temsil ettiği düşünülen üç veya dört üçgen çıkıntı vardır. Her kulenin iki yanında, ya askeri standartlar ya da kurdelelerle süslenmiş ahşap direkler vardır. Kulelerin arasında, ise, Argaeus Dağı'nın küçük bir görüntüsü yer alıyor. Kulelerin dağın eteğinde gösterilmek istendiği zannediliyor. Imhoof-Blumer, ya şehrin bitmemiş duvarlarının bir parçası ya da bir tür kule anıtı olabileceğini öne sürüyor⁶³.

Bu yapının Gordian sikkeleri arasındaki tek önemli fark, birincisinde kulelerin altında kaide bulunmamasıdır. Eğer bu kuleler ve altındaki kaide Kayseri surlarını ifade ediyorsa Gordianus'tan 12 yıl önce de Severus Alexander tarafından surlar

⁶² Blumer, Friedrich Imhoof, Zur Griechischen Und Römischen Münzkunde 1908, Verlag der schweiz numismat. Gesellschaft Rue du Commerce, 5, s.231

⁶³ Bland, Roger Farrant, **Antakya ve Sezar'da (Kayseri) Gordian III Sikkeleri**, Bölüm 6, Dokt. Tezi, University College, Arkeoloji Enst. Londra S. 301

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yaptırılmaktadır. Böyle olduğunu varsayarsak surlar o dönemde uzun yıllar içinde ve birçok imparator tarafından ele alınmıştır. Zaten çok geniş bir alanı kapsaması gerektiği için yapım ve onarımının da bizim düşündüğümüz gibi “Kappadokya Kralı Ariarathes V’ ten itibaren devam ettiği” iddiamızı güçlendirir.

3. (Γ) yılda (M.S. 240) darbedilen başka sikkelerde de bir sunak üzerine yerleştirilmiş Argaeus Dağı bir sunak üzerinde yer almakta ve sunağın içinde eNTI veya eNTIXION (duvar) yazılıdır. Bir sonraki yılın madeni paraları, çok daha fazla olduğundan, aynı oranda büyük bir tasarım çeşitliliği gösterir ve bu kelime; eNT, eNTI, eNTIX veya eNTIXION şekillerinde yazılmıştır.

244 yılındaki Sasanî savaşı sebebiyle bronz sikke basımı, Gordianus’un 3. (241) ve 4. (242) yılında kullanılan bir ön yüz kalıbı tekrar kullanılarak 5. Yılda durdurulan bronz sikke basımı 6. Yılda yeniden basılmaya başlar. Bu sebeple 244 yılında basılan bu eNTI yazılı sikkelerde de basım yılı daima (Δ) 4 olarak görülür.

Gordianus’un 6. Yıl (244) sikkeleri her zaman, düz veya bir çelenk veya eNT[I] içeren bir sunak üzerine yerleştirilmiş Argaeus'un bir görüntüsünü içerir. Gordian altındaki ibare, MHTPOIIIOAewC KAICAPIAC ENTIXION B Ne eT A olarak çeşitli biçimlerde kısaltılmış ibareler görünür. Buradaki yeni unsur, Argaeus Dağı tipi madeni paraların bazılarının sunağında da eNT veya eNTIX olarak kısaltılmış olarak geçen eNTIXION kelimesidir. Bu kelime ilk olarak

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Imhoof-Blumer tarafından duvarlı, duvarları olan (sur) anlamına geldiği ve o dönemde Caesarea'nın çevresine şehir surlarının inşa edilmesini ifade ettiği belirtilmiştir⁶⁴. Yine Eskiçağ tarihçisi Mustafa Hamdi Soyar⁶⁵ da eNTIXION sözcüğünün etrafı duvarla çevrili yani surla çevrili eNTEIXION kelimesinin M.S. 3. Yüzyıldaki yazılım şekli olduğunu bildirmiştir.

Grekçe'de - x- harfi - h- olarak okunuyor. O halde "en tixiyon" kelimesi "en tihion" olarak okunur. Buradaki "en" edatı "içinde" anlamında olup, "tihion" ise sur-duvar anlamına gelmektedir. Yani "sur içinde" anlamına gelmektedir. Bu ifadeden, o tarihte Eskişehir bölgesindeki şehrin etrafında bir sur olduğunu ve muhtemelen bu surun bazı bölümlerinin Gordianus döneminde onarıldığını anlamamız gerektiği kanaatindeyim.

Zaten onüç yaşında tahta geçen ve sadece altı sene kayınpederinin vesayeti altında Roma İmparatorluğu yapmış olan III. Gordianus'un bu kadar kısa bir zamanda surları yeniden yaptırtması düşünülemez. Buradan yola çıkarak zaten var olan Mazaka ve surlarının MS 232 yılında güçlü bir depremle büyük zarar görmesi üzerine bazı bölümlerinin tâmir ve inşa edildiğini kabûl etmemiz gerekir. Hatta bu depremi tanrıların gazabına bağlayan Romalı pagan vali; "kurban sunmayı reddetmelerinin tanrıları kızdırdığını"

⁶⁴ Bland, a.g.e. s.307

⁶⁵ Prof. Dr. İst. Üniv, Ed. Fak. Eskiçağ Tarihi Ana Bilim Dalı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

iddia ederek doğal afetten Hıristiyanları sorumlu tutmuştu⁶⁶.

III. Gordianus'tan hemen sonra İmparator Valerian (M.S. 253-260) döneminde yine doğudan gelebilecek Sasanî tehlikesine karşı güçlendirilen surlar sayesinde Sasanî hücumları ilk anda durdurulabilmiştir. Daha sonra Valerian, esir edilmiş (M.S. 257) olduğu halde, şehir halkı yiğitçe karşı koyduğu için surlar yine geçilememiş fakat Sasanîlerin, savaş tutuklusu bir hekime işkence ile zayıf noktalarını söyleyip, bir gece baskını yaparak suru geçip, henüz ovaya inmemiş olan yukardaki şehri yağmalamışlardır (M.S. 260). Bu konuda daha başka antik kaynaklarda da Valerian'ın esir edilmesinden önce de Şapor'un Kappadokia'yı yakıp yıktığı bildirilmektedir⁶⁷.

Bugünkü Şehir mezarlığının Kuzeybatı sınırında bulunan ve Taşlıburun olarak anılan sur parçası ya da burcun, Milât'tan önceki son iki yüzyılda yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu surlar, muhtemelen Taşlıburun'dan itibaren güneydoğuya doğru uzanan tepeleri çevirmekte idi. Bölgede çıkan kalıntılardan, şehrin Battal, Tontar ve Esenyurt gibi Erciyes'in

⁶⁶ <https://www.cappadociahistory.com/post/caesarea-mazaca-Kayseri>

⁶⁷ Baydur, a.g.e. s. 103 (Bu konuda yazılan hemen bütün makâle ve yayınlarda İmparator III. Gordianus ve Valerian'ın Ova'daki surları yaptırdığı ya da onarttığı yanlışı tekrarlanmıştır. Oysa onarılan surlar Eskişehir tepelerindeki surlardır. Hatta tepelerdeki Mazaka surları 6. Yüzyıla kadar kullanılmaya devam etmiştir.)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

eteklerindeki tepelerde yer aldığını, belki bu tepelerin hemen yakınında bulunan ovanın güney ucuna biraz taşıdığını söyleyebiliriz. **Ancak bölgeyi çeviren surların ovadaki surlarla bir bağlantısı olmadığı anlaşılmaktadır.**

Alboyacıyan'ın naklettiğine göre; "Cuinet, birkaç Bizans surunun parçalarını veya uzunca bir savunma duvarı kalıntılarını ve bunun yanında iki burç kalıntısını gördüğünü söylüyor. Bu parçalar kesinlikle, uzmanlara göre şehrin kalesi Akrapol'ün bulunduğu Beş Tepe'yi (bugün Beştepe deniyor) taçlandıran bir dizi surlara aitti. Bu surlar ve kaleler muhtemelen çeşitli zaman aralıkları içinde inşa edilmişlerdi.

"Sn. Denктаş'ın da önemle altını çizdiği ⁶⁸ Prokopios'un anlatımında geçen "...herhangi bir saldırı sırasında erişilemeyen ve çok yukarıda dik eğimle uzanan yerleşmedeki ..." ifadeleri bugünkü dış kaleden ziyade Beştepeler'deki mevcut kalıntılara daha çok uymaktadır. Ancak İmparator Justinianus'un tepelerdeki bu surları takviye ettirdiği gibi, o zamana kadar ovaya inmeye başlayan şehrin de etrafına ayrı bir sur yaptırdığı anlaşılmaktadır. (Aşağıdaki satırlarda daha geniş anlatılmaktadır.)

⁶⁸ Denктаş, a.g.p. s. 3

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Eskişehir bölgesinde Karacaoğlu Mahallesi, Uluyol Sokağı ile Örentepe Sokağı arasındaki yamaçta bir kaya kütesine bitişik olarak devam eden sur parçası⁶⁹

Mazaka'yı çeviren bu surlardan bazı izler "Eskişehir Bağları" denilen bölgede elli yıl önceye kadar mevcutken şehrin, bu bölgesinin yoğun yapılaşmasıyla günümüzde pek az iz kalmıştır.

⁶⁹ Özbek Yıldırım-Arslan Celil, **Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri**, Kays. Büyükşehir Yay. Kayseri 2008, cilt: I, s. 12

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

2- Ovada Geniş Bir Alanı Çeviren Surlar

Dördüncü yüzyılın başları Kayseri (Kaicarea) halkının tamamen Hıristiyanlaşarak manastır ve keşişlerin yaygınlaştığı ve dinî hayatın geliştiği dönemdir. Bu yüzyılın ikinci yarısında Hıristiyanlığa hizmet bakımından en önemli kişi şüphesiz Kayseri Piskoposu Basileios'tur (Vasileios M.S. 329-379). Basileios, doğup yaşadığı Kaicarea'ya M.S. 363 yılında rahip olarak atanmış ve 370 yılında da Kaicarea metropoliti Eusebios'un ölmesi üzerine başpiskopos seçilmiş bir din adamı idi. Keşişlerin çoğunun münzevî olmaya yetecek disiplini taşımadığını, bu yüzden komünal bir manastır yaşamına ihtiyaçları olduğunu öne sürerek Hıristiyanlık inançlarında devrim yapan Kappadokya babalarının başında geliyordu. **Ayrıca bugünkü Hıristiyanlığın temel akidesi olan "Üçlü Teslis" in de en önemli savunucularındandı.**

Basil'in, Caesarea piskoposu olmasının ertesi yılı bölgeyi şiddetli bir kıtlık vurdu. Ardından, kurnaz işadamları fiyatı daha da şişirmek için tahıl istiflediler. Basil, 74 numaralı mektubunda; *"şehrin inanılmaz bir duruma düştüğünü ve Caesarea'yı ziyaret eden hiç kimsenin, onu en yakından tanıyanların bile, onu olduğu gibi tanımayacağını"* söylüyor ve *"öylesine tam bir terk edilmişliğe dönüştü ki birdenbire şehir bir çöl gibi oldu. Yargıçlar Podandus'a (Pozantı) kaçtı ve vatandaşlar açlıktan ölmeye devam etti."* diyor. Basil'in yardım

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

çağrısı, belki de merhamet uyandırmak için abartılmış, vahim bir durumu anlatıyor.

Çare olarak Basil, yoksulları beslemek ve hastaları iyileştirmek için devasa bir insanî yardım külliyesi olan “**Basiliad**”ı inşa etmek için aile servetini kullandı. Antik kentin aşağısındaki açık ovadaki alan o kadar popüler oldu ki, Nazianzuslu Gregory buranın başka bir kent olduğunu söyledi. Bu noktada, Basil'in insanî yardım merkezi çok sayıda insanı cezbedtiğinden, Caesarea şehir merkezi tepenin tepesinden (artık terk edilmiş olan Beştepeler) şimdiki konumuna geçiş yaptı⁷⁰.

Ramsay'da Başpiskopos Basileios, bugün Battalaltı diye bilinen yerdeki **Kaicarea kapıları önüne** büyük bir hastane ve öksüzler yurdu yaptırdığını belirtmektedir⁷¹. Bu komünal yapı topluluğu başlı başına bir şehir niteliğinde idi ve Basileios, hayalindeki manastır yaşamını gerçekleştirmiş oluyordu. İçinde değerli taşlarla bezeli ve gerçek çarmıhın tahtası bulunan bir kilise⁷², piskopos sarayı, kütüphane, rahip evleri, gezginler, hastalar ve fakirler için misafirhâneler ve bir cüzam hastanesi bulunmakta idi⁷³. (Bu kilisenin, 1838 yılında bile ayakta olduğunu aynı yıl Kayseri'ye gelen W. Rubruk seyahâtnâmesinde belirtmektedir.)

⁷⁰ <https://www.cappadociahistory.com/post/caesarea-mazaca-kayseri>

⁷¹ William M Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Çev. Mihri Bektaş, Millî Eğitim Basımevi, İst. 1960, s. 461

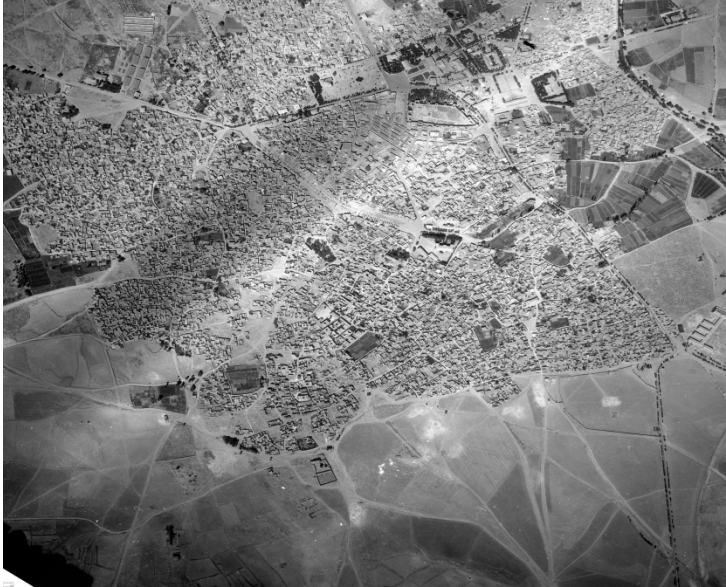
⁷² Bu kilisenin adı geçen kapısı 1071 Malazgirt Savaşından önce Konstantinopolis'e götürülmüş. (Gabriel, a.g.e. s. 34)

⁷³ Baydur, a.g.e. s. 138

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Basileios'un Külliyesine ait olduğu tahmin edilen Battalaltı'ndaki kalıntılar

Şehrin ovaya indiği yıllarda surla çevrildiği düşünülen geniş alan (Hava fotoğrafı 1944)

Ermeni kaynakları da şehrin yer değiştirmesinin başlamasını Hristiyanlarca tanınmış ünlü Episkopos Basileios (371-379) dönemindeki yapılaşmaya bağlamaktadırlar. *"Kappadokya o muhteşem kiliselerini hem bu büyük patriğe hem de Roma Kayserisine borçlu olduğu, Basileios'un, sadece kıtlık zamanında felakete uğrayan insanlara yardım etmekle kalmadığı, aynı*

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

zamanda insanî yardım kuruluşları da inşa ettiği, böylece şehrin dışında fakir ve hastalar için büyük bir bakımevi inşa ettirdiği, ayrıca, muhtemelen şehrin dışında, bir tapınak inşa edilmesine izin verdiği, o dönemde şehrin Basileios'un yaptırdığı yapının çevresinde toplandığı" belirtilmektedir. Yine Grigor Nazianzatsi'nin açık ifadesi zikredilerek; "Roma Kayseri'sinin eski şehirde veya ona yakın bir yerde kurulduğu ve **şehirden çıkıp, tanrının bir eseri olan yeni şehre hayranlıkla bakıldığında** muhteşem kiliseleri ve Basileios'un çabalarıyla fakirler ve hastalar için inşa edilen bakım evleriyle Roma Kayserisi'nin inşa edildiği tepelerin eteğindeki bu genişletilmiş şehrin, güvenli ve korunaklı olmadığı ancak siyasî ve özellikle dinî açıdan önemli bir merkez olduğu" nakledilmektedir ki o tarihte iki ayrı şehrin varlığı özellikle belirtilmektedir.

Basileios, kişisel çabalarıyla gücünü vurguladığı büyük Kappadokya kilisesini, Episkoposluk makamının mirasçısı olarak görüyordu. İmparator Valentinianus, Kayseri içindeki bu gücü sarsmak için Tyana (Kemerhisar) içinde bir Episkoposluk makamı kurmak istemiş. Bu durum Kayserili Basileios ve Tyana Episkoposu Antimos arasında bir mücadeleye sebep olmuştu. Ancak Basileios, makamını ve saygınlığını korumayı başardı. Böylece Kayseri, tercih edilen bir makam olarak üstün önemini hiç kaybetmedi⁷⁴. O'nun kurduğu hastanenin yeri, bir vadide bulunan "Cürcürük"

⁷⁴ Erkiletlioğlu Halit, **Kappadokia Krallığı ve Roma Bizans Dönemi**, Kays. Büyükşehir Kültür Yay. Kars. 2019, s.330-334

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(günümüzde bu bölge, bazı kalıntıları halen duran Caferbey Mahallesi olarak bilinmektedir⁷⁵) denilen yerde olduğu tahmin ediliyor⁷⁶.

Battalaltı'nda Sol Üstte Aziz Basileios'un Mezarı Olduğu Tahmin Edilen Kalıntılar ve Basileiosküllyesi ile Karakuyu Sarnıcı (Hava Fotoğrafi 1944)

O halde M.S. 4. yüzyılın sonlarında Doğu Roma İmparatoru Arcadios döneminde (M.S. 395-408) ovada sur yapımı başlamış olması gerekir diye düşünmekteyiz. Buradan ovaya inen ilk surların başlangıç noktasının Kayseri Kapıları önündeki Basileios Külliyesi olduğunu (Battalaltı) şu anda Caferbey ve Gülük Mahallesinde harabe halindeki bina kalıntılarını içine alıp (yakın zamanda bu bölgede inşaat yapan bir müteahhit arkadaşım inşaatının temellerini kazdırdığı sırada kalın bir sur temelinin çıktığını,

⁷⁵ Yazarın Notu

⁷⁶ Yüksel, a.g.t. s. 69

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yetkililerin inşaatı durdurur korkusuyla alel acele temel betonunu döküp kalıntıları yok ettiğini anlatmıştı) , yine şu andaki Gülük Camisi'nin çevresini de kuşatıp, Düvenönü'ne ve oradan doğuya devam edip şimdiki İç Kale'den (o tarihte henüz İç Kale yok) güneye kıvrılıp, Yoğunburç'un yerinde basit bir burç oluşturup, Han Camisi (Cami de henüz yok fakat Caminin batı duvarında bu surun izlerini görmekteyiz) Ahî Evren Zaviyesi'nin altından (Orada hafriyat yapılırken bu surun temellerini bizzat gördüm) Kartal kavşağına ulaştığını düşünüyoruz. Oradan batıya dönüp "Karakuyu" Denilen su sarnıcını da içine aldıktan sonra tekrar Basileios Külliyesi ile birleşmekteydi. **Karakuyu denilen sarnıç ile Günümüzde Yoğunburç'un güneybatısında temelleri halen duran sarnıç, büyük ihtimâle Ana kaynağı Erciyes olan; Zincidere, Kuruköprü, Talas-Gölbashi, Hisarcık gibi bölgelerden getirilen su ile doldurulmakta ve sınırlarını çizdiğimiz şehrin çeşmelerine akıtılarak su ihtiyacı karşılanmaktaydı.**

Roma İmparatorluğu bölündükten (M.S. 395) hemen sonra doğudan gelen istilâların bir sonucu olarak Dicle'den Fırat'a ve nihayetinde Toros Dağları'na kadar Doğu İmparatorluğu'nun sınırları daraldığından, Kayseri'nin bir surla çevrilmesi bir zorunluluk haline gelmişti. İlk işgâllerden sonra İmparator Arcadius (M.S. 395-408) tüm şehirlere surlar inşa etmeleri için emir verdi. İmparator Anastasius'da (M.S. 491-518) şehirlerin savunmalarını güçlendirmelerini emretti. Ardı sıra gelen istilâlardan sonra Bizanslılar, Küçük Asya'yı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kaybetmemek ve Kapadokya'yı güçlendirip korumak için ellerinden gelen her türlü çabayı göstermekteydiler.

Bizans ordusunun üssü olan Beştepeler'in eteklerine veya yakınında kurulan bu şehrin ve Eskişehir denilen tepelerin üzerine kurulmuş olan Roma Kayseri'sinden farklı yeni bir şehir olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Vital Cuinet, yukarıda bahsettiğimiz harabe Rum kiliselerinin hepsinin sur dışında olduğunu ve Roma Sirki'nin (Circus Maximus) kalıntılarının da mevcut şehirden uzakta olduğunu söyleyerek bu iki şehri ayırtmaktadır.

Basileios Külliyesi Olduğu Tahmin Edilen Kalıntılar

Yine Alboyacıyan, Ermeni kaynaklarına dayanarak; “bu bölgede “Cıncıklı” adlı bir yerin olduğunu ve burada bir kale, Bizans garnizonu ve kemerleri yakın zamana kadar ayakta duran Roma sarayının (?) kalıntılarının bulduklarını belirtmektedir. Belki de bir Bizans

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

garnizon binası veya sarayı olduğu varsayılan bu yapıyı, kast ederek; *“Cıncıklı’da yüksek duvarlarla çevrili kâgir bir yapı (Hamam Kaya) bulunur. Kalıntılarıyla saygı uyandıran bir yapıdır. Şüphesiz binlerce yılı görmüş geçirmiş ve halk arasındaki söylentinin aksine bir hamam (onun yükseltelerinde görülen bacaya benzer delikler nedeniyle) olmaktan uzak bir yapı. Yapının çeşitli yönlerinde bulunan bu bacaya benzer delikler burada eski bir ibadethane olabileceğini gösteriyor”*⁷⁷ demektedir.

Bu tarihî bilgilerden anlaşıldığı üzere şehir, ancak 4. yüzyılın sonundan itibaren Battalaltı’ndan başlayarak ovaya inmiş ve etrafına da ilk zamanlarda olmasa da daha sonra koruma duvarları yapılmaya başlamıştır. Nitekim Suraiya Faroqhi, şehrin “Erken Bizans” Döneminde taşındığını ifade etmektedir ⁷⁸. Mahmut Akok’da kalenin yapı çekirdeğinin Bizans döneminden kaldığından emindir ⁷⁹. Tabii ki bu surun yapımı, imparator I. Justinianus dönemi olan (M.S. 527-565) 6. Yüzyılın ortalarına kadar takriben yüz elli yıl civarında bir zaman almıştır. İmparator Justinianus döneminde bile hem eski şehirde yani Mazaka’da ve hem de ovada surlar bulunmaktaydı.

Şehrin yavaş yavaş Battalaltı’ndan itibaren ovaya inmesiyle özellikle doğudan gelen Pers tehlikesine karşı

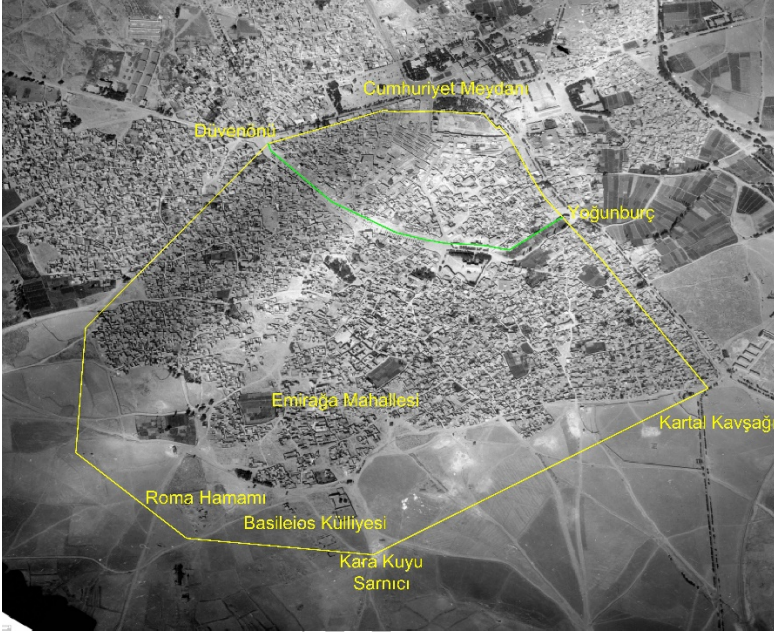
⁷⁷ Yüksel, a.g.t. s. 145

⁷⁸ Suraiya Faroqhi, Orta Halli Osmanlılar, Çev. Hamit Çalışkan, T. İş Bank. Kültür yay. İst. 2009, s. 52

⁷⁹ Akok Mahmut, Kayseri Şehri Tarihî İç Kalesi, Türk Arkeoloji Dergisi, c. XXIII (1976), s. 2 , 5-38

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sur inşaatına önem verildiği anlaşılmaktadır ⁸⁰.

Şehrin ovaya indiği yıllarda surla çevrildiği düşünülen geniş alan (Hava fotoğrafı 1944)

⁸⁰ Baydur, a.g.e. s. 21

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ovadaki Geniş Surların günümüzdeki bölgeye Aplikasyonu

Battalaltı'ndan başlayarak Caferbey ve Güçük Mahallesi, Düvenönü, Cumhuriyet Meydanı, Yoğunburç, Kartal Kavşağı ve tekrar Battalaltı'nda ki eski şehrin kapılarında son bulan takriben 6 km. uzunluğunda ve 240 hektar büyüklüğündeki geniş surların sınırları; tarihi bilgiler ve izler dikkâte alınarak tarafımızdan oluşturulmuş ve Harita Müh. Atilla Kalkan tarafından çizimi yapılmıştır (H.E.).

Bu geçiş sürecini ve dolayısıyla eski ve yeni şehirde yerleşimin devam ettiğini Charles Texier 1862-1882 yıllarında yazarak bastırıldığı Küçük Asya (Asie Minor) adlı kitabında şöyle anlatmaktadır⁸¹.

⁸¹ CharlesTexier, Küçük Asya- Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, 3.cilt, Çev. Ali Suat, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ank. 2002, s. 59-64

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

[Kayseri'nin yeri, büyük bir ticaret noktası olması açısından, Asya'nın her tarafından birçok nüfusu topluyordu; fakat şehir yönetiminin, özellikle Justinianus'un bütün yönetimi süresince devam eden İran saldırılarına karşı kendilerini korumaktan yoksun olmalarıydı. Erciyes Dağına yaslanan bir dizi tepeciğin hâkim olduğu şehir, durmadan istilâcı bir ordunun oklarına hedef oluyordu. Justinianus (Justinien), Procopé'nin kaydettiği bir savunma sistemi kurmuştu: **"Şehri kuranlar, saldırganların işine yaramasından korktukları için, birbirinden hayli uzak birçok yüksekliğin, kayaların, bahçelerin, otlakların etrafını çevirdiler.** Bunlar, o günden sonra içlerine hiç ev yapmadıkları bu yerlerde kaldılar; böylece evler birbirlerinden uzak düştü ve birbirlerine yardım eli uzatamaz oldular. Üstelik garnizon, alanla karşılaştırıldığında yetersiz kalıyordu ve halkın surların bakımını yapacak imkânları yoktu.

Justinianus şehrin çevresini makul bir büyüklüğe indirmek için bu setlerin bir bölümünü yıktırdı. Geriye kalanları iyice sağlamlaştırdı ve içine iyi bir garnizon kurdu." Procopé'un bu kaydı yörenin incelenmesinden sonra daha da netleşir: **Türklerin Ali Dağı diye adlandırdıkları Saint-Basile Dağı başta olmak üzere, şehri çevreleyen tepeciklerin her biri, bir kale ile taçlandırılmıştı. Orada hala eski surların izlerine rastlanır;** fakat bu birbirinden bağımsız kaleler zinciri on kilometreden daha fazla bir uzunluk meydana getiriyordu. Justinianus tamamen değiştirdiği işte bu savunma sistemidir. Bu da şehrin etrafındaki Erciyes

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Dağı ayrıntıları olan tepelerde müstahkem noktalar ve bekleme kuvvetleri oluşturmalarıydı. Buna ilişkin belgelere göre, Kayseri'nin şimdi var olan kalesi, Jüstinyen (Justinien)'in bu savunma sisteminden birisi olup Selçuklulara ait değildir. Bu hükümdarlar, kaleyi sadece restore ettirmişlerdir. Eski Kayseri şehri, gerçekte bugünkünün yerinde değildir. Bugünkü şehrin çeyrek mil batısında ve Erciyes Dağına daha yakındı. Burada, yerlilerin **Eski Kayseri** adını verdikleri bazı harabeler görülür. Çok az bazı izler bırakmış olan eski şehrin hipodrom gibi binaları olduğuna işaret eden şeyler vardır. Bazı mimari süsleme parçaları, burada mermer kullanıldığını gösterir. **Yıkıntıların güneyinde, iki yüksek nokta veya daha doğru bir ifadeyle tepenin yamacında, çimenle kaplı ve yer yer dış görünümünü tamamen değiştirecek bir bitki örtüsü kabul etmeye hazırlanmış yaklaşık iki yüz metre uzunluğunda bir toprak çöküntüsü görürüz. Bunların eski Kayseri Cirki (hipodrom) kalıntıları olduğu şüphe götürmez.]**

Bu ifadeden anlaşılıyor ki Justinianus, Eski Şehir üzerindeki küçük surları tanzim ettirmiş ve Ovadaki sur ve kaleleri de daraltarak sağlamlaştırmıştır. Nitekim 1927 yılında Kayseri'ye gelmiş olan Albert Louis Gabriel de bu surların izini sürmüş ve kendisinden önce bölgede araştırma yapan Cuinnet'e dayanarak ; *"eski Kayseri'nin olduğu bölgede bir savunma duvarının ve iki*

kulenin olduğunu, bu eserlerin ilk surlara ait olabileceğini” belirtmiştir⁸².

Han Camisi'nin batı duvarındaki güneye giden sur kalıntıları

Şehri çeviren bu surun daraltılmadan önce Han Camisi batı duvarında izleri görüldüğü gibi güneye doğru devam etmekte olduğu, Ahî Evren Müzesi'nin tam altından geçtiği hafriyatlarda çıkan temellerden anlaşılmaktadır. Fakat güneyde nereye kadar gittiği ve nereden batıya dönüp şehri çevrelediği net olarak bilinmese de ovadaki şehrin ilk kuruluş yeri Battalaltı'ndaki Basileios külliyesi olduğuna göre külliye de içine alacak şekilde çok geniş bir alanı çevirmekte olduğu anlaşılmaktadır.

⁸² Gabriel, a.g.e. s. 34

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

3- Daraltılan Surlar

Bizans Tarihçisi Prokopios (M.S. 500-565) ise; şehrin bir surla çevrili olduğunu ve bu surun çok geniş bir alanı kapsamasından dolayı İmparator I. Justinianus (M.S. 527-565) tarafından daraltıldığını kaydetmektedir⁸³. Daha da ayrıntılar vererek; “*Surun, birbirinden uzak tepeleri, bahçeleri ve meraları çevirdiğini ve şehrin evlerinin buraları doldurmadığını ve surların, depremler ve bakımsızlıktan yıkıldığını Bizans İmparatoru I. Justinianus' ın (MS 527-565) şehri koruyabilmek için eski esas suru daralttığını ve garnizon binaları yaptırttığını*” belirtmektedir ⁸⁴ (bkz. yukardaki çizim).

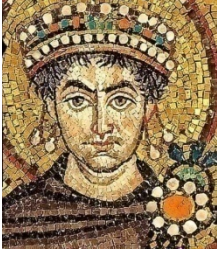
Ovaya indikten sonra yapılan ilk surların içindeki şehir, yavaş yavaş 4. Yüzyılın sonları ile 5. Yüzyıl boyunca ovada doğruya doğru genişlemiş ve takriben

⁸³ William M. Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, (çev. Mihri Bektaş), Millî Eğitim Basımevi, İst., 1960 s.461/ Albert Gabriel, **Kayseri Türk Anıtları**, Çev. Ahmed Akif Tütenk, Ank. 1954 s.15

⁸⁴ Baydur, a.g.e. s. 103

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

5500-6000 metre uzunluğunda⁸⁵ tâmir ve bakımı zor bir sur haline gelmişti. I. Justinianus da bu gelişimi dikkate alarak şehre ovada mevcut surun içine yeni duvar inşa ettirerek surla kuşatılan alanı daralttırmıştır⁸⁶. Hatta başka bir ifadeyle; Justinianus, Basileios'un yeni şehrinin bir kısmı güçlü duvarlarla çevriliyken burayı daraltarak bir kaleye dönüştürmüştür.

Justinianus'un mozaik resmi

Buradan eski surların kuzey duvarlarından da faydalandığı, bozulan bu bölümleri yıkarak, herhangi bir saldırı sırasında erişilemeyen ve çok yukarıda bulunan yerleşmedeki eski kalenin batısında çok güçlü duvarlar inşa ettirdiği öğrenilmektedir. Prokopios'un belirttiği eski kale, antik kaynaklarda "Mazaka" olarak tanımlanan Roma yerleşimini ve ovadaki devamını tanımlamaktadır. Justinianus, ovadaki şehrin savunmasına destek olarak Battal Camisi çevresindeki eski kentin surları ile Ali Dağı ve Seygalan Hisarlarını da onartmıştır. Özellikle Battal Camisi yakınındaki surlar, Justinianus'tan 700 yıl sonra bile Moğol Kuşatması sırasında Ahîler tarafından etkili biçimde görev yapmıştı. Seygalan Hisarı ise Haçlı seferleri

⁸⁵ Tarfımızdan ölçülmüştür.

⁸⁶ Gabriel, 2022, Anadoludaki Türk Anıtları, s 34

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sırasında Selçuklular tarafından kullanılmıştı⁸⁷.

Zira Kayseri, geniş zaman içerisinde sık sık yıkılmış ve yeniden yapılmıştır. Her defasında bir önceki şehrin yapı malzemeleri değerlendirilmiştir.

Caesarea, Konstantinopolis'ten Kudüs'e giden ünlü Hacı Yolu'nun yakınında bulunduğundan Basileios manastır ve külliyesi orta çağda birçok hacıyı cezbedi. Bu dönemde surlardan başka kilise, sağlık yurdu, halk hamamları ve zengin şehirlerin bir göstergesi olan birçok tesis de yapılmıştır. Prokopios, kentin bu haliyle Romalıların eyalet şehri diye adlandırdıkları metropolis haline geldiğini anlatır.

Albert Gabriel yapım tekniği olarak surları iki bölüme ayırmakta; *“kuzey ve doğu taraflarda görülen iki katlı surları, (Procopé'nin MS 500-565 yazdıklarını da dikkate alarak) Justinianus'un yaptırttığını belirtip, ancak bu surların güneyde ve batıda nereye kadar uzandığını ve ne kadarının daraltıldığını bilmiyoruz.”* demektedir. Bu surların kuzey duvarındaki meydan kapısı yakınında surla bütünleşen bir de Roma mezarı bulunmaktadır.

⁸⁷ Eravşar Osman, **Kayseri**, Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı, c. 2 s. 241

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Roma Mezarı

7. yüzyılın başlarında Doğu Roma Devletini tehdit eden tehlikelerden en önemlisi doğudan gelen İran tecavüzleriydi. Nitekim İran hükümdarı Hüsrev II nin 605 yılında başlattığı taarruz sonucunda Şahen'in komutasındaki İran ordusu Kayseri önlerine kadar geldiler. Justinianus'un güçlendirdiği şehir surlarını aşarak Kayseri'yi işgâl ettiler⁸⁸. Bu sırada şehirde çok sayıda Ermeni bulunmakta ve bunlar arasında Bizans ordusunda başarılı hizmetleri bulunan Ermeni Beyi Vasak Ardzıruni de vardı. Persler Vasak'ı esir alıp, 611

⁸⁸ Ostrogorsky Georg, **Bizans Devleti Tarihi**, Çev. Fikret Işıltan, TTK yay. Ankara 1981, s. 78

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yılında Kayseri Kalesi kapıları önünde çarpmıha gererek öldürdüler. Fakat Bizans ordusunun harekete geçtiği duyulunca aynı yılın kışında Kayseri'yi terk ederek kışlaklarına çekildiler⁸⁹. Ertesi yıl 612 de yeni başarıya imza atarak Antakya, Kayseri ve Mısır'ı ele geçirmişlerdi⁹⁰. Diğer yandan 7. Yüzyılın ortalarında Hz. Ömer'in Anadolu'da Fetihler yapmak üzere görevlendirdiği Muaviye kumandasındaki İslâm ordularının, M.S: 647 yılında Kappadokya'ya girerek şehri kuşattığı ve surları aşarak şehre girdiği belirtilmektedir. Burada fazla durmayarak Frygia'ya yöneldiği bu zengin eyaletten değerli ganimetler ve çok sayıda esirle Pozantı yolundan Şam'a döndüğü İslâm kaynaklarında belirtilmektedir⁹¹.

Böylece VI. ve VII. yüzyıllarda Bizans İmparatorluğu, önce Sasanîlerin ardından İslam'ın ortaya çıkmasıyla beraber de Arapların ciddi saldırılarıyla yüzleşmek zorunda kalmıştır.

Bu çerçevede İmparator Herakleios (M.S. 610-641), Sasanî saldırılarının olumsuz etkilerini en aza indirmek ve bu saldırılara karşı koymak için ilk uygulama alanı Anadolu'da toprağa dayalı idarî, askerî ve sosyo iktisadî bir sistem kurmuştur. Tarihî kaynaklarda “thema” olarak

⁸⁹ Grousset Rene, **Başlangıcından 1071'e Ermenilerin Tarihi**, çev. Rober Koptaş, Aras Yay. İst. 2005, s. 262

⁹⁰ Bamyacı Mehmet Ertan, Güçlüay Sezgin, **İmparator Herakleios Dönemi (610-641) Bizans İmparatorluğu'nun Genel Ekonomisi ve Ticaret Politikası**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 28, Sayı: 1, Sayfa: 281-288, Ocak – 2018

⁹¹ Ostrogorsky, a.g.e. s. 108

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

adlandırılan bu sistemin VII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurulduğu ve etkili olduğu görülmektedir. Bu sırada Kappadokya Caesarea'sı (Kayseri'si), Herakleios ve ordusunun buluşma ve toplanma merkezi olmuş, Herakleios bu merkezde birliklerini düzenlemiş ve buradan Sasanîler üzerine sefere çıkmıştır.

Bu yılların devamında Arap akınları daha da yoğunlaşır. 725-726 yıllarında iki defa Anadolu'ya sefer tertip edip Kayseri'yi de zaptederler. İmparator Leon III'ün 740 yılında bu işgâle son verdiği görülür.

Ancak sık sık doğudan gelen Arap akınlarına hedef olan şehir surları İmparator I. Basileios (867-886) ve muhtemelen özellikle İmparator II. Basileios (963-1025) dönemlerinde elden geçirilerek kuzeyine İç Kale ilâve edildiği tahmin edilebilir.

Bu tarihlerden sonra 1065 yılında Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan komutasındaki Türk Ordusu, Ermenistan'ı boydan boya geçerek Ani'yi zaptettiğini görüyoruz. Güneye inip önce Kilikya'yı sonra da 1067 yılında Kayseri'yi de ele geçirirler Ancak burada fazla kalmadan üslerine dönerler.

Hemen arkasından 1072 yılında Bizans İmparatoru Mihael Dukas, İsaak Kommenos'u kardeşi Alexis ve Norman prenslerinden Russel ile birlikte kuvvetli bir ordu ile Anadolu'nun müdafaasına gönderdiği ve bu ordu **Kayseri'ye ulaştığında şehrin büyük bir deprem ile harabolduğu ve burçlardan başka bir yapının**

kalmamış olduğu Bizans kaynaklarında belirtilmektedir⁹².

Ancak Justinianus'un, surları sadece İçerişar'ı içine alacak kadar mı daralttığı, yoksa İçerişar'dan daha geniş bir alanı mı çevirdiği? şimdilik tespit edilememektedir.

4- Dânişmend Hâkimi Melik Muhammed Gazi'nin Elden Geçirdiği ve Daha Sonra Türkiye Selçukluları Döneminde De Önemli Değişiklikler Yapılan ve Sadece İçerişar'ı İçine Alan Türk Dönemi Surları

Malazgirt Savaşı ile Bizans hâkimiyetinden kurtarılan Anadolu, Oğuz boyları ve Selçuklu beyleri tarafından sistemli bir şekilde iskân görmeye başlar. Orta Anadolu'da Malatya, Tokat, Sivas ve Kayseri bölgeleri Danişmendli Beylerinin hâkimiyetine girer.

Kayseri'yi başkent yapan Melik Muhammed Gazi (1134-1143) muhakkak ki bu deprem sonucunda büyük tahribata uğrayan surları elden geçirmiş ve uzunca bir zaman harabe halinde kalan şehirde Ulu Cami başta olmak üzere bir takım önemli imâr faaliyetlerinde bulunmuştur. Nitekim çağdaş Süryani yazar Gregory Ebu'l Ferec (1225-1286) "*Melik Muhammed Gazi çoktan beri harap bir halde olan Kapadokya'daki Kayseri'yi, Bizans Döneminden kalan surları ve*

⁹² Turan Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1971, s. 51

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bizans'ın saraylarını onarttı ve burada ikamet etti." demektedir⁹³.

Başka bir ifade ile bugün İçerişar dediğimiz alanı sınırlayan ve takriben 2000 metre uzunluğundaki surlar, büyük oranda Melik Muhammed Gazî ile güney cephesinde Yoğunburç'tan itibaren başlayan ikinci tip üçgen çıkıntılı surların ise I. İzzeddin Keykavus ve I. Alâeddin Keykubad tarafından yaptırılmış olduğu anlaşılmaktadır⁹⁴. Hatta birçok yazar, önemli kanıtlar sunarak, bu surun Danişmendliler ya da Selçuklular döneminde ve daha yakın ihtimalle kısmen birinin, kısmen de diğerinin döneminde inşa edildiğini iddia ederler. Süryani Mihail de Danişmend Melik Muhammed (1135-1143) için "**Kayseri surlarını inşa eden**" demektedir. Ancak bu dönemde hiçbir kaynak İç Kale'den bahsetmemektedir.

Türkiye Selçukluları Sultanı I. Alâeddin Keykubad (1220- 1237) tahta geçtiği ilk yıllardan itibaren Kayseri, Sivas ve Konya gibi önemli şehirlerin surlarının yenilenmesine büyük önem vermiş ve böylece Moğollar'ın saldırılarına karşı savunmada önemli bir set oluşturmuştu⁹⁵.

Türk döneminde kale ve surlara ilk müdahaleleri Danişmendli Melik Muhammed'in yaptığı, onu I.

⁹³ Gregory Ebu'l Ferec. **Ebu'l Ferec Tarihi**, C.II, çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK, Ankara 1999, C. II, s. 367 /Turan, Osman. **Türkiye**, a.g.e., s. 173

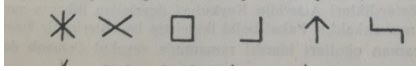
⁹⁴ Gabriel, a.g.e. s.12- 26-27

⁹⁵ Turan Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Turan Neşriyat Yurdu, İst. 1971, s. 331

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

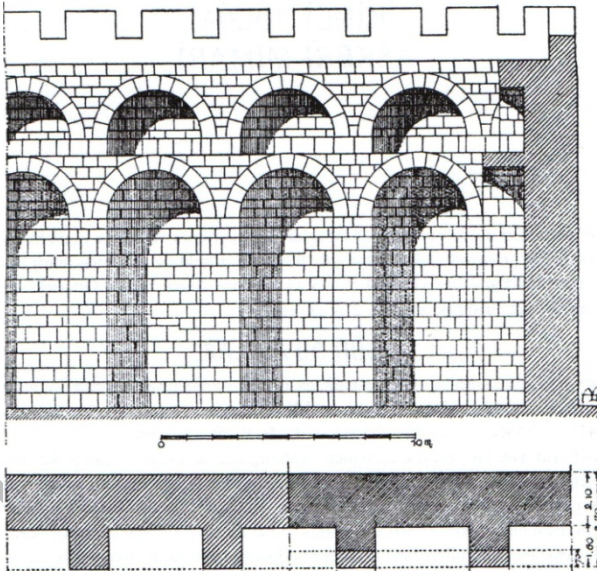
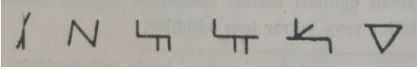
Gıyaseddin Keyhüsrev, I. Alaaddin Keykubat ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in takip ederek onardıkları üslûp ve kitabelerden anlaşılmaktadır. Kayseri surlarının Türk-İslam mimarisiyle oluşturulmuş olduğunu Tozer ve diğer kaynaklar da kabul etmektedir⁹⁶.

Bunun ispatı olarak Yoğunburç duvarları üzerinde klâsik Selçuklu Dönemi izlerinden taşçı ustalarının işaretlerine ve üzerinde Selçuklu üslûnda bezemeler bulunan toplama unsurlara çokça rastlanmaktadır.

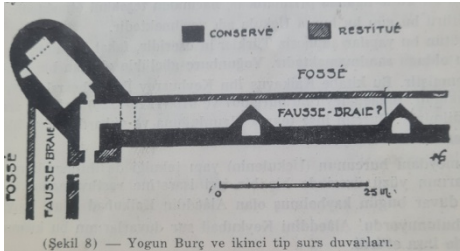

⁹⁶ Batuhan, a.g.t. s. 31

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Birinci ve ikinci tip sur duvarları (A. Gabriel, a.g.e. s. 26-27)

İçerişar olarak bilinen alanı çevreleyen daralan surların toplam uzunluğu 1950 metre olup⁹⁷, kalınlığı 3.20- 5.20 yüksekliği ise 7-12.5 metre civarındadır. Sınırları ise; Kağrı Pazarı meydanında İç Kale'den güneye doğru ayrılarak Sivas Kapısı ve Yoğunburç'a gelir. Buradan batıya dönerek Kışıkapı ve Boyacı Kapısı'nı geçerek Düvenönü'ne ulaşır. Düvenönü'nden bu defa doğuya dönerek İç Kale önündeki dış surlarla birleşir. Bu I. Alâeddin Keykubad döneminde yaptırıldığı kabul edilen son bölümden günümüze sadece "Ok Burcu" gelebilmiştir.

Sonradan Justinianus tarafından daraltıldığı belirtilen surların güneydoğu köşesinde basit bir burç varken daha sonra Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus (1210-1220) döneminde yaptırıldığı kitâbesinden

⁹⁷ Tarafımızdan ölçülmüştür.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

anlaşılan burç yapılmıştır. Yoğun Burç denilen ve "Ahmedek" de olarak kullanılan kalenin alt katı zindan ve üst katı "Paspan" dairesi olup, bunun kapısı Hükümet Dairesi içine açılmaktaymış. Bu kulede Paspan Başı ve ona bağlı olanlar bulunur, surun her iki tarafına sevk edilecek nöbetçiler buradan gönderilir ve bunlar burcun her on beş metrede bir çıkıntılı nöbetçi bölgelerinde görev yaparlarmış. Daha sonraki dönemlerde sözü edilen hükümet ve mahkeme dairelerinin arsası üzerine birtakım evler, mekânlar inşa edilerek birine Hürrem Çavuş ve diğerine Sultan Mahallesi adı verilmiş ve bunlardan Hürrem Çavuş Mahallesi'ndeki harap arsaya "*Eski Saray*" ve diğerine "*Eski Mahkeme*" adı verilmiş. Surun doğu köşesinde Yoğun Burç veya Birinci Pasban (Karakol) Dairesi ve batı köşesinde de İkinci Pasban (Karakol) Dairesi bulunmaktaymış.

Ebü'l-Fidâ; Milâdî XIV. Yüzyılın başında Kayseri, yine de güçlü bir kaleyle savunulan büyük bir şehirdi. Demektedir. İbn Batuta da şehri hâkimiyetinde tutan Moğol garnizonunun yerinin burada olduğunu belirtmektedir⁹⁸.

Bu dış surların da önünde hendek bulunduğu Yirminci Yüzyılın başlarından itibaren çekilen fotoğraflarda görünmektedir.

Kapıları

⁹⁸ Gabriel, a.g.e. s.37

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Surların yedi kapısı olup bu kapılar; Meydan Kapısı (Odun Pazarı), At Meydanı Kapısı, Hisarönü Kapısı, Yeni Kapı, Sivas Kapısı, Kiçi (Geçi-Ayavasil) Kapı, Boyacı Kapısı, adıyla bilinmektedir.

Kale kapıları, çift olarak muhtemelen ya tamamen demirden ya da kalın ağaçlardan yapılarak üzeri tunç veya demir malzeme ile kaplanırdı. Bu demir kaplamayı güçlendirmek üzere de yüzeyine kadak denilen kalın başlı çiviler çakılmış olurdu. Kapılar topuk üzerinde dönerek açılırdı. Büyük kalelerde kapıların olduğu bölümün her iki yanında kapıyı korumak maksadıyla kule ya da burçlar inşa edilirdi.

Eski sur, kuzeye açılan Meydan Kapısından yine kuzeye doğru bir üçgen yapıp, At Meydanı ve Dizdar kapılarıyla surların ana bedenine bağlanır. Buradan Yeni Kapı ve Sivas kapılarını ihtiva ederek güneye uzanır. Yoğunburç'la bir dik açı yaparak batıya döner. Batıda Kiçikapı ve Boyacı Kapılarından giriş sağlar. Buradan düz bir hatla Düvenönü'ne gelir. Düvenönü'nden tekrar keskin bir açıyla doğuya dönüp Meydan Kapısına ulaşır. Böylece gayrimuntazam köşegen biçiminde bir şekil ortaya çıkar. Surun Selçuklular dönemindeki kapılarına ilâveten Sultan II. Selim döneminde de "Yeni Kapı" isimli bir kapı daha açılmıştı. Kapılar adlarını ya gittikleri yoldan ya civardaki ünlü bir yapıdan ya civarda yaşayan semt ahalisinden ya da şekil ve niteliğinden almıştır.

Bu sınırlar içine yaygın olarak **İçerişar= İçeri Şehir** (Arapça **Batın-ül Medine**) veya **Sur-ı Atik** denilmekte olup, ilk dönemlerde bu alanda ondokuz mahalle

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bulunmaktaymış. Burası çarşılar, pazarlar, imalâthaneler, ibadethânelerle doludur. XVII. Yüzyılda şehrin kapıları civarındaki büyük ekseriyetle yoksul mahalleler olduğu ve buralarda hemen hemen hiç zengin yaşamadığı halde şehrin siyasî merkezini oluşturan kale bölgesinde bazı fakir evleri bulunmaktadır⁹⁹.

a- Meydan Kapısı (Demir Kapı- Odun Pazarı Kapısı)

Selçuklu Döneminden beri Meydan Kapısı olarak bilinen bu kapı, Kale'nin batı tarafında kemerli bir yapı idi ¹⁰⁰ Bu kapının varlığı surların durumuna açıklık getirmekte olup, şehir sarayının yerini de işaret etmektedir. Yani, diğer dört kapı İçerişar'a açılırken Meydan kapısı Sarayın ve Devlethâne'nin bulunduğu alana açılmaktaydı. XVI. yüzyılda bu kapı çevresinde; Yenice, Kapan, Yalman, Mescid-i Pervane, Hasbeğli, Köse Danişmend, Mescid-i Hacet, Kürtler, Gürcü, ve Kalenderhâne mahalleleri bulunuyordu. Mahkeme binası civarında olan XVII. yüzyılda bu ismi taşıyan kapı, daha sonra "Odun Pazarı" ismini almıştır.

⁹⁹ Suraiya Faroqhi, Orta Halli Osmanlılar, çev. Hamit Çalışkan, T. İş Bank. Kültür Yay. İst. 2009, s. 269

¹⁰⁰ Yüksel a.g.e. s. 28 // Günümüzdeki Bürüngüz Camisi'nin yerindeydi. Burada Osmanlı Döneminden itibaren yakın zamana kadar hizmet veren İki Kapılı Mescid yıkılarak Bürüngüz Camisi yaptırılmıştır.

1835 yılında Kayseri'ye gelmiş olan İngiliz Coğrafya Derneği üyesi William John Hamilton, notlarında; kaldığı yerden çevre araştırması yapmak üzere Batı Kapısından (Meydan Kapısı) çıktıktan sonra heybetli duvarlarla, hisar hendeğini geçip şehrin dışında dediği Güherçile fabrikasına (Hacıkılıç Medresesi'nin bitişiği) gittiğini yazmaktadır¹⁰¹. Bu ifadeden anlaşıldığına göre, 1835 yılında Kayseri sur ve kapıları ayakta ve kullanılmaktadır.

b- At Meydanı Kapısı

Şu anda mevcut olmayan bu kapı, sadece Okburcu denilen bir parçası kalan, üçüncü bölüm surlarının kuzeydoğusunda yer almaktaydı. Devlet-hâne veya Paşa Sarayına yakındı.

c- Hisarönü (Asarönü) Kapısı

Doğuda Hunat Külliyesi tarafına açılmaktadır. Ok Burcundan gelen sur duvarının İç Kale'nin Dizdar Kapısına bağlandığı yeredir (Hunat Külliyesi'nin karşısı). Buradan At Meydanı ve Paşa Sarayına girilirdi.

d- Sivas Kapısı

Selçuklular döneminde de aynı isimle bilinmekte olup, Sivas'tan gelen tarihî yolu karşıladığı için bu ismi almıştır. Moğollar 1243 yılında şehri işgâl ettiklerinde Debbağlar Çarşısı ve Sivas Kapısı civarında karargâh

¹⁰¹ Eravşar Osman, Seyahatnamelerde Kayseri, Kayseri Ticaret Odası Yay. Kays. 2000, s. 107

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kurmuşlardı. Aradan bir buçuk yüzyıla yakın bir zaman geçmesine rağmen Kadı Burhaneddin'in de adı geçen kapı ve sur tarafından şehre girmesi, söz konusu kapının Sivas yolunu karşılamasına bağlıdır. XVI. yüzyıl sonlarında da aynı adla anılan kapı Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde yanlışlıkla "Asar Önü" adıyla anılmaktadır.

XVI. yüzyıl başında bu kapı adıyla anılan semtte; Medrese-i Köşk, Neseb Hatun, Mescid-i Ahî İsa, Mescid-i Bayram Bey ve mescid-i Huand mahalleleri bulunmaktaydı.

e- Kiçikapı (Ayavasıl Kapısı):

Selçuklular döneminde bu isimle anılmakta olup ismini yakınındaki aynı isimli kiliseden almıştır. Kayseri'de gayrimüslimler Kiçikapı'daki Ayavasıl Kilisesi civarında yoğunlaşmışlardı. Şehrin Hıristiyan mahallesinde bulunan ve XVIII. yüzyıl ortalarında da bu ismi muhafaza eden kapının ¹⁰² ne zaman isim

¹⁰² Selçuklu Veziri Celâleddin Karatay tarafından 1247-48 yıllarında yaptırılan Karatay Kervansarayı'nın vakfiyesinde Karatay Kervansarayı'na bağışlanan bu bölgedeki **Kasaplar Çarşısı**'nda bulunan bir Han'dan söz ediliyor ve Kayseri Şehri'nin dış kısmında, **Ayavasıl Kapısı** yanında olduğu belirtiliyor. "bunun sınırları; Emir-i Hacc'ın mülküne, kiliseye, Hacı Muhammed mülküne, Enrük (Endürlük) mülküne, Thranî (Tayranî) mülküne, Kayseri'deki Ayavasıl Kilisesi'ne, Şeyh İlyas Mülküne, bezzaz Yanil'in mülküne, Arabşah'ın mülküne ve yola muntehi (nihayetlenmiş) olur." (Koç Yunus, **Mülk ve Vakıf Toprakları**, Anadolu Selçukluları ve

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

değişikliğine uğradığına dair herhangi bir bilgi yoktur. Ancak Yeni Kapının genişletilmesinden (1567) sonra diğerlerinden küçük kaldığı için bu ismi almış olması düşünülebilir. Ya da şehrin arkası kabul edilen ve Hıristiyan mahallelerine baktığı için arka kapı anlamında “Kıç Kapı” denildiği de rivayetler arasındadır. Evliya Çelebi de bugün kullandığı şekliyle “Kıçıkapı” olarak kaydetmiştir.

XVI. yüzyıl başlarında; Tutak, Tosoğlu, Deveciyan, Eslem Paşa, Ekmel, ve Mescid-i Emrem mahalleleri bu kapının semtinde bulunmaktaydı¹⁰³.

XVII. yüzyılda Kayseri’deki tarihî yapılarla ilgili kayıtların bulunduğu yazma bir kitapta derkenar olarak “Tecdid-i Kıç Kapu, sene 982” kaydı bulunmaktadır. H 982 (M 1574- II. Selim dönemi) Kayseri surlarının kapılarının onarıldığı ve bu onarımın kapılara yerleştirilen birer kitâbe ile belirtildiği ve fakat her iki kitâbenin de kapılarla birlikte yok edildiği anlaşılmaktadır¹⁰⁴. Ne zaman yıkılıp yok edildiği bilinmeyen kapının horasanla tutturulmuş kalın bedenleri bir doğalgaz hafriyatı sırasında günümüzdeki Tennurî Caddesinin Kıçıkapı Meydanına açıldığı

Beylikler Dönemi Uygurluğu Cilt 1, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ank. 2006, s. 356)

¹⁰³ Gökbilgin, VI. Asrın Başlarında Kayseri Şehri ve Livası, Zeki Velidi Togan Armağanı, İst. 1950-55, s. 94-95

¹⁰⁴ Çayırdağ Mehmet, Kayseri Ansiklopedisi, Kıç Kapı Mad, Kayseri Büyükşehir Bel.si Yay, nu: 129, 2015 Cilt. 4 s. 221

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

noktada çıktığı halde hemen kapatılarak belirsiz hale getirildi¹⁰⁵.

f- Boyacı Kapısı (Bab-ı Sabbâg)

Kiçikapı ile Düveönü arasında takriben Hatiroğllu Camisi'nin kuzeyinde bulunmaktaydı. Hatuniye Medresesi, Hoca Bey Camisi, Kadı Hamamı, Melikgazi Medresesi, Vezir Hanı, Pamuk Hanı, Bedesten geçilerek İç Kale kapısına ulaşan İçeışar'ın en önemli caddesine Boyacı Kapısı'ndan girilmekteydi.¹⁰⁶ Kapının açıldığı bölgede boyacılar esnafının bulunması sebebiyle bu ismi almıştır. Tabii boyanın en önemli unsuru olan cehri denilen bitkinin en kalitelilerinin Kayseri çevresinde yetişmesi Kayseri'yi boya sanayisinde önde gelen şehirlerden biri yapmıştı. Roma döneminden beri bilinen ve "aşı boyası" adıyla Sinop'a gönderilen oradan da Avrupa'ya ihraç edilen sarı cehri, özellikle XIX. yüzyılda halkın başlıca gelir kaynağıydı.

Cehri katkısıyla sarıdan kahverengiye kadar çeşitli tonlarda elde edilen boya, ipekli ve pamuklu kumaş dokumasında ve halı, kilim ipine renk vermede kullanılıyordu. Bu boyanın başlıca alıcısı son yüzyıllarda ip ve dokuma sanayisinde çok gelişmiş olan İngilizlerdi. Nitekim yakın zamana kadar "Mançester Halı" olarak bilinen Kayseri halıları İngiltere'nin Mançester şehriden ithâl edilen iplerle dokunmaktaydı. Bundan dolayı

¹⁰⁵ Bizzat gözlemim

¹⁰⁶ Faroqhi, a.g.e. s. 74

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kayseri'de pek çok boyahane bulunmaktaydı. XVII. yüzyıl başında Celâfî baskınları sırasında boyahaneler bir süre kapatılmış ve bu sebeple boya sıkıntısı çekilmiş, yeniden açıldığında da uzun süre eski seviyesine gelememişti.

1500 tarihli tahrir kayıtlarına göre; Cami-i Sultan, Tavukçu, Mescid-i Gülük, Debbağın, Hacı İvaz, Mescid-i Merkezçi, ve Sasak mahalleleri bu kapının adı ile anılan semte bağlıydı¹⁰⁷.

H 982 (M 1574) yılında II. Selim döneminde onarılan ve bir kapıüstü kitâbesiyle bu onarım tarihi belirlenen kapının ne zaman yok edildiği bilinmemektedir.

g- Yeni Kapı

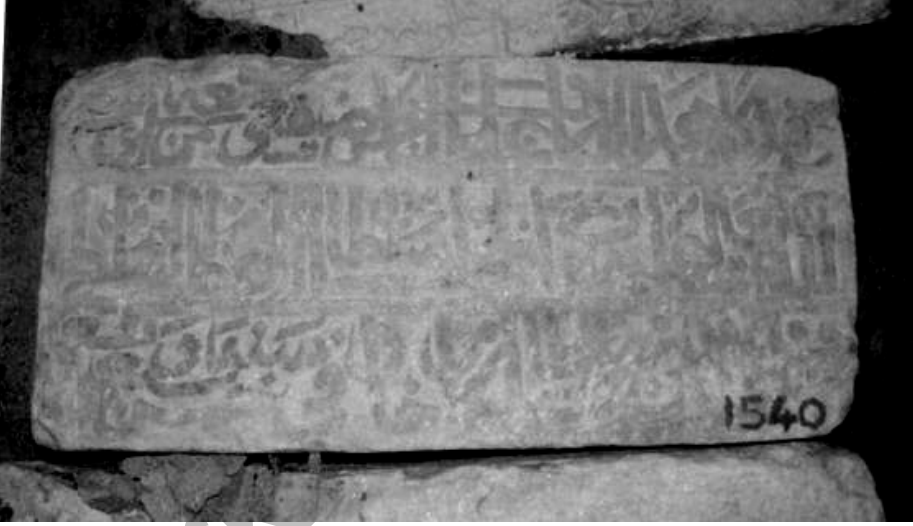
Günümüzde, Hunat Camisi Batı karşısında Millet ve Kaleönü Caddelerinin kesiştiği yerdeki eski Kağrı Pazarı mevkiine açılmaktadır (Günümüzde Zeynelabidin Türbesi'nin güneyi). 1500 yılında yapılan tahrirde mahallelerin bulunduğu kapılar arasında Yeni Kapı'nın adının geçtiği görülmektedir. Bu kapının belki Dânişmendliler veya daha sonra Selçuklular döneminde Kayseri'nin fethi sırasında açıldığı zannedilmektedir. Zira fetihle ele geçirilen şehirlerde fethin bir simgesi olarak mevcut sur kapılarına yeni bir kapı ilâve edilerek buna "Bab'ül Cedid" (Yeni Kapı) ismi verildiği bilinmektedir. O halde fethin ilk yıllarının hatırasına bu kapının açıldığı, XVI. yüzyıl başlarında adı anılmayacak

¹⁰⁷ Gökbilgin, a.g.e. s. 94-95

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kadar küçük olduğu ve 1567 (H/ 975) tarihinde ihtiyaçtan dolayı genişletilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Bu tadilâtle ilgili olarak II. Selim tarafından yazdırılan kitâbe Kayseri müzesi deposunda bulunmaktadır¹⁰⁸.

Yeni Kapı Kitâbesi; (0.81x0.40x2 m) Transkripsiyon:

*“Ve kad kâne hâze'l-bâb-ı ale'n-nâsi dayyikan
vessa'ahu men evsaa*

*Lillâhi te-âlâ aleyhi rıdvanun fî eyyâmi es-Sultanü'l-
a'zam*

Sultan Selim Han fî hamsin ve sebain ve tis'a mie”

¹⁰⁸ Bu Kitâbe Ahmed Nazif Efendi tarafından bir helvacının dükkânında bulunarak Mekteb-i İdâdiye (Lise) teslim edilmiştir (Mir'at-i Kayseriyye, s. VI)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(Bu kapı halka dar geliyorken Hicrî dokuzyüz yetmiş beş (Milâdî 1567) yılında Sultan Süleyman Han'ın oğlu, büyük Sultan Selim Han zamanında genişletildi. O'nu genişletene Allah bol rızık versin)¹⁰⁹

h- Dış Surların Gizli Kapıları

Selçuklular döneminde kalenin dışarıya açılan gizli kapıları ve geçitleri varmış. Lağım (Çirk-ab) kanallarından birinin yerini “Akok” belirlemiştir. Bu kanal Hunat Cami'nin önüne çıkıyormuş.

Diğer Çirk-ab kanalını ise Moğolların şehri kuşatması sırasında öğreniyoruz. Kuşatma sırasında Hacukoğlu Hüsam ve Topal Fahreddin Ayaz Sivas kapısı burcu karşısında bulunan kanaldan geçerek, Moğol ordu komutanı Baycu Noyan'la anlaşma yapmışlar ve şehrin zayıf noktalarını ifşa ederek Moğol ordusunun şehre girmesini sağlamışlardır. Şehrin başka yerlerinde de bu şekilde kanalların olduğu bilinmektedir. Ancak bunların büyük bir kısmı tahrip edilmiştir.

ı- Sur İçinin Ticarî ve Sosyal Yapısı

Bizans'ın son döneminde Kayseri tam bir Ortodoks Hristiyan merkezi oldu. Oxford Üniversitesi Bizans uzmanı Cyril Mango; “*Şayet Aziz Basileios, 9. Ve 10. Yüzyılda yeniden hayata dönüp de Kaesareia'nın surla çevrili alanını ziyaret etme fırsatı bulabilseydi, tiyatro,*

¹⁰⁹ Halil Edhem, **Kayseri Şehri**, Haz: Kemal Göde, Ank. 1982. S.21

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

pandomimci, soyтары ve başı açık kadın göremiyecetti. Herkesin evinde oturduğunu ve sadece kilisede bir araya geldiklerini görecekti. Onları oraya çekmek için ünlü bir vaizin bile gerekmediğine şahit olacaktı. Hatta büyük bir ihtimalle bir vaiz bile olmadığını görecekti. Aziz Basileios herhalde bu durumdan hoşnut olurdu. Ama ardından, belkide gerçekleri görebilen akıllı, bütün değişen koşullara rağmen şeytanın işlerinin hâlâ ilerlemekte olduğunu fısıldayacaktı ona¹¹⁰.” Demek suretiyle şehirde ne denli bir dinî hayat yaşandığını belirtmektedir.

Kayseri'nin Danişmenli Melik Muhammed tarafından başkent yapıldığı sırada (1134-1143) Müslüman nüfusunun 15 000 kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir (Sur içi ve dışındaki iki büyük cami cemaati sayısı 3000 olduğuna göre bu sayının 5 aile ferdi sayısı ile çarpılmasıyla bulunan rakam). Bu tarihten 130 yıl sonra 1277 yılında Beybars'ın Kayseri seferi sırasında Cuma namazı kılınan yedi cami vardı ki¹¹¹ bu camilerde takriben toplam olarak 15 000 kişi namaz kıldığına göre şehrin Müslüman nüfusu 35-40 bin kişi civarına ulaşmıştı.

12-13. yüzyıllarda Kayseri, Sivas, Erzincan, Konya ve Kırşehir, belli konularda ihtisaslaşmış çarşı ve şehir hanları ile dolmuştu. Adı geçen uç şehirlere nazaran daha kozmopolit idi. Bir yandan yerli Hıristiyanlar, diğer

¹¹⁰ Cyril Mango, **Bizans, Yeni Roma İmparatorluğu**, Yapı Kredi Yay. 3. Baskı, İst. 2016, s. 249

¹¹¹ Sümer Faruk, **Yabanlı Pazarı**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı 14, İst. 1985, s. 85

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yandan İtalyan ticaret kolonileri, Türkler ve İran asıllılar iç içe yaşayabiliyorlardı. Diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi Kayseri’de de bir İtalyan kolonisi mevcuttu. Kilise ve fırınları bulunan bu İtalyan topluluğuna “Piza’lılar” deniliyordu. İranlılar için de, Beybars’ın Kayseri seferi sırasında (M/1277) Sultan’ın vak’a nüvisi Kadı İbn Abdü’z Zahir, bir camide halkın guruplaşarak oturduğunu ve aralarında Farsça konuştuklarını yazmaktadır¹¹².

İçerişar ya da **Bâtînü’l Medine** denilen bu mekânda şehrin çarşıları, pazarları imâlathaneleri, ibadethaneleri bulunmakta ve ayrıca şehir eşrafı da burada oturmaktadır. Ticarî alanlar özellikle Ulu Cami etrafında yoğunlaşmıştı. Şehirde kırmızı taşlardan yapılmış medreseler, tekkeler, ribatlar (hanlar) vardı. Güzel bahçeleri akarsularla sulanmaktaydı. Devlethâne ve Kale içinde çarşı hatta dükkân bulunmayıp etrafında oluşmuştu¹¹³.

Şehrin bazı çarşıları sur kapıları etrafında teşekkül etmişti. Sivas kapısı etrafında debbağlar, sahtiyancılar, Ayavasıl Kapısı (Kıçıkapı) yanında Kasaplar Çarşısı, II. Selim’in genişletmiş olduğu Yeni kapı içerisinde pembeciler, yeni kapı ile meydan kapısı arasında At Meydanı, Meydan kapısı dışında da büyük bir çarşı oluşmuştu. Seyyid Mehmed Efendi ve Selâm Ağa isimli şahısların birçok dükkânlar inşa ettiklerini Düvenönü (Dördükkân Önü) denilen yerde savaşlarda ikmâl

¹¹² Sevim, Ali ve Merçil, Erdoğan **Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür**, Ankara 1995, TTK. s. 517

¹¹³ Sümer F. a.g.e. s. 86

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

hizmetinde kullanılmak üzere deve ahırları ve zahire ambarları inşa edildiği bilinmektedir.

Kayseri kalesinin kapıların yakınına kurulan pazarlar ve şehir surlarının dışında inşa edilen hanlar (Han Camii) hem dışarıdan gelen tüccarların ve hem de şehir halkının kolayca buluşmasını sağlıyordu. Mesela; Kağrı Pazarı ve At Pazarı, bugünkü Zeynel Abidin Türbesi'nin güneyinde ve meydan kapısının yakınında idi.

Ayrıca sur dışlarında veya kale kapıları yakınlarındaki geniş alanlarda; Pazar yerlerinin dışında, cülûs, karşılama-uğurlama, şenlik, düğün, idman ve çevgen oyunları, infaz gibi birçok etkinlik yapılmaktaydı.

Saray ve Devlethâne, Müslüman mahallelerinin olduğu şehrin kuzeyinde yer almaktaydı. Türkler daha çok İç ve Dış Kale'nin etrafındaki camiler ve medreselerin etrafındaki mahallelerde oturmaktaydılar.

1500 yılında yapılan tahrirde belirtildiği gibi, 1520 ve 1584 yıllarında yapılan tahrirlerde de Sivas Kapısı, Boyacı Kapısı ve Kiçi Kapı semtlerinde Rum Mahalleleri bulunmaktaydı¹¹⁴. 1649-50 yıllarında Kayseri'ye gelmiş olan Evliya Çelebi, sur içerisinde 600 hânenin olduğunu bildirmektedir. Bu rakamı şüpheyile karşılamak gerekir. Zira Bu tarihten 66 yıl önce bile 1583 tarihli tahrir defterine göre sur içi ve sur dışında şehrin nüfusunun 30-35 bin civarında olduğu anlaşılmaktadır. Bu da her

¹¹⁴ Jennigs Ronald, Urban Population in Anatolia in the Sixteenth Century: a Study of Kayseri, Karaman, Amasya, Trabzon and Erzurum, International Journal of Middle East, Studies, VII /1 1976 s. 28-29

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

hânedede dört kişi olduğu hesabıyla takriben 8500 hâne eder.¹¹⁵

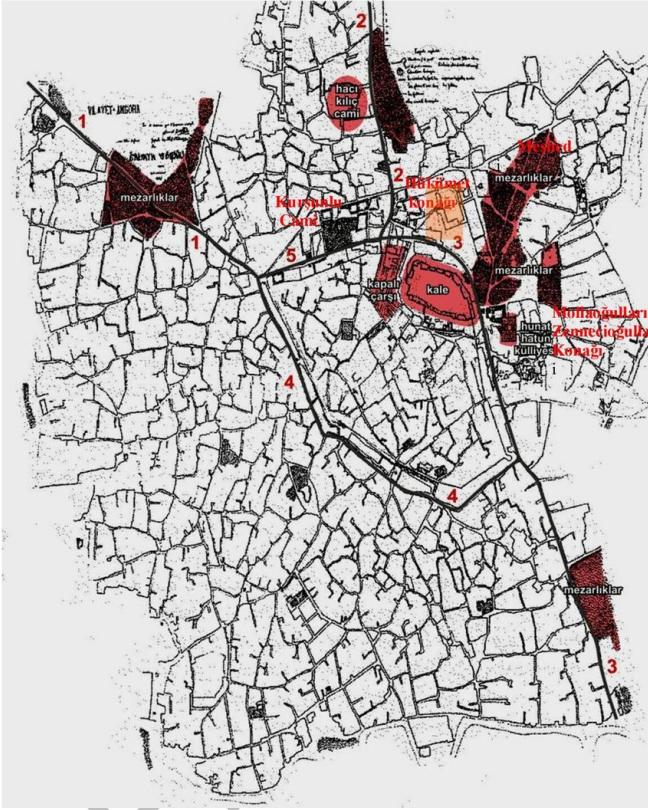
15. Yüzyıla kadar şehrin farklı mekânlarında dağınık halde bulunan dükkânlar, bu yıllarda yapıldığı tahmin edilen “Kapalı Çarşı’da” toplandı.

Kapalı Çarşı’nın yapılmasıyla, meydanın idare ve savunma kimliğine ticaret kimliği de eklendi. Selçuklu döneminde İçerişar’da merkezî büyük çarşı yoktu. İmalat ve ticaret yapan iş yerleri, sur içinde değişik bölgelere dağılmış olarak faaliyet gösteriyordu. Kapalı Çarşı’nın temelleri 1497’de II. Beyazıt’ın torunu Hançerli Hatun’un bedesteni yaptırmasıyla atıldı. Bedestenden sonra, bölgeye çarşı ve dükkân yapımı hızlandı. Vakıf belgelerine göre, Kapalı Çarşı adı verilen büyük külliye, farklı zamanlarda yapılan bölümlerin eklenmesiyle uzun bir süreçte tamamlandı.¹¹⁶

¹¹⁵ Faroqhi Suraiya, **Orta Halli Osmanlılar**, çev. Hamit Çalışkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. İst. 2009, s. 55

¹¹⁶ Karatepe Şükrü, **Kayseri Cumhuriyet Meydanı’nın Mekânsal Gelişimi**, Düşünen Şehir, Kayseri Büyükşehir Kültür Yay. Mayıs 2021, sayı 14, s. 135

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1882 yılında mühendis Jean S. Eutychedes tarafından yapılan harita da İçerişar'ı çeviren surlar gösterilmiştir.

1903 yılında şehirde 3722 dükkân ve 30 han bulunması ne derecede geniş bir ticarî faaliyetin olduğunu gösterir. Zira Kayseri; yüzyıllar boyunca ürettiği boya, deri, kösele, dokuma, halı, kilim, pastırma, sucuk ve kuru meyveyi ihraç etmekte ve dışardan da

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yünlü ve pamuklu kumaşlar, tütün, pirinç, şeker, kahve, petrol ile demir, bakır gibi bazı madenleri almaktaydı¹¹⁷.

j- Ahmet Nazif Efendi 1914 yılından kaleme aldığı ve 1835 yılına kadar olan Kayseri tarihini incelediği kitabında Sur içini anlatmaktadır:

"Bunun içi Umumi (Kapalı) Çarşı ile beraber ondokuz mahalleyi şamil ve İçeri Şehir adıyla anılır. (Kayseri tabiriyle İçerişar) Doğuya açılan Sivas Kapısından girildiği gibi sağlı sollu, kapının iki tarafında "Dizdar Ağası Dairesi", yani Kapıcı Başı Konağı bulunur.

İç Kalenin Top Kulesi önünden Zeynel Abidin Hazretlerinin türbesi civarındaki Nöbetçi kulesine (Ok Burcu) ve oradan da şimdiki "Daire-i Askeriyeye, Debboy (askerlerin silah ve elbiselerinin depo edildiğini ambar) ve Hapishaneyi hizalayarak Serçeoğlu Mahallesiindeki diğer nöbetçi kulesine uzanmış olmak üzere eski bir sur idi. Bu surun içine "AT MEYDANI" denilir ve Meydan kapısı bu meydana açılıp sözü edilen meydanda Usul-ü Harp tâlimi ve güreş icra edilirdi. Kuzeye bakan Meydan kapısından girilebildiği gibi sağ tarafta Askeri Kışla ve sol tarafında kapısı meydana açılmak üzere umuma ait büyük bir han vardı. Ayrıca batı tarafına doğru uzanan surun muayyen yerlerinde de bunun gibi birer nöbetçi kulesi mevcut idi. Dört Dükkân Önü (Düvenönü) denilen mahâllin üzerine

Erkiletlioğlu Halit, Osmanlılar Zamanında Kayseri, Kayseri Büyükşehir Bel. Yay. Nu: 5, 1996

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

gelen nöbetçi kulesi ikinci paspan dairesinden ibaret bulunmakta ve civarındaki kule nöbetçileri zikredilen daire tarafından sevk edilmekte idi.

Meydan kapısı ile Sivas Kapısı civarında umuma ait olmak üzere birer han bulunduğundan her akşam, dizdarlar tarafından kapılar kapattırılır, nöbetçiler oturtulur ve gece gelen yolcu ve nakliyeciler sabahleyin yoklama yapıldıktan sonra şehre kabul olunurdu. (üstleri ve eşyaları arandıktan sonra)

Eski surun dışı, hendeklerle çevrili ve ilerisi mera ve mezradan ibaret, ev ve iş yerleri bulunmayan mahallerdir. Halen Konuklar Mahallesi adıyla meşhur olan ve şimdi hemen hemen şehrin ortasında kalan mahalle, kayıtlı bir vakfiyede Konuklar mezraası adıyla yazılıdır”¹¹⁸.

5- Günümüzde Sadece Okburcu Denilen Kısmı Kalan ve Sarayı ile Devlethâne’yi Çevreleyen Bölüm (I. Alâeddin Keykubad Dönemi 1220-1237)

Genel kanaat olarak ve Kayseri Müzesinde bulunan 1224 tarihli kitâbeye dayanarak I. Alâeddin Keykubad döneminde yaptırıldığı kabûl edilen ve takriben 450-500

¹¹⁸Ahmet Nazif Efendi (1860-1914), **Mir’at-i Kayseriyye**, Çev. Mehmet Palamutoğlu, Kays. Özel İdare ve Kays. Bel. Birliği Yay. No. 2, 1987, s. 69

metre uzunluğundaki bu surun Devlethâne ve Saltanat Sarayı'nı koruduğu anlaşılmaktadır. 1220 yılında ağabeyi'nin Sivas'ta ölümü üzerine Selçuklu tahtına oturan ve ilk iş olarak Konya, Kayseri ve Sivas gibi büyük şehirlerin surlarını onaran Keykubad, İç Kale'nin kuzeydoğusunda ve dışında bulunan devlet dairelerinin çevresini güvenli bir hale getirmek için ilâve bir surla kapattı. Bu ilâvenin içine de saray (devlet-hâne) yaptırarak yazları ve sefer zamanlarında burada oturmaya başlamıştı. Ancak 1225 yılından itibaren Kayseri'nin bir fersah yakınında inşa ettirdiği Keykubadiye sarayı onun yazlık sarayı oldu ¹¹⁹. Keykubad'dan sonra da şehrin İç Kale'nin kuzeyindeki adına Atmeydanı denilen, çevresinde geniş bahçesi bulunan, içi çinilerle süslenmiş bu güzel saraydan yönetildiği bilinmektedir.

Gabriel'in, *"Dış kalenin kuzey surları, İç Kale'nin kuzeyinde yalnızca kırsala doğru değil, İç Kale'ye doğru da bir duvarla korunmuş gibi duran geniş bir çıkıntı ihtiva ediyordu"*¹²⁰. dediği bu kısım için Halil Edhem de; İç kalenin kuzey cephesinde, At Meydanı olarak adlandırılan bölümünün ayrıca bir sur ile çevrildiği ve orada bulunan askeri deponun bir duvarının üzerinde, mermer üzerine dört satır olarak yazılmış Alâeddin Keykubad dönemine ait kitâbenin yer aldığını belirtmektedir³⁹ bu kitâbede, "her ne kadar, bu kitâbe metninde; "bu kale" veya "kule" ve "bu burç" gibi, bir

¹¹⁹ Turan, a.g.e. s. 398

¹²⁰ Gabriel, a.g.e. s. 39

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sözle kitâbenin nereye ait olduğu açıklanmamışsa da, kalenin onarılarak veya genişletilerek yapılışına dâir olduğunu bulunduğu yer, yeteri kadar açıklamaktadır.” yorumunu yapmaktadır¹²¹.

(Türkçesi: Bu mübarek yapı, altıyüz yirmi bir senesinde, müminlerin emirinin delili, dünya ve dinin yücüsü, fetihler babası, cihandaki sultanların sultanı, şahlar şahının en azametlisi, Keyhüsrev'in oğlu ulu Sultan Keykubad'ın devrinde tamamlanmıştır. Sene: 1224)

Yukardaki kitâbeden¹²² anlaşılacağı üzere kale, I. Alâeddin Keykubad döneminde 1224 tarihinde bir inşa ve onarım geçirmiştir. Bu ilâve bölümün de bu tarihte yapıldığı anlaşılmaktadır.

Türkiye Selçukluları döneminde saltanat değişikliği sırasında meydana gelen birçok olay, burada tanımlanmaya çalışılan bu surun müstakil bir bölüm olduğunu göstermektedir. Meselâ; I. Alâeddin Keykubad'ın ölümünden (1237) hemen sonra II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i Saltanat Sarayında tahta çıkaran emirler, muhaliflere engel olmak için Meydan Kapısı hariç şehrin diğer kapılarını kapatarak tedbir almışlardı¹²³. Bu durum şehrin diğer dört kapının şehirle, adı geçen kapının ise Saltanat Sarayı'nın

¹²¹ Halil Edhem (Eldem), **Kayseri Şehri**, Hazırlayan Kemal Göde, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay. Ank. 1982, s. 68

¹²² Günümüzde Kayseri müzesi deposunda bulunan kitâbe 90–15 numaralı envantere kayıtlıdır.

¹²³ Bknz. A. Gabriel'in yaptığı, kale kapılarını gösteren çizim

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bulunduğu alanla irtibatlı olduğuna işaret etmektedir. (I. Keykubad'ın zehirlenerek ölümü ve iktidar darbesi, ilerde ayrıntılı bir Şekilde anlatılacaktır.)

Ayrıca İbn Bibi, 1243 yılında Moğolların kaleyi kuşatmasını Selçukname'nin 108 numaralı başlıklı bölümünde detaylı olarak anlatmaktadır: *“Sultan Gıyaseddin'in annesi bu olayları duyunca Kayseri'den Sis tarafına sığındı. Zahitlerin ve hassaların meliki (melik'z zhhad ve'l havas) Camedar Samsamüddin Kaymaz ile Topal Fahreddin Ayaz, savaştan kaçıp (Sivas'tan) Kayseri'ye gelince savunma ve kuşatma araç gereçlerini düzenlemeye başladılar. O Şehrin sipahi ahileri (feteyan) Şehrin burçlarını ve duvarlarını sağlamlaştırmaya koyuldular.*

Moğol ordusu Şehrin dışında önüne çıkanı yakıp yıktı, eline geçirdiğini boğup öldürdü. Ertesi gün Baycu Noyan, diğer noyanlarla ata binip Şehrin etrafını dolaştı. **Sivas burcu** karşısında bulunan ve Şehir halkının sağlamlığı ve geilmezliğine kesin olarak güvendiği **Dericiler arşısı** (debbağ) tarafında  mancınık kurdu. Bunların çekilip çalıştırılmasında esirleri ve cavlakları (kalenderler) kullandılar. 15 gün süreyle taş atışlarına devam ettiler. Bu arada burçta büyük yarıklar açılmasına rağmen Şehir halkı cesaretlerinden kararlılıklarından ve fedakrlıklarından hiçbir Şey kaybetmediler. Her iki taraftan da çok sayıda ölenler ve yaralananlar oldu. Kayserililerden birkaç yiğit Mescid-I Battal dağlarında ve **harabelerinde** pusuya yatıp, fırsatını buldukça saldırıya geçtiler ve Moğollara büyük kayıplar verdirdiler. Moğol ordusunun eline düşmediler.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Buna rağmen zafer ortada kaldı. O arada yağmadan elde ettikleri bol miktarda mala, eşyaya ve yiyeceğe sahip olan Moğol emirleri ve komutanlar dönme ve Kayseri'nin işini ertesi yıla bırakmayı düşünmeye başladılar. Fakat o sırada şehrin iğdişbaşısı olan Hajuk oğlu Hüsam, geceleyin gizlice Baycu Noyan'a haberci göndererek can güvencesi istedi. Noyan, ona yazılı teminat gönderdi. Hajukoğlu aynı gece su kanalından dışarı çıktı. Moğol ordugâhına giderek şehir halkının durumunu ve onların çektikleri sıkıntıları ayrıntılı olarak anlattı. Bu ihanetten habersiz olan şehir halkı ise, savunma ve direnmeye devam etti. Durumu gören şehrin subaşısı Topal Fahreddin Ayaz da aynı yoldan Baycu'ya sığındı. Onun gidişiyle şehirde Samsamüddin Kaymaz'dan başka yönetici ve önlem alacak kimse kalmadı. O elinden gelen çabayı gösterdiyse de kuşatmaya fazla dayanamadı.

Baycu bu şartlar altında askerlerine yeniden silâh başı yapmaları emrini verdi. Onlar yerlerini alınca şehre burcun karşından dolu gibi ok yağdırdılar. Mancınık darbeleriyle yarıklar açtıkları burca merdivenler kurup kaleye çıktılar. Önlerine çıkan herkese kılıç darbeleriyle ölüm şerbeti içirdiler. Burca çıkan bahadırların bazıları aşağıya inerek şehrin kapılarının kilitlerini balyozla kırdılar. Moğollar şehre girerek kaleyi ele geçirdiler¹²⁴.”

Moğol işgâli sırasında sur ve saltanat sarayının, Muiniddin Pervane döneminde de önemi olaylara sahne

¹²⁴ İbn Bibi, Selçuknâme, Çev. Mürsel Öztürk, TTK 2. Baskı, Ank. 2020 S. 502-3

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda önemli bir tarihî olay da Memlûk Sultanı Beybars'ın Kayseri seferidir. Beybars önce 20 Nisan 1277 Çarşamba günü Keykubâdiye sarayına inmiş, 22 Nisan Cuma günü de başının üzerine, birinde arslan, diğerinde kuş (kartal) olan Selçuklu çetirini koyarak Kayseri'ye girmiş ve doğruca kendisi için özel döşenmiş ve süslenmiş olan Saltanat Sarayına giderek Selçuklu tahtına oturmuştur¹²⁵.

Yine Ebu Said Bahadır Han (1316-1335) döneminde Anadolu Genel Valisi olan Timur-taş da 1318 yılına kadar on yıl müddetle muhtemelen bu sarayda oturdu¹²⁶.

I. Alâeddin Keykubad'ın iç kale'nin kuzeyine ilâve olarak yaptırdığı surlar ve içindeki Saray ile Devlet-hâne takriben yüzelli sene hizmet gördükten sonra Kadı Burhaneddin döneminde yine çok önemli siyâsî olaylara sahne olmuştur;

Bilindiği gibi on dördüncü yüzyılın son senelerinde Kadı Burhaneddin, Eretnaoğlu II. Mehmed'i bertaraf ederek Sivas merkezli kendi adını taşıyan devletini kurar. Doğup büyüdüğü ve kadılık yaptığı Kayseri şehrine de çocukluğundan itibaren himaye ederek eğittiği Şeyh Müeyyed'i yönetici olarak atar.

Ancak Şeyh Müeyyed her türlü vefa ve akrabalık duygularını unutarak sultan Kadı Burhaneddin'in en büyük hasmı Karamanoğlu ile ilişki kurmaya başlar. Hatta Sultan'ın yakını olan Süleyman Şahı tutuklayarak

¹²⁵ Kaymaz Nejat, **Pervâne Mu'inü'd-dîn Süleyman**, Ank. Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yay. 202, Ank. 1970, s. 164

¹²⁶ Turan, a.g.e. s. 642

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kayseri'nin ileri gelenlerine ve halka olmadık eza ve cefa çektirmeye başlar. Kayseri civarındaki kale ve şehirlere haberciler göndererek onları da kendisine katılmaya davet eder. Bütün bu eylemlerden daha da vahimi hutbe ve sikkeyi Karamanoğlu adına çevirir.

Bardağı taşıran bu olay üzerine Sultan Kadı Burhaneddin büyük bir ordu ile Kayseri'deki yeğenin üzerine yürür. Ancak doğup büyüdüğü şehre ve halkına zarar vermemek için adamları aracılığı ile şehrin ileri gelenlerinden bir gurupla gizlice anlaşır.

Seçilmiş askerler, bir gece yarısı ip merdivenlerle burçlara tırmanarak ve Kale içinden de gelen destek ve yardımlarla şehre girenler Kale muhafızları ile şiddetli çarpışmalar yapılırken bir yandan da Kale kapılarını kırıp şehri ele geçirirler. (İçerişar denilen bölüm ele geçirilir)

Sultan, yağma yapılarak halka zarar verilmesini önlemek üzere ordusu içindeki Moğol ve Türkmen askerlerinin şehre girmesine de izin vermez.

Seçilmiş birlikler iç kalenin kuzeyinde ayrı bir surla çevrili olan Saray ve Devlethane bahçesine girerler ve Şeyh Müeyyed'in sarayını yağmalayıp, yakıp yıkarlar ve çoluk çocuğunu esir alırlar.

Bu durumu gören Müeyyed, İç Kale'ye gizli bir kapıdan kaçarak oranın kasırlarına (köşkleri) sığındıysa da bu defa Dervaze-i Zerrin (Altın Kapı-Aslanlı Kapı) kırılarak İç Kale de ele geçirilir.

Nihayet Emir Veled, Şeyh Müeyyed'in saklandığı kasıra girerek onu yakalar. Pırangaya vurarak ata bindirirler ve hakaretler ederek şehrin sokaklarında

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

gezdirebilirler. Sonra da öldürürler. “Böylece kapıları açanın (müfettihü’l ebvâb) yardımı, şanı yüce olan sebeplerin sebebinin (müsebbibü’l-esbab) lütfuyla Kayseri fethedildi” diyen Aziz B. Erdeşir-i Esterâbâdî “Bezm u Rezm” isimli eserinde anlattığı bu olaylardan sonra bir de şiir ekler;

*“Üzerinde bulunduğu Kale’nin temelleri sallandı.
Burçlar yıkılmaya, ayağının altı kaymaya başladı.
Duvarlar çatlayıp, surlar yıkıldı.
Bütün Kale burçlarıyla yerle bir oldu.”*

Şiirde “yerle bir olan” tabiriyle bahsettiği yer, Keykubad’ın yaptırdığı Saray ve Devlethane’nin de bulunduğu bölüm olmalıdır¹²⁷.

XIV. yüzyıl sonundaki Kadı Burhaneddin’in yeğeni Kayseri Valisi Şeyh Müeyyed’le mücadelesi sonucu gelişen olayları anlatan tarihçi Estârabâdî Devlethâne’nin ve Saray’ın burada bulunduğunu yazmaktadır. Yine 1705’te Kayseri’ye gelen Fransız Seyyah Paul Lucas, şehrin tam ortasında büyük bir saray bulunduğunu belirtmektedir.

Yani Devlethâne’nin ve sarayın muhtemel yeri, Saat Kulesi’nin güneyinde veya şimdiki vali konağına yakın bir yerdedir.

Sonradan Osmanlı Devleti döneminde bu bölgenin şehri yöneten paşa rütbesindeki sancak beyi tarafından ikâmet ve yönetim merkezi olarak yeniden ihyâ edilerek

¹²⁷ Aziz B. Erdeşir-i Esterâbâdî, **Bezm u Rezm**, Çev: Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı, Kültür Eserleri Dizisi 153, Ank. 1990, s. 464-477

kullanıldığı anlaşılmaktadır. Paşa sarayını çeviren surların tek kalıntısı olan Ok Burcu'nun da Yıldız arşivindeki bir fotoğrafta iki katlı olduğu ve üst katının köşk olarak dizayn edildiği görülmektedir. Günümüzde de şehrin valilik makamı burası olup, halk arasında buraya "sarayın önü" denilmektedir. Bu bölümde "Saray Camisi" adlı bir de mescid bulunmaktadır.

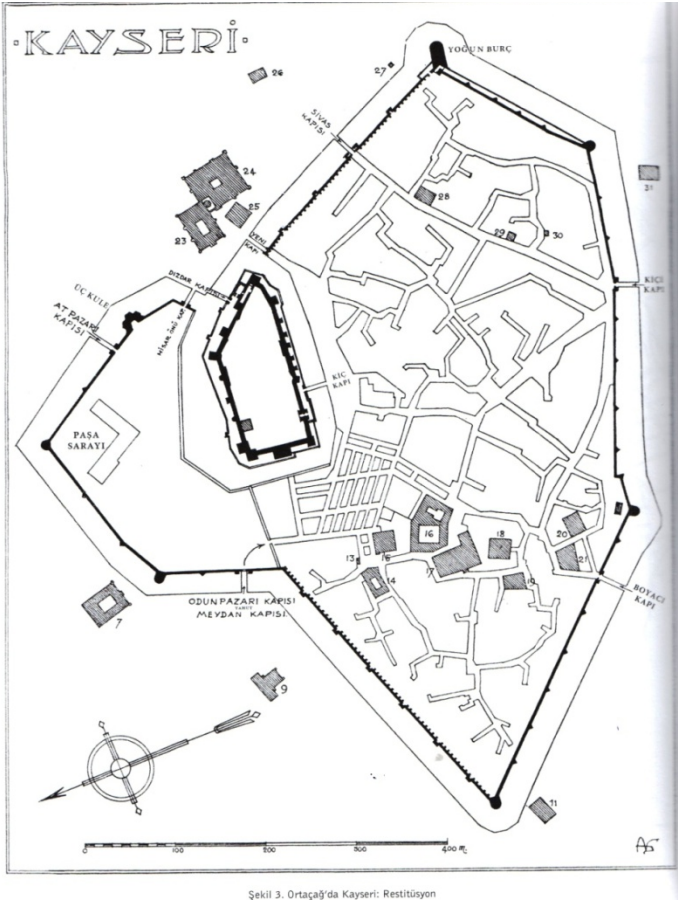
©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ok Burcunda taşçı işaretleri

Selçuklular ve Kadı Burhaneddin döneminde meydana gelen bütün bu olaylardan şehir surlarında üçüncü bir bölümün de varlığı teyit edilmektedir. Araştırmalarda üçüncü bölümün bulunduğu kısmı bugün itibariyle “Devlethâne’yi çevreleyen surlar” şeklinde ifade edebiliriz. Albert Gabriel, çizmiş olduğu kale plânında bu surları belirtmiş fakat tafsilat vermemiştir. Bu bölüm Meydan Kapısı ile Dizdar Kapısı arasında Devlethane’yi (Vali konağı) İçine alarak “Ok Burcuna” ulaşır. Bu surun içine "At Meydanı" denilir ve Meydan Kapısı bu meydana açılıp sözü edilen meydanda savaş tâlimleriyle, güreş, cirit gibi oyunlar yapılmış.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

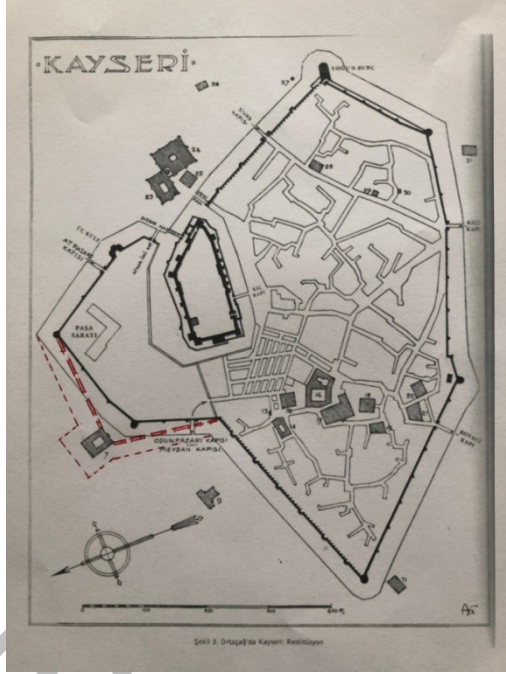

Şekil 3. Ortaçağ'da Kayseri: Restitüsyon

Gabriel'in çizdiği bu şemada Ok Burcundan kuzeybatıya gelen duvarın 7 numarada gösterilen Sâhibiye Medresesi'ni dışarıda bıraktığı görülmektedir. Oysa surun, Medresenin ön güney duvarına kavuşarak oradan Odunpazarı kapısı ile birleştiği kanaatindeyim (H.E). Nitekim başka bir yayında da *"Kayseri'deki Sahip Ata Külliyesinin mescit ve medresesi karşılıklı olarak yer alıyorlardı ve çoğunlukla (aralarından) yol geçiyordu. Medresenin ön cephesi, Ortaçağ*

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kayseri'sinde, At Meydanı olarak bilinen alana bakıyordu. ¹²⁸ “ denilerek bu fikrimiz teyit edilmektedir.

Gabriel'in Dış Kale çiziminde gösterilen Devlethâne bölümündeki yorumumuz (Çizim: Mimar Mehmet Rauf Erkiletlioğlu)

Halil Edhem de Gabriel'inkine benzer bir çizim yapmış ve bu şemada Yoğunburç'u Birinci Pasban

¹²⁸ Yavaş, Alptekin, Anadolu Selçuklu veziri Sahip Ata Fahreddin Ai'nin Mimarî Eserleri, 2007
<https://dSPACE.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/37423>

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Dairesi (=Karakol), dış surların Düvenönü'nde bulunan burcu da İkinci Pasban dairesi olarak belirlemiştir¹²⁹.

Kayseri'nin yönetici kadrosunun Ankara'dakinden daha küçük rütbeli olmasına rağmen şehir eyalet valisi konağı (Paşa Sarayı) ile ünlüdür. Gabriel'e göre; *“şehrin kuzey batısını koruyan dış kale içinde olan bu bina, vilayet konağına yol açmak için kale ve onu koruyan duvarlarla birlikte yıkıma uğradı. İdâre dışındaki ve içindeki diğer paşalarda kendilerine evler yaptılar. Ne yazık ki bu binaların şehrin merkezinde nerelerde yer aldığını bilmiyoruz.”* Gabriel'in tahminleri doğru ise İç Kale ve (Bastion) dış çıkıntılı kule sahası politik merkez, Dış Kale'nin güney bölümleri de Kayseri'nin ticari faaliyetlerinin merkezi idi.

1900 tarihli bir fotoğrafta zannedildiğinin aksine İç Kalenin büyük ölçüde dış surlara bitişik olmadığı, kuzey ve batı yönlerinde başka bir sur ile çevrili olduğu görülmektedir. Dış surların bir bölümünü de kullanmak suretiyle meydana gelen bu alan, Kayseri Kalesi'nin en karmaşık bölümüdür. Sultan Alâeddin Keykubad tarafından yaptırıldığı tahmin edilen ve Bugün Ok Burcu adıyla anılan kule hariç bu bölümün tamamı yok olmuştur. Sultan Alâeddin Keykubad tarafından yaptırıldığı tahmin edilen ve bugün Ok Burcu adıyla anılan kule hariç bu bölümün tamamı yok olmuştur. Burcun cephesinin üç bölümlü olması sebebiyle “Üç Kule” olarak ta anılmaktadır. Ok Burcu son olarak 2005

¹²⁹ Halil Edhem (Eldem), **Kayseri Şehri**, Haz. Kamal Göde, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay. Ankara 1982, s. 22

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yılında Mimarlar Odası tarafından restore edilerek sosyal hizmetlerde kullanılan bir mekâna dönüştürülmüştür.

Bu alandan dışarıya İç Kalenin Dizdar Kapısını karşılayan **Hisarönü kapısı**, yine dışarıya **At Meydanı Kapısı** (Okburcu yakınında) ve **Meydan Kapısı** da denilen **Odunpazarı** kapıları bulunmaktaydı.

6- İç Kale (Ahmedek)

*Her şeyi silip süpüren zaman yeli
Bizimkileri de yıkıp yok edecek mi?
Mısır'ın, Roma'nın tapınakları gibi
Vacit İmamoğlu*

İç Kale'nin yapılış tarihi konusunda bazı tahminler bulunmaktadır. Bunlardan Mahmut Akok, “*Kayseri İç Kalesi'nin Bizans çağının cesur bir kuruluşu*” olduğunu ifade etmektedir. Akok, burcun birinin içerisinde bulunan üçgen kesitli burç kalıntısının eski kale kuruluşuna ait olduğunu belirtmekte ve yürüyüş yolu seviyesine kadar, Bizans özelliklerini muhafaza ettiğini ileri sürmektedir¹³⁰.

Genel olarak bu konuyu araştıran yazarlar, İç Kale'nin Bizans eseri olduğu konusunda birleştikleri halde yapılış tarihini net olarak söyleyememektedirler. Fakat Bizans İmparatoru Justinianus döneminden sonra, onun yaptırttığı kabûl edilen surlar üzerine ilâve edilerek Geç Bizans dönemi yapısı olarak inşa edildiği

¹³⁰ Akok, Mahmut, **Kayseri Şehri Tarihi İç Kalesi**, Türk Arkeoloji Dergisi, XXIII-2, Ankara, 1976, s. 7-12

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

muhakkaktır¹³¹. (Daha önce 46. Sayfada belirtilmişti)

Kayseri, 863-873 yıllarında Bizans Devleti tarafından kurulan Harsianon themasının başkenti olarak Bizans idarî merkezi haline geldi. İç Kale'nin bu dönemde inşa edilmesi ihtimali olduğu gibi, 1891-92 yılındaki Ankara Vilâyet salnâmesinde; (herhangi bir kaynak gösterilmeden) kale inşaatı, salnâmenin yayın tarihinden 910 sene geriye götürülerek M/ 982 yılına tarihlendirilmiştir ki bu tarih, Bizans imparatorları arasında en uzun saltanat süren II. Basileios (M/ 960-1025) dönemine rastlamaktadır. Zaten yapılış özellikleri ve içinde bir şapel bulunması de “Orta Çağ” mimarisinin en bariz göstergeleridir. **O halde sık sık doğudan gelen Arap akınlarına hedef olan şehir surları İmparator I. Basileios (867-886) ve muhtemelen özellikle İmparator II. Basileios (976-1025) dönemlerinde elden geçirilerek kuzey duvarının üzerine İç Kale ilâve edildiği tahmin edilebilir.** Çünkü, II. Basileios (960-1025), Bizans tahtına oturduktan sonra 976 yılında Bardas Skleros'un kendi komuta ettiği ordunun askerleri tarafından imparator ilan edilip Doğu ordusunun hazinesini devralıp ve Kayseri (Caesarea) üzerine yürümeye başlayan isyanını şiddetle bastırdı ve Bizans ordusunda yüksek rütbeli görevlerde bulunmuş olan Mazaka ve Kappadokya bölgesinin güçlü ailesinden olan diğer ünlü general Bardas Fokas'ı kendine yardıma çağırırdı. Bardas Fokas da eski imparator olan II. Nikiforos'un yeğeni idi; yüksek askerî komutan olarak meşru olarak imparator olma imkânı vardı ve bu

¹³¹ Gabriel, a.g.e. s.53

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

nedenle Sakız (Chios) adasına sürülmüştü ve orada bir manastırda keşiş olarak yaşamaktaydı. II. Basileios'un isteğine uyarak Konstantinopolis'e dönüp, II. Basileios'a bağlılık yemini etti. Gizlice kendi güç merkezi olan Kayseri (Casearea)'ya gidip orada asker toplayıp bir yeni ordu kurmaya koyuldu.

Anlaşılacağı üzere Bizans Devletinde gelişen bu çok önemli olaylar sırasında imparatorluğun doğusundaki Kayseri'nin güçlü bir savunmaya ihtiyacı vardı ve bu ihtiyaç II. Basileios'un uzun imparatorluk döneminde (65 yıl, 49 yıl tek başına) Kayseri surlarının kuzey-doğu ucuna yapılan İç Kale ile sağlandı.

Geç Bizans Döneminde Doğu Sınırları

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Yine muhtemeldir ki koyu bir Hristiyan devleti olan Bizans, yine İç Kale’de ibâdet edecekleri, şapel veya kiliseler de kurmuşlardır.

İç Kale’nin içinde ve güney duvarında, basamaklarla çıkılan, gayet özenli yapılmış bir mekân bulunmaktadır. İç Kale’nin yapım tarihinin Geç Bizans dönemi olduğu ve Bizans’ın da bir din devleti olduğu dikkate alınırsa adı geçen mekânın bir şapel olması ihtimali yüksektir.

Günümüzde Kale idâre odası olarak kullanılan Şapel

O dönemde kale içinde ayrı bir yapı olarak bir kilise bulunsaydı Kayseri onbirinci yüzyıl sonlarında fethedilince bu kilise de “kılıç hakkı” olarak bir mescide çevrilmiş olurdu. Ancak kalenin güney duvarına yapışık olan ve birçok basamakla çıkılabilen şapelin mescit yapılması uygun görülmemiş fakat buranın tam karşısına kuzey duvarının iç yüzüne ayrıca bir mescit yapılmıştır. Bu şapel de dizdarlık makamı olarak kullanılmaya başlamıştır diye düşünmekteyim. Ayrıca

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

şapelin merdivenlerinin hemen yakınında bir de hamam olduğu son hafriyatlar sırasında çıkan hamamın cehennemliğinden anlaşılmıştır. Bu hamamın ve kale içinin su ihtiyacı ise Arslanlı Kapının dışında bulunan (şimdiki polis noktasının olduğu yer) bir sarnıçtan karşılandığı Arkeolog Gürcan Senem tarafından ifade edilmiştir.

Ancak sonradan yapılan ekleriyle ve bir de cami ilâvesiyle tamamen bir İslâm eseri görünümünü kazanmıştır.

Daha sonra da Selçuklular ve Osmanlılar tarafından ilâve ve genişletilmesiyle 16. yüzyılın sonlarına kadar İç Kale garnizon olarak kullanıldı.

Şehirde her an savaşa hazır büyük askerî birlikler bulundu. Askerî birlikler gerekli olan talim ve törenlerini At Meydanı'nda yaptılar. Osmanlı ordularının Doğu Anadolu, Suriye, Irak ve Mısır'a seferler düzenlediği yükselme döneminde kale, güvenlik açısından stratejik öneme sahipti.

Gerileme döneminde artık doğu yönünde sefere çıkılmadığı ve Kayseri sınır boylarına uzak olduğu için, büyük askerî birlik bulundurmaya ve kaleyi garnizon olarak kullanmaya gerek kalmadı. Bu tarihten sonra Kaleiçi, sivil yerleşime açıldı. Kale içine ev yaparak ilk yerleşen aileler, kalede bırakılan askerî mühimmata bakmakla görevlendirildi ve bu görevi yapan aileler örfi vergilerden muaf tutuldu. 19. yüzyılın ortalarında 70

civarında ailenin oturduğu Kale Mahallesi adıyla yeni bir mahalle oluştu¹³².

İç Kale, dış şehir surlarının kuzey doğu kenar ucuna, iki kenarıyla, çevresine bağlanacak durumda yer almıştır. Dış şehrin kuzey kısmını çevreleyen iki katlı Justinianus surları üzerine ilâve edilerek yükseltilmiştir. Burç yükseklikleri farklı olmakla beraber ortalama 16.40 m. ile 22.50 metredir. Böylece İç Kale, dış şehir çevre surlarından ayrılarak, yeniden eklenen sur duvarlarıyla, kapalı bir kale durumuna getirilmiştir. Seçilen yer itibarıyla de kuzeyden Yozgat yolu ile doğudan Sivas yollarını karşılaşması amaçlanmış olmalıdır.

Kuruluşunun genel düzenine göre, uzunluğu doğu-batı yönünde olmak üzere, güney cephe 204 m. doğu cephe 100 m. kuzey cephe 120 m. ve batı cephe de 77 m. olmak üzere çevresi 501 metredir.

İç Kale günümüze kadar varlığını koruyan gayri muntazam bir yapıdır. Beden duvarları ve bu duvarlarla bütünleşen farklı büyüklüklerdeki 19 burç ve bu burçlar üzerinde yer alan iki kapıdan oluşur.

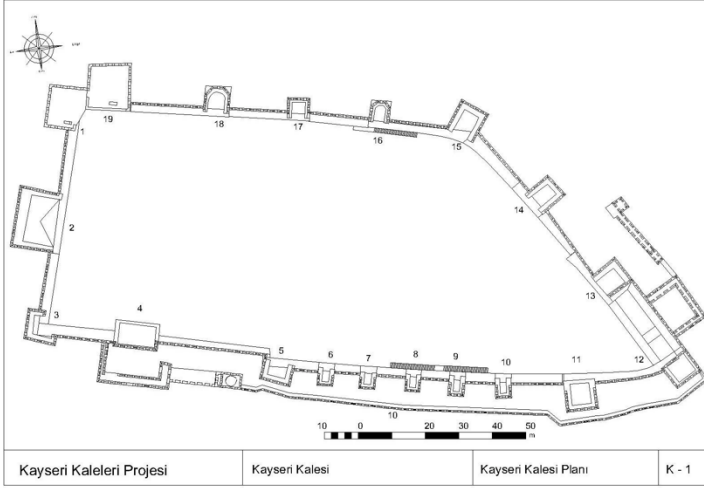
İç Kale'nin duvarları 2,5-5 m. kalınlıkta ve 13-15 m. yüksekliklerde olup, yapıldığı dönemde bu yüksekliğin; 1977 yılında İç kalenin doğu kapısı bitişiği alt geçit yapılmak üzere kazıldığında kalenin temelinin yol seviyesinden 3 metre daha aşağıda bulunduğu dikkate alınarak 16-18 metrelere kadar çıktığı anlaşılmaktadır.

10.040 m² lik bir alanı kapsamaktadır. Bu duvarlar üzerinde yükseklikleri 3 m ile 6 m arasında farklı

¹³² Karatepe Şükrü, a.g.e.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

boyutlarda burçlar yer almakta ve duvarların etkisini arttırmaktadır. Gerek duvarların bir kısmında, gerekse de burçların bitiş seviyelerinde 17m yüksekliğinde ve 115- 150 cm ebatlarında mazgal dişleri (den-dan'lar) bulunmaktadır¹³³.

Denktaş, a.g.p. s. 189

Duvarlara yaslanan batı cephesinde 3, güney cephesinde 8, doğu cephesinde 3 ve kuzey cephesinde 5 olmak üzere 19 burca sahiptir. Bu burçların kuzey taraftaki iki adedi beşgen olup diğerleri dikdörtgen formda yapılmıştır. Yakın zamana kadar beşgen burçlardan birisine belediyece bir kurusıkı top yerleştirilerek Cumhuriyet ve ramazan bayramlarında patlatılırdı. Top atışına 2000'li yıllardan itibaren son

133 Kayseri Valiliği İnternet Sitesi,
<http://www.kayseri.gov.tr/kayseri-kalesi-beden-duvarlari-projesi>

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

verilmiş, bunun yerine sesli havaî fişek atışı ile amaç sağlanmıştır. Kuzey-doğu köşedeki burç ise diğerlerinden daha yüksek ve sağlam yapıdadır ki bu burca “balâhisar” veya “başkule” denilmektedir.

Burçların içleriye çeşitli amaçlarla kullanılabilir boşluklar halindedir. Üzerlerinde toplam 206 adet harpuştalı¹³⁴ dendan mevcuttur. Burçların altlarından seğirdim yolu (devriye yolu) geçmektedir. Kayseri Kalesi’nde mazgal, dikdörtgen, yuvarlak ve sivri kemerli pencere tipleri ile karşılaşılmaktadır.

İç Kale surları yükseklik olarak Dış Kale surlarından yüksek olduğu gibi yapım tekniği bakımından da bazı farklılıklar göstermektedir. Tıpkı Dış Kale surları gibi İç Temel seviyelerinde iri blok kesme taş, üst kısımlarda ise daha küçük ebatlı kesme ve kaba yonu taşlar kullanılmıştır. Kısmen Selçuklu dönemi karakteri taşıyan devşirme malzeme de kullanılmıştır. Dış çevresi ise diğer ortaçağ kalelerinde olduğu gibi su hendekleriyle çevrili olup, hendeklerin önünde de “hisar peçe” denilen mazgallı ikinci bir duvar daha vardır. Bu su hendeklerini dolduran suyun Talas’tan getirildiğini 1613 yılında Kayseri’ye gelen Simeon ifade etmektedir¹³⁵. **Talas Gölbaşı mevkiinde (Meydanı) bulunan debisi bol bir su kaynağının önce büyük bir sarnıçta (uzunluğu 166, eni 3 m. olup günümüzde Talas Belediyesi’nce restore edilmiştir.) toplanıp buradan da üstü kapalı taş**

¹³⁴ Harpuştalı=dendanların üzerindeki koruyucu taş örtü

¹³⁵ Simeon, **Tarihte Ermeniler**, 1608-1619, Çev. Hrand D. Andriasyan, Çiviyazıları, İst. 1999, s. 261-262

kanallarla Yoğunburç'un güneybatısındaki sarnıca akıtıldığı, buradan da şehrin su ihtiyacının karşılandığı anlaşılmaktadır.

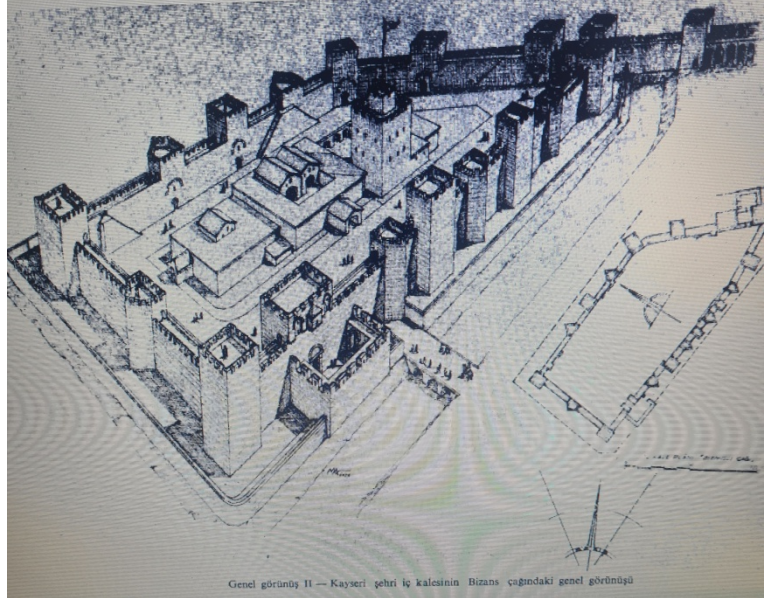
İç Kalenin orijinal iki korumalı kapısından ahşap köprülerle girildiği eski fotoğraflarda görülmektedir.

Tevfik Erarslan Kol.

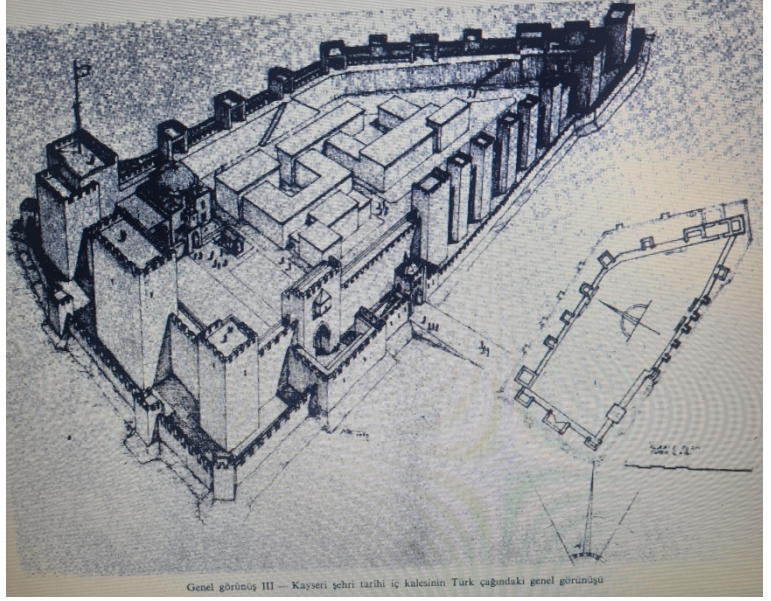
Daha sonraki yıllarda bu su hendekleri doldurularak yeşil alan haline gelmişken günümüzde bu alan tamamen yol haline getirilmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bizans Dönemi Kale İçi (Mahmut Akok)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Genel görünüş III – Kayseri şehri tarihi iç kalesinin Türk çağındaki genel görünüşü

136 Türk Dönemi Kale İçi (Akok)

Doğu yöndeki beden duvarlarının köşelerde ve ortalarında belirli aralıklarla yerleştirilmiş dört tane dikdörtgen plânlı burç bulunmaktadır.

Kuzeyde, doğu-batı yönünde uzanan sur duvarı üzerinde kurulmuş, köşelerde ve ortadaki dikdörtgen plânlı üç burç ile bunların ortasında çok köşeli olarak

¹³⁶ Akok Mahmut, **Kayseri Şehri Tarihi İç Kalesi**, Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı: XXIII -2 TTK Ank. 1976 s. 29-30

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yapılmış iki burç olmak üzere toplam beş burç yer almaktadır. Batıdaki sur duvarı kuzey-güney doğrultusunda uzanmakta ve iki köşe ile tam ortada dikdörtgen plânlı üç büyük burç bulunmaktadır. Ortadaki burcun içinde üçgen plânlı eski kale kuruluşundan bir payandanın kalıntıları rahatlıkla görülebilmektedir.

Batı kanadın ortasında bulunan ikinci burç plân düzenlemesi ve mimarî kuruluş bakımından diğer burçlardan belirgin farklılıklarla ayrılır. Burcun içerisinde üçgen plânlı bir payanda yer alır. Dikdörtgen burç payandayı tamamen kuşatarak çevirmiştir. Batıya doğru açılan en son katında mazgalı vardır.

Kuzeyde, doğuda ve batıdaki sur duvarlarının ve kulelerin yüzlerinde, Selçuklu üsluplu bezeme parçalarının kullanıldıkları görülür. I. Alâeddin Keykubad tarafından doğudan gelecek olan Moğol tehlikesine karşı bir tedbir olarak 1224 yılında İç Kale surları büyük oranda onarılmıştı. Bu onarım kalenin doğuya bakan burcunun üst kısmında ve şimdi Kayseri müzesinde bulunan I. Alâeddin Keykubad'ın iki kitâbesinden anlaşılmaktadır. Ancak Selçuklular döneminde dış müdahalelere karşı ülkede güvenlik sağlandıkça sur dışı yerleşimler de artmıştır.

Kayseri'nin Gedik Ahmed Paşa tarafından 1474 tarihinde Osmanlı Devleti'ne katılmasıyla ikinci defa yapılan 1484 tarihli Tapu- Tahrir Defterinde “merdân-ı ahmedek” başlığı altında; 1 dizdar, 1 kethüda-i kal'a, 25 merdân-ı ahmedek (İç Kale muhafızı) adı altında 27

görevli kaydedilmiştir¹³⁷. Bu sayımdan sonra şehir, daha da yaygınlaşmış ve Sur dışında birçok mahalle kurulmuştur. Kale içi de KALE MAHALLESİ olarak devam edegelmiştir.

Fatih Sultan Mehmet döneminde şehrin Osmanlı Devleti'nin Karaman'a bağlı bir sancak haline getirilmesiyle birlikte Kayseri Kalesinde de köklü tâmir ve onarım faaliyeti yapıldığı kalenin güney cephesinde bulunan giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeden anlaşılmaktadır. Fatih dönemine ait diğer kitabe ise, doğuda bulunan giriş kapısı üzerinde yer almaktadır.(Bkz. Kale Kitâbeleri Bölümü, 5 ve 6 numaralı kitâbe)

Daha sonra M.1507 yılında Kayseri Kalesi'nde yine önemli bir onarım yapıldığı Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'ndaki Bab-ı Defteri Kataloğu'nda 36805 numarada kayıtlı bulunan 97 sayfadan oluşan defterden anlaşılmaktadır. Bu defterdeki bilgilere göre, kalenin onarımı 61 gün sürmüş ve onarımda çalışan usta ve kullanılan malzemeler için 57.980 akçe harcanmıştır. Defterde, onarımda çalışan benna, neccar, haddâd (demirci) ve ırgatlara 30.063 akçe, onarımda kullanılan demir, kömür ve yakacak maddeleri, ağaç, tahta, gilamada (kurutulmuş üzüm çubuklarına verilen isim olup bir tür yakacak), kamış, kireç taşı, yapı taşı, kum, kireçhane binası yapımı ve usta giderleri için ise 27.917

¹³⁷ İnbaşı Mehmet, **Osmanlı Dönemi Maddesi**, Kays. Büyükşehir yay. Kays. Ans. 5. Cilt, s. 133

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

akçe olmak üzere toplam 57.980 akçe harcanmıştır¹³⁸.

Kayseri halkı, 1553 tarihinde kalenin ve burçlarının harap olduğunu belirterek devlete müracaat etmiş, kalenin onarımının yapıldığı takdirde, 1.000 adet ırgat (işçi) vermeyi taahhüt etmişlerdir. Yapılan müracaat kabul edilerek, devlet-vatandaş iş birliği ile onarım için 50.000 akçe harcanarak kale restore edilmiştir.

Kale'nin bilinen en eski görseli ise Matrakçı Nasuh'un Kanunî Sultan Süleyman'ın İran seferi sırasında çizdiği Kayseri Kalesi'nin gravürüdür. Eserdeki Kayseri minyatürü Kayseri'deki kale bölgesinin, XVI. yüzyılda şehrin çekirdeği durumunda olduğunu göstermektedir. Surların gerisinde ise yeni gelişmelerin başladığı, altta ise Dış Kale surları görülmektedir.

¹³⁸ İnbaşı Mehmet, "**Kayseri Kalesi**", OTAM (Ank. Ün.-Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), Sayı:11, Ank. 2000, s. 825-831-848.

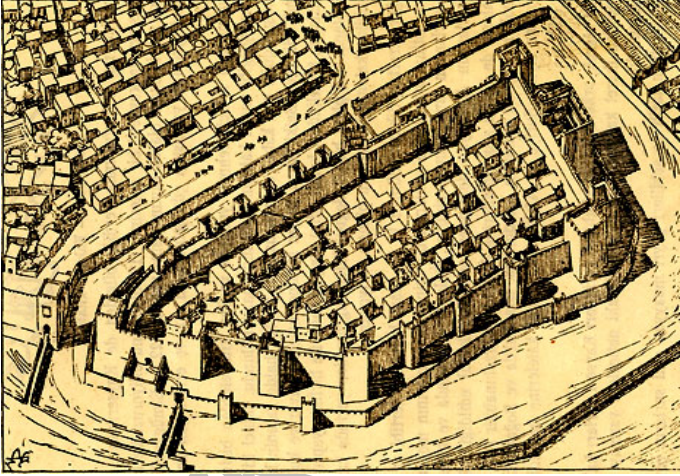

Matrakçı Nasuh'un Kayseri Kalesi Minyatürü (1533-1536)

Kayseri Kalesi ile ilgili geniş bir bilgi Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme'sinde bulunmaktadır. Buna göre; "...*Bu güzel kale eski üslup bir yapı olup gayet sağlamdı.. Kapısının kemeri üzerinde karşı karşıya ve yan yana bir arslan ve bir kaplan heykeli vardır. Bu kapıdan içeride*

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

erzak ambarları vardır. Fetihden beri ambarları, buğday, pirinç ve peksimetle doludur. Diğer malzeme, silah ve cephanenin hesabı belli değildir. Kale içinde altı yüz hane vardır.(abartılmış bir rakam).. Dizdar Kapısı'nın önü bahçe ve şadırvanlar vardır."

Albert Gabriel

Orijinal haliyle iki kapısı olan, etrafı hendekle çevrilmiş İç Kalenin korumalı kapılarına ahşap köprülerle girilmiştir.

1243 Moğol işgâli sırasında Kale Hendeğinde yaşanan bir olayı Ahmed Eflâkî Şöyle anlatmaktadır: *"Seyyid Hazretleri Kayseri Hendeği yanında ilâhi şarapla mest olmuş oturuyordu. Moğol askeri de şehri yağma ediyordu. Birden bire bir Moğol kılıcını çekerek, Seyyid'in hücreğine geldi. Ona "Ey sen kimsin?..." diye bağırdı. Seyyid: "Ey! Deme. Çünkü sen, her ne kadar Moğol kıyafetine bürünmüşsen de bizce malûmsun.*

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Çünkü ben senin kim olduğunu biliyorum" buyurdu. Moğol derhal atından inip baş koydu. Biraz oturup gitti. Seyyid'in yanında bulunan arkadaşları o adam hakkında sorguda bulundular, Seyyid "Hırka içinde saklı olan bu adam, Tanrı kubbeleri ile örtülü olanlardandır" dedi. Biraz sonra bu adam döndü. Seyyid'in ayağına bir kaç dinar saçıp başını açtı, mürid olup gitti¹³⁹"

I- Kale İçi Camisi, Hapishanesi ve Geçirdiği Evreler

Türkiye Selçukluları Döneminde "kale" yönetimi adeta bağımsız olup, doğrudan merkezî idâreye bağlıydı. Sübaşı fazla müdahale edemezdi. Kale yöneticisine önceleri Farsça "Kût-vâl" denilirken daha sonraları yine Farsça "Dizdar" olarak anılmaya başlamıştır (bu geçiş zamanı bilinmiyor). Dizdar'ın geliri "dirlik" olarak verilmekteydi. Dizdar yardımcısı, kaledeki görevliler ve Kale Camisi'nin imamı, müezzini v.s. nin yetki ve sorumlulukları ile ücretleri dizdar tarafından belirlenmekteydi¹⁴⁰.

Kayseri, 1474 yılında Karamanoğulları'ndan Osmanlı lara geçtiği sırada şu andaki cami yerinde "*Karamanoğlu Mescid-i Şerif-i*" adında harap durumda bir mescid bulunuyormuş. 15. yüzyılda bizzat Fatih Sultan Mehmed' in fermanı ile

¹³⁹ Ahmed Eflâki, **Ariflerin Menkıbeleri I**, Çev.TahsinYazıcı, İst. 1986, s. I-IX.

¹⁴⁰ Baykara Tuncer, Türkiye Selçuklularında Taşra Yönetimi, a.g.e. s. 212

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Gedik Ahmed Paşa nezaretinde bu metruk caminin yerine yeniden cami yaptırılmış.

Kayseri Kalesi ile ilgili tapu-tahrir defterlerindeki ilk bilgiler, II. Bayezid döneminin hemen başına ait olan 1484 tarihli bir defterde bulunmaktadır. Bu tarihte kale dizdarı Sinan adlı bir kimse olup, Erkilet köyü ve bir mezraadan elde ettiği 10.223 akçelik tımar tasarruf etmekteydi. Aynı zamanda kalede bir kethüda ile bir de kaledeki mescitte görevli olan imam bulunmaktaydı. Kaledeki mustahfızların sayısı ise 82' dir. Kale görevlilerinin 1484 tarihinde 20 köy, 3 mezraadan elde ettikleri gelirlerin toplamı 133.723 akçedir¹⁴¹.

1520 tarihli TapuTahrir Defteri'nde "Mescid-i Ahmedek" (İç Kale Mescidi) şeklinde bir kayıt bulunmakta olup, tahsis edilen vakıf miktarı, bir mezraa ile iki dükkândan elde edilen 1.600 akçedir¹³ • 1584 tarihinde ise bu mescide, vakıf olarak 2.350 akçe tahsis edilmişti.

Bu duruma göre caminin yapılış tarihi 15. yüzyılın son çeyreğine rastlamaktadır. 1520 tarihli Tapu-Tahrir Defteri'nde "Mescid-i Ahmedek" (İç Kale Mescidi) adında bir kayıt bulunmakta olup, tahsis edilen vakıf miktarı, bir mezra ile iki dükkândan elde edilen 1600 akçedir. 1584 yılındaysa aynı mescide 2350 akçe tahsis edildiği belirtilmektedir¹⁴². Caminin avlusu içinde bir de Ta'lim Okulu (Dar-üt-ta'lim) bulunmaktadır. Caminin Evkaf idâresinde 1818 kuruş â'şârı Mevkûfe

¹⁴¹ İnbaşı, **Kayseri Kalesi**, dergipark, s. 828

İnbaşı, **Osmanlı Dönemi**, s. 133, Kays. Ans. Büyükşehir Bel. yay. 5. Cilt, 2017

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bedeli (vakfedilmiş â'şâr geliri) ve üç adet hademesi kayıtlıdır. Ayrıca da camiye vakfedilmiş emlakleri mevcuttur.

Cami daha sonra 1711 tarihinde Deveciler (Şütürbân) mahallesi halkından Hacı Mehmed Efendi'nin oğlu kadı Seyid Burhaneddin Efendi tarafından genişletilerek yenilenmiş ve bazı emlak ve dükkânlar da vakfedilmiştir. Ayrıca caminin kapısı önünde bulunan arazi üzerine iki adet dükkân yaptırmış ve caminin batı tarafında bulunan bir dükkânı da vakfa ilâve ederek gelirlerinin bir kısmını hoca ve imama diğer kısmını da mütevelliyeye vakfetmiştir¹⁴³. 1786 tarihinde bu defa Saçan Hasanoğlu tarafından onarılmış ve girişine de;

*“Ta’ebed ma’mur ola bu câmi-i Cennet misâl
Vir muradın bunu ihyâ edene yaz elcelâl”*

(Sonsuzluğa kadar Cennet misâli bu cami imar edilsin

Celâl sahibi Allah'ım! Bunu ihyâ edene muradını ver.) yazılı bir levha asılmıştır¹⁴⁴.

Ayrıca cami 1778, 1886 ve son olarak da 1990 yılında tamir görmüştür.

Kale Camisi adıyla bilinen ve Vakıflar idaresindeki kayıtlarda da “Fatih Cami-î Şerifi” adıyla belirtilen, İç Kale'nin kuzey duvarına bitişik olan Cami, yapı tarzı olarak dört kemer ile bir kubbe üzerine inşa edilmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında cami ile kale duvarı

¹⁴³ Kayseri Şerhiyye Sicili, Nu: 135/111-2

¹⁴⁴ Ahmed Nazif, a.g.e. s. 32

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

arasında bir avlu ve içinde kubbeli odalar bulunmaktaymış. Bu avluya üzerinde bir köşk minare bulunan kemerli kapıdan girilmekteymiş. Kapının önünde bulunan “Çifte Çeşme” denilen üçgen kırma çatılı, dört sütunlu çok zarif çeşme de 1989-90 yılında maalesef yok edilmiştir.

1926-28 Kale Camii

Kale Camisi avlu kapısı, köşk minare ve Çeşme (A. Gabriel)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

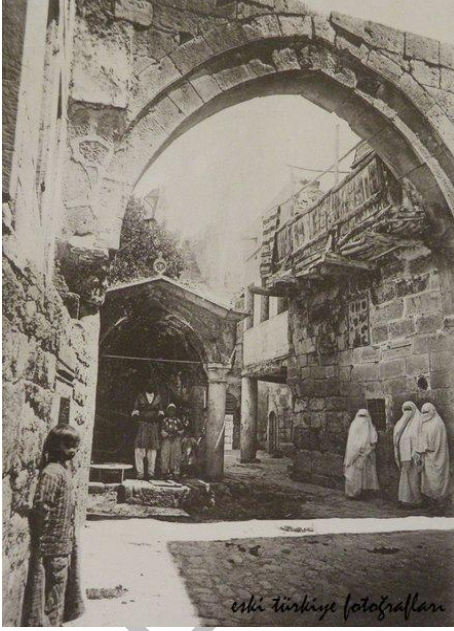
1926-28 yıllarında Kayseri'ye gelen Alman mühendislerinin objektifinden (Mehmet Çelebi arşivi)

İç Kale'nin içinde XIX. Yüzyılın başlarına kadar az da olsa bazı sivil yerleşim yerleri vardı. Ancak 1834 tarihli Temettuât Defteri kaydında kalede bulunan askerî mühimmatın muhafaza ve korunması ile görevli kişilerin ikamet ettikleri ve bunlardan örfî vergiler alınmadığına dair bilgiler bulunmakta olduğuna göre sivil yerleşimin bu tarihte başlamış olduğu kabul edilmektedir. Bu muhafızların aile ve nesillerinin zamanla imtiyazlı bir halka dönüştüğü anlaşılmaktadır. 1872 yılında yapılan vergi kayıt defterinde Kale Mahallesi toplam 70 hâne olup Orta Sokak, Tennurcuoğlu Sokağı, Zanzak Sokağı ve Cami Sokağı adlarında dört sokaktan oluşmaktaydı¹⁴⁵. Ayrıca Fatih Camisi ve Çeşmesi, bir başka Çeşme, Kale Zindanı, Cebehane (silâh deposu, tâmirhanesi ve imâlyeri) ve 7 adet ahır yer

¹⁴⁵ İnbaşı, **Kale Mahallesi**, a.g.e. 3. Cilt, s.409

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

almaktaydı ¹⁴⁶ . H-1300 (M-1882) tarihli Vilâyet Sâlnâmesi'ne göre; Kayseri'de bulunan 62 adet sıbyan mektebinin biri de "Kale Mektebi" adıyla kalede bulunmaktaydı.

İç Kale'de bir sokak ve Çeşme, 1897 Fotoğraf: Alfred Boissier-Kapadokya Yoculuğu

Halkına da "Kaleliler" denilirdi. 1916 yılında Belediye Reisi Rıfat Bey döneminde buradaki 70 civarındaki ev sahibine tehcire tabii tutulan Ermenilerin evleri tahsis

¹⁴⁶ Cömert Hüseyin, **19. Yüzyılda Kayseri**, Mazaka Yay. Kays. 2007, s. 259

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

edilmiş, boşalan kale içi¹⁴⁷, bir kısmı hapishâne, bazı resmî daireler ve muhacirlerin geçici iskânına tahsis edilmiştir.¹⁴⁸

Nitekim 3/5/1933 tarihli TBMM zabıtlarındaki bir karara göre; savaş sebebiyle (1, dünya savaşı) sayısı çoğalan suçlular için genel hapishane yetmemesi sebebiyle **Talat Paşa'nın tâlimatıyla** mahallî hükümet tarafından (valilik) gösterilen lüzum üzerine kalenin tahliyesine karar verildiği ve kale içinden tahliye edilen 70 hane halkına, tehcire tâbi tutulan Ermenilerin evleri tahsis edildiği anlaşılmaktadır.

1918 senesinde Ermenilerin bir kısmının geri dönmesi üzerine bazı hukukî sıkıntılar çıktığı ve hükûmetin hem kale içinden çıkarılanlara ve hem de dönen Ermenilere devlet tahvili vererek adaleti sağlamaya çalıştığı görülmektedir.

¹⁴⁷ (Ancak 1918 Mondros Mütarekesi'nden daha sonra Ermeni evlerinden geri çıkarılan Müslüman aileler ortada kalarak mağdur olmuşlardır.)

¹⁴⁸ Dr. Hıfzı Nuri, **Kayseri Sancağı 1922**, Kayseri Ticaret Odası Yayınları: 3, Sad. Zübeyir Kars, Kayseri 1995, s: 9.

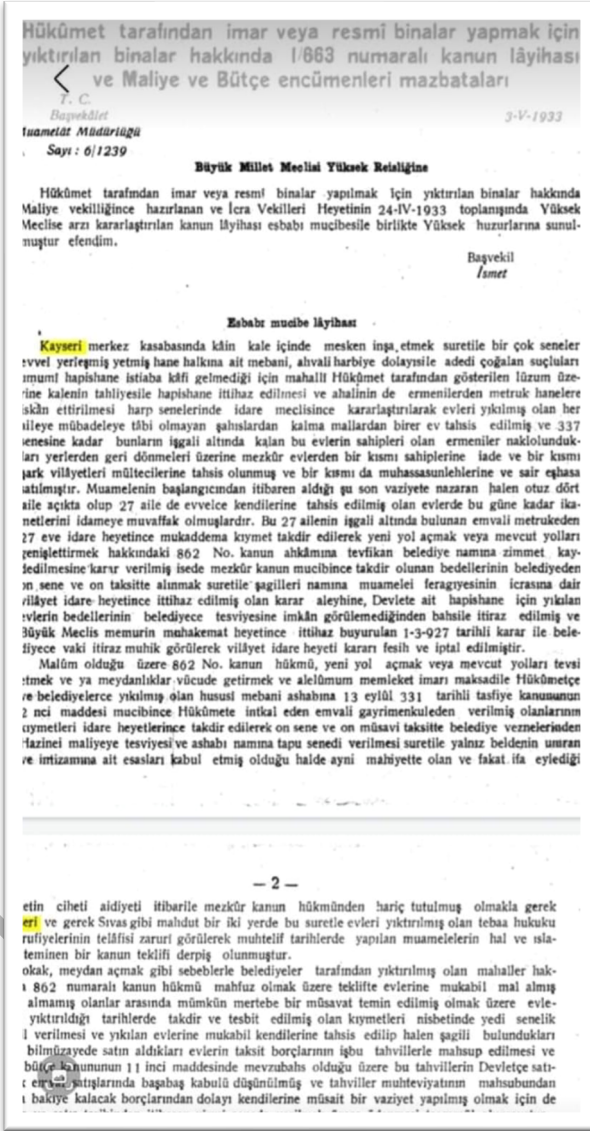
©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1926 yılından itibaren Kale İçi'nin boşaltılmış hâli

1926 yılından itibaren Kale İçi'nin boşaltılmış hâli

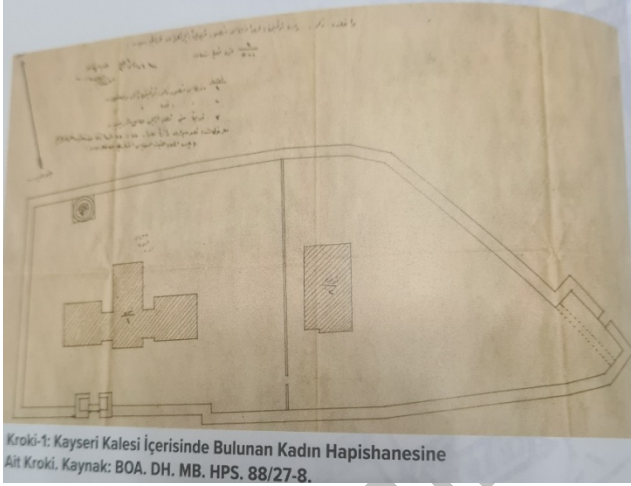
©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kayseri İç kalesi le ilgili 1933 TBMM zaptı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bir dönemde Kayseri İç Kalesi, askerî garnizon olmasının yanında şehirdeki değerli ve taşınabilir eşyaların muhafaza yeri ve hapishane olarak ta kullanılmıştır. Kadın hapishanesinin tam olarak hangi tarihte kurulduğu bilinmemekle beraber 19. Yüzyılın sonlarında kale içinde bulunan erkek hapishanesinin yakınına bir de “kadın hapishanesi” kurulduğunu kaynaklardan öğrenmekteyiz. Hatta 1911 tarihli bir yazıda Kayseri kadın hapishanesinin tāmire muhtaç bir halde olduğu hakkında belirtilen kayıtlardan bu tarihten önce de burada kadın hapishanesinin varlığı anlaşılmaktadır. Bu hapishanelerin kale içindeki yerleri de bir krokide gösterilmiştir.

1912 yılında kadın hapishanesinde Kezban ve Hatice isimli iki kadın gardiyanın da adı geçmektedir¹⁵⁰. 1917 yılındaki hapishane kayıtlarına göre; bu hapishanede 6 kadın ve 101 erkek mahkûm bulunmaktaymış. Nihayet 1926 yılında 83 evin dışında evlerin yıkıldığı belirtilmektedir¹⁵¹.

Kale'nin güney çevresindeki moloz taştan yığma duvarlardan, kuzey bölgesinde de vardı. Bu duvarlar 1930'da Belediye Başkanı olan Necmettin Feyzioğlu tarafından yıktırılarak şule parkı genişletilir. 1915-16

¹⁴⁹ Saykı Kübra, **Kayseri Sancağı ve Sancağa Bağlı Kazalarda Kadın Mahkûmlar**, Şehir Dergisi, Kays. Büyükşehir Bel. Yay. sayı; 37 s. 38-39

¹⁵⁰ Saykı, a. g. m. s. 39

¹⁵¹ Gabriel, a.g. e. s.51 dipnot

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yılında kısmen doldurulan kale hendeklerinin 1938 yılında tamamı kapatılarak buraların bir kısmına basit dükkânlar bir kısmına da sebze bahçeleri yapılır.

1949 yılında Kale İçi sebze pazarı olur ve ortasına beş koridor halinde basit baraka dükkânlar yapılır. Çepeçevre kale bedeninin iç tarafına da muhtelif çeşitte ürün satan esnaf yerleşir.

12 Eylül 1980 darbesi'nden sonra boşaltılan Kayseri Kale içi, "yap-işlet-devret" modeliyle yeniden iskâna açılır. Orta boşluğa iki katlı betonarme 137 adet küçük dükkân yapılır, açılışı nı zamanın Başbakanı Turgut Özal'ın yaptığı çarşıdaki dükkânlar, sarrafların çok az bir kısmının tercih etmesi sebebiyle daha çok tekstil, beyaz eşya, hazır giyim, elektronik eşya ve kaset satışı yapan esnaf tarafından kullanılmaya başlar.

Fakat amacı güvenli bir sarraflar çarşısı oluşturmak olan proje nihayet 2008 yılında Kayseri Büyükşehir Belediyesinin açtığı bir proje yarışmasıyla seçilen proje uygulaması ile kale içinde bütün yapılar yıkılarak, yeniden köklü bir restorasyona alınmıştır. . Başta kale duvarları ve içleri harabe durumunda olan burçları, dandanları elden geçirilmiş, tek tek tarihi dokuya zarar vermeden sağlamlaştırılarak, derzleri yenilenmiştir. Kalenin en üstündeki yürüyüş yolları sağlamlaştırılıp, burçların içindeki ahşap hezenler yeniden yerine konulmuştur. Kalenin orta bölümü ise yaklaşık 10 metre derinliğinde boşaltılarak, Arkeoloji Müzesi, konferans salonu, açık oturma mekânları ve sanat atelyeleri haline getirilmiştir. İnşaatın tamam bitirilerek 2019 yılında hizmete girmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kale hendeklerinin kapatılmadan önceki hali (1915 den önce)

II- İç Kale Kapıları

Kale kapıları bu anıtların savunulmasında en zayıf noktalarından birisidir. Bu yüzden de büyük kalelerin çoğunda kapıların güvenliğini sağlamak amacıyla kapıların yanlarına burçlar inşa edilmiştir. Kalenin çevresine ve kapılarının önüne bu bölümü güçlendirmek amacıyla hisar peçelerin ¹⁵² yapıldığı tespit edilmektedir. Kalenin orijinal kapı kanatları maalesef günümüze ulaşmamıştır.

a- Arslanlı Kapı

¹⁵² **Hisar peçe:** Kale çevresinde ve Kale kapısı önünde yer alan, kapıyı düşmandan koruma işlevli bir dış duvardır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Güneyde bulunan kapısı “Bezm-u Rezm’de Dervazi-i Zerrin” (Altın Kapı) olarak adlandırılmış olup Arslanlı Kapı olarak bilinmektedir. Bu kapı Kayseri İç Kalesi’nin en görkemli kapısıdır. Şehri yönetenler göğüslerini kabartarak şehre bu kapıdan girerlerdi. Kapının görkemini artırmak için muhtemelen I. Alâeddin Keykubad döneminde kapının üst sağ ve soluna iki adet Selçuklu Arslan’ı yerleştirilmiştir. Bu kapının karşısında Devlethâne bulunmaktaydı ve şehrin bu çok önemli mekânında tahta çıkış törenleri, yabancı konukların kabûl törenleri yapılır ve Dîvan burada toplânarak çeşitli idarî kararları alırdı¹⁵³. Ancak Devlethâne’nin burada mı? Yoksa I. Alâeddin Keykubad tarafından kaleye ilâve edilen ve günümüzde sadece bir burcunu (Ok Burcu) görebildiğimiz alanda mı olduğu? tartışmalıdır.

¹⁵³ Eravşar Osman, **Anadolu Selçuklularında İdarî Mekân Olarak Devlethâne**, I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi Bildirileri, Selçuk Üniv., Konya 2001, s. 290

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Güney de bulunan Arslanlı Kapı çeşitli dönemlerde yapılan eklerle genişletilmiştir. Kapı, iki ayrı girişe sahiptir. Kalenin iç girişi ile dış girişi savunma imkânı sağlamak için ayrı bölümlerde kurulmuştur. Dış giriş kapısı, iç kapıya göre bağımsız iki dehlize sahiptir. İlk

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

dehlize ulaşmak için kale önü duvarı üzerine yerleştirilmiş, küçük bir kapı bulunmaktadır. Basık kemerli ve sade görünümlü kapının eşik taşı normal zemin kotundan yukarıdadır. Kale önü duvarından geçildikten sonra yuvarlak bir kemer içerisine yerleştirilmiş düz jentolu birinci dehlize açılan kapı bulunmaktadır. Birinci dehliz oldukça kalın beden duvarları ile kuşatılmış olup kare plânlıdır. Dehlizin yanlarında yukarıda seyirdim yolu ve dendanlara çıkan merdivenler yer alır. Birinci avlunun duvarları kale surlarına göre yükseklik olarak daha alçaktır. Avlunun batısında bulunan sivri kemerli niş içerisine yerleştirilmiş basık kemerli kapıyla ikinci avluya girilmektedir. Kapının üzerinde avlunun savunmasına yardımcı olan taş konsolların taşıdığı bir çıkma vardır. Çıkmanın üzeri açık olup, üzerine dendanlar yerleştirilmiştir. İkinci avlu uzunlamasına dikdörtgen plânlıdır. Uzun yüzeyin kuzey tarafında kare plânlı odaya açılan küçük bir kapı bulunur. İç Kaleye açılan kapı avluya açılan kapıyla aynı doğrultuda olmayıp biraz kenara kaymıştır. Bu kapı yine sivil kemerli bir niş içerisinde basık kemerli olarak yapılmıştır.

Doğu yöndeki beden duvarlarının köşelerde ve ortalarında belirli aralıklarla yerleştirilmiş dört adet dikdörtgen plânlı burç bulunmaktadır.

Kuzeyde, doğu-batı yönünde uzanan sur duvarı üzerinde kurulmuş, köşelerde ve ortadaki dikdörtgen plânlı üç burç ile bunların ortasında çok köşeli olarak yapılmış iki burç olmak üzere toplam beş burç yer almaktadır. Batıdaki sur duvarı kuzey-güney

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

doğrultusunda uzanmakta ve iki köşe ile tam ortada dikdörtgen plânlı üç büyük burç bulunmaktadır. Ortadaki burcun içinde üçgen plânlı eski kale kuruluşundan bir payandanın kalıntıları rahatlıkla görülebilmektedir.

Batı kanadın ortasında bulunan ikinci burç plân düzenlemesi ve mimarî kuruluş bakımından diğer burçlardan belirgin farklılıklarla ayrılır. Burcun içerisinde üçgen plânlı bir payanda yer alır. Dikdörtgen burç payandayı tamamen kuşatarak çevirmiştir. Batıya doğru açılan en son katında mazgalı vardır.

b- Dizdar Kapısı (Hunat Camisi'ne Bakan Doğu Kapısı)

Kağrı Pazarına açılan ve doğuda bulunan kapıyı Evliya Çelebi de "Dizdar Kapısı" olarak zikretmektedir. Albert Gabriel de bu kapıyı muhtemelen Kale kumandanının evine açıldığı için Dizdar Kapısı olarak adlandırmaktadır. Bu kapının hemen yanında Devlethane'nin bulunduğu bölüme açılan Hisarönü Kapısı bulunuyordu.

Güney taraftaki kapı dış kale surlarının içine (İçerişar'a) açılırken doğuda bulunan kapı surların önündeki kuşatma duvarına açılmaktadır. (bk; Gabriel'in yaptığı şema)

c- Kuzeye Sonradan Açılan Kapı

1989 yılında Kale'nin kuzey kesimine Bel. tarafından içinde yapılmakta olan inşaata kolaylık sağlamak amacıyla üçüncü bir kapı açılmıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

d- İç Kale'nin Gizli Kapıları

Ortaçağ kaleleri bir dış tehdit anında sığınılacak en güvenli yerdi. Fakat buranın da düşmesi halinde içerdekilerin kaçacakları bazı gizli kapılar da bulunması gerekiyordu. Kayseri İç Kalesi'nde de bu geleneksel yapıya uyarak gizli kapılar olduğu hem tarihî kayıtlarda ve hem de son zamanlarda kale içinde yapılan tadilatlarda görülmüştür.

*1277'de Beybars'ın Kayseri Seferi esnasında bu sefere katılmış olan Kadı Muhiddin İbnü-z Zahir, Kayseri Sarayını şöyle anlatmaktadır: *"Saray gurur verici bir devlethane, ona tapınanların meskenleri, eğlenceyi sevenlerin yeridir. Hülâsa bu saray şahane bir binadır. Etrafını da meyve bahçeleri çevirmiştir. Duvarları göz alıcı muhtelif şekilde güzel çinilerle bezenmiş ve en güzel bezemelerle süslenmiştir."*¹⁵⁴ **Bu saray, Kale Mescidi'ne bir gizli kapı ile irtibatlıydı**¹⁵⁵. **Kanaatimce bu gizli kapı kalenin At Meydanına açılan kuzey duvarındaydı. Nitekim Kadı Burhaneddin, yeğeni Kayseri valisi Şeyh Müeyyed'in tenkili sırasında Müeyyed, At Meydanına bakan sarayından bu gizli kapıdan geçerek İç Kale'deki kasırlara sığınmış, fakat burada da yakalanarak öldürülmüştür**¹⁵⁶.

¹⁵⁴ Sümer, Faruk, **Yabanlu Pazarı**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İst. 1985, s. 83

¹⁵⁵ Kılıç, Abdullah, **Kayseri**, Kays. Kocasinan Bel. Kültür Yay. İst. 2006, s. 110

¹⁵⁶ Esterâbâdî, a.g.e. (**Bezm u Rezm**), s. 464-470

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

* Bir başkası da; Kale dışında Hunat Alt Geçidi yapılırken ortaya çıkan gizli yoldur. Bu geçidin 1243 yılındaki Moğol kuşatması sırasında Hajukoğlu Hüsam'ın ve Topal Fahreddin ayazın kullandığı yol olduğu kanaatindeyim. Bu yol maalesef o inşaat sırasında yok edilmiştir. İçinin Arkeoloji müzesi olarak tanzimi sırasında güney duvarında bulunan ve İçerişar'a açıldığı sanılan fakat çıkışı halen kapalı olan bir dehliz in gizli kapı olduğu tahmin edilmektedir. Altı çizili bu bölüm silinecek

*Ayrıca, şu anda kale idare binası olarak kullanılan güneydeki şapel denilen bölümün içinden merdivenle aşağı doğru inilen ve Kazancılar Çarşısı tarafına gittiği sanılan bir gizli geçit daha bulunmuş fakat bu geçidin de çıkışı İç Kale dışında yapılan yol vs. gibi sebeplerle kapatılmıştır.

Şapelin bitişiğinde, Kazancılar tarafına doğru gitmekte olan geçit

III- İç Kale Yönetimi ve Görevlileri

Kayseri'nin şehir kalesi askerî, idarî ve adli birçok görevlerin merkeziydi. Surlar da halkın güvenliğinin

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

sağlanmasında önemli rol oynuyordu. Kale ve surlar ne kadar bakımlı ve sağlam olursa halkın dış müdahalelere direnci de o kadar güçlü oluyordu. Bu savunmanın en büyük örneği 1243 yılındaki Moğol baskını sırasında yaşanmıştır. Hem dış surlar ve hem de İç Kale üstün Moğol güçlerine karşı büyük bir direnç göstermiş ancak içerden yapılan bir ihanetle ele geçirilebilmiştir.

Ahmedek denilen İç Kale, devlete ait para ve eşyalar, Tahrir defterleri ve diğer malî kayıtlar gibi resmi belgelerle ayrıca vakıfların ve tüccarların kıymetli mallarının saklanması en güvenilir yerdirdi. Şehri adeta kalbi ve beyni olan bu merkezde Dizdar¹⁵⁷ denilen

Kal'abendlik cezasına çarptırılan suçlular cezalarını şehirlerde bulunan kalelerde çekerlerdi. XVI. yüzyılda borçlarını ödemeyen mültezimlerin zindana atılarak ömürlerinin sonuna kadar burada kaldıkları görülmektedir. Yine bu dönemlerde bazı suçlular padişahın haklarında vereceği ceza gerçekleşinceye kadar bir süre hapiste tutulurlardı. Şehirlerin çekirdeğini oluşturan kalelerde ayrıca silah ve mühimmat ile barut ve tahıl mahzenleri de bulunurdu.

Kayseri Kalesi'nin tamir edildiği XVI. yüzyılın başlarında İç Kale'de, 1 Dizdar, 1 Kethüdâ ve 96 muhafız bulunmaktaydı. 1500 tarihinde kale görevlilerine, 18 köyden alınan 123.974 akçelik gelir tahsis edilmiştir • 1520 tarihinde ise 18 köy, 2 cemaat

¹⁵⁷ "Diz" Farsça kale anlamına gelir. Dizdâr da kalenin en yetkili kişisi demektir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ve 11 mezraadan elde edilen 159.709 akçelik gelir tımar olarak verilmişti". Görülüyor ki, 1484'te kale de 85, 1500'de 98 görevli bulunuyordu. Bunlara tahsis edilen miktar da 36 yıllık süre içerisinde 133.723 akçeden 159.709 akçeye yükselmiştir¹⁵⁸.

a- Dizdar

Merkezden beratla tayin edilen ve kale muhafızlarının amiri durumunda bulunan dizdar, askerî görevinin yanı sıra şehrin asayişi, kalede saklanan değerli eşyaların korunması, hapisneden sorumlu olma gibi çok çeşitli vazifeler de yapmakta ve şehrin sosyal hayatı ile yakından ilgilenmekteydi. Kalelerin, şehrin savunması yanında aynı zamanda içinde zindanın da bulunduğu bir hapishane durumunda olması, bazı yerlerde tüccarın değerli eşyalarının, paralarının saklandığı, ayrıca silâh, cephane ve barut depolarının, bulunduğu yer olması dizdarın görev ve sorumluluklarını artırmaktaydı. Bu görevlerini, kaledeki kethüdâ ve kale erlerinden başka şehri çevreleyen sur kapılarında görev yapan kapı muhafızları (bevvâb) ile yapmaktaydı. Tımar sahibi oldukları için de asker statüsündeydiler, sefer zamanında sefere çağrıldığında orduya katılmakla yükümlüydüler.

Dizdârlar, görevleri gereği beylerbeyi, sancakbeyi ve kadiya karşı sorumlu ve onların denetimi altında

¹⁵⁸ İnbaşı Mehmet, **Kayseri Kalesi**, s. 829
 dergipark.org.tr/en/download/article-file/114226

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

olduklar için herhangi bir başarısızlık veya görevi kötüye kullanma durumunda görevlerinden azledilebilirlerdi.

b- Kethüda

Kale Kethüdası da merkezî idare tarafından atanıyor ve devlet mallarının korunması ile kale hizmetlerinin uygulanmasında dizdarın yardımcısı olarak görev yapıyorlardı. Kale erlerinin dirlik ve düzeninin sağlanması, diğer hizmetlerin görülmesinde dizdar ile birlikte sorumluydular.

c- Diğer çalışanlar

Neccâr (marangoz), seng-i traş (taş ustası) ve pasbân (gece bekçileri) ambarcı, bevvâb (kapıcı), fenârî (fenerci), nukrezân ezan okuyan), surnây (zurnacı), tabbal (davulcu), meremmetçi (tamirci), hâfız, hatîb ve imâm gibi kişilerdi.

IV- Kayseri Kalesi Kitâbeleri

Kale'nin geçirdiği tarihî evreleri tâkip ederek Kayseri'nin tarihî serüvenini de izlemiş oluruz. Malazgirt Savaşı'ndan sonra takriben onikinci yüzyılın başından itibaren Dânişmendliler, bu bölgeyi fethedip Türk yurdu haline getirmişlerdir. Daha sonra II. Kılıçarslan'ın Dânişmendli Beyliğini ele geçirmesiyle Kayseri Kalesi de Türkiye Selçukluları'nın önemli bir kenti haline gelmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1243 yılında Sivas'tan sonra Kayseri'yi kuşatan Baycu Noyan komutasındaki Moğol ordusu uzunca bir süre Kaleye girememiş fakat Ermeni iğdiş Hajukoğlu Hüsam ile Subaşı Fahreddin Ayaz'ın kalenin gizli bir yerinden çıkararak Baycu Noyan'a Kale'nin zayıf noktalarını ifşa etmeleri üzerine Moğol ordusu şehre Sivas Kapısı civarından girmiş ve vahşice katliamlar yapmıştır (bk; s. 62).

Uzunca bir zaman Moğol işgâli altında bulunan şehir, önce Eretna Beyliği 'nin yönetimine sonra da Kadı Burhaneddin devletine geçti. (1398 yılına kadar) Osmanlılara geçmeden önce kısa bir süre Dulkadıroğlu Beyliği'nin hâkimiyetine geçtiği (1411) Kale duvarındaki üç satırlık "*Dulkadıroğlu Nasıreddin Muhammedin oğlu büyük emir Hüsamî Hasan tarafından - 814 senesinde yapıldı*" ibâreli kitâbeden anlaşılmaktadır.

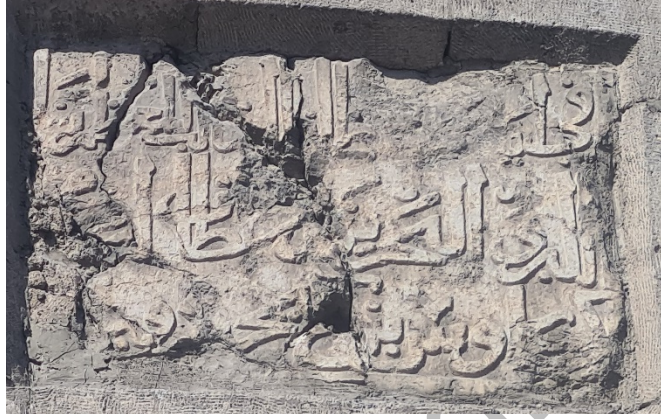
Daha sonra da Karamanoğulları'nın Kayseri'yi işgâl ettiğini dört satırlık bir tâmir kitâbesinden anlamaktayız. (Doğru yoldan uzaklaşmış bulunan Türkler Kâbe'nin tahribi gibi Kayseri Kalesini de tahrip edip, halkını esir aldılar. Davud'un oğlu büyük Emir Şeyh Çelebi zamanında (kur'an III -134) tamir edildi. Allah mülkünü daim eylesin Aziz Şeyh Çelebinin oğlu Sevinç Demir)

Halen Kale'nin muhtelif yerlerinde ve Yoğunburç'ta altı adet kitâbe ve bir de kitâbe parçası mevcuttur.

1- Yoğunburç Kitâbesi

Dış Kale'nin en büyük burcu olan Yoğunburç I. İzzeddin Keykavus tarafından yaptırılmıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kitâbe

فى ايام السلطان الغلب
المعظم البر والبحرين السلط
ان
كياوس بنك كياوس و قليج ارسلان

Fi eyyam-ı el-Sultan el-Galib el-
Mu'azzam El-berri ve'l-bahreyn el-Sultan
ebul-fetih Keykavus bin Keyhüsrev bin Kılıçarşlan

(Karanın ve denizlerin büyük gâlip sultanı, Kılıçarşlan'ın oğlu,
Keyhüsrev'in oğlu KEYKAVUS (I. İzzeddin Keykavus) tarafından
yaptırıldı.)

2- İç Kale'nin doğuya bakan bir burcundaki I. Alâeddin Keykubad'ın Kitâbesi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

السلطان المعظم علاً الدنيا والدين
ابو الفتح كيقباد بن كيخسرو برهان امير المؤمنين

El-Sultan El Muazzam Alâeddünya ved-din
Ebü'l Feth Keykubad bin Keyhüsrev Burhan emir'ül-
mü'minin

Yüce Sultan, din ve dünyanın şerefi, fetihler sahibi
müminlerin emirinin şahidi Keyhüsrev'in oğlu
Keykubad¹⁵⁹.

3- Kalenin onarımı ile alâkalı I. Alâeddin Keykubad'ın başka bir kitâbesi¹⁶⁰

تمت هذه العمارة المباركة بايام

¹⁵⁹ Erkiletlioğlu Halit, **Kayseri Kitâbeleri**; Kays. Büyükşehir
Yay. No: 37, Kays. 2001 s: 42

¹⁶⁰ Müze deposunda 90–15 numaralı envantere kayıtlı
©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

السلطان المعظ

م شاهنشاه لاعظم سيد سلاتين

العالم علا الدنيا والدين ابي الفتح كيقبادين كرخس

رو

برهان امير امير المؤمنين بي شهر سنة احدى عشرين وستماية

“Temmet hazih-İmaret il-mübareketi bi eyyam
es-sultan el-muazzam, şahîn şah el-Azam, sultanı
Selâtin el âlem, Alaüd-Dünya v’ed, din, Ebul Feth
Keykubad bin Keyhüsrev, Burhanü emir ül-Mü’minin
Seneti ahada ve işriyn ve sitte mie”

(Bu mübarek yapı, Keyhüsrev oğlu, din ve dünyanın şerefi fetihler Sahîbi, dünya sultanlarının efendisi, sultanların büyüğü, Mü’minler emirinin burhanı, yüce sultan, Keykubad’ın devrinde 621 (1224) yılında tamamlanmıştır¹⁶¹.)

4- Dulkadiroğlu Kitâbesi (Hüsâmî Hasan) H/814- M/1411-12

Dulkadiroğlu Nasreddin Muhammed Bey’in Karaman ve Ramazanoğullarıyla devamlı mücadele eden Memlûkleri desteklemesinin mükâfatı olarak Kayseri Kale ve şehri Dulkadiroğlu Nasreddin Muhammed Bey’e verilmişti. Daha sonra tekrar Karamanoğullarına ve de yine Dulkadiroğullarına geçen Kale’nin Dizdar Kapısının kalenin iç kısmına bakan yüzü üzerine bu el değiştirmeler sırasında oğlu Emir

¹⁶¹ Yıkılıp yerine İdare mahkemesi yaptırılmış bulunan Kays. Askerî Hastanesinin birinci kat merdiven boşluğundaki duvarda bulunan bu kitâbe şimdi Müze’de bulunmaktadır.

Hüsâmî Hasan tarafından konulmuş; beyaz mermere üç satır halinde yazılmış, tâmir kitâbesi bulunmaktadır.

برسم الامير الكبير الحسامي حسن
بن ناظر الدين محمد بن
سنة اربع عشر... دلقادرباشارة حمده المد
رثامائة

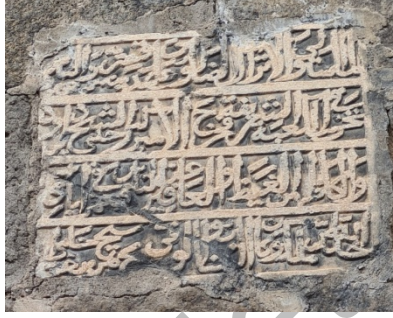
Yursemü el emir el kebir el Hüsamî Hasan bin
Nâsir el-din Muhammed bin Dulkadir Bişareti
Hamdihi el med.....sene erba aşere semane mi'e
(H.814)

(Dulkadiroğlu Nasreddin Muhammed'in oğlu Büyük Emir
Hüsamî Hasan tarafından 814 senesinde yapıldı.) M. 1411-1412

5- Karamanoğlu Kitâbesi (Şeyh Çelebi)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

Kapının batısında yer alan hisarpeçe ¹⁶² duvarı üzerinde Karamanoğlu dönemine ait bir kitâbe yer almaktadır. Beyaz mermer üzerine dört satır halinde yazılan kitâbenin metni şu şekildedir.

المستولى الاتراك الضالون على مدينة قيصريه وبمهد الناس
... في تخريب الكعبة الشريفة فخرج الامير كبير الشيخ چلبى بن داود
... والكاظمين الغيظو العفين عن الناس فعمر فى ايام

El müstevli el etrak ed dallun ala medineti Kayseriye
ve bi mehdin nas...

Fi tahribil Kâbeti şerifeti feharece el emir kebir el
Şeyh Çelebi bin Davud

“velkâzimîne-lğayza vel’âfîne ‘ani-nnâs(i) ¹⁶³ ” fe
ammere fi eyyamı

¹⁶² Hisarpeçe: Kale kapılarını savunma amacıyla surların hemen dışında yapılan berkitilmiş kale

¹⁶³(Kur’an III-134) öfkelerini yenenler ve insanlar (daki hakların) dan bağışlama ile (vaz) geçenlerdir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Halledallahü mülkehü ve kanel ... (Şeyh Sevinç Temur bin Aziz) Şeyh Çelebi

(Doğru yoldan uzaklaşmış bulunan Türkler, Kâbe'nin tahribi gibi Kayseri Kalesi'ni de tahrip edip, halkını esir aldılar. Davud'un oğlu büyük emir Şeyh Çelebi zamanında "insanların hatalarını affeden ve kinini susturan" ... tamir edildi. Allah mülkünü daim eylesin aziz Şeyh Çelebi'nin oğlu Sevinç Demir.)

6- Pir Ahmed Kitâbesi

Kayseri İç Kale' sinin güney dış kapıdan sonra sağlam duvarlarla takviye edilmiş ve batı yöne doğru uzanan dikdörtgen koridorun kuzey doğu köşesine açılan basık kemerli kapıdan İç Kaleye geçilir. Kapı açıklığının üzerinde, sülüs hatla Farsça olarak yazılmış iki satırlık kitâbe mevcuttur. Bu H/870 tarihli kitâbede, Osmanlılara tâbi olarak Fatih Sultan Mehmed'in yüksek hâkimiyetini tanıyan Karamanoğlu Pir Ahmed Bey'in kaleyi tâmir ettirdiği belirtilmektedir.

چون نظر کرد رومرا شهزاد قلعه قیصریه کست آباد نامی وی خان محمد
 آمده ست باد بیت سعادتش
 بغدادبنده اوبدست پیر احمد شود تمام این اساس این بنیاد کر ز من هجرت نبی پورسی ج ه

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

شتتصدسال بودبا هفتاد

(Farsça) Çün nazra gerd rumra şehzad Kala-i Kayseriyye kist abad nâm-ı vey Han Muhammed ame dest bad beyt-i saadeteş Bağdad

Bende-i o bedesti pir Ahmed şud tamam ıyn esas ıyn bünyad ger zemen-i hicret-i nebi pürsi heşt sad sal bud ba heftad (H.870)

(Rum (Anadolu) Sultanı'nın nazar kılması üzerine/ Kayseri Kalesi ma'mur oldu./ O Han'ın nâmı Mehmed'dir, Saadet evi Bağdat olsun/ O'nun kulu Pir Ahmed'in eliyle/ bu bina tamamlandı./ Eğer hicri tarihi bana sorarsan/ sekiz yüz yetmiş senesidir¹⁶⁴. M/1465-66)

7- Fatih Sultan Mehmed Dönemi Başka Bir Kitâbe

İç Kale'nin doğudaki Dizdar Kapısı'nın girişinde etrafı profillerle sınırlandırılmış olan kemerin üzerine tek satır halinde Osmanlı Dönemi'ne ait kitâbe yerleştirilmiştir.

¹⁶⁴ Erkiletlioğlu, Kayseri Kitâbeleri, s. 46

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

تجلى بحسبه العمران هذه القلعة المباركة وهو محمد بن مراد خان

Tecella bi hasbihi el umran hazihi'l kal'a ti'l
mübareke til ve hüve Muhammed ibn-i Murad
Han

(Bu mübarek kale yapısı Murad Han'ın oğlu
Mehmed'in¹⁶⁵ şerefine karşılıksız bir cilve olarak
süslendi)¹⁶⁶.

Bu kitâbenin Pir Ahmed Bey'in kitâbesinden bir yıl
sonra yapılmış olduğu sanılmaktadır. Gerçekten de bu
kitâbenin bulunduğu kapı ve yine doğuda halen ayakta
bulunan dış koruma hattının ikinci kapısı, güneydeki iç

¹⁶⁵ Fatih Sultan Mehmed

¹⁶⁶ Erkiletlioğlu, a.g.e. s. 47

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

ve dış kapılar, mimarî bakımdan, bağlı buldukları kale yapısından daha zarif ince yapıları ile ayrılmaktadırlar. Fatih, Dulkadirli Beyliği ile sınır olan bu şehri kuvvetlendirmek amacıyla İç Kale'nin tâmir edilmesini emretmiş ve bu hususta gerekli tahsisatı da ayırtmıştı. Bu tâmir sırasında Fatih dönemine ait bir de mescid inşa edilmiştir ki bu mescid, bugün de yenilenerek hizmet vermektedir. Bu mescid ile ilgili olarak 1520 tarihli Tapu- Tahrir Defteri'nde "Mescid-i Ahmedek" (İç Kale Mescidi) şeklinde bir kayıt bulunmakta olup, gelirleri de bir vakfiyede belirtilmiştir¹⁶⁷.

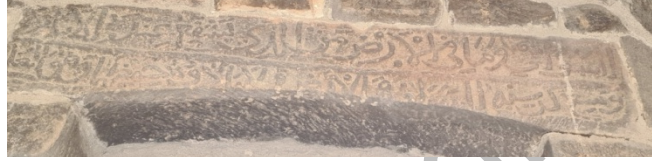
8- Arslanlı ve Dizdar Kapıları'nın Üst Lentosundaki Kitâbeler

İç Kale'nin orijinal haliyle günümüze ulaşamayan kapısının içe bakan tarafında, kapı kemerinin üzengi taşı seviyesinde bulunan konsol üzerinde Ayet'el Kürsi'den bir bölüm; "*sinetün vela nevm lehu*" yazılıdır. Bu taşın buraya sonradan konulduğu anlaşılmaktadır. Yazının karakteri dikkate alındığında, bir Selçuklu yapısına ait olması ihtimâli yüksektir.

Aynı şekilde Arslanlı Kapı'nın ana girişinin iç tarafında da bir kitâbe bulunmaktadır. Bu taşlar toplama olup, kapı lentosu olarak kullanılmıştır.

¹⁶⁷Çayırdağ Mehmet, Kayseri'de Kitâbelerinden XV. ve XVI. Yüzyıllarda Yapıldığı Anlaşılan İlk Osmanlı Yapıları, Vakıflar Dergisi, XLII

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Arslanlı kapı üzerindeki lentoda yer alan kitâbe

9- Yeni Kapı Kitâbesi; (81x40 cm)

“Ve kad kâne hâze’l-bâb-ı ale’n-nâsi dayyikan
vessa’ahu men evsaa

Lillâhi te-âlâ aleyhi rıdvanun fî eyyâmi es-Sultanü’l-
a’zam

Sultan Selim Han fî hamsin ve sebain ve tis’a mie”

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

(Bu kapı halka dar geliyorken Hicrî dokuzyüz yetmiş beş (Milâdî 1567) yılında Sultan Süleyman Han'ın oğlu, büyük Sultan Selim Han zamanında genişletildi. O'nu genişletene Allah bol rızık versin.)¹⁶⁸

10- Kale duvarlarındaki Toplama Malzemeler

İç Kale'nin (Ahmedek) yapım ve tâmirleri sırasında çok miktarda şehrin diğer binalarından toplanan bezemeli toplama malzemeler de kullanılmıştır. Tamamı Osmanlı öncesi Bizans ve Selçuklu dönemine tarihlenecek bezemeli devşirme malzemenin Bezemeli yüzeylerin duvarların iç yüzeylerine değil de genellikle yola bakan cephelerine yerleştirilmiş olmaları görülmelerinin arzulandığını göstermektedir.

¹⁶⁸ Halil Edhem, **Kayseri Şehri**, Haz: Kemal Göde, Ank. 1982. S.21

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Aynı Selçuklu Yapısından Alındığı Anlaşılan Malzeme

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(fe)th Keykubad bin Keyhüsrev kasım emir ül..

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(fetih sahibi, Keyhüsrev'in oğlu, Emir ül mü'mininin yardımcısı Keykubad)¹⁶⁹

Kayseri Kale ve Surlarında Yaşanan Önemli Tarihî Olaylar

1- Kayseri Kalesinde Yaşanan Bir İktidar Mücadelesi

Türkiye Selçuklularının büyük sultanlarından II. Kılıçarslan (1155-1192) tahta geçince; Bir taraftan Haçlı Ordusuna ve Bizans'a karşı diğer taraftan Ermeniler ve zaman zaman Selçuklularla başa baş rekâbet eden Dânişmend Hanedanı ile mücadelesi sonucunda Anadolu'da devletin birliğini sağladı. Ancak bu kadar uzun ve şerefli bir mücadele hayatından sonra artık ihtiyarlamış ve sefere çıkamaz olmuştu. O'nun bu durumunu gören oğulları arasında da veliahtlık ve saltanat ihtirasları başladı. Kılıçarslan da Türk feodal devlet ananesine uyarak ülkeyi on bir oğlu arasında bölüştürdü (1186). Bunlardan Kutbeddin Melikşâh'a Sivas ve Aksaray bölgesi, Nureddin Sultanşâh'a da Kayseri bölgesi verilmiş oldu.

Statü gereğince on bir kardeş melik unvanıyla kendi eyaletlerinde yarı bağımsız olacaklar fakat Sultan olan babaları Kılıçarslan'a tâbii olacaklardı. Ama uygulama böyle olmadı ve her melik babalarının bıraktığı otorite boşluğundan faydalanarak sultanlık yarışına girdiler. Bunlardan en şiddetlisi ve kanlısı Kayseri Kalesinde

¹⁶⁹ Bu kitâbe parçası İç Kale'nin kuzey cephesinde yeni açılan kapının sağ tarafında kullanılmıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yaşandı. Sivas Meliki Kutbeddin Melikşah, önce babasının veziri İhtiyâreddin Hasan'ın komutasındaki Selçuklu ordusuyla Kayseri civarındaki "Konyukh" ovasında karşı karşıya geldiyse de Melikşah'ın ordusu Büyük Sultan'a hürmeten savaşmaktan vazgeçti ve Melikşah ta Sivas'a çekildi. Vezir İhtiyâreddin ise Kayseri Meliki Nureddin Sultanaşah'a gidip onun vezirliğini yapmaya başladı¹⁷⁰. Bu olaydan sonra Kutbeddin Melikşah, Erzincan Meliki Behrâmşah'ın aracılığı ile babasını yanına alarak vezir İhtiyâreddin'i saf dışı etti ve Kayseri Kalesini kuşattı. Babası Kılıçarslan bir fırsatını bularak Kayseri Kalesindeki öbür oğlu Nureddin Sultanaşah'a sığındı. Oradan da kaçarak küçük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'e gitti¹⁷¹.

Kutbeddin Melikşah, Kayseri Kalesi dışında kardeşi Nureddin Sultanaşah'la bir buluşma anında onu öldürdükten sonra şehri tekrar kuşatıp aldı ve İhtiyâreddin Hasan'ı da parçalatarak cesedini sokaklarda bıraktırdı. Nihayet halkın galeyana gelmesiyle Kayseri'de kendi adını taşıyan Hoca Hasan Medresesi'ne defnolundu. Bu olaydan kısa bir zaman sonra da bu zulümlerin sahibi Melikşah öldü¹⁷².

2- Şehzâdeler Arasındaki Mücadelelerden Faydalanmak İsteyen Ermeni Leon'un Kayseri Kalesini Kuşatması

¹⁷⁰ Turan Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Turan Neşriyat Yurdu, İst. 1971, s. 225-226

¹⁷¹ Turan, a.g.e. s. 227

¹⁷² Turan, a.g.e. s. 229

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Sultan II. Kılıçarslan'ın ülkeyi on bir oğlu arasında taksim etmesiyle başlayan saltanat mücadeleleri sırasında (1186-1196) bu boşluktan faydalanmak isteyen Kilikya Ermeni Kralı II. Leon (1187-1219), Türklere karşı genişleme hareketiyle bazı başarılar kazanmış, Torosları aşarak Ereğli'yi zaptetmiş ve hatta Kayseri civarında Nureddin Sultanshâh'a ait bir kaleyi de (?) almıştı. Bu arada Kayseri Kalesi'ni de kuşatan ancak içeri giremeyen Kral Leon, bir miktar para alarak kuşatmadan vazgeçip ülkesine döndü. Bu başarıları sebebiyle 1198 yılında "büyük" veya "muhteşem" sıfatıyla tac giymiştir¹⁷³. Ancak daha sonra Süleymanşâh ve I. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemlerinde Ermeniler tamamen Sis ve çevresinde Selçuklu Devletine vassal bir devlet olarak tabî olmuşlar ve bu bağımlılık Moğol işgâline kadar devam etmiştir. Osman Turan'ın Ermeni tarihçisi Morgan'a dayanarak verdiği bilgiye göre; üzerinde Süleymanşâh adının geçtiği Ermeni sikkeleri olduğu gibi¹⁷⁴, günümüze kadar gelen hem I. Alâeddin Keykubad hem de II. Gıyaseddin Keyhüsrev adına sikkeler de bilinmektedir.

3- Kayseri Kalesinde Yaşanan Başka Bir İktidar Mücadelesi

¹⁷³ Turan, a.g.e. s. 251

¹⁷⁴ Turan, a.g.e. s. 250

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Alaşehirde Laskaris'le yaptığı savaş sırasında şehit olunca oğulları I. İzzeddin Keykavus I. Alâeddin Keykubad ve Celâleddin Keyferidun arasında iktidar mücadelesi başladı.

Ancak devletin ileri gelenlerinin oyuyla I. İzzeddin Keykavus Sultan seçildi ve Kayseri'de tahta çıkarıldı.

Bu olaya karşı çıkan I. Alâeddin Keykubad yanına amcası Erzurum Meliki Mugiseddin Tuğrulşah ve Ermeni Tekfuru Leon'un kuvvetlerini de alarak Kayseri kalesini muhasara etti. Uzun süren kuşatma sırasında Keykubad'ın destekçileri Mugiseddin Tuğrulşah ve Ermeni Leon bu destekten vazgeçerek ülkelerine dönünce Kale'de bulunan Keykavus'un askerleri dışarı çıkarak savaşmaya başladılar. Yenileceğini anlayan Alâeddin Keykubad Ank. (Enguriye) ya doğru kaçmaya başladı.

Böylece I. İzzeddin Keykavus Kayseri'de Selçuklu Sultanı olarak devletin sahibi oldu¹⁷⁵.

4- Alâeddin Keykubad'ın Kayseri Devlethâne ve Kalesinde Kendi Üzerinde Vesayet Kurmaya Çalışan Büyük Emirleri Safdışı Etmesi

İzzeddin Keykavus ölünce çocuğu olmadığından dönemin büyük devlet adamı Beylerbeyi Seyfeddin Ayaba, Pervane Şerefeddin Muhammed Mübârizüddin Çavlı, Emîr-i Meclis Mübârizüddin Behramşâh, Emîr-i

¹⁷⁵ (İbn Bibi, **Selçuknâme** , çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ank. 2020 s. 142-147

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Ahur Zeyneddin Başara, vezir Mecdeddin Ebûbekir'in huzurunda toplânarak Alâeddin Keykubad'ı, hapis yattığı Kezirpert Kalesi'nden getirerek Selçuklu tahtına oturtma kararı aldılar. Keykubad'ı getirme görevini de o'nu oraya götüren Seyfeddin Ay-aba'ya verdiler. Ay-aba Kezirpert Kalesi'nde endişe içinde bekleyen ve ağabeyinin ölümünden haberi olmayan Keykubad'ı ağabeyinin mühür yüzüğünü göstererek inandırdı. Kendisi için de bir ahd-nâme aldı. Alâeddin Keykubad 25-30 yaşlarında olduğu halde önce Sivas'ta sonra Kayseri ve nihâyet Konya'da Selçuklu tahtına oturdu.

Ancak genç Sultan, babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminden beri görevde olan ve kendisinin tahta çıkarılması kararını veren bu yaşlı ve zengin beylerin baskı ve vesayetlerinden şikâyetçiydi. Bunların gittikçe nüfûz ve kudretleri artmış, devletin idaresinde başlıca söz sahibi olmuşlardı. Maiyetlerinin çokluğu ve zenginlikleri ile hadlerini aşıyorlardı. Meselâ; Sultan'ın saray matbahında günde otuz koyun kesildiği halde Seyfeddin Ay-aba'nın konağında seksen koyun sarfedildiği biliniyordu. Hatta Sultan'ı düşürüp, küçük kardeşi, Koyul-hisâr meliki Celâleddin'i tahta çıkarmak üzere anlaştıkları da Sultan'ın kulağına gelmişti. Bunlar arasında Seyfeddin Ay-aba, Zeyneddin Başara, Mübârizüddin Behramşâh ve Bahaeddin Kutluğca en büyüklerini teşkil ediyordu.

Bu duruma çok içerleyen ve kabûllenemeyen genç Sultan, Bahar mevsimi gelince Antalya'dan Kayseri'ye hareket edip, komplo kurma plânları yapan beyleri orada bertaraf etmeye karar verdi. Kayseri'de beylerin

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

saraya ve toplântılara silâhlı maiyetleriyle gelmesini yasakladı. Bir müddet sonra Sultan, nâib Hokkabazoğlu, Candar Emiri Mübârizüddin İsa ve Emir Komnenos ile anlaşarak bu beyleri Devlet-hâneye davet etti (6 Haziran 1223). Emirler Devlet-hâneye gelince işret ve sohbet sonunda Seyfeddin Ay-aba, Mübârizüddin Behramşâh, Bahaeddin Kutluğca ve diğer emirler birer birer yakalanıp birer odaya hapsedildiler. Onların asker ve korumaları da kale zindanına atıldılar. Derhal konaklarına memurlar gönderilip mal ve servetleri yazdırılarak evleri mühürlenip hazineye devredildi.

Sultan Keykubad, Kayseri sü-başısı Meceddin İsmail'i muhaliflerin başı Seyfeddin Ay-aba'ya göndererek cüretkâr davranışlarının sebebini sordu. O da cevaben: *“Gurbet zamanında seni ve biraderini omuzlarımda taşıdım ve yetiştirdim. Uzun saçlarınızı taradım. Sizi beslemek için Rûm dilinde alış-veriş yaptım. Babanızın temiz naaşını Rûm'dan İslâm diyarına getirdim. Seni vezir ve beylere rağmen hapisten çıkarıp tahta oturttum. Babanın kulları arasında kimse benim rütbeme sâhip değildir. Eğer tahakküm kıldımса bunu bu vesile ile yaptım ve hapisten çıkarken bana verdiği ahde inandım. Bu sebeple Sultan'ın benden daha sâdik adamı yoktur ve zamanı gelince kadrim anlaşılacak, fakat pişmanlığın faydası olmayacaktır.”* Dedi. Bu sözler Sultan'ı daha da tahrik etti ve derhal idâm edildi. Zeyneddin Başara da kale zindanında öldü. Emir-i meclis Mübârizüddin Behramşâh Zamantı Kalesi'ne sürgün edildi. Bahaeddin

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kutluğca Tokat'a gönderilip bertaraf edildi. Devlet idâresinden uzaklaştırılan emirlerin sayısı yimi dört civarındadır.

Sultan, devlet yönetimindeki bu engellerden Kayseri Devlet-hâne ve Kalesi'nde kurtulunca bertaraf edilen emirlerin yerlerine yeni atamalar yaptı. Sonra da davul, boru, çetr ve bayrak ile Meşed Ovası'na çıktı. Öğleye kadar top ve çevgen oynadı¹⁷⁶.

5- Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın Kayseri'de Zehirlenerek Ölümü ve II. Gıyaseddin'in Kayseri Kalesi'nde Saltanatını ilân Etmesi

Sultan I. Alâeddin Keykubad, Ramazan bayramını Keykubadiye sarayının yakınındaki Meşhed ovasında, büyük bir geçit resmi ile kutlamaktaydı. Muhtemelen gidilecek bir sefere hazırlanan askerler, sultanın en büyük ordusuydu. Bu büyük orduda tımarlı sipahiler ve Uç Türkmenleri ekseriyette olmakla beraber Hârizmliler, Selçuklu Devletine bağımlı Ermeniler ve Rumlar, Gürcü, Frank, Rus, Kıpçak gibi ücretli askerler bulunuyordu. Sultan, önde saltanat bayrağı ile At üstünde, murassa ve mücevherli elbiseleriyle törene geldi. Üç başlı otağa girerek namaz kıldı. Bayramın üçüncü günü Kayseri'ye gelen bütün yabancı elçileri büyük bir ziyafete davet etti. Bütün devlet erkânı, beyler ve büyüklerin bulunduğu davette çeşitli çalgı aletleriyle hanendelerin okudukları musikî nağmeleri arasında, altın ve gümüş tabaklarla sunulan yemekler yeniyor ve

¹⁷⁶ Turan, a.g.e. s. 340-341 // İbn Bibi, a.g.e. s. 287

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

şerbetler içiliyordu. Bu sırada çaşnığîr Nasreddin Ali (Sultan'ın yemeklerini tadarak kontrol eden görevli), sultanın önüne pişmiş bir kuş koyup parçaladı. Sultan, birkaç lokma yedikten sonra bir sancıya tutuldu. Derhal Keykubâdiye Sarayı'na gitti. (Şimdiki Şeker Fabrikası'nın kuzeyinde bulunan gölün yanındaki saray) İzdırabı gittikçe arttı. İsal geldi ve kan boşalmaya başladı. Sağlık durumunun hızla kötüleşmesinden ümitsizliğe kapılan Büyük Sultan, Celâleddin Karatay'a *"Benim işim sona erdi; kendimden ümidim kalmadı. Kemâleddin Kâmyâr'ı çağır; ona memleket meseleleri hakkında vasiyetler yapacağım"* dedi. Fakat az sonra konuşma melekesini de kaybetti. Kemâleddin Kâmyâr gelince sultanın işaretlerinden bir şey anlamadı. Bayramın dördüncü günü (1 Haziran 1237 Pazartesi) Sultan hayata veda etmişti. Cenazesi iki gün sonra tahnit edilerek Konya'ya götürülüp Kümbet-hâne'ye defnolundu.

Sultan'ın cenazesi henüz Keykubâdiye sarayında iken, Keyhüsrev'in Ertokuş'tan sonra atabey yapacağı Şemseddin Altun-aba, Taceddin Pervane, Camâleddin Ferruh Lâlâ, Sadeddin Köpek ve Gürcüoğlu Zâhir ül-devle derhal şehzâde Keyhüsrev'i Keykubâdiye'den Kayseri sarayına götürdüler (Muhtemelen şimdiki Vali Konağının bulunduğu alanda olan saray). Şehzâdeyi Taht'a çıkardılar; kendisine biat ve saltanatını tebrik edip, karşısında el bağladılar. Karşı bir hareket ve engel ile karşılaşmamak ve asıl şehzâde veliahd İzzeddin'e sadık kalabilecek beylerin muhalefetine fırsat vermemek için de Meydan Kapısı (Dervâze-i meydan)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

dışındaki şehrin bütün kapılarını sıkıca kapattılar. Sultan'ın ölümünden ve bu hadiseden haberdar olan Hârizmli Kayırhan ve Hüsâmeddin Kaymeri gibi kudretli emirler Alâeddin Keykubad'ın kararı ve ona yaptıkları ahde aykırı bu teşebbüs karşısında gazaba geldiler. Hârizm beylerinin başı olan Kayırhan, Kemâleddin Kâmyâr'a: *"Melik İzzeddin Kılıçarslan Keykubâdiye sarayındadır. Büyük Sultan Alâeddin Keykubad'a yaptığımız taahhüde sâdık kalalım; elimizde bulunan veliahdı saltanata oturtalım; ordu bizimle beraberdir"* diyordu. Fakat Kemâleddin Kâmyâr çok ihtiyatlı olduğundan harekete geçmedi. Zaten bu sırada şehirden Kemâleddin Kâmyâr'a gelen haberde her şey bitmiştir; gelip Gıyaseddin Keyhüsrev'e biat etmezlerse kendileri için akıbetin iyi olmayacağı bildiriliyordu. Nihayet ikinci vakti çare kalmadığını görünce Hüsâmeddin Kayırhan ve Hüsâmeddin Kaymeri ile birlikte şehre gelip yeni sultanı tebrik ettiler¹⁷⁷. Gıyaseddin Keyhüsrev, büyük kısmı Kayseri Devlet-hâne'si ve Kalesinde geçen işte böyle bir darbe ile sultan oldu. Bu iktidar değişimi Türk tarihinin en talihsiz olaylarından biri olup, Türk Milleti'nin kaderinde bir kırılma noktasıdır.

6- 1243 Yılında Köseadağ'da Moğol Ordusuna Yenilen Selçuklu Ordusunun Kayseri Surlarına Sığınması ve Direnişteki Surların Önemi

¹⁷⁷ Turan, a.g.e. s. 404

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Yukarda anlatılan tertiple sultan olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev, babasından kalan müreffeh Türkiye'yi yönetmekten acizdi. Nitekim tahta çıkışında beş yıl sonra 1243 yılında Moğol ordusuna karşı Köseadağ'da savaşmadan utanç verici bir şekilde yenilince, vahşi Moğol ordusu önce Sivas'ı sonra da Erzincan'ı işgâl etti. Bu iki şehirde fazla direnç görmeyen Baycu Noyan kumandasındaki Moğollar, Kayseri sur ve kalesini kuşattılar. Önce surların dışında önlerine çıkanları öldürüp, her tarafı yakıp yıktılar. Baycu Noyan, diğer noyanlarla atlı olarak şehrin etrafındaki surları dolaşarak zayıf notalarını belirlemeye çalıştılar.

Sivas burcu karşısında bulunan dericiler çarşısı (debbâğ) tarafına üç mancınık kurdurdu. Bunların çekilip çalıştırılmasında esirleri ve cavlakları (kalenderler) kullandılar. 15 gün süreyle taş atışlarına devam ettiler. Bu arada burçta büyük yarıklar açılmasına rağmen şehir halkı cesaretlerinden, kararlılıklarından ve fedakârlıklarından hiçbir şey kaybetmediler. Diğer taraftan birkaç yiğit, Mescid-i Battal dağlarında ve harabelerinde pusuya yatıp fırsatını buldukça saldırıya geçtiler ve Moğollara büyük kayıplar verdirdiler ¹⁷⁸. Moğol ordusunun eline düşmediler. Buna rağmen zafer ortada kaldı. O arada yağmadan elde ettikleri bol miktarda mala, eşyaya ve yiyeceğe sahip olan Moğol emirleri ve komutanlar dönmeyi ve Kayseri'nin işini ertesi yıla bırakmayı

¹⁷⁸ 1243 yılında eski şehir ile Mazaka'nın bazı sûr ve harabelerinin mevcut olduğu anlaşılıyor.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

düşünmeye başladılar. Fakat o sırada şehrin içişbaşısı olan Hacukoğlu Hüsam, geceleyin gizlice Baycu Noyan'a haberci (kasıd) göndererek can güvencesi istedi. Noyan da, ona yazılı teminat gönderdi. Haberci geri dönüp Baycu'nun kendisini desteklediğini öğrenince Hacukoğlu, aynı gece su kanalından dışarı çıktı. Moğol ordugâhına giderek şehir halkının durumunu ve onların çektikleri sıkıntıları ayrıntılı olarak anlattı. Bu ihanetten habersiz olan şehir halkı ise, savunma ve direnmeye devam etti. Çok geçmeden durumdan emirler haberdar oldular. Baycu'nun kendisine yakınlık gösterenler ve yardımcı olanlara saldırmayacağı, malına, ailesine dokunmayacağı konusunda teminat mektubu verdiğini duyan şehir subaşısı (serleşker) Topal Fahreddin Ayaz, ertesi gün Baycu'ya bir haberci gönderdi. İsteğine olumlu cevap gelince adamları ve mallarıyla birlikte Baycu'nun yanına gitti. Onun gidişiyle şehirde Samsamüddin Kaymaz'dan başka yönetici ve önlem alacak kimse kalmadı. O elinden gelen çabayı gösterdiyse de sonunda kuşatılma sıkıntılarına katlanmakta aciz ve kusurlu kaldı.

Hacukoğlu ile Topal Fahreddin Ayaz, (şehirden) dışarı çıkınca Baycu geri dönmekten vazgeçti. Bir gün bütün orduya silah başı yapmalarını buyurdu. Onlar yerlerini alınca şehre burcun karşısından dolu gibi ok yağdırdılar. Mancınık darbeleriyle yarıklar açtıkları burca merdivenler kurup kaleye çıktılar. Önlerine çıkan herkese, kılıç darbeleriyle ölüm şerbeti içirdiler. Bunca çıkan bahadırların bazıları aşağıya inerek şehrin kapılarının kilitlerini balyozla kırdılar. Moğollar şehre

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

girerek kaleyi ele geçirdiler. Emir-i arız ile bütün askerleri esir aldılar. Onları bağlı olarak Meşhed düzlüğüne götürdüler. Yaptıkları yıkım ve katliamdan sonra şehrin bayındır yerlerini ve binalarını ateşe verdiler. Sıradan ve seçkin kimselerin saraylarını yerle bir ettiler. “İşte göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ayın bir araya getirildiği zaman, o gün insan kaçacak yer neresi diyecektir.” sözünü gerçekleştirdiler. Ateşin alevini esir göğüne¹⁷⁹ çıkardılar. Dumanlar güneşin yüzünü karartmaya, dünyalının gözünü şaşırtmaya başladı. Büyük küçük hiçbir yaratığın tedbir düşünmeye hali kalmadı. Herkes dik tuttuğu boynunu çaresiz olarak Rabbanî emirin hançeri önünde yumuşattı. Semavî kazaya ve Elestu gününde¹⁸⁰ alınca yazılana razı oldu. Hüküm kâtibi ve takdir yazıcısı onların ecellerinin son sayfasına ve ömürlerinin son kısmına kararlaştırılmış mukadder yazıyı yazdı. Bazılarını esirlik düşkünlüğüne, bazılarını yokluk ipine vurular. Bazılarına da sevdiklerinden ayrılma acısını tattırdılar. Onları kadından çocuktan, akraba ve yakınlarından ebediyen ayırdılar. Böylece bir grup, Rabbanî hükmün ve Yaradan’ın izniyle gaddar dünya arsasında kalırken bir grup da kalıcı dünyaya göç etmiş oldu.

Moğollar, şehrin ve şehirlilerin işini bitirdikten sonra dışarıya çıktılar. Daha önce aldıkları esirleri Meşhed düzlüğünde şehidlik derecesine ulaştırdılar¹⁸¹. Kadınları

¹⁷⁹ Hava kürenin üzerinde bulunduğu inanılan ateş küre

¹⁸⁰ Elestu, Kur’an-ı Kerim 7/171

¹⁸¹ Abu’l Farac 10 000 kişinin katledildiğini söylüyor. (**Abu’l Farac Tarihi**, çev. Ö. Rıza Doğrul. cilt: II, Ank. 1987, s. 542)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ve çocukları aralarında paylaştıktan sonra dönüş yolunu tuttular. Yolda yorulup yürümeye dermanı olmayan herkesi öldürdüler. Yıkık şehri, çakallara ve kurtlara sığınak, kartallara ve akbabalara yuva olarak bıraktılar.

Yüce Allah, dünyanın efendisinin yedi iklim sahibinin ilim ve kalem erbabının sığınağının, İslam'ın ve Müslümanların değer verdiği kimsenin, iki âlemde de Allah'ın gölgesi olan uluğ inanc-ı a'zam Sahib Divanın adaletinin uğurundan, merhametinin feyzinden ve iktidarının mükemmelliğinden dolayı dünyada yaşayanları öbür dünya korkusundan ve dehşetinden korusun. Dünya viranesini, onun dünyayı süsleyen ışığıyla cennet bahçelerinin gözettiğini kıskandırır hale getirsin." Şüphesiz O istekleri yerine getirendir"¹⁸².

Nitekim 1243 yılında Selçuklu ordusuna karşı Köseadağ savaşını savaşmadan kazanan barbar Moğol ordusu, önce Sivas'ı ele geçirmiş, sonrada Kayseri Kalesi önünde konuşlanarak şehre girmeye çalışmıştı. Ancak bütün gayretlerine rağmen bu muhkem surları aşamamışlardı. Tam Moğol kumandanı Boycu Noyan'ın emri ile tam toparlanıp gideceklerken Kale içinden çıkan önce Ermeni Hajukoğlu Hüsam ve sonra da Subaşı Topal Fahreddin Ayaz'ın kendilerine ve ailelerine zarar vermemeleri şartıyla Moğollara Kalenin zayıf noktalarını ifşa etmeleriyle Moğol ordusu, tekrar kuşatmayı güçlendirip Sivas kapısı civarından şehre girmeye

¹⁸² İbn Bibi, **El-Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye, Selçuknâme**, Çev.:Mürsel Öztürk, TTK, Ank. 2020, s.502-504

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

muvaffak olmuş ve şehirde çok büyük bir katliam yapmışlardır.

7- Hatîroğlu Şerefeddin İsyanının Kayseri Kalesinde Başlaması

Zehebî'ye göre Hatîoğlu, Moğollara karşı isyana başlayınca 13 Sefer 675 (28 Temmuz 1276) günü Kayseri kalesinin kapılarını kapatır ve Cuma namazı kılınamaz. Sonra da şehirde Melik üz-Zahir Beybars'ın adı ilân edilip nümayiş yapılır. Ancak Moğol kuvvetleri tarafından bastırılan isyanda Emîr-i şikâr (av işleri nazırı) Kılavuzoğlu Seyfeddin, Alemeddin Sancar, Kayıaba ve Türkmenlerden pekçok kimse ile Hatîoğlu Şerefeddin kısa bir yargılama ile feci şekilde öldürülür¹⁸³.

8- Kürd Mehmed Ağa İsyânı ve Kalenin Kuşatılması

Celâlî ayaklanmaları bastırıldıktan sonra, yönetim sistemindeki boşluklar sebebiyle devletin resmî memurlarının makam ve mansıp için ayaklanmaları ve şehirleri kuşatmaları sık görülen hâdiseler arasında yer almıştır. Kürd Mehmed Ağa'nın 1651 yılında Kayseri Kalesi'ni kuşatması da yine aynı sebeple ortaya çıkan isyanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kürd Mehmed Ağa İbşir Mustafa Paşa'nın önemli

¹⁸³ Turan, a.g.e. s. 542-543 dip not

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

adamlarından biri idi ve onunla birlikte hareket etmekteydi. İbşir Mustafa Paşa'ya gelince, Abaza asıllı olup, dayısı Abaza Paşa'nın yanında yetişmişti. Devletin çeşitli kademelerinde görev yaptıktan sonra 1650 yılında Halep Valiliği görevine getirilmişti. Bir süre sonra Sivas Valiliğine tayin edilen İbşir Mustafa Paşa, Celalî Abaza Hasan'ı yakalamakla görevlendirildiyse de onunla ırkî yakınlığı düşünülerek bir süre sonra bu görevden alındı ve Bağdat'a gönderilmek istendi. Bu sırada Katırcıoğlu Mehmed Paşa'nın Abaza Hasan üzerine serdar yapılmasına ve 1651 yılında Kayseri Kalesi'nin kuşatılmasına kızan İbşir Paşa, Abaza Hasan tarafına geçerek asî oldu. İbşir Mustafa Paşa, Onunla birlikte Ank. ve Eskişehir'e gelerek şehrin ileri gelenlerini öldürterek, etrafa mütesellimler gönderdi. Kendilerine karşı koyabilecek bir güç Anadolu'da bulunmadığı için kısa zamanda herkesi itaat altına aldı.

Nihâyet Halep Eyâleti'ni İbşir Paşa'ya, Abaza Hasan'a da eski isteği olan Türkmen Ağalığı'nı, Topal Mehmed Paşa'ya, Karaman'ı ve Kürd Mehmed Paşa'ya Konya yönetimini veren merkezî idare, diğer zorbalara hâllerine göre birer voyvodalık ve hizmet vererek âsiler bir şekilde denetim altına alınmış oldu. Fakat bu sırada Kayseri Kalesi'nde bulunan hazinenin kime ait olduğu konusu üzerinde çekişmeler başladı. Türkmenlerden toplanılan ve Valide Sultan evkâfına ait vergi, isyanların had safhaya ulaştığı dönemlerde Türkmen voyvodasına (Abaza Hasan'a) verilmeyip, Kayseri Kalesi'nde muhafaza edilmişti. Abaza Hasan kendisine Türkmen Voyvodalığı verildiği için bu hazinenin kendilerine

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

verilmesi gerektiği düşüncesinde idi. Bu düşünceden hareketle İbşir Paşa ve Abaza tarafından Kürd Mehmed Ağa Kayseri'ye gönderilerek Kale'de muhafaza edilen hazinenin kendilerine teslimi husûsunda mücadele etmiş, Kürd Mehmed Ağa etrafına topladığı iki binden fazla Sarıca ve Sekban ile Kayseri'ye gelmiş ve hazinenin kendisine teslimini istemiştir. Kayseri'de o sırada sancağın mutasarrıfı olarak Dilaver Paşa bulunmakta idi. Dilaver Paşa, diğer devlet görevlileri, yeniçeri serdari, âyân-ı memleket ve diğer iş erleri Kale'de bulunan hazineyi muhafaza için canla başla mücadele etmişlerdi. Kayseri Kadılığı'na gönderilen 25 Şevval 1061 (M. 11 Ekim 1651) tarihli fermanla Kayseri'de bulunan devlet görevlilerinin hazineyi teslim etmemek için mücadele ettikleri ve Kale'nin kapatılarak savunma yapıldığını ifade eden mektuplarının alındığı ifade edilmiştir. İst.'dan gönderilen diğer fermanlarda Kayseri Sancağı'nda bulunan devlet görevlilerine Kale'yi gece-gündüz muhafaza edip, hazineyi Kale içinde güvenli bir yerde saklamaları istenmektedir. Bu zamana kadar gösterdikleri mücadele karşısında hazineyi teslim etmemişsiniz, berhudar olarsınız, canla başla mücadele ediniz denilerek âsilere karşı yapılan mücadele takdir edilmektedir. Kürd Mehmed Ağa ve adamları Kayseri'de bulunan voyvodalığa ait at ve paraları alamayınca halka zulüm etmeye başlamışlardı. Kayseri halkından on binden fazla kişi Kayseri Kadısı'na gelerek Kürd Mehmed Ağa'nın kendilerine yaptığı zulüm ve baskıdan dolayı şikâyetle bulunmuşlardı. Zira Kale'de zâten 200 hâne Kayserili ve devlet görevlileri

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bulunmakta bunun dışında kalan halk savunmasız bir durumda mahalle ve köylerinde ikamet etmekteydi. Bu nedenle Kayseri Kalesi'nin dışında yaşayan halk üzerinde büyük bir baskı kurulmuştu. Kürd Mehmed Ağa ve İbşir Paşa'nın adamlarından Boşnak Mehmed Ağa'nın hazineyi almak için geldiğinde Kayseri'de bulunan devlet görevlileri hazineyi teslim etmemek konusunda direnince, Kayseri Kalesi'ni **elli gün** boyunca muhasara etmişler, bununla yetinmeyerek Kale dışında mahalle ve köylerde yaşayan halka saldırmışlar canlarına ve mallarına kastetmişlerdir. Elliden fazla günahsız kişiyi katletmişler, evlerini ve harmanlarını talan etmişlerdir. Muhasara sırasında Kale'de 28 sandık içinde elli altı bin esedî (siyah) kuruş ve bunun yanı sıra birçok emvâl ve erzak bulunmakta idi. Fakat bir müddet sonra devlet ve âsiler arasında yapılan görüşmeler sonucunda muhasaranın kaldırılması yönünde anlaşma sağlanmıştır. Merkezden gönderilen emir ve fermanlarda Kürd Mehmed Ağa ile Boşnak Mehmed Ağa'ya hazinenin teslim edilmesi istenmiştir. Bu konuda Kayseri Sancağı Mutasarrıfı, Kayseri Kalesi Dizdarı ve Kethüdâsı'na merkezden ayrı ayrı mektup yazılmıştır. Kayseri Mutasarrıfı Dilaver Paşa tarafından kırk sekiz bin riyal kuruş H. Şevval 1061 (M. Eylül/Ekim 1651) tarihinde Kürd Mehmed'e teslim edilmiş ve bu para İbşir Paşa'nın hazinesine dâhil edilmiştir. İsyâncılarla devlet arasında barış sağlandıktan sonra İbşir Paşa, bu paraları kethüdâsı Bayram Ağa ile birlikte devletin merkez hazinesine göndermiştir. Kuşatma kaldırıldıktan sonra bile Kayseri

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

halkı bu kuşatmanın sıkıntısını yaşamışlardır. Kuşatma sırasında şehir halkının bir kısmı Kürd Mehmed Ağa'nın zulmünden kurtulmak için Kale'ye sığınmıştır. Kale'nin yol üzerinde bulunan ve çarşı ile bağlantısı olan yere kapı ihdas edilmiştir. 2 Ramazan 1062 (M.7 Ağustos 1652) tarihinde mahkemeye müracaat eden esnaf, Celâlî hâdisesinden(Kürd Mehmed Ağa) dolayı Kayseri şehir halkının güvenlik için iç şehre kapandıklarında çarşıda bulunan bir ana yolun üzerine kapı yapılarak müstahkem hâle getirildiğini belirtmiş; kuşatmanın sona ermesinin üzerinden neredeyse bir yıl geçmesine rağmen bu kapının kaldırılmadığı dolayısıyla Meydan Kapı'sının dışındaki çarşı erbâbının çarşıdan tecrit edilmiş gibi olduğundan bahisle kapının yıktırılmasını istemiştir. Kale'nin kapalı olması sebebiyle Yenice Mahallesi'nde bulunan Hacı Kılıç Câmî î evkâfından Hüseyin Bey Hamamı müsteciri Ali Kaya bin Veli'nin vakıf mütevellisi El-Hac Arslan bin El-Hac Ahmed hakkında Kürd Mehmed Ağa'nın şehre saldırması ve şehrin kapanması ve Naima Tarihi'nde voyvodalığa ait bu paranın 48 bin riyali kuruş olduğu ifade edilmektedir. 1652 tarihinde 1 kâmil (riyal) kuruş 78 akçeye, 1 esedi kuruş 68 akçeye tekabül etmektedir. Bu takdirde Naima'ya göre 3.744.000 akçelik bir hazine, belgeye göre 3.808.000 akçelik bir hazine bulunmaktadır. İki kayıt arasında 64.000 akçelik bir fark bulunmaktadır. 1651 Yılında Kayseri Kalesi'nin kuşatılması ve Kürd Mehmed Ağa hamamın elli gün kapalı kaldığı, bu süre için îcârın alınmaması gerektiği hâlde adı geçen tarafından alındığı için mağdur olduğu beyânıyla dava

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

açmıştır. Şevval 1067 (M. Temmuz 1657) Dolayısıyla Kale'nin kuşatılması halkın yaşantısını olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun yanı sıra halk bir taraftan canından ve malından olurken diğer taraftan parasından da olmuştur. Zira Kayseri'de bulunan Yeniçeri tâifesine mensup kişilerin bir kısmı Kale içerisinde ikamet ederken bir kısmı da Kale dışındaki mahalle ve köylerde ikamet etmekteydi. Kürd Mehmed Kayseri Kalesi'ni kuşattığı sırada Kale'de bulunan kişiler istenilen hazineyi vermeyince Kayseri halkına ve askerî görevlilere zulüm etmeye başlamıştır. Onların zulümlerinden kurtulmak isteyen halk asker tâifesi ile ittifak ederek Kürd Mehmed Ağa'nın yapacağı tahribatı önlemek amacıyla Kürd Mehmed'in asker tâifesinden istediği parayı kendi aralarında toplayarak (daha sonra Yeniçerilerin geri ödemesi kaydıyla) Kürd Mehmed'in adamlarına teslim etmişlerdir. Efkere Köyü'nde bulunan zimmîlerin Kürd Mehmed Ağa'ya 700 esedi kuruş verdikleri ifade edilmektedir. Başka bir belgede ise isyan eden ve hakkından gelmek ferman olunan Müslüman ve gayrimüslimlere zulüm eden Kürd Mehmed'in zulümden şehirde sâkin olan asker tâifesinin adına yedi yüz elli adet riyali kuruş toplanıp verildiği belirtilmektedir. Şevval 1061 (Eylül/Ekim 1651). Muhasara kalktıktan sonra halk yeniçerilerden paralarını alamayınca mahkemeye müracaat ederek haklarını aramışlardır. Kayseri kazasında bulunan şehir ve köylerdeki kişiler Kürd Mehmed olayını bahane eden köy ve şehir kethüdâsı Osman ile Murad ve Horasan adlı gayrimüslimlerin, Kürd Mehmed ve arkadaşları küllî

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

masraf için, herhangi bir emir ve ferman olmadan her Müslüman hânedan yirmi yedişer kuruş, her gayrimüslim hânedan kırkar kuruş topladıklarına dair İst.'a arzuhâl göndermişlerdir. Yapılan haksızlık üzerine bu kişiler tutuklanarak hapsedilmişler. Söz konusu kişilerin üzerlerinden 19000 kuruş çıkmış. Halktan topladıkları bu akçeye dokunmamaları ve kurtuluşları için verilecek paranın yine halktan alınmaması gerektiği ifade edilerek, gerekirse bu kethüdâların İst.'a gönderilerek orada yargılanmaları istenmiştir. Kayseri halkı bir taraftan isyancıların, diğer taraftan da devlet görevlilerinin maddî yönden sıkıntılarına mâruz kalmıştı¹⁸⁴.

9- III. Selim'in Orduda İslâhat Tedbirleri

III. Selim'in çağ dışında kalmış olan Osmanlı ordusunda yapmak istediği yenilikler Yeniçerilerin hoşuna gitmemiş ve ülkenin her yerinde karşı koymaya çalışmışlardır. Kayseri'de de bu olaylar sırasında 1801 yılında kemend ile boğulup öldürülen Kayseri Kale'si dizdarı Ahmed Ağa'nın 2069 numara ile müzede bulunan mezar taşında şu ifadeler geçmektedir:

Dilâ aldanma dehrin handesine (gönül aldanma dünyanın gülüp eğlenmesine)

Gülerken boynuna dakar kemendi (gülerken boynuna kemend takdirir)

¹⁸⁴ Selçuk Hava, SDÜ Fen Ed. Fak. Sosyal Bilimler Der. Mayıs 2008, Sayı. 17, s. 33-40.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Dizdar Ahmed Ağa ruhu için fatiha / sene 1216 (M-1801)

10- Ömer Paşa'nın İdamı

1803 (H. 1218) tarihinde Kayseri Mutasarrıflığı'na Ömer Paşa tayin edilmişti. Fakat daha vazifeye başlamadan geldiği Kayseri yakınındaki Molu köyünde konaklamış iken, hakkında îdam fermanı çıkarılmış ve bu hüküm, Çapar-zâde Süleyman Bey'in mihmandarı vasıtasıyla Kayseri nâibine bildirilmişti. Durumdan şüphelenen Ömer Paşa gizlice şehre inmiş ve mütesellim Akçakayalı Sadık Ağazâde Salih Ağa'nın konağına misafir olmuş iken, Yeniçeri Serdârı Kara Mehmed Ağazâde Veli Ağa'nın delibaşısı tarafından baskınla yakalanmış ve kale zindanına götürülerek derhâl başı vurulmuştu¹⁸⁵.

11- Karslı Ali Paşa'nın Mutasarrıf Olarak Kayseri'ye Gelişi 1812

Bu seneler boyunca, Nizâm-ı Cedîd askerlerinin, kendi geleceklerini tehdit ettiğini düşünen yeniçeriler, sık sık patırtı çıkarmaya devam etmişler nihayet Kayseri'ye âsâyişi sağlamak üzere mutasarrıf olarak Karslı Ali Paşa tayin edilmiştir. 12 Ekim 1812 tarihinde vazifeye başlayan Ali Paşa'ya da mukavemet gösteren ocaklı ağaları, Paşa'nın konağındaki askerleri dağıtmışlar. Paşa'ya Kayseri'ye girmemesi için haberler

¹⁸⁵ Erkiletlioğlu Halit, **Geniş Kayseri Tarihi**, İhlamur Yay. 1. Cilt, 3. Baskı, Ank. 2022, s. 414

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

göndermişler ve kendileri de Erkilet'e çekilmişlerdir. Ali Paşa ocaklı ağalara yumuşak davranmış, askerlerini önce köylerde gizlemiş ve şehre girmiştir. 15 Ekim günü geleneğe uygun bir şekilde memleket ileri gelenleri ile bir merâsim ve toplantı yapmıştır. O gün **Molla-zâde** isimli isyancı zehirletilmiş ve ertesi günü ölmüştür. Ali Paşa'nın bu kararlı hareketleri ocaklı zorbaları sindirmiş, direnişi bırakmışlar ve silahlarını kâhya efendinin odasına teslim ederek birer ikişer Ali Paşa'nın ziyaretine gelmeye başlamışlardır. Bu vaziyette bir ay geçtikten sonra Ali Paşa siyâsetini daha da katılaştırmış ve sert tedbirler almaya başlamıştır. Nitekim 21 Kasım 1812 tarihinde Ocak Ağalarından **Deveci Kadir Ağa'nın oğlu Hacı Mustafa, Hacı Seyid, Kazazoğlu Mehmed, Hıdırşah oğlu Hacı Ahmed, Karslı Kızının oğlu, Hacı Abdüssamed Ağa-zâde Ömer Ağa** birer birer çağırılarak önce tevkif edilmiş, sonra da boyunları vurularak îdam edilmişlerdir. Olay, Kale'den atılan 6 pare top ile halka duyurulmuş ve âsilerin çıplak cesetleri At Meydanı'nda (Bugünkü Cumhuriyet Meydanı) teşhir edilmiştir. Ali Paşa'nın eşkıyâ ve yeniçerilere karşı kararlı hareketlerinin devam ettiğini görüyoruz. Paşa görevde kaldığı süre içinde elebeşlilerden yüz civarında elebaşını idam ettirmiş, mal ve mülkleri müsadere edilmiş ve her idam kaleden atılan toprakla halka ilân edilmişti¹⁸⁶.

Evliya Çelebi'nin Anlatımıyla Kale ve Surlar

¹⁸⁶ Erkiletlioğlu, a.g.e. s. 418

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1950 yılı ilkbaharında Kayseri'ye gelen Evliya Çelebi burada gördüklerini şu satırlarla anlatmaktadır:

“Hazret-i Ömer -Allah ondan razı olsun- kendisi Kudüs'ü fethedip, seksen bin askere Hâlid bin Velid Hazretleri'ni büyük kumandan tayin etti. Hâlid, bu Kayseri'yi Nebî'nin Hicreti'nin yılı (...) tarihinde fethedip, içine kâfi miktarda bekâr erkeklerden (asker-i azebân) İslâm askerleri koyarak Medine'ye gitti; Yine Kayser ülkesinde¹⁸⁷ yaşayan kâfirler (Rumlar) pis askerleriyle gelip bu kaleyi kuşatarak kaleye kapanmış Müslüman gazileri bütünüyle şehid edip, kaleyi istilâ edecekken, bu kalenin arka tarafını görmeyi engelleyen (...) yönündeki dağdan bir büyük ordu yeşil sancaklarla çıkarak kâfirlerin hepsini öldürdüler.

Ondan sonra bu Kayseri (...) sene kendi hâline - yıkık- bırakılmış kaldı. Kral Kör Harkil¹⁸⁸ Kayser Oğlu (...) adlı bir adı kötüye çıkmış inatçı kirli kul, inat edip, yer ve yurtlarından sürdüğü bütün insanları getirerek Kayseri'yi imar etti. Onarıp sağlaştırıldı. Hâlin hakikati Kayseri Kalesi bu yüksek dağın eteğinin (...) yönünde yükselmiş, havalı, etrafı açık bir şehrin bakımlı ve şenlikli yeri ve yurdudur. Harkil kimi zaman burada kalırdı ve bazen de Konya'da Meram Bağı'nda dinlenip eğlenirdi.

¹⁸⁷ Bizans İmp. topraklarında

¹⁸⁸ Kral Harkil= Kappadokia Doğumlu Bizans İmp. Heraklius (M.S. 610-641)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bu Kayseri Kalesi'ni Sultân Alâeddin sene 476 tarihinde¹⁸⁹ kâfirler elinden fethederek, (şehrin) üçüncü fatihi oldu. Bu senede Kayserler (Bizans İmparatorları) Allah'a hamd olsun yıkıldılar. Bu ana kadar Kayseri Kalesi İslâm elindedir.

Kayseri İç Kalesi'nin Şekil ve Biçimleri (Eşkâl-i İç Kal'a Kayseriyye): Önce şehrin kuzey tarafındaki Erciyes Dağı eteğinde bir yüksek tepe üzerinde Rum hükümdarları fil cüssesi kadar kesme taş ile sağlamca kale yaptılar. Ardından Dânişmendoğulları kaleyi Rumlar elinden fethettikten sonra genişleterek onardılar. Ancak bugün bakımlı olan Yeni Kayseri bu Eski Kayseri'den sekiz bin adım uzak(?) mamur ve süslü bir şehir, eski zaman işi sağlam, güçlendirilmiş kaledir. Burası Yunanlıların Roma beldeleridir. Sivas şehri Kayserinin doğu yönünde beş menzil yerdir.

¹⁸⁹ Tarih ve bilgi hatası vardır. Alâeddin Keykubad'ın saltanat seneleri 1220-1237 yıllarıdır. Çelebi'nin verdiği 474 Hicrî tarih ise Milâdi 1083 e rasgelmektedir. Kayseri'nin fethi Dânişmendli Gümüştigin Ahmed Gazi'nin H/ 477-497 (M/ 1085-1104) saltanatı döneminde gerçekleşmiş, torunu Melik Muhammed Gazi döneminde de başkent olmuştur.

Bu İç Kale Kapısı (...yönüne bakıp, kapının kemeri üstünde karşı karşıya ve yan yana biri arslan ve biri kaplân şekilleri vardır Bu kapıdan içeri (de bulunan) tahıl ambarlarında darı, buğday, pirinç ve peksimet (peksimât) fetihten beri durur. Ve akçelerin hepsi buradadır ve başka silâh âletleri, cepbane (cebe-hane) hesapsızdır. Hanelerin hepsi 600'dür. Mevlâhane Mahallesi, Kazancılar Mahallesi, Kıç Kapı Mahallesi. Kale Kapısı'ndan çıkınca attârlar, berberler ve köhne çizmeci dükkânlarıdır. Dizdâr Kapısı önünde bahçe ve şadırvanlar ile bayındırdır.

Bütün varoş kapıları (...) adettir ve şunlardır: Önce Boyacı Kapısı ve Kıç Kapısı güneye bakar. Mahkeme yakınındaki Âsâr Önü Kapısı doğuya açılır. Odun Pazarı Kapısı kuzeye meyillidir.

Bütün varoş kapıları (...) adettir ve şunlardır: Önce Boyacı \ Kapısı ve Kıç Kapısı güneye bakar. Mahkeme yakınındaki Âsâr \ i Önü Kapısı doğuya açılır. Odun Pazarı Kapısı kuzeye meyillidir. (

At Meydanı Kapısı kuzeye bakar ve Paşa Sarayı yakınındadır. Bu kapıların etrafında olan varoş duvarını çepeçevre (saran) Kayseri şehri Suru (...) adımdır. Surun etrafı hendektir. Kış mevsiminde bu büyük hendek su ile ağzına kadar doludur. Bahar mevsiminde bu hendek içine bostan ekerler, güzel ve hoş sebzeleri olur.

SURLARIN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Surun kuzeyindeki Meydan Kapısı veya Demirkapı denilen yerin yakınında bir Roma mezarı bulunmaktadır. Muhtemelen Justinianus döneminde surlar daraltılarak düzenlenirken daha önce yapılmış olan ve kime ait olduğu bilinmeyen bu muntazam mezar da surun bir parçası olarak kullanılmıştır. Buna benzer olarak Şehir Kalesine Yozgat istikametinden gelen yol üzerinde bulunan bir Roma mezar anıtı daha bulunmaktadır. Bazalt kesme taşlarla yapılmış üçgen alınlıklı klâsik Roma üslûbundaki bu mezarın da kime ait olduğu bilinmemektedir.

Surların çevrelediği İçerişar'da Sultan Camisi (Ulu Cami), Sultan Hamamı ve Devlethane (Saray) gibi yapılar bulunmaktadır. Bu durum sur içi sahasında yönetim ve saltanat merkezi görevini gördüğü bu sebeple diğer yapılar ile işlevsel alanların sur dışında kurulduğunu göstermektedir. Dikkati çeken bir diğer nokta ise sur içinde bulunan cami ve hamamın "Sultan" adını taşımalarıdır. Bu durum bu yapıların saltanata ait olduğunun izi olarak değerlendirilir.

Yoğun Burç güney doğudaki en muhkem burç olup, alt katı zindan ve üst katı "Pasban¹⁹⁰" dairesidir. Bunun kapısı Hükümet Dairesi içine açılırdı. Bu kulede Pasban Başı ve onun emrinde olanlar bulunur. Surun her iki tarafına gönderilecek nöbetçiler buradan yönlendirilir ve bunlar burcun her on beş metrede bir çıkıntılı nöbetçi noktalarını korurlardı. Şimdi sözü edilen hükümet ve mahkeme dairelerinin arsası üzerine birtakım evler,

¹⁹⁰ Pasban=Karakol

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

mekânlar inşa edilerek birine Hürrem Çavuş ve diğerine Sultan Mahallesi adı verilmiş ve bunlardan Hürrem Çavuş Mahallesi'ndeki harap arsaya "Eski Saray " ve diğerine "Eski Mahkeme "adı verilmişti."

İçerişar'ı, yani bir zamanlar eski surla çevrili şehrin çevresini dolaşmak iki saat sürüyordu. (surun tam uzunluğu takriben 2000 metredir) Kuzeye açılan Meydan Kapısından Eski Sur, batıya doğru uzanarak Dört Dükkân Önü (bugünkü Düvenönü) mahalden güneydoğuya dönüyor, Uzun Yol'dan (meydan ile Düvenönü'nü birleştiren yol) Boyacı Kapısına ve oradan da eğri çizgi şeklini alarak Gürcü Hamamı arsasından Kışıkapı'ya ve oradan biraz ilerde doğuya meyledip, evvelce bahsi geçen "Yoğun Burç "a ve oradan da kuzeye yönelerek Sivas Kapısı ile Yeni Kapı ve İç Kalenin Top Kulesine ve sözü geçen kaleyi takip ederek Meydan Kapısına uzanıyordu. Böylece gayrimuntazam üçgen biçiminde bir şekil ortaya çıkmaktaydı.

Selçuklular döneminde başlayan sur dışı yerleşimler Osmanlılar döneminde daha da yaygınlaşmış ve SUR dışında birçok mahalle kurulmuştur.

Ahmed Nazif Efendi Mir'at-i Kayseriyye isimli eserinde bu surları ve civarını detaylı anlatmaktadır: "Dış Kale (Batın-ül Medine=İçeri Şar); Çarşılar, pazarlar, imalâthaneler, ibadethaneler bulunur. Bunun içi Umumi (Kapalı) Çarşı ile beraber on dokuz ¹⁹¹

¹⁹¹ Halil Edhem Elden, **Kayseri Şehri**, Haz. Kemal Göde, Kültür ve Turizm Bak. Yay. Nu: 524/93, Ank. 1982 s.21

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

mahalleyi şamil ve İçeri Şehir adıyla anılır. (halk tabiriyle İçerişar)

Doğuya açılan Sivas Kapısından girildiği gibi sağlı sollu, kapının iki tarafında "Dizdar "Ağası Dairesi, yani Kapıcı Başı Konağı bulunur.

İç Kalenin Top Kulesi önünden Zeynel Abidin Hazretlerinin türbesi civarındaki Nöbetçi kulesine ve oradan da şimdiki "Daire-i Askeriyeye, Debboy (askerlerin silah ve elbiselerinin depo edildiğini ambar) ve Hapishaneyi hizalayarak Serçeoğlu Mahallesiindeki diğer nöbetçi kulesine uzanmış olmak üzere eski bir sur idi. Bu surun içine "AT MEYDANI " denilir ve Meydan kapısı bu meydana açılıp sözü edilen meydanda Usul-ü Harp tâlimi ve güreş icra edilirdi. Kuzeye bakan Meydan kapısından girilebildiği gibi sağ tarafta Askeri Kışla ve sol tarafında kapısı meydana açılmak üzere umuma ait büyük bir han vardı. Ayrıca batı tarafına doğru uzanan surun muayyen yerlerinde de bunun gibi birer Nöbetçi Kulesi mevcut idi. Dört Dükkân Önü denilen mahallin üzerine gelen Nöbetçi Kulesi ve İkinci Paspan Dairesinden ibaret bulunmakta ve civarındaki kule nöbetçileri zikredilen daire tarafından sevk edilmekte idi.

Meydan kapısı ile Sivas Kapısı civarında umuma ait olmak üzere birer han bulunduğundan her akşam, Dizdarlar tarafından kapılar kapattırılır, nöbetçiler oturtulur ve gece gelen yolcu ve nakliyeciler sabahleyin yoklama edildikten sonra şehre kabul olunurdu. (üzerleri ve eşyaları arandıktan sonra)

Eski surun dışı, hendeklerle çevrili ve ilerisi mera ve mezradan ibaret, ev ve iş yerleri bulunmayan

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

mahallerdir. Halen “Konuklar Mahallesi” adıyla meşhur olan ve şimdi hemen hemen şehrin ortasında kalan mahalle, kayıtlı bir vakfiyede “Konuklar Mezrası” adıyla yazılıdır.¹⁹² “

Bizans döneminde yapıldığı varsayılan ve Kayseri gibi coğrafi yapısı itibariyle düz bir alanda kurulmuş olan şehrin içindeki kale, duvar bedenleri ve burçları ile gereği ölçüsünde yükseltilerek yapının bölgeye hâkimiyeti sağlanmıştır.

Dânişmendli Melik Muhammed Gazi ve Türkiye Selçukluları döneminde özellikle de I. İzzeddin Keykavus ve I. Alâeddin Keykubad tarafından önemli ölçüde onarılmıştır.

Kale, Selçuklulardan sonra Eretna Beyliği ve Kadı Burhaneddin devletine geçti. 1398 yılından itibaren de Karamanoğlu, Dulkadiroğlu ve Osmanlılar arasında el değiştirdikten sonra 1474 senesinde Gedik Ahmed Paşa'nın Karaman Beyliği'ni ortadan kaldırmasıyla Vilâyet-i Karaman'a bağlı “Liva'yı Kayseriye” olarak sancak merkezi oldu ve Osmanlı Devleti'nin bir parçası haline geldi.

Fatih Sultan Mehmed döneminde Osmanlı Devleti'ne geçen Kayseri'yi Dulkadiroğlu ve Doğu'dan gelecek askerî tehlikelerden korumak için bizzat Sultan'ın emriyle ve yeterli ödeneği de göndermesiyle İç Kale tamir edilmiştir. Bu onarım sırasında “ Mescid-i Ahmedek” isimli bir de mescit yaptırılmıştır.

¹⁹² Ahmed Nazif Efendi, a.g.e. s. 69

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kayseri İç Kale'sinin ikinci büyük onarımı da XVI. Yüzyılın hemen başlarında 1507 yılında Sultan II. Bayezid döneminde yaptırılmıştır. Sultan'ın 57 980 akçe gönderdiği bu tamir sırasında "su sığırı" denilen mandalar (camızlar) tarafından çekilen kağnılarla Meşhed İni, Arguncuk, Talas, Tevanasun, Germür, Venk, Yenice Köy, Erkilat, Anbar Viranı, Ebu İshak Mahallesi, Havand Mahallesi, Alagöz, Cırgalan, Horsana, Kumalı, Yargat, Karahöyük, Hasan Alp, Akin, Kızık ve Efker'e'den taş taşınmıştır. Ayrıca bu onarımda kullanılan ağaç, kamış, gilamada, külünk, demir, toprak, yakacak ve kireç taşı da çevre köy ve beldelerden temin edilmiştir¹⁹³. XVI. Yüzyıl da burada 1 dizdar, 1 kale kethüdası ve 96 adette muhafız bulunduğunu kayıtlar göstermektedir.

Şehrin savunma ihtiyacının azalmasıyla 14 Ekim 1721 tarihinde Kayseri mütesellimi Mustafa Ağa'ya gönderilen bir fermanla Kayseri kalesinde bulunan "amel manda" (iş yapamaz, iş göremez) tunç topların yenileriyle değiştirilmek üzere İst.'a gönderilmesi istenmiştir. Bu nakliye işini organize etmek üzere bir de mübaşir tayin edilmiştir. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde de 1910 yılında Kayseri'ye gelerek gözlemlerini yazan Cebecizâde Mustafa Remzi Bey İç Kale etrafındaki Hendekler için; "Çarşılarını da gezdikten sonra Kale tarafına geldim. Bu kalenin etrafındaki derin hendekler; kirli, yeşil pis su ile dolu. Sıtma yuvası! Kale'nin içi yakınında takriben 15 metre ilerde Saat Kulesi göze

¹⁹³ İnbaşı, **Kayseri Kalesi**, s. 832-837

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

çarpıyor.” Yorumunu yapmaktadır¹⁹⁴. Bu hendeklerin bir kısmı (1915 yılında) doldurulmaya başlanır.

1916 yılında da Bel. Reisi Rifat Bey döneminde Kale'nin içindeki evler boşaltılarak Kale Mahallesi ortadan kaldırılır ve mahalle tehcire tabi tutulmuş Ermenilerin terkedilmiş evlerine taşınır. Burası hapishane ve garnizon haline getirilir.

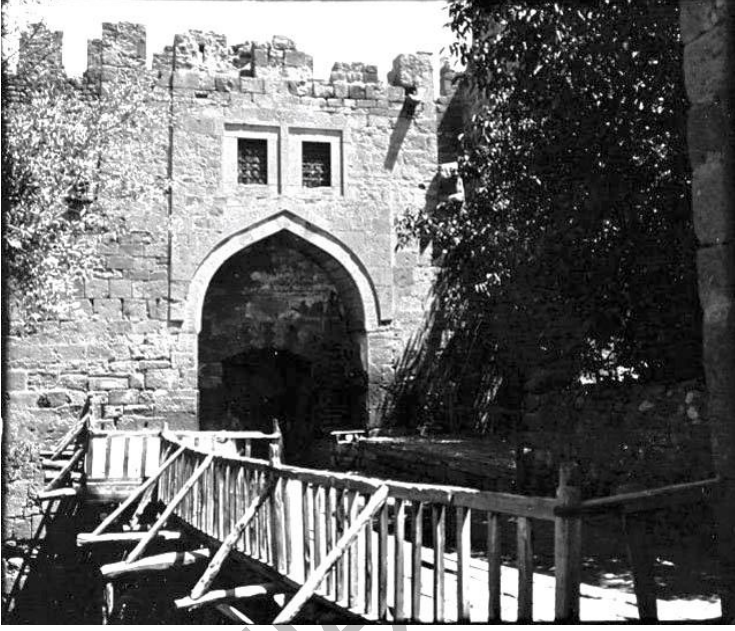
1936 yılında cami hariç içerdeki yapıların tamamı yıkılır.

1938 yılında İç Kale'nin çeresindeki hendeklerin tamamı kapatılarak buraların bir kısmına basit dükkânlar bir kısmına da sebze bahçeleri yapılır.

1949 yılında Kale İçi sebze pazarı olur ve surların iç kenarlarına da basit baraka dükkânlar yapılır.

1984-1989 arasında sarraflar ve kuyumculara tahsis edilecek şekilde yeni bir projenin inşaatı devam eder. Bu sırada kale içindeki inşaat sebebiyle kuzey duvarına Belediye tarafından üçüncü bir kapı açılarak Cumhuriyet Meydanı ile irtibatlandırılır ve sur kenarlarına da küçük dükkânlar yapılarak diğer çeşitli esnaflara tahsis edilir. Ancak bu mekân sarrafiye esnafı tarafından fazla itibar görmediği için 2013 yılında kale içi tekrar tamamen boşaltılarak bu defa altı sene süren bir yeni projenin uygulanması başlar. Bu tasarım, 2019 yılında bitirilerek Kayseri'ye yakışan güzel bir arkeoloji müzesi yapılmış ve tarihî yapı, gayet uygun bir işleve kavuşturulmuş olur.

¹⁹⁴ **Cebeci-zâde Mustafa Remzi Bey'in Hatıraları**, 1910, Yayına hazırlayan: Hüseyin Cömert

İç Kale etrafındaki su kanalları kaldırılmadan önce Arslanlı kapıdan giriş (1916 öncesi)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1935

Arslanlı Kapı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

SONUÇ

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçip şehirler kurması ile birlikte toplu savunma ihtiyacı da ortaya çıkar. Kayseri gibi M.Ö. 11-9. Yüzyıllarda Erciyes'in eteklerinde kurulan ve sonrada gelişerek Kappadokya Devleti'ne başkentlik yapan bir şehir de her ne kadar Milâd'ın ilk yıllarında Kayseri'ye gelen Strabon "şehrin bir kalesi yok" dese de M.Ö. 260-220 yıllarında itibaren peyderpey savunma duvarları yapıldığı tarihi olayların gidişatından anlaşılır.

Daha sonra M.S. 4. Yüzyılın ikinci yarısından başlayarak ovaya inmeye başlayan ve 200 yıla yakın süren bu zaman diliminde Kayseri ovasının güneybatı ucunda oluşan şehrin etrafında da uzunluğu takriben 5-6 kilometreyi bulan bir sur yapılır. Ancak şehrin evlerinin içini dolduramadığı bu kadar uzun bir duvarın tamir ve bakımı mümkün olamadığından Bizans İmparatoru Justinianus döneminde daraltılarak daha güçlü bir savunma sağlanır.

M.S. 9- 11. Yüzyıllarda geç Bizans döneminde doğudan gelen Sasanî ve İslâm ordularının akınlarına karşı kuzeybatı ucuna iç Kale yapılır.

Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde Danişmendli Beyliği ve Türkiye Selçukluları'nın hâkimiyet alanına giren sur ve kale yeniden onarılıp ilâveler yapılır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde zaman zaman yapılan onarımlarla günümüze kısmen ulaşır.

İKİNCİ BÖLÜM

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Zamantı Kalesi, Fot; Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

KAYSERİ ÇEVRESİNDEKİ DİĞER KALE, SUR ve GÖZETLEME KULELERİ

Anadolu'daki her yerleşim yerinde ya bir kale ya bir kale kalıntısı ya da bir kale harabesine rastlamak oldukça mümkündür. Sadece Kayseri ve civarındaki yerleşim yerlerinde buna benzer birçok kale mimarisi kalıntısına rastlamaktayız. Daha çok tepe kale olarak tahkim edilen, savunma, yol denetimi ve gözetleme kaleleri olmak üzere Kayseri kale ve surları dışında 34 adet yapı bulunmaktadır. Günümüzde bu kale veya hisarların çoğu yok olmuş veya harabe halindedir.

Kale, Sur ve Gözetleme Kuleleri

- 1-Kültepe-Kaniş Surları
- 2-Lifos Surları
- 3-Taşlıburun Kalesi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

- 4-Hisarcık Kalesi
- 5-Seykalan Hisarı
- 6-Akkale
- 7-Zırha Kalesi
- 8-Parsenos Kalesi
- 9-Yuvalı Köyü Kalesi
- 10-Melikgazi Kalesi
- 11-Akkışla Kululu Kalesi
- 12-Develi Kalesi
- 13-Develi Karahisarı-Yeşilhisar Kalesi
- 14-Şahmerik Kalesi-Develi
- 15-Öksüt Kalesi-Develi
- 16-Kaleköy Kalesi-Develi
- 17-Yeniköy Kalesi-Develi
- 18-Tombak Kalesi-Develi
- 19-Bakardağ Kalesi-Develi
- 20-Kulpak Kalesi-Develi
- 21-Viranşehir Kalesi-Pınarbaşı
- 22-Şerefiye Kalesi-Pınarbaşı
- 23-Bozkale-Pınarbaşı
- 24-Karakale-Pınarbaşı
- 25-Viranşehir Kalesi-Pınarbaşı
- 26-Şehşaban Köyü Kalesi-İncesu
- 27-Güney Kale-Yahyalı
- 28-Gerzile Kalesi-Yahyalı
- 29-Bostanlı Kalesi-Yahyalı
- 30-Çamlıca Köyü Kalesi-Yahyalı
- 31-Aşirlik Kalesi-Yahyalı
- 32-Köşk Kalesi-Yahyalı
- 33-Hopur Kalesi-Yahyalı
- 34-Kavak Kalesi-Yahyalı

1- Kültepe-Kaniş Surları

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

“Kayseri Kale ve Surları” başlığı altında yaptığımız bu çalışmayı Kayseri bölgesindeki bilinen en eski yerleşme yeri olan ve günümüzde “Kültepe Höyüğü” olarak tanınan Kaniş şehri surları ile başlatmak gerektiğine inanmaktayız.

Daha Hitit krallığı kurulmadan önce Hatti Krallarından Anitta'nın, başkentini Kuşşara'dan Kaniş'e taşıdığı ve kenti yeniden (surlarla) tahkim ettiği Anitta'nın yazdırdığı düşünülen bir metinde belirtilmektedir¹⁹⁵.

Erken Tunç Çağından da önce (M.Ö. 3000) yerleşim görmeye başlayan Kaniş'in¹⁹⁶ Asur Ticaret Kolonileri Çağında etrafında bir koruma duvarı bulunduğu ve politik bir üstünlükleri olmayan Asur'lu tüccarların ana hüyükte değil de şehir duvarının dışında yerleştikleri ifade edilmektedir¹⁹⁷. Zira M.Ö. 1950-1750 yıllarında tüccarlar, Asur'dan Anadolu'ya kalay, kumaş, baharat ve bazı mamül eşya getirip ve altın, gümüş ve kıymetli taşlar götürüyorlardı. Hem Asurlu tüccarlar ve hem de Kaniş Şehrinin yöneticileri için değerli olan bu ticarî malların güvenli bir şekilde taşınması ve Kaniş'te korunması çok önemliydi. Bu sebeple KANIŞ, etrafı duvarla çevrili muhkem bir şehirdi. Sarayın bulunduğu

¹⁹⁵ Lloyd Seton, **Türkiye'nin Tarihi**, çev. Ender Varinlioğlu, Tubitak Popüler Bilim Kitapları, Ank. 2003, s. 31

¹⁹⁶ Baydur Nezahat, **Kültepe (Kaniş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İst. Üniv. Edebiyat Fak. Yay. 1519 İst. 1970, s. 36

¹⁹⁷ Baydur, s. 39

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yukarı höyüğün ve tüccarların yaşadığı aşağı Karum'un etrafları iki ayrı surla çevrili olduğu anlaşılmaktadır.

Karum surlarının kapısı, "abullim" (şehir kapısı) kelimesiyle ifade ediliyor ve bu kapılardan "rabi abullim" isimli şehir kapıları amiri sorumlu bulunuyordu. Rabi abullim'in emrinde de en az üç kişilik bir ekip vardı. Kapı görevlileri şehre girip çıkanları kontrol etmenin yanında, kapıdan içeri sokulan veya çıkarılan ticarî malların denetimini yapmaktaydılar¹⁹⁸. Nitekim Kaniş ve Asur arasında yapılmış antlaşmada, "parakannum" cinsi kumaşın onda birinin vergi olarak alınacağı belirtildikten sonra, kumaşın vergisi ödenmeden şehir kapısından sokulmayacağı hakkında karar bulunmaktadır¹⁹⁹

Kültepe kazılarında yukarda önce eski bir saray bulunduğu ve etrafında "testere dişi " tekniğiyle yapılmış bir sur olduğu ortaya çıkarılmıştır. Aynı zamanda etrafını çevirdiği yapının dış duvarı vazifesini de gören sitadel surunun (iç kale) temellerinin kalınlığı yer yer 4 metreye kadar ulaşmaktadır. Yapı malzemesi olarak yalnız yerli andezit, kerpiç, ağaç ve çamur kullanılan kuzey, batı ve güney yönlerinde, sura yedişer metre aralıklarla bağlanmış küçük kuleler yer almaktadır. Doğu yönündeki kulelerinin birçoğu eski çağlarda yıkılmış, kaybolmuştur. Öyle anlaşılıyor ki sur, sarayla beraber inşa edilmiş ve onunla birlikte yakılıp terk edilmiştir.

¹⁹⁸ Günbattı Cahit, Kültepe-Kaniş, Kays. Bel. Kültür Yay. Kays. 2012, S. 133

¹⁹⁹ Günbattı C. a.g.e. S.162

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kazılarda bu surun üzerine daha geç dönemde Warşama sarayının yapıldığı anlaşılmıştır. Mama Kralı *Anum-hirbî*'nin Kaniş'e gönderdiği bir mektubu içeren tabletten edinilen bilgilere göre, bu saray Kaniş kralı İnar'ın oğlu Warşama'ya ait olmalıdır.

Anadolu'daki Eski Asur Ticaret Kolonileri'nin merkezi olan "Kaniş Limanı", yani Kaniş Karumu'nun yer aldığı Aşağı Şehir ise, Kültepe'nin yaklaşık 300 yıl kadar iskân edilmiş bir alanıdır. Bugünkü bilgilerimize göre çapı 2.5 kilometre civarındadır. Yazılı kaynaklardan öğrendiğimiz kadarıyla Kaniş-Karum'unun kuvvetli bir surla çevrili müstahkem bir şehir olduğu anlaşılmaktadır. Yaklaşık olarak MÖ 1835'li yıllarda, Asur Kralı Naram-Sin zamanında büyük bir yangın felaketine maruz kalmış olan şehir, kısa bir müddet sonra tekrar iskân edilmiştir²⁰⁰.

Burada uzun yıllar arkeolojik kazı yapan Tahsin Özgüç ise; "Sadece Warşama Sarayı'nın kalın duvarlarının akropolü koruyan bir sur gibi görev yaptığını" söylemektedir. Son yıllarda en kapsamlı ve sistemli Kültepe arkeolojik kazısını gerçekleştiren Fikri Kulakoğlu ise; "Sadece Saray'ın duvarının bir sur görevi yapamayacağını, zira Kültepe'de içine Karum'u da alan bir sur olması gerektiğini çünkü bölgede çok yoğun bir yerleşim olduğunu, aynı zamanda yazılı belgelerde belirtilen ev ve arsa fiyatlarının pahalı olmasının da

²⁰⁰ <https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/bir-uygarlik/kultepe-kanis>

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

şehrin korunaklı bir alan olduğunun işareti olduğunu, yani bir surla çevrili olması gerektiğini” düşünmektedir.

Yine Büyük Hitit Devleti'nin yıkılışından sonra Helenistik dönem ile çağdaş olan dönemde (M.Ö. III. Yüzyıl) Kaniş şehrinin taş temelli bir duvarla (sur) çevrili olduğunu Sn. Tahsin Özgüç; *“Helenistik Çağ'da Mazaka'nın (Kayseri) ön plâna çıkmasıyla Kaniş önemini kaybetmişse de burada oturulmaya devam edildiği, surda onarımlar yapıldığı hatta Roma Çağı'nda da Asur Ticaret Kolonisi Dönemi yapılarının hemen üzerinde yer alan surun²⁰¹, yeniden onarılarak kullanıldığı²⁰²” ifadeleriyle bildirmektedir.* Höyük, Geç Roma Dönemi'nde terk edilmiştir.

Günümüzde yapılan arkeolojik kazılarda ise özellikle sarayın bulunduğu yukarı şehir etrafında bariz sur kalıntlarına rastlanmaktadır. Bu yapıların temel inşaa malzemesi Kayseri ve çevresinde bolca bulunan kesme, kaba yonu ve moloz taşı olup, mimarinin gerektirdiği yerlerde ve biçimde bolca kullanılmıştır. Sur, yer yer beş-altı metre yükseklikte sıralı taş ve üzerinde 3 metre civarında kerpiç yapı ile toplam 8 metre yüksekliğe ve 2.5-4 metre kalınlığa ulaşmaktadır. Duvarın yapısını tutturucu ara madde olarak da kuru çamur harç kullanılmıştır. Her beş sırada bir ağaç dalları (hatıl) ile güçlendirilmiştir. Sur boyunca dört köşe kuleler ve surun iç yüzeyinde her 7 metrede bir, surun üstüne çıkılabilecek merdivenler yer almaktadır. Surun

²⁰¹ Özgüç Tahsin, Kültepe-Kaniş/Nesa Sarayları ve Mabretleri, TTK yay. V-46, Ank. 1999

²⁰² Özgüç Tahsin, **Bellekten** XXV, 1961, s. 520

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

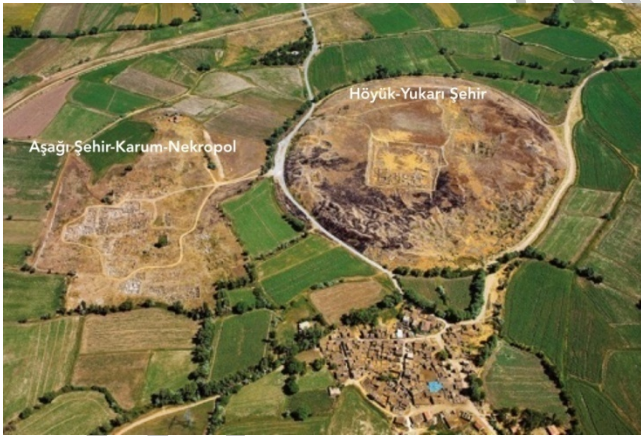
dış yüzeyi sağlamlığı artırmak için çeşitli zamanlarda yapılmış payandalarla desteklenmiştir²⁰³.

Bugün güney kısmı takip edilebilen taş temelli savunma sistemi (Fikri Kulakoğlu)

²⁰³ Kulakoğlu Fikri, **Kaniş, Neşa, Anisa, Karye-i Kınış**, Arkeoloji ve Sanat Yay. VII-XVI, İst. 2017, s. 155

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

(Fikri Kulakoğlu)

2- Lifos Surları

Erciyes'in kuzey önünde yer alan ve ondan sonra en büyük tepe olan 2509 m. yüksekliğindeki Lifos, Erciyes'in, 2-2,5 milyon yıl önce, yeniden püskürmesi ile oluşmuştur. Birçok Argaeus betimlemeli Roma sikkesinde yer alan LİFOS (veya KİFOS) üzerinde bütün tepeyi kuşatan 1.5-2 metre eninde büyük ve kaba

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kayalardan yapılan bir sur bulunmaktadır. Kayseri ovasına hâkim olan bu surun güneyde ve batıda kapıları olup 15-20 metrede bir 15 adet yuvarlak burçla takviye edilmiştir. Surun içinde, değişik bina kalıntıları ve ortasında tapınak olduğu tahmin edilen büyük bir yapının enkazı ile ayrıca sarnıçlar, taş meskenler ve kemerli mezar yapılarından oluşan kalıntılar bulunmaktadır. Surlara bitişik vaziyette taş mesken kalıntıları ve çok miktarda su sarnıcı da özellikle kraterin doğu kenarında, yoğunlaşmıştır. Lifos'un doğu eteklerinde ise, bugün ismi Örenşar olan büyük düzlük olup burada çok miktarda kaya oyma lahit bulunmuştur. Bu lahitler belediye tarafından yakında bulunan bir parka taşınmıştır.

Lifos ve Erciyes

Eski ve Orta Tunç Çağı olan 3000-2000 yılları arasında yerleşim mahalleri, Kültepe'de olduğu gibi höyükler üzerine kuruluyordu ki en önemlilerinden biri

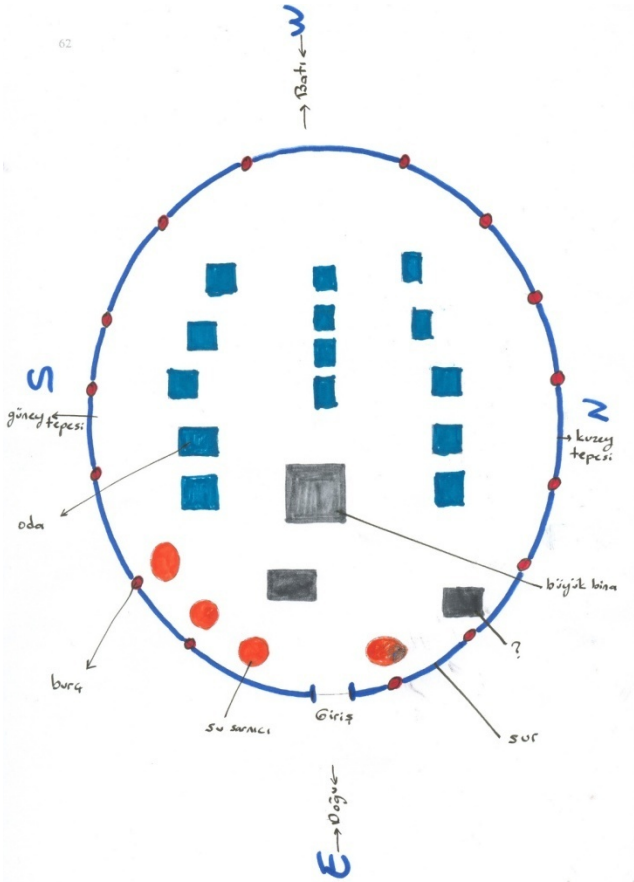
©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

de Erciyes'in kuzey-doğu tarafındaki Lifos'un tepesinde bulunan kale ve yerleşim alanıdır. Lifos'ta surlar içinde çok miktarda yapı enkazının bulunması, Lifos'un hem Persler hem de Kappadokya ve Romalılar döneminde dinî bir merkez olması ihtimalini güçlendirmektedir. Erciyes'in yüksek bölgelerinin birer inziva ve tapınım alanı olarak kullanıldığı buradaki insan yapımı mağaralardan anlaşılmaktadır. Hatta Kappadokya ve Roma dönemi sikkelerinin üzerinde de Erciyes'in tepelerinde tapınak figürleri bolca kullanılmıştır.

Surlar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Lifoş Dağı harabeleri yerleşim şeması (Ali Çavuşoğlu)

Sarnıçlar: Batı yöndeki sur duvarının hemen doğusunda, ve sur duvarının neredeyse çok yakınına konumlandırılan; ikisi kuzeyde ikisi güneyde olmak üzere dört adet sarnıç bulunmaktadır. Bu sarnıçlardan kuzey yönde bulunan, dikdörtgen plânlı olup, diğerleri dairesel plânlıdır. Sarnıçların inşasında kullanılan

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kesme taşlar harçla birbirine tutturularak, üzerleri sıvanmıştır.

Lifos, Hemen güneydoğusunda bulunan ve Erciyes kütesinin yegâne dağ geçidi olan Tekir Yaylası'na hâkimdir. Dağ geçidinden Kayseri Ovası'na inişi kontrol eden oldukça stratejik bir konuma sahiptir. Dağın tepesiyle batı ve güney bölgeleri çıplak olduğu halde doğu ve kuzey tarafı hem çok dik, hem de yabanî otlarla kaplı olup, gayet sık olarak bodur kavak ve meşe ağaçlarıyla kaplıdır. Kuzey-doğu tarafının önünde Hisarcık koruluğu uzanmaktadır.

3- Kayseri Taşlıburun Kalesi (Burcu?)

Bu yapının, münferit bir kale olmayıp, şehrin Erciyes'in kuzey eteklerindeki şehri (Eusebeia'ı) kuşatan surların, Beştepeler'in kuzey ucundaki büyük bir burcu olduğu kanaatindeyiz. Nitekim Kuzeydeki burcun kuzey ucunda surun devam ettiğini gösteren kalıntılar halen durmaktadır²⁰⁴.

Kayseri Ovasının batı bölgelerini kontrol eden bu surlar, daha önceki bölümlerde detaylı şekilde anlatıldığı gibi birinci yüzyılın sonlarına doğru inşa edilmeye başlanılmış ve birkaç yüzyıl süren inşaat döneminden sonra dördüncü yüzyılın ilk yarısından itibaren şehrin ovaya inmesiyle terk edilmiştir. Taşlıburun Burcu, muhakkak ki şehrin ve Ambar Ovası'nın bataklık olduğu dönemlerde ancak bazı

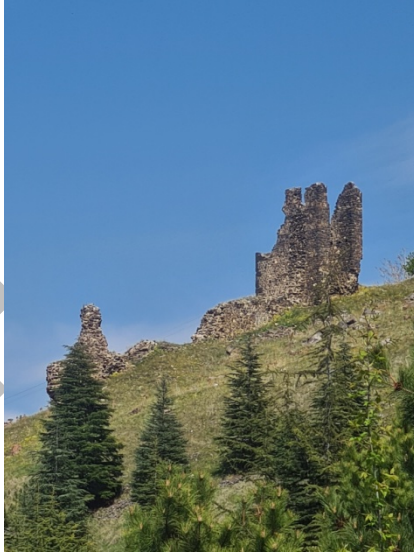
²⁰⁴ Özbek Yıldırım- Arslan Celil, a.g.e. s. 12

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

tepelerin eteklerinden bölgeye gelen Çukurova ve Ank. yollarını kontrol etmekteydi.

Roma İmparatoru III. Gordianus'un doğudan gelebilecek Pers tehlikesine karşı tedbir olarak Kayseri surlarını onarttığı, dördüncü hükümdarlık yılında (M.S. 241) Kayseri'de darbedilen bir sikkede "ENTİX" (surla çevrili) ibaresiyle belirtilmişti. Taşlıburun Burcunun da bu sırada yapıldığı veya onarıldığı tarihî kayıtlara uygun düşmektedir.

Büyük oranda yıkılmış olan surdan günümüze sadece bir parça duvar ve bu sur duvarı üzerinde yer alan dikdörtgen plânlı iki adet burç ulaşabilmiştir. Burcun eteklerinde de çepeçevre Asrî mezarlık yer almaktadır.

Taşlıburun Kalesi, (H.E. Nisan 2023)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kuzey-güney doğrultuda uzanan sur duvarları 74 m. uzunluğa sahiptir. Burçlardan kuzeydeki 8.50x5.60 m. ölçülerinde olup 18.60 m. yüksekliktedir. Düzgün olmayan dikdörtgen bir plâna sahip olan burç, beden duvarlarından dışa doğru 4.50 m., içe doğru ise 2 m. taşmaktadır. Güneydeki burç ise 8.60x5.20 m. ölçülerinde olup 7.50 m. yüksekliktedir. Yine düzgün olmayan dikdörtgen bir plâna sahip olan bu burç da, beden duvarlarından dışa doğru 5.30 m., içe doğru ise 1.80 m. taşıntı yapmaktadır. İki burcu birbirine bağlayan duvar yaklaşık 19 m. uzunluktadır. Üst kısımları yıkılmış olan duvarın mevcut kalıntıları ortalama 2.50 m. yüksekliğe sahiptir. Duvar kalınlıkları ise 1.20 ila 2.60 m. arasındadır.

Burcun inşasında, moloz, kaba yonu ve düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Duvarların alt seviyelerinde ve köşelerde düzgün kesme taş, üst kısımlarda ise kaba yonu taş malzeme tercih edilmiştir. Moloz taş ise çoğunlukla duvar içerisinde dolgu malzemesi olarak yer almıştır. Kalenin inşasında kullanılan malzemeler, birbirlerine horasan harcıyla bağlanmıştır.

4- Hisarcık (Asarcık) Kalesi

Kayseri'nin Hisarcık yöresinde bulunan kale, şehir merkezine yaklaşık 15 kilometre mesafede Hisarcık üzerinden Erciyes Dağ yolunun Asar mevkiinde derin bir kanyonun yamacında Kırlangıç Vadisi'nde bulunmakta ve köye ismini vermektedir.

Antik Çağda Mazaka ismiyle anılan eski Kayseri, bugünkü Eskişehir Bağları, Hisarcık ve Erciyes Tekir

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

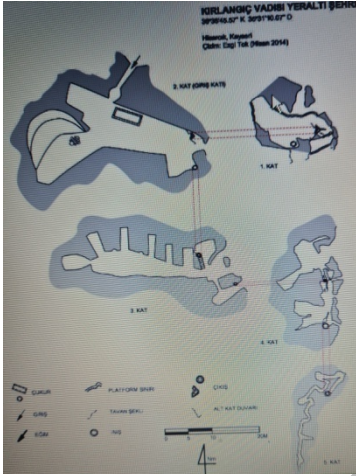
(Tekfur) Yaylasını içine alan, oldukça geniş bir bölgeyi kapsayan ve Kappadokya Döneminde Erciyes'in alçak tepelerinde kurulan şehrin uzantılarından biri olması ihtimali yüksektir. Ya da çevresini ve şehri koruyan dış savunma noktalarından biri olmalıdır? Günümüze kadar intikâl eden başta Asar (Hisarcık) Kalesi olmak üzere bazı eserler bunu doğrulamaktadır.

Volkanik bir kaya üzerine kurulmuş olan tarihi kale ya da yeraltı sığınma mekânının kayalar içinde katlar halinde aşağılara indiği, hatta kalenin güneybatısında yer alan, Kilise başı Tepesi'ne uzandığı halk arasında rivâyet edilmektedir.

1938 yılında kalenin ikinci katına bir insan geçebilecek kadar dar ve dik sekiz basamaklı merdivenle çıkılmakta, diğer katlara buradan geçilmekteymiş. Dördüncü kattan sonra dar bir dehlizden yüz metre aşağıya inilerek su alınmaktaymış. Bugün kalenin içine üçüncü kattan girilebilmektedir. İkinci katın tabanında yıkılmalar ve çökmeler olmuştur. Buradan ikinci kat kısmen görülebilmekte, kalenin birinci ve giriş katına hiç ulaşılammaktadır²⁰⁵. Ancak burada Büyükşehir Belediyesi ile Çekül Vakfı'nın bir mağara araştırma gurubuna yaptırdığı inceleme ile Kırlangıç Vadisi (Hisarcık) kalesi'nin günümüzdeki yapısı tamamen ortaya çıkarılmıştır. Buna göre,

²⁰⁵ Deker Yasemin, Hisarcık Kasabası, Kayseri Ticaret Odası Yayınları: 69, Kayseri 2010, s.33

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Hisarcık Kalesinin Plânı, (Denktaş, a.g.p.)

bu yapı toplam 505 m uzunlukta ve 56 m derinlikte, 5 katlı bir kaya yerleşimidir. Bu yapıyı daha ilginç kılan unsur ise Türkiye’de benzerine az rastlanır şekilde, bir kaya duvarda beş kat boyunca dikine oyulmuş ve tüm ön cephesinin vadiye açık olmasıdır. Yeraltı yapısının yamaçtan ulaşılan ilk üç katı geniş salonlara ve bu salonların içinde yaşam mekânlarına sahipken dik merdivenlerle ulaşılabilen dördüncü katının odaları daha ufaktır. Son kat ise, vadi tabanına dek ulaştığını tahmin ettiğimiz ve ne yazık ki tıkalı olan bir tünelden ibarettir. Vadi içinde yaptığımız bir diğer araştırma sırasında, yeraltı şehri ile aynı noktada, dere hizasında kayaya oyulmuş bir tünel ağzı fotoğraflanmıştır. Bahsettiğimiz bu tıkalı tünel, olasılıkla, 7-8 m aşağıda yer alan bu çıkış ağzına ulaşmaktadır. Yapının girişi dâhil hemen hiçbir noktasında herhangi bir savunma kapısı olmaması ve hemen her katta vadiye açılan

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

pencerelerin bulunması bu yapının saklanma amaçlı bir yeraltı şehirden çok, bir yerleşim yeri olduğunu düşündürmektedir. Ama oldukça dik eğimli bir yamaçtan inilerek ulaşılan bir girişe sahip olması, bu girişin ancak kamusal olabilecek kadar büyük bir salona açılması ve bu salonun alt kotunda bulunan diğer bir salonun ise oldukça düzgün kazılmış 6 farklı odasının bulunması bu yapının Kayseri civarında sıkça rastlanan birçok kaya yerleşiminden farklı olduğunun ispatıdır. Sonuç olarak; yapım sebebi açıklığa kavuşmamış olsa da, bu yapı Kayseri civarının özgün ve ilginç yeraltı yapılarından birisi olarak kabul edilebilir²⁰⁶

Ancak kale hakkında maalesef günümüze gelebilen herhangi bir yazılı kayıt bilinmemektedir. Ancak Kayseri'nin Selçuklular tarafından fethedilip dış akınlardan korunabilir hale gelmesi üzerine bu kale fonksiyonunu kaybetmiş, terk edildiği için korunamamış ve ne yazık ki kaleden birkaç duvar kalıntısından başka herhangi bir iz kalmamıştır.

5- Seykalan Hisarı

Kayseri'nin batısında, halkın "Seygalan" dediği, dağın üzerinde bulunan kale, Kayseri'ye Konya, Adana, Niğde tarafından gelen, tarihî yolu denetlemektedir. Bu yönden Kayseri girişini denetleyen ikinci kale de yolun devamındaki Taşlıburun Kalesi'dir. Her iki kalenin de

²⁰⁶ Kayseri Büyükşehir Bel.si, Kayseri'nin yeraltı Medeniyeti, Kayseri Yeraltı Yapıları Envanteri, Birinci Ara Rapor, baskı 2017

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yapısı itibarıyla Kappadokya veya Erken Roma Dönemi'ne ait olduğu söylenebilir. Her ikisi de çok tahrip olmuştur. Özellikle Seykalan Hisarı neredeyse yok olmak üzeredir.

Seykalan Hisarı, Osmanlı tarihinde Sultan II. Mehmed ile Karamanoğlu Pir Ahmed Bey arasında yapılan 1464 tarihli anlaşmada da geçmektedir. Bilindiği gibi o tarihte Kayseri Karamanoğlu Beyliği'ne aitti. Babası İbrahim Bey'in ölümünden sonra beyliğin başına geçmek için kardeşleriyle mücadeleye girişen Pir Ahmed Bey'in, Fatih'ten destek almak için ona terk ettiği Karaman beldeleri arasında Kayseri ve yol üzerinde stratejik mevki olan Seykalan Hisarı da bulunmaktaydı. Fatih Sultan Mehmed anne tarafından akrabası olan Pir Ahmed'e destek vermişse de sonradan bu desteği reddeden Pir Ahmed, onun karşısına geçip Akkoyunlu Uzun Hasan Beye yanaşmıştır²⁰⁷.

²⁰⁷ Çayırdağ Mehmet, **Seykalan Hisarı**, Kayseri Ansiklopedisi, Kayseri Büyükşehir Bel.si yay. No: 137, s. 414 2017

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Seykalan Hisari Kalıntıları (Fot. Mehmet Gemici 2023)

6- Akkale

Akkale, Kayseri'nin yaklaşık 45 km. kuzeybatısında Kızılırmak Nehri'nin kuzey yakasında Tekgöz Köprüsü'nün 3 km. batısında kayalık bir tepe üzerinde yer alır. Ortaçağ'da Kırşehir ve Ankara'ya giden tarihi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yol güzergâhını kontrol etmek ve güvenliği sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. Kalede inşa ya da onarım kitâbesi bulunmadığı için ne zaman ve kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir.

Kalede inşa malzemesi olarak, moloz, kaba yonu ve düzgün kesme taş kullanılmıştır. Duvarlar büyük boyutlu düzgün kesme taş malzemelerle oluşturulurken aralarında kaba yonu taşlar da kullanılmıştır. Moloz taş ise çoğunlukla diğer malzemeler arasında dolgu elemanı olarak yer almıştır. Kalenin inşasında kullanılan malzemeler, birbirlerine horasan harcıyla bağlanmıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Akkale, ismini büyük ihtimalle inşasında kullanılan taşların renginden almış olmalıdır. Günümüzde de kalenin hemen yakınındaki taş ocağından benzer niteliklere sahip taşlar çıkarılmaktadır.

Kaleden günümüze pek az duvar kalabilmiş fakat kurulduğu tepenin yapısına bağlı olarak asimetric bir plân şemasına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Kuzeydoğu Cephe: Yaklaşık 31 m. uzunluğundaki kuzeydoğu cepheden günümüze, bir adet “U” plânlı, bir adet de düzgün olmayan yarım daire plânlı olmak üzere iki adet burç ve bu burçları birbirine bağlayan sur kalıntıları ulaşmıştır. Cephenin batı ucu tamamen tahrip olmuş vaziyettedir. Yıkık olan kısımdan itibaren ilk noktada yaklaşık “U” plânlı bir burç yer almaktadır. Doğu kanadı temel seviyesine kadar yıkık vaziyette olan burcun duvar kalınlıkları 0.90 m.’dir. Cephenin doğu köşesinde, 2.70 m. yarıçapında düzgün olmayan yarım daire plânlı bir adet burç bulunmaktadır. Burçları birbirine bağlayan sur kalıntılarının kısmen ayakta olan bölümü 11 m. uzunluğundadır. Bu cepheden günümüze ulaşan kalıntıların en sağlam olan kısmı yaklaşık 3.70 m. yüksekliğe sahiptir.

Doğu Cephe: Yaklaşık 85 m. uzunluğundaki doğu cephe, arazi yapısına bağlı olarak yay şeklini almıştır. Kuzey-güney doğrultuda uzanan cephenin kuzey kanadı batı yönde içeri doğru kıvrılmaktadır. Bu cepheden günümüze, her iki köşede birer adet ve cephenin ortasında bir adet olmak üzere toplam üç adet burç ve bu burçları birbirine bağlayan sur kalıntıları ulaşmıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Cephenin kuzey ucundaki düzgün olmayan yarım daire plânlı burç, kuzeydoğu cepheyle ortak köşede yer alır. Yarım daire plânlı burç ile cephenin ortasında bulunan burcu birbirine bağlayan ve arazi yapısına bağlı olarak kırılmalar yapan sur kalıntıları vardır. Sur kalıntılarının duvar kalınlıkları yaklaşık 0.30 m. ölçüsündedir. İki burç arasındaki kalıntıların kırılma yaptığı noktada, kuzeydoğu-güneybatı yönde uzanan ve diğerlerine oranla oldukça kalın bir duvar kalıntısı yer almaktadır. 6.70 m. uzunluğundaki duvar kalıntısı yaklaşık 1.25 m. kalınlığa sahiptir.

Cephenin yaklaşık ortalarında bulunan “U” plânlı burç 5.35x1.80x1.60 m. ölçülerindedir. Burcun duvar kalınlıkları 0.30 m.'dir. Bu burcun güneyindeki sur kalıntıları toplam 41.20 m. uzunluğunda olup, sadece 11.20 m. uzunluğundaki kısımda duvar kalıntıları görülmektedir. Geriye kalan 30 m.'lik bölüm ise temel seviyesine kadar yıkık vaziyettedir. Duvar kalıntılarının ayakta kalan kısımları cephenin kırılma yaptığı noktada yer almaktadır. Doğu cepheden günümüze ulaşan kalıntıların en sağlam olan kısmı yaklaşık 5.70 m. yüksekliğe sahiptir.

Güney Cephe: Arazi yapısına bağlı olarak kırılmalar yapan cephe, yaklaşık 45.5 m. uzunluğa sahip olup, doğu-batı doğrultuda uzanmaktadır. Güney cepheyi oluşturan sur duvarları birbirini takip eden, bir kolu kuzey-güney, diğer kolu doğu-batı yönde uzanan beş adet “L” şeklindeki farklı ölçülerdeki duvar kalıntısından oluşmaktadır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Cephenin doğu köşesinde yer alan 3.50x3.35 m. ölçüsündeki “L” şekilli kalıntının bir kolu doğu cephenin devamı niteliğindedir. Bir kısmı yıkılmış diğer kol ise 4.80x4.40 m. ölçülerinde olan “L” şeklindeki ikinci kalıntıya saplanmaktadır. Cephenin devamındaki “L” plânlı diğer kalıntının güney kolu 10.70 m., doğu kolu ise 18.85 m. uzunluğundadır. Kuzey-güney doğrultuda uzanan doğu kol, arazi yapısındaki eğimden dolayı, kalınlıkları 0.80 ila 1.60 m. arasında değişen üç adet payandayla desteklenmektedir. Yarısı temel seviyesine kadar yıkılmış olan güney kolun ortasına 2.70 m. uzunluğundaki kuzey-güney doğrultulu duvar kalıntısı bağlanmaktadır. “L” şeklindeki bu duvar kalıntısı doğu-batı doğrultuda uzanmakta olup, 18.20 m.’den itibaren güney yönde kırılma yapmaktadır. Güney yönde 2.30 m. uzanan kalıntı, kuzey istikametinde 14.50 m. uzunluğunda devam etmektedir. Güney cephedeki kalıntıların en sağlan olan kısımları yaklaşık 7.70 m. yüksekliğe sahip olup, duvar kalınlıkları ise 0.30 ila 1 m. arasında değişmektedir.

Batı Cephe: Bir bölümü tamamen yıkılmış olan bu cepheden günümüze toplam uzunluğu

38.20 m. olan bazı duvar kalıntıları ulaşabilmiştir. Güney cephedeki duvar kalıntılarıyla bağlantılı olan batı cephedeki bakiyeler kuzey-güney doğrultuda uzanmakta olup, arazi yapısına bağlı olarak kırılma yapmaktadır. Güney köşeden itibaren 19.10 m. uzanan duvar doğu yönde içe doğru 1.60 m. kırılma yaparak, kuzey yönde 19.10 m. daha uzanmaktadır. Batı cephedeki duvar kalınlıkları 0.80 m. ölçüsündedir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kalenin inşa kitâbesi yoktur. Günümüze de kalenin büyük oranda yıkılmış olmasından dolayı tarihlendirmesini güçleştirmektedir. Ancak kalenin temel duvarlarının örgü sitemi 7-9 yüzyıl orta Bizans Dönemi özellikleri taşımaktadır. Kale içerisindeki bazı duvar bakiyelerine bakılarak da daha geç dönemde de onarıldığı anlaşılmaktadır.

7- Zırha Kalesi

Zırha ve Harsanız Kaleleri, Kızılırmak kenarında yer alır. Aralarında 750 metre mesafe olduğu ve hatta birbiriyile irtibatlı olduğu sanılıyorsa da Zırha Kalesi günümüzde Özvatan İlçesi sınırlarında, Harsenos Kalesi ise Felâhiye sınırları dâhilindedir. Buranın çok eski bir yerleşim yeri olduğu anlaşılmaktadır. Kale, geç dönem Kappadokya Krallığı veya Roma döneminde yapılmıştır. Romalılar döneminde de savunma ya da gözetleme amaçlı kullanılmıştır. Burada Romalılar dönemine ait birçok kalıntılara rastlamak mümkündür. Kaleden kalma kalıntılar günümüze kadar varlığını korumuştur.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

8- Harsenos Kalesi

Kayseri'nin kuzeydoğusunda ve Felâhiye'nin Silahtar köyü hudutlarında bulunan kale, Kızılırmak kenarında sarp bir mevkide ırmağın derinleştirdiği vadinin kenarındaki dik bir yamaçta, yaklaşık 250 m çapında yuvarlak bir kaya bloğunun üzerindedir. Sığınma ve korunma amaçlı olarak inşa edildiği anlaşılan kale, günümüzde tamamen harap olmuş ve özellikle de definecilerin tahribatına uğramıştır. Kale olarak kullanılırken, hemen 750 m kadar yakınında, ırmak seviyesinde kalıntıları bulunan ve girişi ırmakla yüksek kaya bloğu ortasında mağara şeklinde olan Zırha Kalesi ile irtibatı olduğu düşünülmektedir.

Kültepe'de Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'ne ait çivi yazılı iki tablette rastlanan ve "Kaniş Kralı İnar döneminde dokuz yıl süreyle kuşatıldığı" belirtilen; Kültepe'nin kuzeyinde ve çok uzakta olmayan, atlarıyla ünlü²⁰⁸ ve kralı "Hurmeli"²⁰⁹ isimli kişi olan "Harsamna" isimli vassal ülke, ya da şehir devleti, konumuz olan Harsenos Kalesi midir? bilmiyoruz²¹⁰. Ancak Roma ve Bizans dönemlerinde "Harşana" ismiyle anılan kalenin, X. yüzyılda İslam-Bizans mücadelelerinde de ismi geçmektedir. Suriye hükümdarı Hamdaniler'den Seyfüddevle, 950 yılında Bizans üzerine yaptığı seferde

²⁰⁸ Baydur N. a.g.e, s 41 / Günbattı Cahit, **Kültepe Kaniş**, Kayseri Büyükşehir Bel.si Yayınları, Kayseri 2017, s.50-95

²⁰⁹ Günbattı, s. 113

²¹⁰ Çok dar bir vâdide kurulmuş olan kale ve şehirde at yetiştiriciliği pek akla yakın gelmiyor!.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Zamantı (Melik Gazi) Kalesi'nden Harşana (charsianan) Kalesi'ne geldi. Kalenin adı daha açık ve sarıh olarak, 1213 tarihli, Selçuklu emirlerinden (Sipahsalar) Yavaş Aslan bin Simbat tarafından yaptırılan, Sivas'ta Kızılırmak üzerindeki Kesik Köprü'ye ait vakfiyede geçmektedir. Vakfiyede, vakıf arazisi içinde olan Kayseri'de Harşana (Harşene) Kalesi'nin Sariha (Zırha, Çukur) yakınında olduğu kaydedilmiştir. Bu kayıttan meşhur Zırha (Çukur) Kalesi'nin asıl isminin Sariha olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Kalenin, Orta Anadolu'da XIV. yüzyıl ortalarında kurulan Eretna Devleti'nin son zamanlarında ve Kadı Burhaneddin'in saltanatı yıllarında da önem kazanmış olduğu görülmektedir.

Kadı Burhaneddin Dönemi'nde (1381-1398) Harsenos Kalesinin önemli siyasî pazarlıklara konu olduğunu görmekteyiz. Eretna Devletinde Ali Bey'in ölümünden sonra 7 yaşındaki II. Mehmed'in tahta çıkarılması ve ona naip olarak Kılıçarslan'ın tayin edilmesiyle Kadı Burhaneddin'e de güçlü bir rakip çıkmış olur. Kılıçarslan Sivas'a gelerek emirlik iddiası ile davranmaya başlar. Ancak her sınıftan ileri gelenlerin bulunduğu büyük bir toplantıda bir sözcünün; Seyyidi Hüsam, Kılıçarslan ve Kadı Burhaneddin'den hangisinin emir olmasını istediklerini oya sunmasıyla; halk, büyük ekseriyetle Kadı Burhaneddin'i kabul eder ve emir O olsun derler. Kadı Burhaneddin ise, bazı şartlarla bu görevi kabûl edeceğini ve söyleyip Kılıçarslan'a hitaben; *"doğup yetiştiğim yer olan vatanım Kayseri'deki Harsenos kalesini alıp (Cüneyd Bey'den) bana teslim*

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

etmen ve başkasının müdahalesi olmadan benim orayı dilediğim gibi idâre etmemdir” şartını koşar²¹¹.

Çünkü Harsenos Kalesi, Kayseri valisi olup, sık sık Kadı Burhaneddin’e karşı isyan eden Cüneyd Bey’in, Kızılırmak üzerindeki bir mağarayı müstahkem bir kale hâline getirip bu bölgede yağma ve tahripler yaparak sığındığı (1382), zapt edilmesi çok zor olan korunaklı bir mekândır. Ancak bu bölgeyi elinde tutan Kılıçarslan, Kadı Burhaneddin’e Harsenos kalesini kendisine teslim edeceğine dair iki defa söz verdiği halde bu sözünü yerine getiremediği gibi, kale sahibini de çağırarak güya ona bu konuda ne diyeceğini sorar. Bir yandan da gizlice (Cüneyd Bey’e) “*ben orayı teslim et dediğimde sakın teslim etme” diye tembihatta bulunur²¹².* Kılıç Arslan’ın bu davranışıyla en büyük rakibi Kadı Burhaneddin’i zayıf düşürmek niyetindedir. Daha sonra Kılıçarslan ve Cüneyd’in bertaraf edilmesiyle Kadı Burhaneddin stratejik Harsenos kalesinin ve bütün bölgenin hâkimi olacaktır.

²¹¹ Aziz B. Erdeşir-i Esterâbadî, **Bezm u Rezm**, Çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı/1203, Ank. 1990, s. 180-181

²¹² Aziz B. Erdeşir-i Esterâbadî, s.189

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Harsenos Kalesi

Harsenos Kalesi'nin Osmanlılar dönemi'nde bir köye ismini verdiği görülmektedir. 1484 tarihli tahrir defterinde "Horsanos Kalesi Köyü" olarak geçen ve timar olduğu belirtilen köyde o tarihte yaşayanların listesi verilmiştir. Kalenin daha sonra değerini kaybettiği ve tahrip edilerek bugünkü kayalık hâline geldiği tahmin edilebilir.

Burç üzerindeki devşirme taşın yüzeyinde yer alan, alt-üst geçme yapan kabartmalı ve zigzag yapan tek şeridin oluşturduğu geometrik bezemenin benzerleri Selçuklu Dönemi'nde inşa edilmiş olan Ağzıkara Han (1231-36), Tuzhisar Sultan Hanı, (1236) Karatay Han (1241) ve Susuz Han (1240-1250) gibi 13. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş örneklerde de görülmektedir. Söz konusu devşirme malzemenin 13. yüzyılın ilk yarısında

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

inşa edilmiş çevredeki bir yapıdan alınarak bu kalede kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Kalede inşa malzemesi olarak, moloz, kaba yonu, düzgün kesme taş ve tuğla kullanılmıştır. Kale duvarlarının alt seviyelerinde düzgün kesme taş, üst kısımlarda ise kaba yonu taş malzeme kullanılmıştır. Moloz taş ise çoğunlukla diğer malzemeler arasında dolgu elemanı olarak yer almıştır. Kaleden günümüze ulaşan mekânların üst örtülerinde ve taban döşemelerinde tuğla malzeme kullanıldığı görülmektedir.

Günümüzde kalenin büyük oranda yıkılmış olmasından dolayı orijinal plâni hakkında bilgimiz bugünkü kalıntılarla sınırlıdır. Kaleden günümüze, kuzey yönde iki mekân, bu mekânları destekleyen istinat duvarı ve istinat duvarının güneyinde iki adet duvar bakiyesi; doğu yönde birbirine bağlı “U” şeklindeki duvar kalıntıları; batı kısımda kare plânlı bir mekân, bu mekânın güneybatısında bir adet daire plânlı bir adette yarısı yıkılmış ve kalan izlerden daire plânlı olduğu anlaşılan iki mekân; güney tarafta ise birbiriyle bağlantısı olmayan duvar kalıntıları ulaşabilmiştir.

Kalenin kurulduğu alan göz önünde bulundurulduğunda, güney yönünün Kızılırmak Nehri ile sınırlandırılması, doğu ve batı yönlerinin derin vadilerle kuşatılmış olması ve kuzey yönünün sarp kayalıklardan oluşmasından dolayı burasının bir yerleşim alanından ziyade gözetleme, kontrol ve sığınma yeri olarak düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Kalenin oldukça küçük olması ve üzerinde yerleşime müsait arazinin

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bulunmaması bu görüşü destekler niteliktedir. Kalenin sahip olduğu alan değerlendirildiğinde burada sınırlı sayıda askerin yaşayabileceği ve bu askerlerin ihtiyaçlarını uzun müddet karşılayabilecek miktarda erzak ve mühimmatın depolanabileceği anlaşılmaktadır. Depolama alanları olarak da muhtemelen bugün de mevcut olan mağaralar kullanılmış olmalıdır.

Önemli bir yol güzergâhının denetimini yapan Harsanız Kalesi, muhtemelen Bizans, Selçuklu dönemlerinde ve XIV yüzyılda aktif halde kullanılmaya devam etmiştir.

9- Yuvalı Köyü Kalesi

Kale, Kayseri'nin yaklaşık 45 km. kuzeybatısında yer alan Yuvalı Köyü'nün güneyinde, Kızılırmak Nehri'nin kuzey yakasında kayalık bir tepe üzerinde inşa edilmesine rağmen 2000 yılında yaptırılan Yamula barajının suları altında kalmıştır.

Yuvalı Kalesi ile Akkale arasında 6.533 m. mesafe vardır. Her iki kalede Ortaçağ'da Kırşehir ve Ankara yol güzergâhını kontrol etmek ve güvenliği sağlamak amacıyla inşa edilmiş olmalıdırlar. Yuvalı Köyü'nün ileri gelenlerinden Sn. Kamil Erkılıç; Su altında kalmadan önce de Kalenin büyük oranda yıkılmış olduğunu ve sadece yarım daire plânlı bir burç ve bu burcun devamı niteliğinde yarım "U" şeklinde bir duvar kalıntısı olduğunu ifade etmektedir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Yuvalı Kalesi

Kalenin kurulduğu tepenin doğu ucundaki yarım daire plânlı burç yaklaşık 2.30 m. yarıçaptadır. Burcun kuzey ucunda devam eden duvar bakiyesi ise yaklaşık 7 m. uzunluktadır. Arazi yapısına bağlı olarak duvar yükseklikleri değişkenlik göstermekte olup; ortalama 8.50 ila 15.30 m. arasındadır. Mevcut bakiyelerin duvar kalınlıkları ise 0.40 ila 1.10 m. arasında değişmektedir.

Kale, moloz, kaba yonu ve düzgün kesme taş malzemeyle inşa edilmiştir. Duvarların alt seviyelerinde ve köşe noktalarında düzgün kesme taş, üst kısımlarda ise kaba yonu taş malzeme tercih edilmiştir. Moloz taş ise çoğunlukla diğer malzemeler arasında dolgu olarak yer almıştır. Kalenin inşasında kullanılan malzemeler, birbirlerine horasan harcıyla bağlanmıştır. Kalenin

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

duvar örgüsünde balıksırtı istif uygulanmıştır.” Demektedir.

Yapı çevrede “kale” olarak bilinse de aslen kaleden ziyade bir gözetleme kulesi niteliği taşımaktadır. Yapının boyutlarının küçüklüğü, herhangi bir yaşama birimi ve depolama alanının bulunmayışı **gözetleme kulesi** olabileceği düşüncesini kuvvetlendirmektedir.

10- Melikgâzi (Kuş-Zamantı) Kalesi

Tarihçiler, Arap-Bizans mücadelelerinin oldukça yoğunlaştığı X. yüzyılda adı çok geçen Zamantı Kalesi'nin yeri hakkında farklı görüşler ileri sürerler. Ancak “*Kuş Kalesi'ne çıkıp etrafa şöyle bir baksalardı Tsamandos (Zamantı) kalesinin bu kaleden başkası olamayacağını anlarlardı.*” diyen Tarihçi Faruk Sümer son noktayı koyar.

Eski Zamantı (İlbaşı) nâhiyesine 26 km mesafede, Köşkerli Dağı ile kuzeyindeki Kocadağ arasında, Melik Gâzi türbesinden birkaç yüz metre daha yüksekte, sivri bir tepe üzerinde, bütün çevresi çam ağaçları ile kaplı olan kale, Kayseri- Malatya-Elbistan yolu ile çevredeki ovaların tamamına hâkimdir. Kalenin inşa ve onarım kitâbesi yoktur.

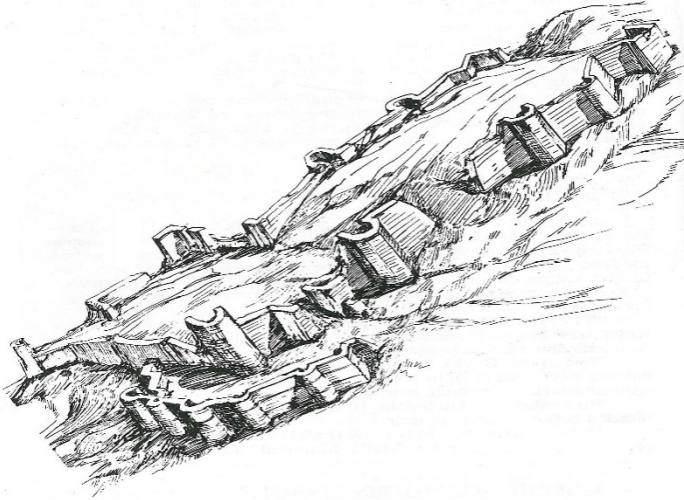
Bu kalenin yeri çeşitli yazarlar tarafından epeyce tartışılmış olsa da Faruk Sümer, Ahmet Tevhid Bey ve Seyyah Gertrude Bell, Melikgazi Kalesi'nin aynı zamanda Zamantı Kalesi olduğunu belirlemişlerdir.²¹³

²¹³ Mis Bell, Seyahatname, **Emrad tu Emrad**, ing. 1911, s.345

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Halil Ethem ise, Zamantı Kalesi'nin ne Aziziye ve ne de Melik Gâzi olduğunu, daha aranması gerektiğini söylüyor.²¹⁴

Günümüzde Zamantı Kalesi hakkında en geniş

araştırmayı yapan Faruk Sümer'in tespitleri doğrultusunda Melik Gâzi Türbesi'nin kuzeyinde sivri bir tepe üzerine kurulmuş olan Zamantı Kalesi, batıdan Köşkerli, kuzeyden Koca Dağ, doğudan da birbirine bitişik tepelerle çevrilmiştir. Yapıldığı kalkerli kaya ile âdeta bütünleşmiş bir görünüştedir ve kalenin yabancı güçler tarafından zaptı imkânsız derecede güçtür. Dış kısımları kesme, kırmızı, beyaz taşlar ile işlenmiş, iç kısımları ise Selçuklu tekniğinde bol harç kumlu horasan dolgular hâlinindedir. Dışta kullanılan kesme taşlar üzerinde yer yer Selçuklu motifleri ihtivâ eden taşlara rastlanmaktadır. Kalenin burçlarına yakın

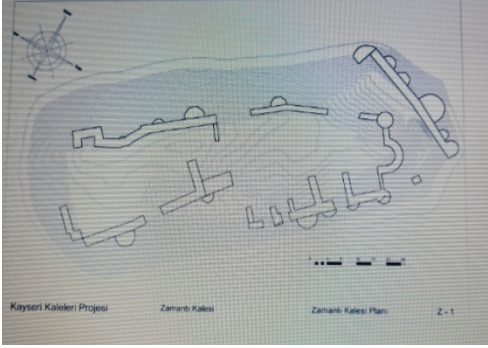
²¹⁴ TOEM, cilt. 5, s. 452

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kısından siyah taştan bir şerit dolaşır. Bedeninde ve kőşelerinde irili ufaklı dokuz adet yuvarlık, üç adet beş satırlı ve bir adet dört köşeli olmak üzere toplam on üç adet kule vardır.

Bizans, Dânişmendli, Selçuklu ve Osmanlılar zamanında kullanılan ve ta'mirler gören bu eski Bizans kalesinde üç değişik yapıya rastlanmaktadır. Birincisi küçük ebatlı kesme taşlardan yapılan Bizans duvarıdır. Sonradan Dânişmendli veya Selçuklular zamanında bu surlar dışarıdan daha iri kesme taşlarla yeniden tahkim edilmiş, büyük taş ve ahşap direklerle takviye edilmiştir. Bu taşların üzerinde (χ IVI IAI # ΔΔ ς □ /// 7 Δ) gibi yalnızca erken Selçuklu'dan itibaren 15. Yüzyılın başlarına kadar yapılan eserlerde görülen taşçı işaretlerine çok miktarda rastlanmaktadır. Kalenin bazı yerlerinde çok sonradan alelacele yapıldığı anlaşılan duvar ve surlar görölmektedir. Kuzeydeki büyük ve yuvarlak burç sonradan eklenmiştir. Savunma kolaylığı bakımından batı ve kuzeye daha sık ve iri kuleler yapılmıştır. Böylece az bir kuvvetle korunabilen ve Zamantı ile Elbistan yollarını kontrol altında tutan bu kale, önemli müstahkem mevki özelliklerini yüzyıllarca korumuştur. Kalenin kapısı batı ve Kuzey'de olup, Melik Gâzi Türbesi'nden îtibaren devam eden yol kalenin bu ana kapısına kadar çıkmaktadır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kalenin oturduğu tepede ve etraf tepelerde çok miktarda kaya mezar, tümülüs ve höyüklerin bulunması, kalenin hemen güneydoğusunda eski Maraş-Malatya yolunun geçiyor olması bu bölgenin asırlar boyunca

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yoğun yerleşim görmüş stratejik bir yer olduğunun delilleridir²¹⁵.

Zamantı Kalesi, yapıldığı tarihten itibaren birçok tarihî olaya sahne olmuştur.

Faruk Sümer, Zamantı Kalesi'nin adının, bilhassa Arap- Bizans mücadelesinin çok şiddetlendiği X. yüzyılda sık sık geçmesini dikkate alarak bu Kale'nin Bizans döneminden itibaren mevcut olduğunu yazmaktadır; *“Cezire (Kuzey Irak ve Güneydoğu Anadolu) ve Suriye hükümdarı Hamdaniler'den Seyfūd-devle 950 yılında Bizans ülkesine yaptığı bir seferde, Elbistan bölgesinde olduğu kabul edilen Hısnu'l-uyûn ile es-Saffas ve Sanabus kalelerini aldıktan sonra Tzamandos (Samandu) yani Zamantı Kalesi'ne geldiğini, bu seferin Seyfül-devle'nin mağlubiyeti ile sona erdiğini, Halep'e güçlkle dönebildiğini ve Bizanslıların teklif ettikleri mütarekeyi reddederek ertesi yıl (951) yeniden sefere çıktığını, ancak çeşitli sebeplerden dolayı Seyfül-devle savaşmaktan vazgeçerek Âmid'e (Diyarbakır) dönerek oradan Halep'e geçtiğini ve daha sonra yapılan savaşlarda Bizans kumandanı Bardas Lukas ağır bir yenilgiye uğratılarak Zamantı (tzamandos) ile Likandos valileri esir alındığını”* belirtmektedir²¹⁶.

Türk tarihinin dönüm noktalarından en önemlisi olan 1071 Malazgirt Savaşı sonucunda, Anadolu'da Bizans

²¹⁵ Erkiletlioğlu Halit, **Geniş Kayseri Tarihi**, 3. Baskı, İhlamur Yay. Ank. 2022, s. 47

²¹⁶ Sümer Faruk, **Yabanlu Pazarı**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.: 14, İst. 1985, s.33-35

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

hâkimiyeti sona erince, Büyük Sultan Alparslan, ölümünden kısa bir süre önce Selçuklu emirlerinin her birini fethedeceği belirli yerlere tayin ederek Anadolu'ya gönderir. Bunlar arasından Dânişmend Ahmed Gazi'ye de Malatya, Tokat, Kayseri ve Zamantı bölgelerini fethetmesi görevini verir²¹⁷. Bu yıllarda fethedilen Zamantı Kalesi, Türkler döneminde yüzyıllar boyunca önemini korur. Zamantı Kalesi'nin güney tarafında Danişmentli hükümdarlarından Melik Emir Gazi'nin türbesinin bulunması, bu bölgenin Danişmentli Dönemi'nde de önemli bir merkez olduğunu ortaya koymaktadır. Melik Emir Gazi'den sonra Melik Muhammed Gazi'nin Kayseri'yi Dânişmendli Devleti'nin başkenti yapması ile önemini devam ettiren Kale, Melik Muhammed'in 1143'teki ölümünden sonra da bazı olaylara sahne olur. Melik Muhammed Gazi'nin kardeşleri ve oğulları arasında taht kavgaları başlamıştır. Nizamettin Yağıbasan kardeşinin ölümü üzerine Sivas'ta hükümdarlığını ilan etmiştir. Bu durum karşısında yeğeni Zünûn, Zamantı'ya kaçmış ise de sonra geri dönüp Kayseri'yi ele geçirmiş ve buraya hakim olmuştur²¹⁸. Danişmenliler bu olaydan sonra üç

²¹⁷ Kürkçüoğlu, E. **Kayseri'nin Türkleşmesi ve Selçuklu Hâkimiyeti**, II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16–17 Nisan 1998), Kayseri 1998, s. 319–320.

²¹⁸ Kayhan H., **Melik Muhammed'in Ölümünden (1143) Sonra Dânişmendli Tarihine Bir Bakış**, III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (06–07 Nisan 2000) Bildirileri, Kayseri, 2000, s.300.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kısma ayrılmışlardır. Sivas'ta Yağıbasan, Malatya'da kardeşi Aynüddeve, Kayseri'de yeğenleri Zünûn hüküm sürmeye başlamıştır. Bu durum Kayseri ile birlikte Zamantı bölgesinin de Melik Muhammed devrinden itibaren ve ondan sonra da Danişmentlilere ait bir yer olduğunu göstermektedir. Ancak Yağıbasan'ın ölümü üzerine Sultan Kılıç Arslan 1165 yılında Elbistan, Tohma Çayı vadileri, Darende ve Gedük yörelerini zapt etmiştir. Daha sonra ise 1169'da Kayseri ve Zamantı'yı ele geçirip, Danişmentlilerin buradaki hâkimiyetine son vermiştir. Bu savaştan sonra Zamantı Bölgesi'nin tamamı ile kale Selçuklu hâkimiyetine girmiştir.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1192–1284 yılları arasındaki siyasî tarihinin temel kaynağı olan İbn Bibî'nin Selçukname adlı eserinde Zamantı'nın adı "Zamantû" olarak geçer. Zamantı'nın adının geçtiği önemli bir siyasî olay, Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın ilk sultanlık yıllarında yaşanır. Sultan, 1223 yılında kendisine hükmetmeye çalışan büyük emirleri Kayseri Devlethâne'de tutuklatmış, bir kısmını öldürmüş bir kısmını da sürgün etmiştir. "Emir-i Meclis Fahreddin Behramşah'ı hademeleriyle birlikte Zamantı kalesine gönderir"²¹⁹. Yine Keykubad'ın oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev de babasının ölümünden sonra tahta oturunca gençliğinin ve tecrübesizliğin verdiği aşırı ahmaklık, gurur ve kibirle vezir Sadeddin Köpek'in hile ve desisesine kanarak Harizmliler'in başı Kayır Han'ın tutuklanması konusunda ferman verdi. Onu getirmek

²¹⁹ İbn Bibî, **Selçuknâme**, s. 291

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

için adam gönderdiler. Gelince saltanat sarayın mescidinde tuttular. Akşamüzeri bağlayarak Zamantı (Pınarbaşı) kalesine götürdüler (1237). Kayır Han, orada bir süre hapisliğin zahmetini ve zindanın azabını çektikten sonra müzmin bir hastalığa yakalanıp Hakk'ın rahmetine kavuştu²²⁰.

İlhanlılar'ın devlet adamlarından Hamdullah Müstevî, "Zamandû" yu İlhanlı hazinesine 14.600 dinar vergi veren orta derecede bir şehir olarak zikreder. (Zamantı yöresinin tamamı olmalı).

Selçuklu kaynaklarından Aksarayî, Selçuklu emirlerinden Celaeddin Karatay'ın yaptırdığı, Karatay Hanı'nın (M.1240) Elbistan yolu üzerindeki Zamantı vilâyetinde olduğunu belirtmiştir²²¹. Kale hakkında bilgi vermemekle birlikte Zamantı isminin bu dönemde kullanıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Sultan Beybars'ın 1277'deki Anadolu seferinde, "Esbidi" adlı bir kervansaraya gelindiği ve bu kervansarayın Samandû Kalesi'ne yakın bir yerde olduğu, Sultan'ın Vak'a nüvisti Kadı Muhyiddin İbn Abdü'z-Zahir tarafından ifade edilmektedir. Sultan Beybars bu kalenin hâkimine bir elçi ile mektup göndererek Zamantı Kalesi'ni itaat altına almıştır²²².

Zamantı bölgesi XIV. Yüzyılın ikinci yarısında Dulkadıroğulları'nın eline geçmiş ve Beyliğin ileri

²²⁰ Sümer, s. 36

²²¹ Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî, **Selçuklu Dev. Tarihi**, Çev: M.N. Gençosman, Ank. 1943, s.27-28.

²²² Sümer, s. 79-80

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

gelenleri Pazarören-Koşcağız (Koşcağız) yöresini yazlık olarak kullanmışlardır. Hanedandan Halil Bey'in mezarının Melik Gazi Türbesi'nin yanında olduğu gibi torunu Süleyman Bey'in türbesi de (Garip Türbe) Koşcağız'da bulunmaktadır. Halil Bey'in Melik Gazi Türbesi'nin yanına bir mescit ve bir zaviye yaptırdığı ilgili tahrir defterlerinde belirtilmiştir²²³.

Dulkadıroğulları'ndan Süleyman Bey'in oğlu Şah Süvar Bey, bölgede hâkimiyet kurmaya çalışan Memlûklular'la 1470 yılında girdiği savaş sonucunda başarılı olamamış ve askerleri ile birlikte Zamantı Kalesi'ne sığınmıştır. Daha sonra da Memlûk kumandanı Yaşbek tarafından esir alınarak Kahire'ye götürülüp işkencelerle öldürülmüştür.

1515 yılında Yavuz Sultan Selim Dulkadırlı Bey'i Alâu'd-devle'ye karşı düzenlediği sefer dönüşünde, Zamantı Kalesi önüne konaklamış ve Alâu'd-devle'nin yerine Elbistan sancağı Beyliğine Şahsüvar Bey'in oğlunu getirmiştir. Alâu'd-devle, Zamantı Kalesi'ne bir Medrese yaptırtarak bu medreseye Büyük Poğasın Köyünü vakfetmişti²²⁴.

XVI. Yüzyılda Zamantı Kale'sinde 34 er, 5 Topkûn (?), 25 parça at gemi, 4610 adet tüfenk kundağı, 25 adet tüfenk, 6 müdd güherçile, iki adet eski top, 2 adet şayka topu, 4 adet deve prangası, fars prangası, 10 adet enükle prangası, 6 adet zârbuzan topu, 1350 adet ok, 35 adet yay ile birçok savaş ve inşaat malzemesi

²²³ Sümer, s. 37

²²⁴ Erkiletlioğlu Halit, **Geniş Kayseri Tarihi** I. Cilt. S. 238/ Refet Yinanç, Dulkadir Beyliği, Ankara, 1989, s. 130.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

bulunmaktaydı²²⁵ ki kalenin bu tarihlerde bile faal bir savunma gücüne sahip olduğu anlaşılıyor.

1279 (1862) yılı salnamesi'ne göre, Zamantı Kayseri'ye bağlı bir kaza idi.

11- Akkişla Kululu Kalesi

Kayseri Akkişla ilçesinin Kaletepe'deki Kululu Mevkiinde bulunan Akkişla Kalesi, Kayalık bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Kaletepe, oval biçimde yaklaşık 100 metre uzunlukta ve 25 metre genişliktedir. Kitâbesi bulunmadığından yapım tarihi kesinlik kazanmasa da; Kale çevresinden çıkan çivi yazılı tabletler, steller, çanak çömlek ve mühür buluntuları ile Geç Hitit Dönemine ait olduğu anlaşılmıştır. Hatta sarp kayalık üstünde kurulmuş olan kalede, hiyerolifli yazıtlarla birlikte bir sarayın varlığına işaret eden taştan oyulmuş çok sayıda insan Arslan ve sfenkse benzeyen heykeller de çıkarılmıştır. Bunlardan en önemlisi Kayseri Arkeoloji Müzesinde sergilenen 3 metre yüksekliğindeki andezit bloktan oyulmuş erkek heykelidir. Bu heykel de Tabal dönemine tarihlendirilmektedir. Ayrıca günümüze gelen duvar kalıntılarında Helenistik dönemde (MÖ.33-MS.20) ve daha sonra Romalılar tarafından da uzun süre kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bugün kaleye ait bazı duvar kalıntıları dışında herhangi bir iz bulunmamaktadır.

²²⁵ Sümer, s. 43-44

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kululu Steli
Kululu Nekropol Alanı

12- Develi Kalesi

Kayseri'ye 41.4 km. uzaklıkta ve Erciyes Dağı'nın güneyinde yer alan Develi İlçesinin de güneyindeki kale, ovaya hâkim, oldukça dik bir tepe üzerinde yer almaktadır. Günümüzde kalenin inşa ya da onarım kitâbesi olmadığı için tam olarak tarihlendirilememekte

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

fakat yapı tarzı ve üslubundan Bizans Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir.

Fatih Sultan Mehmet döneminde Karamanoğulları Beyliği'nden alınan (1474) Develi'de halkın, bu ilhaka isyan ettiği Fatih Sultan Mehmet'in de, Develi Kalesi'ni yıktırdığı, Develioğulları aşiretini de parçalayarak çeşitli illere iskân ettirdiği ifade edilmektedir²²⁶. Kale halkının, özellikle Osmanlılar döneminden itibaren şehrin yavaş yavaş Everek'e göç etmesi ile birlikte önemini yitirdiği anlaşılmaktadır.

Günümüzde kale terk edilip tamamına yakını tahrip olduğundan tam bir plân çıkartmak mümkün olmamakla beraber Tahsin Özgüç ve Mahmut Akok'un "Develi Abideleri" adlı çizim de yaptıkları makalelerine göre²²⁷ kale, iç kale ve dış surlar olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İç Kale'nin etrafı yarım yuvarlak burçlarla çevrilmiştir. Aşağı yukarı 900 metrekarelik bir sahayı kaplayan bu kısım oldukça büyük bir tahribata uğramış ve günümüze sadece doğusunda yer alan iki yarım daire formlu burç ile iç surların güneyinde bulunan iki dikdörtgen burç ile bazı sur duvarları ulaşabilmiştir.

Burçlar arazinin eğiminden faydalanılarak moloz taşla inşa edilmiştir. Burçların üzeri sıvayla kapatılmıştır.

²²⁶ [Develi belediyesi web sayfası](#)

²²⁷ Akok Mahmut-Özgüç Tahsin, Develi Abideleri, Belleten, cilt 19, sayı 75, 1955, s. 377- 384

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Develi Belediyesi

İç Kalenin güney cephesi ayakta kalan en sağlam bölümüdür. Bu cephenin batısında tahribat daha fazla olmakla birlikte doğu bölümü kısmen ayakta. Bu cephe üzerinde burç ve sur duvarları bulunmaktadır. Kuzey cephesinden ise günümüze sadece iki adet burç gelebilmiş ancak bu iki burç arasında bulunması gereken ve burçları birbirine bağlayan sur duvarları yok olmuştur. Güney cephe ile batı cepheyi birbirine bağlayan savunma duvarları yıkılmıştır. Bu cephe üzerinde bir adet burç bulunmaktadır. Güney cephedeki burçta olduğu gibi düzenli bir duvar örgü sistemine sahiptir. Güney cephenin doğusundaki burcun duvar örgü sistemine bakılarak kalenin özellikle Selçuklular döneminde pek çok kez onarılmış ve yeni eklemeler yapılarak genişletilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu burç zemin seviyesine kadar çökmüştür. Doğu Cephesindeyse sadece temel seviyesine kadar yıkılan surların izleri kalmıştır. Kalenin kuzeybatı yamacında iç

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

duvarları sıvalı bir de sarnıç bulunmaktadır. Moloz taştan inşa sarnıcın üzerini örten tonoz mevcut değildir.

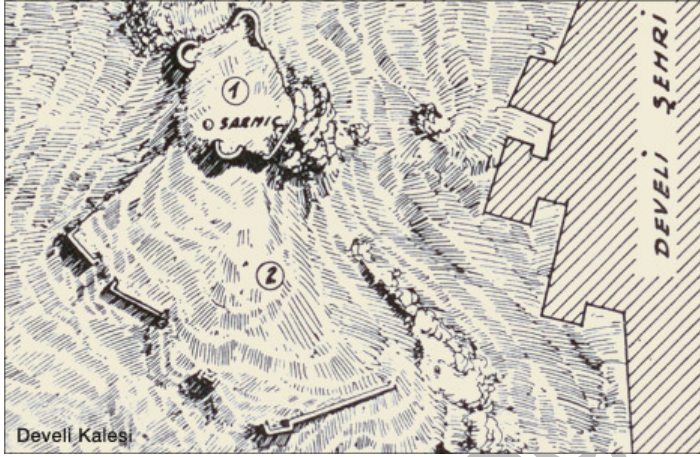
Kale'nin Bizans ve Selçuklular döneminde birçok tarihi olayın mekânı olduğu kaynaklarda belirtilmekte fakat Osmanlılar döneminde önemini yitirdiği anlaşılmaktadır²²⁸.

Develi Belediyesi

²²⁸ Özbek Yıldırım, Celil Arslan, **Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri**, Kayseri Büyükşehir Yay. Kayseri 2008, II. Cilt s. 887

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Develi Kalesi
Mahmut Akok tarafından çizilen kale plânı

13- Develi Karahisarı (Zengibar- Yeşilhisar Kalesi)

Yeşilhisar Kalesi Kayseri'nin 66 km. güneybatısında yer alan Yeşilhisar İlçesi'nin Kaleköy Mevkii'nde bulunmaktadır. Kale, ilçenin güneybatısında, kayalık yüksek bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Develi- Yeşilhisar, Yeşilhisar- Ürgüp arasındaki yol güzergâhına hâkim bir konumdadır. Kısmen Yahyalı yolunu da gözetlemektedir.

Yeşilhisar Kalesi'nin kurulduğu kayalık alanın kuzey, güney ve batı cepheleri çok sarp olduğu için kaleye sadece doğu cepheden ulaşılabilir. Duvarları zemin seviyesinde düzgün kesme, üst kısımlarda kaba yonu ve moloz taştan yapılmış ve horasan harcı ile tutturulmuştur Burada arazinin eğiminden ve doğal bir sur niteliği taşıyan kayalardan savunma amacıyla faydalanılmıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Doğu cephede bulunan ve doğal kule konumundaki kayaların arasındaki geçişe uygun alan ise savunma amaçlı olarak duvarlarla kapatılmıştır. Diğer cephelerin oldukça sarp olması sebebiyle kaleye giriş için uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Doğu cephenin arazi yapısının diğer cephelere oranla daha dözgün olması ve burada yer alan duvar kalıntılarından hareketle kaleye girişin bu cepheden sağlandığı dözünölmektedir.

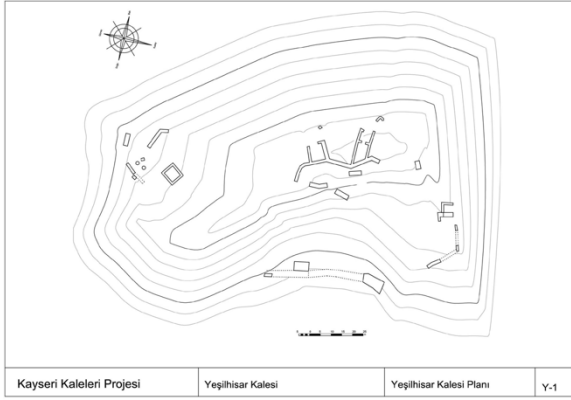
Kalenin sarp kayalıklar üzerine inşa edilmiş olması ve üzerinde yerleşime müsait alanın oldukça küçük olması sebebiyle, kalenin sadece askeri amaçlı olarak kullanıldığı dözünölmektedir. İhtiyaca cevap verecek şekilde bir de Kalenin güneyinde bir sarnıç ve bu sarnıca ait ihata duvarları yer almaktadır. Kalenin oldukça yüksek bir tepe üzerine kurulması, çevreden gelecek tehditlerin fark edilmesini ve evre kalelerle irtibat sağlanarak, karşı tedbirlerin alınmasını kolaylaştırmaktadır.

Yeşilhisar Zengibar Kalesi, (H.E. Nisan 2023)

Yeşilhisar Kalesi'nin inşa kitâbesi yoktur. Ancak 8. Yüzylda Bizans döneminde yapıldığı belirtilmektedir. Kalenin batı cephesindeki duvar kalıntıları Selçuklu Dönemi'nde ciddi bir onarıma tabi tutulduğu izlenimini vermektedir.

Denktaş, Kayseri Kaleleri Projesi, s. 202

Yeşilhisar Kalesi birçok tarihi olayın geçtiği önemli bir mekândır. 1097 yılında Birinci haçlı seferinin savaşçıları Kaisareia'dan Herakleia'ya giderken gördükleri bu kale için: “*öyle bir kale ki asla zaptedilemez*” **demişlerdir.**

Tarihi kaynaklarda Karahisar-ı Develü, Karahisar-ı Devle²²⁹ veya Develü Karahisarı olarak zikredilen yapının adı, ilk olarak 1276–1323 yılları arasında Anadolu Selçuklu Devleti'nin hizmetinde bulunan Kerimüddin Mahmud Aksarayî tarafından yazılmış olan, Müsameretü'l-Ahbâr'da geçmekte ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin son dönemlerinde meydana gelen “Cimri” ayaklanmasında, Cimri ve askerlerinin Yeşilhisar Kalesi'nde kaldığı belirtilmektedir²³⁰.

²²⁹Eflâki, A., **Ariflerin Menkıbeleri I**, Çev. Tahsin Yazıcı, İst., 1964, s. 293

²³⁰ Kerimüddin Mahmud-ı Aksaray-î, **Müsâmeretü'l-Ahbar**, (Çev. Mürsel Öztürk), Ank., 2000, s. 101-102

Kale'nin, Sultan II. Mesud'un tahta geçtiği yıllarda da siyâsî olaylara zemin olduğu yine Aksarayi'de şu şekilde anlatılmaktadır: "... velhasıl 702 (1302) yılının girişiyle 701 (1301) yılı sona erdi. Bu yılda Rum saltanatı, yarlıg hükmüyle Sultan Gıyaseddin Mes'ud'a verildi. Talih güneşi, azilde olmasının karanlığını aydınlattı. Yüce hazretin ilgi ve bağışlarına kavuştu. O Musul tarafından Rum tarafına yöneldi. Saltanat tahtının bulunduğu yere vardı. Veziri eskiden olduğu gibi Sahip Alâeddin idi. Türk ve Tacik ülkesinin yöneticisi (hâkim) Abışga, 703 (1303) yılında girişine kadar ülkenin işleriyle uğraştılar. O yılda Cahî oğlu, Niğde ve Aksaray arasında bulunan Develü Hisar Kalesi'ne istilâ elini kaldırdı ve ayağını isyan yoluna koydu. Vilayetin her yanında gelirlerin çoğuna el koydu. Abışka, Sultan Mes'ud, Sahip Alâeddin ve diğer emirler, çevik ordularıyla o kalenin önüne vardı. Kuşatma bir ay süreyle mancınığı çalıştırdılar. Kale asillerinin işi zorlaştı, onların çıkardıkları karışıklığın vadesi dolmadığından kendilerinin ecelleri gelmediğinden dolayı ordu tarafından yayılan muhtelif haberler yüzünden (kuşatılanlar açısından) ortaya engeller çıkınca onlar kalenin önünden kalktılar. Böylece o iş yüz üstü kalmış oldu."²³¹

Ahmed Eflâkî'nin "Ariflerin Menkıbeleri" isimli eserinde de "yine rivâyet etti ki: Bir gün Çelebi'nin huzurunda, Karahisar-ı Devle Kalesi'nin tepesinde Sultan Alâeddin Keykubad'ın (Tanrı rahmet etsin) sarayında Sahibin

²³¹ Kerimüddin Mahmud-ı Aksaray-ı, a.g.e., s.238–239; Turan, O., a.g.e., s. 649.

oğulları ile işrette bulunuyorduk...” ifadesi yer almaktadır²³².

Esterâbadî'nin “Bezm u Rezm” adlı eserinde, Eretna Beyliği döneminde geçmiş olan olaylarda Yeşilhisar Kalesi'nden çok tafsilâtlı olarak bahsedilmektedir. *“Amasya kuşatmasından vazgeçen Ali Bey, bu defa Niğde üzerine sefere çıkmıştır. Ali Bey sefer sırasında Niğde yolu üzerinde bulunan Yeşilhisar'a uğramıştır. Ali Beğ, Karahisar'a inip kalenin ayağına varınca başını ateş küresine değdiren bir dağ gördü; mavi gökyüzünün perdesini yırtmış olan granit taş yığınıyla karşılaştı. O dağ yükseklikte gökle yarışıyor, Güneşin üzerine gölge düşürüyordu. Öyle ki hayalin onun burçlarına ulaşmasına imkân yok. Düşüncenin onun yüksekliğine yetişmesi mümkün değil. Öyle bir kale ki, yükseklik bakımından yıldızlarla aynı seviyede, Burçlarla arkadaşlık etmekte. Göğün burçlarına yaklaşmakta. Sağlamlığı belgelere geçmiş. Yüksekliği akıl almaz ölçüde. Giriş yolları dar, tırmanışı çok sarp ve Kalenin sağlam olması, tek başına onun fethedilemez olması demek değildir. Kale her ne kadar sağlam olursa olsun, içindekilerin yeterince yiyecek ve içeceği bulunmazsa, orayı koruyup savunamazlar. Böylece çabukça istila edilir. Bundan başka, eğer bir kalenin fethinden vazgeçip aciz olarak geri dönersek, Niğde'yi bize karşı savunanlar cesaret*

²³² Eflâki, A., **Ariflerin Menkıbeleri II**, (Çev. Tahsin Yazıcı), İst., 1973, s.267

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

edip bizi hesaba almazlar” ifadeleri geçmektedir²³³.

Yeşilhisar Kalesi'nin muhasarası Bezm u Rezm'de şöyle anlatılmaktadır: “*Savaş tufanı yükselince, kalenin üzerinden bulutlardan dolu yağar gibi ok yağdı. Burçların üzerinden gökten yıldırım düşer gibi taş düşmeye başladı. Yiğitlerin narası gökleri tuttu. Pehlivanlarının gürlemesinin şiddeti, gök kubbenin perdesini yırttı. Onları gören diğer askerler, Sultan'ın gücünü cesaretini ve üstün gayretini görünce, insanlık duygusu ister istemez onları harekete geçirdi. Her taraftan kalenin içine ve çevresine hücum ettiler. Bir kısmı gölge gibi duvara çıkarken, bir kısmı güneş gibi kale pencerelerinden içeri girdi sonunda kale halkı aman dileyip teslim oldu...*”²³⁴

Bezm u Rezm'de Yeşilhisar Kalesi'nin geçtiği bir diğer olay ise, Babukoğlu Ali Paşa ile Kadı Burhaneddin arasında yaşanan hadisedir. Kalenin de tasvir edildiği bu hadise Bezm u Rezm'de şu şekilde anlatılmaktadır: “*O bu iyiliği anlayacak, ona layık bir kişi olmadığı için aptallık ve budalalık ederek mücadeleye başladı. Yüce fermanın içeriğinin dışına çıktı. Yüksekliği feleklerle yarışan, başı sekizinci göğün burçlarına erişen Karahisar-ı Develi'yi Dügehisar ile değiştirdi. Böyle sağlam bir yeri, bir yıkıntı karşılığında verdi ve onu Aksaray nahiyelerine*

²³³ Yücel Y. Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar Eretna Devleti Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti Mutahharten ve Erzincan Emirliği, Cilt: II, Ank.,1991 /Aziz B. Erdeşir-i Esterâbadî, a.g.e., s.141

²³⁴ Aziz B. Erdeşir-i Esterâbadî, **Bezmü Rezm**, Çev: Mürsel Öztürk, Ank., s.137–139; s. 141

bağladı"²³⁵.

Develi Karahisarı Kalesi son olarak Karamanoğlu Pir Ahmed ve Kasım Bey'in adamlarının elindeyken Fatih Sultan döneminde Şehzâde Mustafa tarafından bir anlaşmayla alınmıştı. Ancak bu sırada Kayseri ile **Niğde** arasında bulunan **Develihisar'da (Yeşilhisar Kalesi'nde)** Karamanoğulları kumandanı **Atmaca Bey** direnmeye devam ediyordu. Fakat kendisine Karamanoğullarından yardım gelmeyeceğini anlayarak kaleyi Şehzade Mustafa'ya teslim etmek istediğini bildirmişti. Bunun için esâsen hasta olan Şehzade kaleyi teslim almış fakat dönüşte **Bor'da** ölmüştü. Bu suretle Karaman işi sona ermiş, bu meyânda Kayseri de Osmanlı topraklarına katılmış oldu. Hattâ bütün Karaman'ın zaptını göstermek üzere Mevlâna Veliyüddin oğlu **Ahmed Paşa** "Tarih-i Feth-i Karaman" ter kibine tarih düşürmüştü. Böylece Karamanoğullarının bütün kaleleri Osmanlılara geçmiş oldu (1475)²³⁶.

Yukarıdaki bilgilerden Yeşilhisar Kalesi'nin 9. Yüzyılda sağlam ve kullanılıyor olduğu anlaşılmaktadır. XIII ve XIV yüzyıl a ait çağdaş kaynaklarda kale ve kale de geçen olaylardan bahsedilmektedir.

14- Şahmelik Kalesi (Develi)

²³⁵ Aziz B. Erdeşir-i Esterâbadî, a.g.e., s.433

²³⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, TTK yay. Ank. 1884, s. 35

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Şahmelik Kalesi

Şahmelik Kalesi, Kayseri'nin Develi ilçesinde, Şahmelik Köyü'nden başlayıp, Pusatlı Köyü'ne kadar devam eden takriben 23 km. lik münbit vadinin 3. km.sinde deniz seviyesinden 1375 metre irtifada bulunmaktadır.

Yer aldığı sarp kayaların en tepesinde deniz seviyesinden 1375 m. yüksekteki kaleden günümüzde sadece birkaç temel duvarı kalmıştır. Duvarların bölgedeki moloz taşların kullanılarak harçsız olarak yapılması buradaki yaşamın Kappadokya dönemine kadar gittiği intibağını vermektedir. Ancak mağaralar içindeki columbariumlar ve kaya mezarları da bölgedeki iskânın erken Roma döneminde de devam ettiğini göstermektedir. Kalenin hemen doğusunda bulunan düz kayalar daha da tesviye edilerek tâlim veya harman yeri olarak kullanılmış olmalıdır. Kale, günümüze gelen

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kalıntılarında anlaşıldığına göre üç bölümden meydana gelmiştir.

Kale, kalenin altında beş-altı katlı, birbirine bağlantılı birçok mağara ve bu mağaraların içinden geçilen iki katlı yeraltı şehriyle büyük ve önemli bir yerleşim alanı olduğu görülmektedir. Ayrıca kalenin yakınındaki mağaralarla bağlantılı olarak yapılması sebebiyle savunması daha da güçlenmiştir. Kalenin yer aldığı yamacın güneyindeyse kalenin ihtiyaçlarının karşılandığı insan eliyle şekillendirilmiş olan gizli bir yol bulunmakta uzaktan fakedilmeyen

Mağaraların içinde erzak konulan oyuklar. Küçük sarnıçlar ve zeminlerde kaya mezarları bulunmaktadır. Hatta bazı mağara duvarlarına çok miktarda sıralı niş oyulmuştur ki bunların o dönemin geleneği olan ölü yakma ve küllerini saklama uygulaması için kullanılan nişler olduğu tahmin edilebilir.

En Tepede Kale, altında mağara yerleşkesi ve Yeraltı Şehri

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Şahmelik Kalesine giden takriben 500 m. uzunluğunda gizli tedarik yolu

15- Bileç Höyük Kalesi (Develi)

Develi güneyaşağı mahallesinde yer alan höyükte yapılan kazılarda erken Tunç çağına ait içinde maden atelyeleri, ocaklar, fırınlar ve tandırlar buluna bir yerleşim alanının etrafında da 1,5-2 metre genişliğinde surla çevrili olduğu görülmüştür. Haçsız moloz taşlarla yapılan surun ancak 40 metresine kalabilmiştir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Bileç Höyük Surları

16- Öksüd Kalesi (Develi)

İnşa tarihi bilinemeyen bu kale dar bir geçitten girilebilen sarp bir yamaca kurulmuştur. Kalenin bulunduğu kayalarda elinde mızrağıyla ejderha avlayan biri gibi görünen kabartmalar vardır. Bazılarına göre bu kabarma Hitit dönemine aittir. Bu iddia kesinlik kazanırsa kalenin Hitit döneminde yapıldığı düşünülür. Tarihî bir olayda bu kalenin adı geçmektedir: *“II. Keyhüsrev’in ölümünden sonra üç oğlu arasında çıkan saltanat mücadeleleri sırasında II. İzzeddin Keykavus ile IV. Rükneddin Kılıçarslan’ın aralarını bulmak üzere Kayseri’ye çağrılan Beylerbeyi Emir Şemseddin Yavtaş Kılıçarslan’a nasihate başlayınca Sultan öfkelenir ve ona vurmak için ayağa kalkar. Fakat*

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Emir Samsamüddin engel olur. Yine de Sultan, Emir Şemseddin Yavtaş'ı bağlatarak Develi'ye bağlı Öksüd mağarasına gönderir ²³⁷ .” Bu tarihî kayıttan Türkiye Selçukluları döneminde bu kalenin sürgün yeri olarak ta kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Öksüt Kalesi (Fot. Nezir Ötegen)

Öksüt Kalesi (F. Nezir Ötegen)

17- Kaleköy Kalesi (Develi)

²³⁷ İbn Bibi, A.G.E. s. 569

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

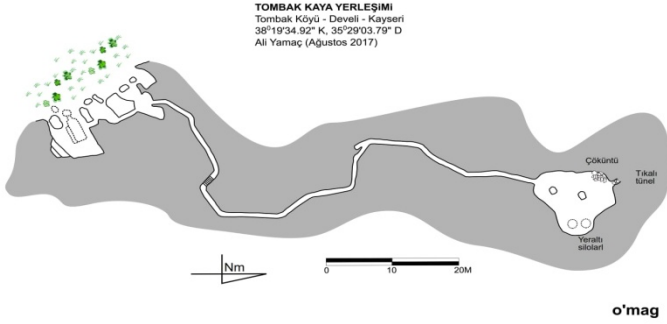
Kayseri'nin Develi ilçesine bağlı Bakırdağ bucağındaki Kaleköyü'nde bulunan kalıntıların bir kaleye ait olduğu ileri sürülmektedir. Oldukça küçük ölçüde moloz taştan yapılmış olan bu kalıntıların bir kaleye ait olup olmadığı da tartışmalıdır. Ancak köy halkının “gala” olarak telaffuz ettiği ve aynı adı taşıyan köyün yanında kale dağı isimli sarp bir tepe bulunmaktadır.

18- Yeniköy Kalesi (Develi)

Kayseri Develi ilçesi, Kaleköy'e 5 km. uzaklıkta bulunan Yeniköy'deki kalıntıların bir kaleye ait olduğu söylenmektedir. Ancak moloz taştan olan bu kalıntıların kale olup olmadığı kesinlik kazanamamıştır.

19- Tombak Kalesi (Develi)

Kayseri'nin Develi ilçesindeki Yukarı Tombak Köyü'nün hemen yakınında yer alan sırtta büyük bir kaya bloğuna oyularak yapılmış bir kale bulunmaktadır. Kalenin yapım tarihi kesinlik kazanamamıştır. Bu kaya oyukları içerisinde birbirine geçen odalar ve su sarnıçları da bulunmaktadır.

Tombak Kalesi

Tombak Kalesi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

20- Bakırdağı Kalesi (Develi)

Kale, Kayseri'nin Develi ilçesine bağlı Bakırdağı (Taşçı) Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Kayseri İl merkezine 77 km. uzaklıktaki kale, Develi ilçesinin 37 km. doğusunda, Zamantı Irmağı'nın güney yakasında deniz seviyesinden 1580 m. yüksekliğindeki bir tepe üzerine kurulmuştur. Kale, önündeki vadiye hâkim bir noktada olup Develi- Tufanbeyli arasındaki yolu kontrol etmek maksadıyla inşa edilmiş olmalıdır. Kale üzerinde inşa ya da onarım kitâbesi bulunmadığı için ne zaman ve kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir.

Kale, moloz ve kaba yonu taş malzemeye inşa edilmiştir. Duvar kalıntılarının alt seviyelerinde ve dış cephelerinde kaba yonu taş, iç dolgularında ise moloz taş malzeme kullanılmıştır. Kalenin inşasında kullanılan malzemeler, horasan harcıyla birbirine bağlanmıştır.

Arazi yapısına bağlı olarak kuzey-güney doğrultuda konumlandırılmış olan kale, büyük oranda yıkıldığı için asli plânı anlaşılammaktadır. Kalenin kurulduğu tepe üzerinde temel seviyesinde bazı duvar bakiyeleri tespit edilmiştir. Ancak günümüze ulaşan kalıntılardan herhangi bir mekân plânı ortaya çıkarılamamaktadır. Bu sebeple kalenin mimari tanımı mevcut kalıntılardan hareketle yapılmaya çalışılacaktır. Kaleden günümüze ulaşan kalıntılar, tepenin batı tarafında yoğunlaşmıştır. Kalenin kurulduğu alanın güneydoğusunda birbiriyle bağlantılı temel seviyesinde duvar kalıntıları görülmektedir. Doğu-batı yönünde uzandığı anlaşılan bu mekânın batı duvarı tamamen ortadan kalktığı için "U" şeklinde bir kalıntı ortaya çıkmıştır. "U" şeklindeki bu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

mekâna bağlı kuzey-güney doğrultuda 4.65 m. ölçüde uzanan bir duvar bakiyesi daha bulunmaktadır. Bu alandaki duvar kalınlıkları 1.25 m. ölçüsündedir.

Bu bakiyelerin kuzeyinde herhangi bir mekânla bağlantısı bulunmayan düzgün olmayan dikdörtgen plânlı ve hangi amaçla kullanıldığı belirlenemeyen bir mekân yer almaktadır. Bu mekânın duvar kalınlıkları 30 cm. ölçüsündedir.

Kalenin güneybatısında birbiriyle bağlantısı kopmuş olan iki adet duvar kalıntısı günümüze ulaşmıştır. Bu bakiyelerden batı taraftaki duvar kuzey-güney doğrultuda uzanmakta olup kuzey ucu 26. metreden itibaren doğuya doğru kıvrılmaktadır. Toplam uzunluğu 41.5 m. olan duvarın kıvrılma noktasından sonraki kısmı 15.5 m.dir. Bu bakiyelerin devamı niteliğindeki diğer duvar kalıntıları doğu-batı doğrultuda uzanmakta olup, kuzey-güney doğrultulu bir başka duvarla birleşmektedir. Kalıntıların doğu-batı doğrultuda uzanan kısmı 6.35 m., kuzey-güney doğrultuda uzanan kısmı ise 11.5 m. uzunluğundadır. Duvar kalıntılarının kalınlıkları 0.80 ila 1 m. arasında değişmektedir.

Kalenin kurulduğu alanın ortaya yakın bir yerinde kuzey-güney doğrultuda uzanan ve kuzey ucunda, temel seviyesinde doğu-batı doğrultuda bir başka duvarla kesilen kalıntılar mevcuttur. Kuzey-güney doğrultudaki duvar 35.7 m., doğu-batı doğrultudaki kalıntı ise 20.35 m. uzunluğundadır. Ayrıca kuzey-güney doğrultudaki duvarın batı yüzünde bugün sadece temel seviyesinde izleri kalmış olan 4.70 m. uzunluğundaki duvar kalıntısı bulunmaktadır. Doğu-batı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

doğrultudaki duvarın batı ucunda, kuzeye doğru uzanan iki parçalı bir kalıntı yer almaktadır. Kuzey-güney doğrultuda uzanan bu kalıntılar aradaki kesintiyle birlikte 45 m. olup, güneydeki kalıntı 29 m., kuzeydeki kalıntı ise 11.5 m. uzunluğundadır. Bu kalıntıların duvar kalınlıkları 0.70 ila 3.20 m. arasında değişmektedir.

Tepenin kuzey yakasında diğer kalıntılardan daha aşağı kotta işlevi tam olarak anlaşılamayan yaklaşık 5.25x3.15 m. ölçülerinde asimetrik plânlı, kayaya oyma bir kuyu bulunmaktadır.

Tepenin doğu yakasında Zamantı Irmağı ile aynı kotta kayaya oyulmuş yaklaşık 1.55x2.50 m. ölçülerinde bir kuyu bulunmaktadır (Fot. 254). Kuyuya kayadan oyularak yapılmış on iki basamaklı merdivenle inilmektedir.

Kalenin inşa kitâbesi yoktur. Günümüze ulaşan mevcut bakiyelerden de kalenin tarihlendirmesinin yapılması mümkün olmamaktadır.

Bakırdağ Kalesi'nin Kademeli Surları

21- Kulpak Kalesi- Develi

Günümüzde Kulpak Kalesi, Develi'ye 21 Km. uzaklıktaki Kulpak Köyü'nün 3 km. güneyinde Develi-Yeşilhisar karayolu üzerinde vadiye hâkim bir tepe üzerine gözetleme maksatlı bir yapıdır.

Kulpak, Şeyh Şaban ve Yeşilhisar kalelerinin bu önemli ulaşım güzergâhını denetledikleri anlaşılmaktadır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kulpak Karyesi için; XVI. Yüzyıl başlarında Karaman Vilâyeti Vakıfları Defteri'nde geçen "Vakf-i Zaviye-i Şeyh Çoban- Kulpak, tabi-i Develü" şeklindeki bilgiden hareketle Osmanlılar Dönemi öncesinde kurulmuş bir yerleşim yeri olduğu anlaşılmaktadır.

Kulpak, tabii yapının el aletleriyle oyularak kazanılan doğu batı doğrultuda 9. 14 x 11.85 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen bir plâna sahiptir. Mağaranın girişi dağ yamacının güneydoğu kısmında olup, batıya ve sonra güney ve kuzeye doğru odacıklar, tüneller rampalarla birbirine bağlanmaktadır²³⁸. Kulenin iç kısmı batı cephenin güneyinde yer alan yay şeklindeki bir duvarla iki mekâna ayrılmaktadır. Her iki mekânın da içerisi günümüzde molozla dolmuştur. Bu nedenle mekânların fonksiyonları tam olarak anlaşılamamaktadır. Kulenin dört köşesinde daire formlu payandalar bulunmaktadır.

Batı Cephe: Cephenin üst kısımları tamamen yıkılmıştır. Batı cephenin günümüze ulaşan bölümlerinden güney kısmı 3.2 m., kuzey kısmı ise 4. 2 m. yüksekliğinde ve bu cephede beden duvarları 2.20 m. kalınlığındadır.

Doğu Cephe: Bu cephenin de üst kısımları tamamen yıkılmıştır. Cepheden günümüze ulaşan kısımlardan güney bölümü 5 m., kuzey bölümü ise 3. 2 m. yüksekliğindedir. Cephede kaba yonu ve moloz taş birlikte kullanılmıştır. Tespit edilen kısımlarda taş

²³⁸ Nezir Ötegen

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

derzlerinin Horasan harcı ile kapatıldığı anlaşılmaktadır. Bu cephe de beden duvarları 2.20 m. kalınlığındadır.

Kuzey Cephe: Bu cephenin de üst kısımları tamamen yıkılmıştır. Cepheden günümüze ulaşan kısımlardan batı bölümü 4.1 m., kuzey bölümü ise 5. 2 m. yüksekliğindedir. Cephe üzerinde herhangi bir açıklık yer almamaktadır. Cephede kaba yonu ve moloz taş birlikte kullanılmıştır. Görülen kısımlarda taş derzlerinin Horasan harcı ile kapatıldığı anlaşılmaktadır. Bu cephe de beden duvarları 2.20 m. kalınlığındadır.

Güney Cephe: Bu cephenin de üst kısımları tamamen yıkılmıştır. Cepheden günümüze ulaşan kısımlardan batı bölümü 5.1 m., kuzey bölümü ise 3. 5 m. yüksekliğinde ve beden duvarları 2.20 m. kalınlığındadır²³⁹.

Kulpak Kalesi

²³⁹ Denктаş, a.g.p.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kulpak Kalesi

22- Viranşehir Kalesi- Pınarbaşı
 Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Viranşehir köyündeki Viranşehir Kalesi, Selçuklular döneminde faal halde olduğu ancak korunamadığı için harabeye dönmüştür.

23- Şerefiye Kalesi- Pınarbaşı
 Şerefiye Köyü, Kayseri'nin kuzeydoğusunda, merkeze 150 km., Pınarbaşı İlçesine ise 50 km. uzaklıkta Karakuyu-Viranşehir arasında yer almaktadır. Kalenin de bulunduğu Uzunyayla bölgesine 20.yy. başlarında Kafkasya'dan gelen Kabartay muhacirleri iskân edilmiştir. Düz bir vadi üzerinde yer alan kalenin deniz seviyesinden yüksekliği 1593 m. dir. Kalenin etrafındaki en yüksek tepe (Sivri Tepe) olarak

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

adlandırılan tepe olup yüksekliği 1716 metredir. Dolayısıyla Şerefiye Kalesi'nin bulunduğu coğrafi alan dikkate alındığında yüksek ve düz bir vadiye yer aldığı anlaşılmaktadır.

Kale, kaba yonu ve düzgün kesme taş ve moloz malzemeyle inşa edilmiştir. Duvarların alt seviyelerinde, köşelerinde ve kaplamalarında düzgün kesme taş, iç dolgularında ise moloz taş malzeme kullanılmış ve Kalenin inşasında kullanılan malzemeler, birbirlerine horasan harcıyla bağlanmıştır.

Kale günümüzde oldukça büyük bir tahribata uğramış olmasına rağmen orijinal plânını büyük ölçüde korumaktadır. Sadece kalenin doğu yönünde yer alan duvarları, burada kurulmuş olan Şerefiye Köyü'nün altında kalmıştır.

1945 yılına kadar düzensiz dikdörtgen yapısını muhafaza eden kaleden, taşlarının köylülerce sökülüp, yapı taşı olarak kullanılması sebebiyle sadece duvarların özünü oluşturan moloz taşları kalmış ve büyük ölçüde harabe haline gelmiştir.

Fotoğraf: Dursun iek

H. Erkiiletlioglu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiiletlioglu.com

Fot. Sinan oban

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kale, Kayseri Kaleleri içerisinde farklı bir plânlamaya sahip olması bakımından dikkat çekicidir. Vadi üzerine kurulmuş olan kalenin içinden bir çay geçmektedir. Bu uygulama kaleyi Kayseri bölgesindeki diğer kalelerden ayıran önemli özelliklerden biridir. Düzgün olmayan dikdörtgen bir plâna sahip olan kalenin, güney ve kuzey cepeleri üzerinde birer giriş kapısı yer almaktadır.

Kuzey Cephe: Kuzey cephenin günümüze ulaşan kalıntıları yaklaşık olarak 188 m., bu cephenin günümüze ulaşamayan bölümü ise yaklaşık olarak 86.5 m. uzunluktadır. Cephenin dereden sonraki doğu bölümü tamamen tahrip olmuştur. Cephenin batı ucunda daire plânlı bir adet burç ve eksenden hafif batıya kaydırılmış, lentolu anıtsal giriş kapısı bulunmaktadır. Bu ana giriş kapısının lentolarının oturduğu yastıklar kademelendirilmiştir. Büyük boyutlu kesme taşlarla örülmüş olan kapı, 3.35 m. açıklığa ve 9 m. yüksekliğe sahiptir. Kapının iç kısmı eyvan şeklinde tasarlanmış olup; üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Eyvanı oluşturan kemer dizisi, yanlarda profilli silmelerle hareketlendirilmiş yastıklar üzerine oturmaktadır. Kapı üzerinde yer alan haç tasviri, inşa tarihi bilinmeyen kalenin tarihlendirmesine yönelik olarak kullanılacak tek veridir. Bu tasvir kalenin Hıristiyanlık döneminde hem inşa edildiğini hem de kullanıldığını düşündürmesi bakımından dikkat çekicidir.

Kapının doğusunda ve batısında yer alan kalenin beden duvarları temel seviyesine kadar yıkılmıştır. Mevcut bakiyelerden hareketle duvar takibi yapılabilmektedir. Cephenin doğu ucundaki duvar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kalıntıları dere yakınında sonlanmaktadır. Bu dereden kemerli bir köprü ile geçilerek kuzey cephenin doğusunda da duvar bakiyeleri derenin diğer tarafında da yaklaşık olarak 86.5 m. kadar devam ettiği tahmin edilmektedir. Ancak bu sur duvar bakiyelerinin tamamı günümüzde büyük ölçüde köyün binalarının altında kalmıştır. Bu cephede günümüze ulaşan duvarların mevcut bakiyelerden anlaşıldığı kadarıyla duvarların iç ve dış yüzeylerinin diğer cephelerin tamamında olduğu gibi düzgün kesme taşlarla kaplı olduğu düşünülmektedir. Düzgün kesme taşla kaplanmış olan duvarların içerisinde dolgu malzemesi olarak moloz taş kullanılmıştır.

Cephenin batı köşesinde mevcut bakiyelerden daire plânlı olduğu anlaşılan bir adet burç yer almaktadır. Temel seviyesine kadar yıkılmış olan burç, yaklaşık 15 m. çapındadır. Cephenin duvar kalınlığı yaklaşık olarak 1.90 m.dir.

Batı Cephe: Kalenin kulelerle takviye li batı cephesi, yol inşaatı sırasında oldukça büyük bir tahribata maruz kalmış, bu kesimde üzerinde haç işaretli pek çok mezar taşı yerinden sökülerek, bir yığın halinde kenara bırakılmıştır. Kuzey cepheden sonra en fazla kalıntının bulunduğu, yaklaşık 365 m. uzunluğundaki batı cephe üzerinde 7 adet burç yer almaktadır. Bu burçlardan 2'si daire plânlı, 3'ü yarım daire, 2'si dikdörtgen plânlıdır. Cephenin kuzey ucundaki burç 15 m., güney ucundaki burç ise 6.70 m. çapındadır. Yarım daire plânlı olan burçlar 5.70 m., 4.30 m. ve 5.75 m. yarıçaptadır. Dikdörtgen plânlı olan burçlar 6.30x5.90 m. ve

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

6.70x5.40 m. ölçülerindedir. Cephe kuzeyden güneye doğru kademeli olarak artan bir kota sahiptir.

Cephenin beden duvarları temel seviyesine kadar yıkılmıştır. Ancak kuzey cephe ile birleştiği noktadan güneye doğru yer yer duvar bakiyeleri görülmektedir. Fakat bu duvar bakiyelerinin tamamına yakınının dış kaplama taşları sökülüştür. Dolgu malzemesi olarak yine kuzey cephede olduğu gibi moloz taş malzemeye yer verilmiştir. Batı cephenin duvar kalınlıkları yaklaşık 1.90 ile 2.00 m. arasında değişiklik göstermektedir.

Güney Cephe: Yaklaşık 426 m. uzunluğundaki güney cephe, kale içerisinden geçen çay tarafından ikiye bölünmüştür. Çayın doğusundaki kalıntılar 93.70 m., batısındaki kalıntılar ise 306 m. uzunluktadır. Cephenin batı kanadı üzerinde; batı köşede 1 adet daire plânlı burç ve cephe boyunca 3 adet yarım daire plânlı olmak üzere toplam 4 adet burç bulunmaktadır. Cephenin batı ucundaki burç 6.70 m. çapındadır. Yarım daire plânlı olan burçlar 9.60 m. ve 7.50 m. yarıçaptadır. Burçlar arasında kuzey cephe üzerindeki giriş kapısıyla yaklaşık aynı aks üzerinde bulunan dışa taşkın dikdörtgen plânlı eyvan şeklinde kapı yer almaktadır. Kapı açıklığı 3.50 m. olup, dışa doğru 8.65 m. taşıntı yapmaktadır. Mevcut kalıntılardan kapının üst örtüsüne dair herhangi bir fikir sahibi olunamamaktadır.

Derenin bulunduğu noktada kesintiye uğrayan beden duvarları arasındaki bağlantı muhtemelen bir kemer vasıtasıyla sağlanmaktaydı. Ancak duvarlar büyük oranda yıkılmış olduğu için kemere dair herhangi bir ize rastlanmamıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Mevcut bakiyelerden anlaşıldığı kadarıyla duvarların iç ve dış yüzeyleri düzgün kesme taşlarla kaplanmıştır. Duvarların içerisinde dolgu malzemesi olarak yine moloz taş kullanılmıştır.

Kalenin güney cephesinde yer alan, düzgün taşlarla örülü beden duvarı ise halen sağlam olarak korunmaktadır. Güney cephenin batı kanadındaki duvar kalınlıkları yaklaşık 1.80 ile 2.00 m. arasında; doğu kanadındaki kalıntılar ise 4 m.dir. Ancak derenin bulunduğu noktada duvar kalınlıkları 6 m.ye kadar çıkmaktadır.

Derenin doğusunda yer alan güney cepheye ait beden duvarlarının devamı şimdiki Şerefiye Köyü'nün iç kısımlarına kadar uzanmaktadır.

Doğu Cephesindeyse herhangi bir duvar kalıntısı günümüze ulaşmamıştır. Şerefiye Köyü'nün ve çevredeki köylerin Yirminci yüzyılın başlarında kuruluşu sırasında kalenin taşlarının taşınarak inşa malzemesi olarak kullanılması sebebiyle duvarlarının hızla yok olduğu anlaşılmaktadır.

Kutlu Emre; W.M. Ramsay'ın Viranşehir veya Pınarbaşı'nda aramış olduğu Karmalis veya Tsamandos Kalesinin, Şerefiye'de aranması gerektiğini iddia etmektedirler.

Kalenin duvar tekniği, kuzey cephesindeki kapı üzerindeki haç motifi ve kapısının formundan anlaşıldığı üzere bu eser, büyük bir ihtimalle 6. yüzyıldan önce

Bizans Dönemi'nde askerlerin kaldığı garnizon binası olarak yapıldığı tahmin edilmektedir²⁴⁰.

24- Bozkale- Pınarbaşı

Pınarbaşı İlçesine bağlı Karakuyu Köyü'nün 2 km. güneyindeki Karakuyu Hitit Barajında bilindiği üzere, 1931 yılında burada hiyeroglifli bir kitâbe bulunmuş ve Kayseri Müzesine nakledilmiştir. Karakuyu Hitit Barajı kurtarma kazılan sırasında barajın, hangi yerleşim yerine hizmet verdiği amacı araştırılırken baraja su sağlayan Karakale Deresi vadisinde iki ören yerinden biri Bozkale olup, Karakale Deresi vadisine hâkim, müstahkem bir mevkiye yer alan kale kalıntısı büyük ölçüde tahrip görmüştür. Buradan derlenen seramiklerden, kale, Geç Roma dönemine tarihlendirilmektedir²⁴¹.

25- Karakale- Pınarbaşı

Karakale ise, yine Karakale Hitit Barajı'na su sağlayan Karakale Deresi vadisinde yer alan ikinci harabedir. Çok az duvar kalıntısına rastlanmış olup, yüzeyden derlenen seramiklerden bu kalenin de Geç Roma/ Bizans dönemine ait olduğu anlaşılmaktadır²⁴².

²⁴⁰ Denктаş, a.g.e. s. 146

²⁴¹ Yıldırım Tayfun, **Doğu Kapadokya Bölgesi Yüzey Araştırmalarında Derlenen Seramikler**
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2153177>

²⁴² Yıldırım, a.g.m

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

26- Şeyh Şaban Köyü Kalesi- İncesu

Kayseri ili, İncesu ilçesi, Şeyh Şaban Köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Erciyes Dağı'nın güneybatısında yer alan kale, deniz seviyesinden 1520 m. yükseklikte ve Develi ovasına hâkim bir tepe üzerinde güney-kuzey doğrultuda inşa edilmiştir. Kalenin hemen alt tarafında bulunan ve günümüzde terk edilmiş olan eski Şeyh Şaban Köyü ve kalenin civarında oldukça eski bir yerleşim yeri olduğuna dair çevrede kalıntılar görülmektedir. Özellikle köy içerisinde bulunan ve Roma Dönemi'ne ait olduğu tarafımızca düşünülen yapay göl oldukça dikkat çekicidir. Göl tam bir daire şeklinde olup etrafı aralarında harç bulunmayan taşlarla örülmüştür.

Kalede inşa malzemesi olarak moloz taş kullanılmış ve taş sıraları harçla sağlamlaştırılmıştır. Kuzey yöndeki sur duvarı kısmen güney yöndeki sur duvarı ise tamamen yıkılmıştır. Batı yönde yer alan sur aynı zamanda dağında tepe noktasını oluşturmaktadır. Bu sur duvar bakiyeleri yaklaşık 100 m. uzunlukta olup, surun duvar kalınlığı yer yer 2,5 m. ye kadar ulaşmaktadır. Temel seviyesine kadar yıkık olan surda inşa malzemesi olarak moloz taş kullanılmıştır. Batı yöndeki sur duvarı arazinin topografyasına uygun şekilde inşa edildiği için düzgün bir duvar yapısı göstermemektedir. Güneyden kuzeye doğru 16 m. devam eden sur duvarı ilk önce doğu yöne 5.50 m. kırılmak da daha sonra da batıya doğru kırılarak devam etmekte olup tam köşeye beş köşeli bir burç

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yerleştirilmiştir. Bu burç kalıntısı da temel seviyesine kadar yıkılmıştır. Sur duvarından 3.12 m. lik batıya doğru taşıntı yapan beşgen plânlı burç ta moloz taşlarla inşa edilmiştir. Sur duvarı bu burçtan kuzeye doğru batıya kırılarak devam eder, kuzey yöndeki ikinci bir burçla birleşir. Bu burç 4.39 m. batıya doğru taşıntı yapar şekilde uzanmakta olup beş köşelidir.

Doğu yönünde arazinin topografyasına göre şekillen sur duvarı 38.5 m. uzunluğuna ve yer yer 2.72 m. kalınlığa kadar ulaşmaktadır. Batıda tepe noktada yer alan sura göre daha sağlam vaziyettedir. Güneyden kuzeye doğru m. uzanan bu sur duvarı da ilk önce doğuya doğru genişlemekte, daha sonra da batıya doğru daralmaktadır. Bu kırılma noktasına ise doğu cepheye doğru taşıntı yapan beş köşeli bir burç yerleştirilmiştir. Doğu yöndeki bu sur duvarının orta bölümünün iç tarafında batıya doğru uzandığı tespit edilen duvar bakiyelerinden burada fonksiyonu anlaşılamayan bir mekânın bulunduğu tespit edilmektedir.

Kuzey cephesi, batı cephenin kuzey köşesindeki burçtan sonra doğu yönde kırılma yapan sur duvarı “V” şeklinde girinti yaparak tekrar doğuya yönelmektedir. Bu bölümün doğu yönünde oluşan göçükten dolayı bir yığılma olmuştur. Ancak var olan bakiyelerden mekânın doğuya doğru 15 m. uzandığı ve 5.80 m. genişliğinde olduğu anlaşılmaktadır.

Güney cephedeki sur kalıntıları tamamen yıkılarak ortadan kalkmasından dolayı bu cephenin mimarisi hakkında bir görüş ileri sürülememektedir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Develi ovasına hâkim olan Şeyh Şaban Kalesi, bulunduğu konum ve boyutları göz önüne alındığında buradan geçen yol güzergâhının güvenliğini sağlamak amacıyla gözetleme maksatlı olarak inşa edilmiş olduğu tahmin edilebilir. Kalenin duvar örgü sisteminden de 7-9 yüzyıl Bizans Dönemi özellikleri taşıdığı anlaşılmaktadır.

27- Güney Kale- Yahyalı

Yahyalı'nın 5 km güneydoğusunda yer alan Güney Kale Aşırılık Kalesi'nin hemen karşısında bulunmaktadır. Yahyalı Güney Kale deniz seviyesinden 1957 m. yükseklikteki bir tepe üzerine konumlandırılmıştır. Her iki kale arasında 1770 m. mesafe bulunmaktadır. Her iki kale de bir taraftan Adana'nın Feke, Kozan ve Pozantı ilçelerine giden yolu bir taraftan da Niğde Çamardı ilçesine giden yolların kesiştiği noktada önlerinden geçen boğazın kontrolünü sağlamak amacıyla inşa edilmişlerdir. Güney Kale üzerinde inşa ya da onarım kitâbeleri bulunmamaktadır. Kalede inşa malzemesi olarak kaba yonu ve moloz taş kullanılmıştır.

Kale kuzeyden güneye doğru meyilli bir arazi üzerinde konumlandırılmıştır. "U" biçimi bir plâna sahip olan kaleni. Güney cephesi büyük oranda yıkılmıştır. Diğer cephelerdeki sur duvarlarının üst bölümleri kısmen tahrip olmuştur.

Kalenin beden duvar yükseklikleri özellikle güney cephede, iç kısımda yer yer 3.80 m. e kadar yükselmektedir. Güney cephenin günümüzde sadece batı tarafındaki az bir bölümü ayakta. Doğu cephedeki sur duvarlarının güney bölümü de büyük

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

oranda yıkılmıştır. Kalenin batı cephesi ile güney cephesinin birleştiği noktada yarım daire plânlı bir burç yer almaktadır. Bu burcun içi yıkılan sur duvarlarının molozları ile dolmuştur.

Kalenin inşa kitâbesi yoktur. Kalenin duvar yapısının tekniği, malzemesi ve örgü sistemi incelendiğinde 9 yüzyıl Bizans Dönemi özellikleri taşıdığı anlaşılmaktadır.

28- Gerzile Kalesi- Yahyalı

Gerzile Kalesi Kayseri'nin Yahyalı ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Kale Yahyalı'nın 11 km. güneybatısında yer alan Gerzile Yaylası'na hakim Tavşan Tepesi'ndeki düz bir alan üzerine konumlandırılmıştır. Gerzile Kalesi'nin deniz seviyesinden yüksekliği 2.000 m.dir. Gerzile Kalesi Bostanlı Vadisi'nin batısı ile Kesteliç ve Sarnıç'a giden yolları kontrol etmek amacıyla yapılmıştır. Kale üzerinde inşa yada onarım kitâbeleri bulunmamaktadır. Kalenin günümüzde büyük bir kısmı yıkılmış vaziyettedir. Kalede inşa malzemesi olarak kaba yonu ve moloz taş kullanılmıştır.

Kale içten içe 35,92 x 21,40 m. ölçülerinde olup, doğu batı doğrultuda dikdörtgen bir alan üzerinde inşa edilmiştir. Özellikle yapı beden duvarlarını oluşturan kaplama moloz taşların büyük bir bölümü yerlerinden sökülmüştür. Günümüze ulaşabilen sur duvarı bakiyelerden kalenin plânı rahatlıkla anlaşılabilir. Buna göre kale tek mekândan oluşan ve inşasında

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

topografyadan yararlanıldığı özellikle kuzey cephenin doğal taş kayalıkların üzerinde yükseldiği görülmektedir.

Kalenin batı cephesi büyük oranda yıkılmıştır. Cephenin güney bölümü ayakta olup bu kısmın duvar örgüsü büyük oranda tahrip olmuştur. 2.10 m. kalınlığında olan sur duvarı kuzeye gidildikçe doğuya doğru kırılma yapmaktadır. Batı cephenin kuzey bölümü arazinin topografyasına göre konumlandırılmıştır. Günümüzde batı cephenin kuzey taraftaki sur duvarına ait temel bakiyelerinin çok az bir bölümü tespit edilebilmektedir. Kuzey cephenin sur duvarları arazinin topografyasına göre konumlandırılmış olup, mevcut doğal kayaların üzerinde bu cephe yükselmektedir. Cephe batıdan doğuya doğru 37,41 m. uzunluğundadır. Cephenin beden duvarlarının kalınlıkları yer yer 2 m. ye kadar ulaşmaktadır. Cephenin ortasında kuzeye doğru taşıntı yapan üçgen formlu payanda dikkati çekmektedir. Bu payanda kuzey yöndeki sur duvarını güçlendirmek amacıyla yapılmıştır. Kuzey cephenin doğu cephe ile birleştiği bölüm tamamen yıkılmıştır.

Doğu cephedeki sur duvarları ve köşelerdeki yarım daire burçları ile kalenin en sağlam cephesidir. 22,72 m. uzunluğundaki cephe üzerinde iki adet yarım daire formlu burç bulunmaktadır. Burçların bu cephe üzerinde yer almalarının nedeni kalenin doğusunda yer alan vadi ve yolun gözetlenmesini sağlamaya yönelik olmalıdır. Kuzeyde yer alan burç oldukça geniş bir yay çizmekte olup, kuzey cepheyle birleştiği anlaşılmaktadır. Yalnız günümüzde bu birleşme kısmındaki sur duvarları yıkılmıştır. Burç içerisinde yapılmış kaçak kazılar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

burcun ve güney sur duvarının bir kısmının yıkılmasına sebep olmuştur. Var olan izlerden burcun içinin boş olduğu anlaşılmaktadır. Doğu cephede yer alan sur duvarları kalenin en sağlam beden duvarıdır. Yer yer 5, 84 m. yüksekliğe kadar ulaşan sur duvarı 2.22 m. kalınlığındadır. Doğu cephenin güney cephe ile birleştiği alana tıpkı kuzey cephede olduğu gibi oldukça geniş bir yay çizen yarım daire plânlı burç yerleştirilmiştir. Yarım daire kesitli bu burcun içi de boştur. Burcun üst örtüsü çökmüştür.

Kalenin güney cephesi aynı zamanda giriş kapısının da bulunduğu cephedir. 68 m. uzunluğunda olan cephenin sur duvarları çok büyük oranda tahrip olmuştur. 2.12 m. kalınlığında olan sur duvarlarının dış kaplamaları tamamen sökülüştür. Diğer cephelerden farklı olarak daha düz bir alana oturan bu cephe üzerinde kalenin 2,00 m. genişliğindeki giriş kapısı açıklığı yer almaktadır.

Kalenin iç mekânında herhangi bir bakiye ile karşılaşmamaktadır. Günümüzde var olan duvar bakiyeleri orijinal olmayıp yakın tarihlerde oluşturulmuş hayvan barınaklarına aittir.

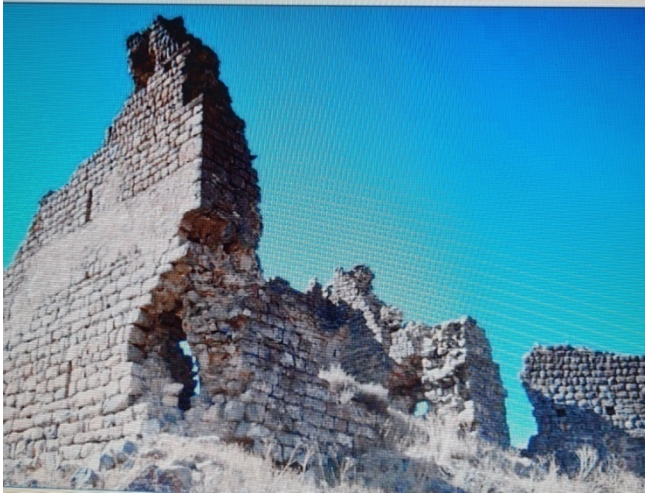
Kalenin inşa ve onarım kitâbeleri yoktur. Kalenin duvar örgü tekniği incelendiğinde, kalede iki farklı inşaat döneminin olduğu anlaşılmaktadır. Kalenin kuzey, güney ve batı cepheleri 9 yüzyıl Bizans Mimarisi özellikleri taşıırken doğu cephesi 11. yüzyılın mimari özelliklerini taşımaktadır.

29- Bostanlık Kalesi (Kalehöyük) Yahyalı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Yahyalı İlçesinin güneybatısında, Yahyalı-Aladağ yolunun 7. Kilometresinde Orman İşletmesinden 500 m. ilerdedir. Bostanlık Boğazında yer alan kale, kesmetaş ve molozlarla inşa edilmiş olup, yapı tarzı itibariyle Bizans dönemine tarihlenebilir.

Gerzile Kalesiyle birlikte bu vadiyi kontrol etmektedir.

Bostanlık Kalesi (Kalehöyük)

***30- Çamlıca Köyü Kalesi- Yahyalı**

Yahyalı'nın 37 km. güneybatısında Aladağlar üzerinde Çamlıca Köyü yakınında Zamantı Nehri'nin hemen yanında yer almaktadır.

Kale doğu-batı doğrultuda doğal bir kaya

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

tepesi üzerinde inşa edilmiş ve inşa malzemesi olarak kaba yonu ve moloz taş kullanılmıştır.

Günümüzde sadece Güney ve Doğu cephede 0,75 m. kalınlığında bir sur duvarı bulunmakta olup, bu duvarın üzerinde doğuya açılan kesme taşlarla örülmüş bir kapı yer almaktadır.

Güney cephe üzerinde dört adet mazgal pencere bulunmaktadır. Ayrıca bu cephenin güneyinde bir ön mevzi yer almaktadır.

Kalenin inşa kitabesi yoktur. Kalenin duvar yapısının tekniği, malzemesi ve örgü sistemi incelendiğinde 9. Yüzyıl Bizans Dönemi özellikleri taşıdığı anlaşılmaktadır²⁴³.

31- Aşirlik Kalesi- Yayalı

Aşirlik Kalesi Yahyalı'nın yaklaşık 4 km. güneydoğusunda yer alan ve deniz seviyesinden 1957 m. yükseklikte bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Güney Kale ile birlikte Adana'ya giden yol güzergâhını kontrol etmekte olduğu düşünülmektedir. Her iki kale arasında bulunan vadideki yoldan Gerzile Kalesi'ne ulaşılmaktadır. Gerzile Kalesi ile Aşirlik Kalesi arasındaki mesafe ise 4.481 m. dir. Kale üzerinde inşa ya da onarım kitâbeleri bulunmamaktadır. Kalede inşa malzemesi olarak kaba yonu ve moloz taş malzeme kullanılmıştır.

Kale plân olarak iki bölümden oluşmaktadır. Güneyde yer alan mekân doğu-batı doğrultulu

²⁴³ Denктаş a.g.p. s.151

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

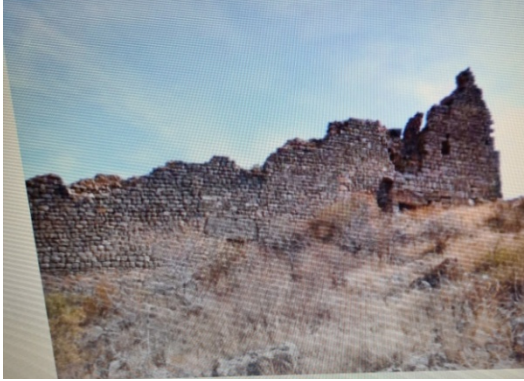
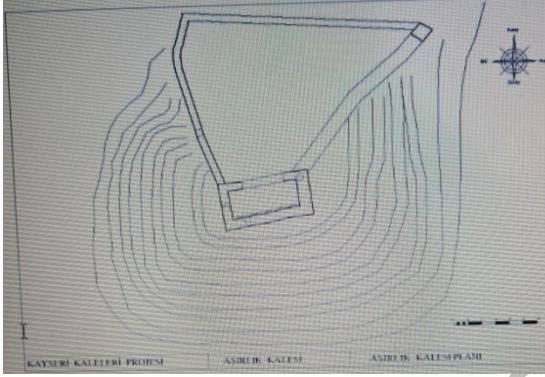
uzanırken bu mekânın kuzeyinde bulunan ikinci kısım kuzey- güney yönünde uzanmaktadır. Kuzey mekânın güney mekânla birleştiği noktada dilatasyon görülmektedir. Kalenin güneyinde yer alan mekânda kullanılan moloz taşlar daha büyük ölçekliken, kuzeyinde yer alan mekânda kullanılan taşlar daha küçük ölçeklidir.

244

Kalenin güneyinde yer alan ve doğu batı doğrultuda uzanan dikdörtgen mekânın kuzey cephesinin orta kısmı hariç beden duvarları genel olarak sağlam olup, yer yer 6, 5 m. yüksekliğe kadar yükselmektedir. Bu dikdörtgen plânlı mekân içten içe 9.95X4.5 m. ölçülerinde olup mekânın üzeri mevcut kalıntılar dikkate alındığında doğu batı doğrultuda uzanan beşik tonozla örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu bölümün üst örtü günümüzde tamamen yıkılmış durumdadır. Mekânın doğu duvarının üzerindeki hatıl yuvalarından bu mekânın en az iki katlı olarak yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Mekânın güney cephesi üzerinde bir, doğu cephesi üzerinde altı üstlü yerleştirilmiş iki ve batı cephesi üzerinde de bir adet pencere yer almaktadır. Bu pencerelerden doğu cephe üzerinde yer alanlar mazgal pencere olup diğerleri dikdörtgen formudur. Bu dikdörtgen plânlı mekânın kuzey doğusunda yuvarlak

²⁴⁴ Denktaş, a.g.e. s.91

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

kesitli bir kuyu bulunmaktadır. Bu mekân büyük ihtimalle askerlerin kaldığı bölüm olmalıdır.

Kuzeyde yer alan ve güneydeki mekândan daha büyük tutulan ve arazinin topografyasına göre kuzeye

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

doğru genişleyen yamuk dikdörtgen mekânın çevresi sur duvarlarıyla sınırlandırılmıştır. Günümüzde mekânın doğu ve kuzey cephelerindeki sur duvarları tamamen yıkılmıştır. Doğu cepheden günümüze sadece kuzey köşesinde bulunan sur duvarının çok az bir bölümün kalıntısı ulaşabilmiştir. Sur duvarları yer yer 5. 4 m. yüksekliğe kadar ulaşmakta olup arazinin eğimine göre konumlandırılmışlardır. 31.58X22.24 m. ölçülerinde düzgün olmayan bir plângösteren bu mekâna giriş batı cephesi üzerinde yer alan düz lentolu kapıdan sağlanmaktadır. Dolayısıyla kale hem her iki bölümünde kullanılan malzemelerin farklı oluşları hem de her iki mekânın birleşme noktalarındaki dilatasyon izlerinden dolayı farklı dönemlerde inşa edilmiş oldukları anlaşılmaktadır.

İnşa ve onarım kitâbesi olmayan kalenin, duvar örgü tekniği incelendiğinde, üç farklı dönemde tadilat geçirdiği anlaşılmaktadır. Kalenin güney ve kuzey cephelerin birleştiği köşede büyük ebatlı blok taşlarının kullanılmış olması burada erken tarihli bir yapının bulunabileceğini akla getirmektedir. Kalenin güneyindeki dikdörtgen plânlı mekânın duvar tekniğini 7-9 yüzyıla kadar indirmek mümkündür. Kuzeyde yer alan kalenin sur duvarlarının örgü tekniği ise bu bölümün 11 yüzyılda ya kısmen onarıldığı ya da tamamen yeniden inşa edilmiş olabileceğini düşündürmektedir²⁴⁵.

²⁴⁵ Denктаş Mustafa, Kayseri Kaleleri, 109K029 Numaralı Tubitak Projesi, Antalya 2012, s. 91

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

32- Köşk Kalesi- Yahyalı

Köşk Kalesi, Yahyalı'nın 26 km. güney batısında deniz seviyesinden 2.346 m. yükseklikte oldukça dik bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Tepenin doğu ve kuzey tarafının uçurum olmasından dolayı bu cephelere sur duvarı inşa edilmemiştir. Kalenin batı ve güney cephelerindeki sur duvarları kısmen günümüze ulaşabilmiştir. Kale üzerinde inşa ya da onarım kitâbeleri bulunmamaktadır. Kalede inşa malzemesi olarak kaba yonu ve moloz taş kullanılmıştır.

Kale iki bölümden oluşmaktadır. Birinci kısım ön surların bulunduğu alandır. Bu kısımda yer alan surlar büyük oranda tahrip olmuştur. Alan 44,52X29.84 m. ölçülerinde olup alanın kuzeyinde dikdörtgen plânlı ve temel seviyelerine kadar yıkılmış burçun bakiyeleri görülmektedir.

Kalenin ana bölümü önde yer alan bölüme nazaran daha düz bir alanda yer almaktadır. Kaleye batı cephesinin yaklaşık orta kısmına yerleştirilen kapıdan geçilerek girilmektedir. Kalenin batı cephesi kuzey güney yönde, arazi eğimine göre konumlandırılmıştır. Cephe duvar yüksekliği yer yer 2,93 m. ye kadar ulaşmaktadır. Cepheyi oluşturan duvarlar ortalama 1,75 m. kalınlıktadır. Batı cephe ile güney cephenin birleştiği köşeye yarım daire formlu bir burç yerleştirilmiştir(Fot. 386). Günümüzde burcun üst kısmı tamamen yıkılmıştır. Yine batı cephenin kuzey köşesinde yıkılan sur duvarlarının doğusunda dikdörtgen plânlı bir mekân

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

yer almaktadır. Fonksiyonu tespit edilemeyen bu mekân iki bölümden oluşmakta olup mevcut kalıntılardan üzerinin kapalı olduğu anlaşılmaktadır.

Kalenin güney cephesindeki sur duvarı bakiyelerinin sadece batı cepheyle birleştiği köşedeki çok az bölümü günümüze ulaşmış olup sur duvarlarının kalan bölümü büyük oranda yıkılmıştır. Bu cephenin doğu köşesi dikdörtgen plânlı sarnıç ve sur duvarı kalıntılarının kuzey bölümünde de dikdörtgen plânlı bir mekân kalıntısı bulunmaktadır. Günümüzde her iki mekânda büyük oranda tahrip olmuştur.

Kalenin duvar örgü tekniği incelendiğinde, kalenin 9. yüzyıl Bizans Mimarisi özellikleri taşıdığı anlaşılmaktadır. Kalenin sur duvarları üzerinde yapılan incelemelerde inşaatından sonra Bizans ve Selçuklu dönemlerinde onarıldığı tespit edilmektedir. Büyük kalenin batı cephesindeki giriş kapısının yan duvarlarının örgü ve yapılış tekniği Selçuklu Dönemi özellikleri taşımaktadır.

33- Hopur Kalesi- Yahyalı

Hopur Kalesi Yahyalı'nın 9 km. güneybatısında Köşk Suyu mevkisindeki Elmadağ Tepesi üzerine inşa edilerek, Kavak Kalesi ile birlikte Köşk Kalesi'ne oradan Çamlıca Köyü Kalesi'ne uzanan ve Yahyalı-Adana yolu bağlantısının kontrol ve güvenliğini sağlamak amacını taşıyan kalelerden biridir. Kalede inşa malzemesi olarak kaba yonu ve moloz taş kullanılmıştır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

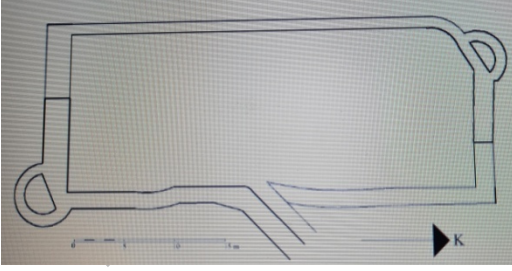
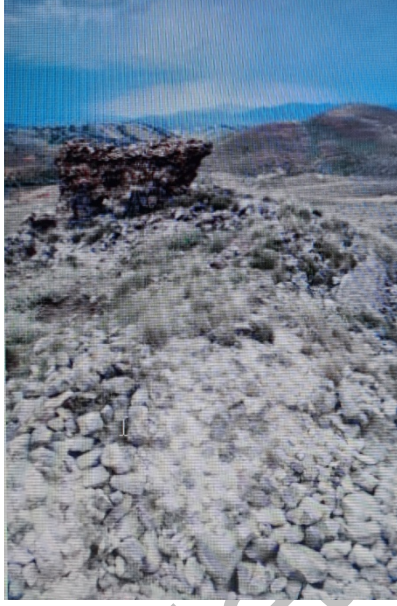
Kale, kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen bir alan üzerinde inşa edilmiştir. Kalenin doğu cephesindeki sur duvarları arazideki doğal taşların üzerine konumlandırılmış fakat sadece doğu cephenin güneyinde yer alan bir bölümü kısmen ayakta kalabilmiştir. Doğu cephenin güney cephe ile birleştiği köşede yarım daire formlu bir burç yer almaktadır. Bu burcun içerisi tamamen boş olup temel seviyesine kadar yıkılmıştır.

Kalenin güneyinde sadece temeller seçilebilmektedir. Kuzey cephesindeki sur duvarı diğer cephedeki beden duvarlarına oranla daha sağlam durumda olup 1.85 m. kalınlığındadır. Kuzey cephenin batı cephe ile birleştiği köşede yarım daire formlu bir burç yer almaktadır. Yarım daire formlu bu burçun içerisi de boştur.

Kalenin inşa ve onarım kitabesi bulunmamakla beraber duvar örgü tekniği incelendiğinde, 11. yüzyıl özellikleri taşıdığı anlaşılmaktadır²⁴⁶.

²⁴⁶ Dentaş, a.g.p. s.155

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Hopur Kalesi Güney Duvarı

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

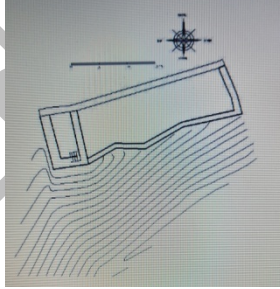
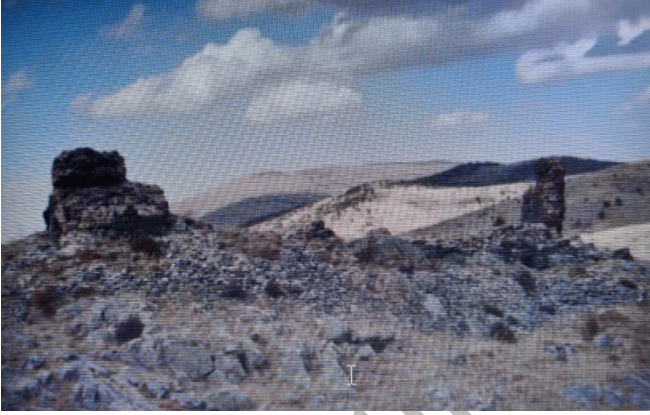
34- Kavak Kalesi- Yahyalı

Kavak Kalesi Yahyalı'nın 10 km. güneybatısında Hopur Kalesi yakınındadır. Kale duvarları kaba yonu ve moloz taş malzeme kullanılmıştır.

İki bölümden oluşan Kale batı-doğu doğrultuda uzanmaktadır. Kuzey-güney doğrultuda uzanan bölümdeki merdiven kalıntılarında ikinci bir katın olduğunu anlaşılmaktadır. Batı ve Güney duvarlarının kalınlığı 1.68 metre olup yükseklikleri ise yer yer 5.03 m. ye kadar çıkmaktadır.

Kalenin ikinci bölümünün dikdörtgen şeklinde olduğu anlaşılmakta ve fakat sadece doğu yöndeki sur duvarı ayakta. Diğer cephelerdeki sur duvarları temel seviyelerine kadar yıkılmıştır. Bu dikdörtgen mekânın güney yöndeki sur duvarı doğal kayalıklar üzerine, arazinin yapısına uydurularak yapılmasından dolayı düzgün bir plan göstermemektedir.

Kalede herhangi bir inşa ve onarım kitabesi bulunmamakla beraber üslubundan 7-9. yüzyıl Geç Bizans mimarisi özellikleri taşıdığı anlaşılmaktadır.

Kavak Kalesi

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

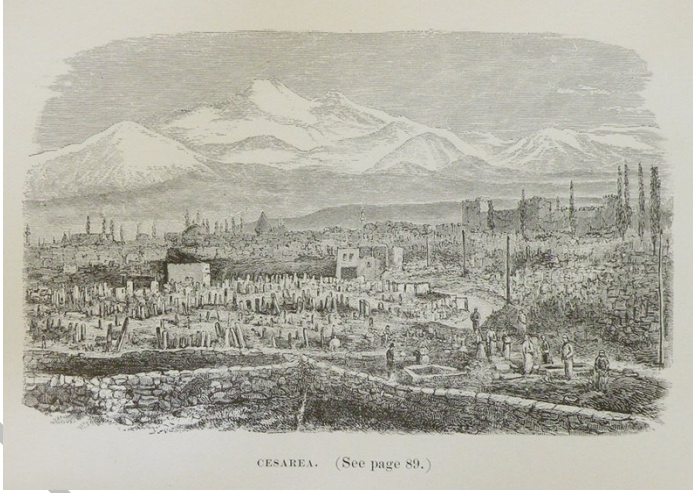
H. Erkiiletlioglu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiiletlioglu.com

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Fotoğraflar ve Gravürler

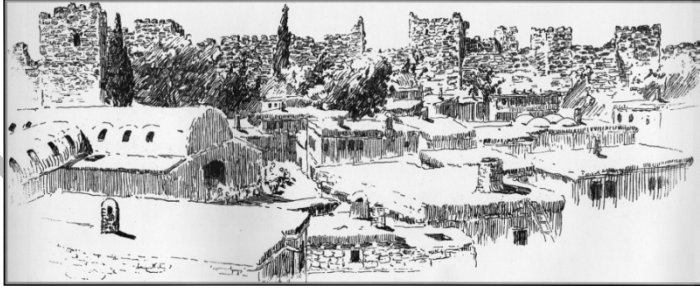

Barrows, John Otis, Kapadokya'da At Sirtında, Boston, 1884, yeni baskı 2022,

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kay: Charles Texier Asie Mineure Cappadoce 1862

Texier 1862

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

İç Kale Bizans Dönemi Tasavvuru-Kadir Uyanık

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1890

1891 William Sachtleben- Thomas Allen Jr. (Erarşlan, Tefvik, Taşların İzinde, Melikgazi Bel. Kùltür yay. 2020, No 8, S. 112)

©Tùm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1891 (Erarslan T. a.g.e. s. 113)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1891 (Erarslan T. a.g.e. s. 112)

1897 Kayseri Kalesi, Pierre Gigord Kol./ Getty Research İnstitüte

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Alfred Boissier, En Cappadoce, notes de voyage, Genevre, 1897

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

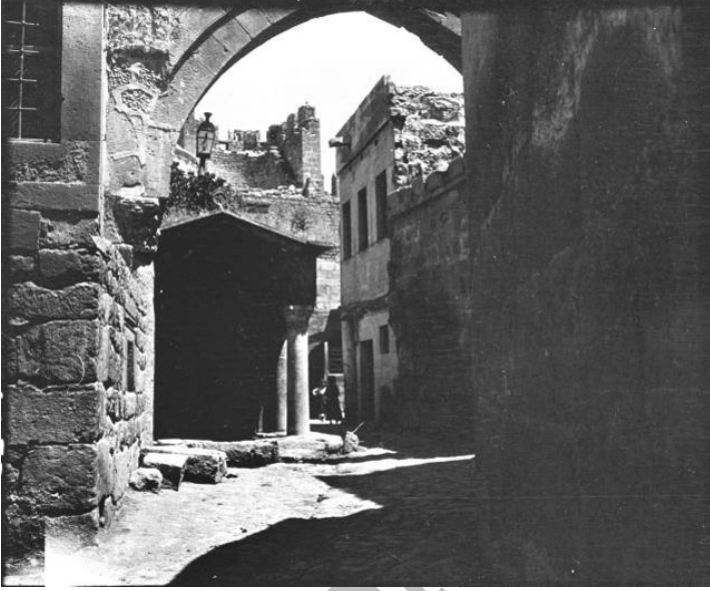
1909, Bell

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1909, Bell, (Levent Yaprak Koll.)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1909, G. Bell, Kale İçinde Bir Sokak, (Erarşlan, T. a.g.e. s. 148)

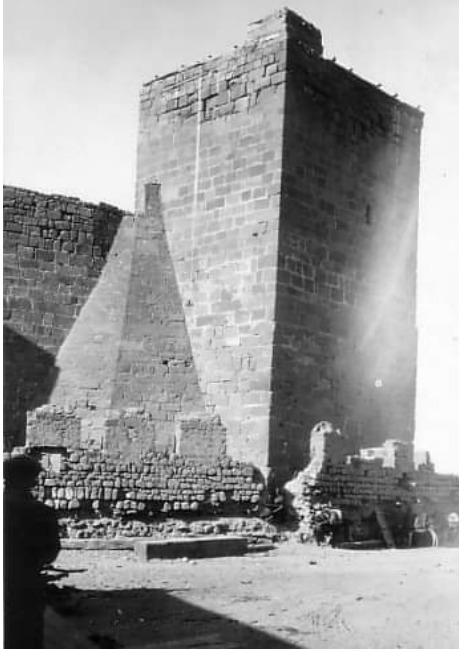

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kapalı Çarşı ve Kayseri Kalesi (Kaynak: Hugo Grothe, 1909)
Erarslan, T. a.g.e. s. 165

1920 li yıllar. Kuzeydoğu Cephe

1920 li yıllar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

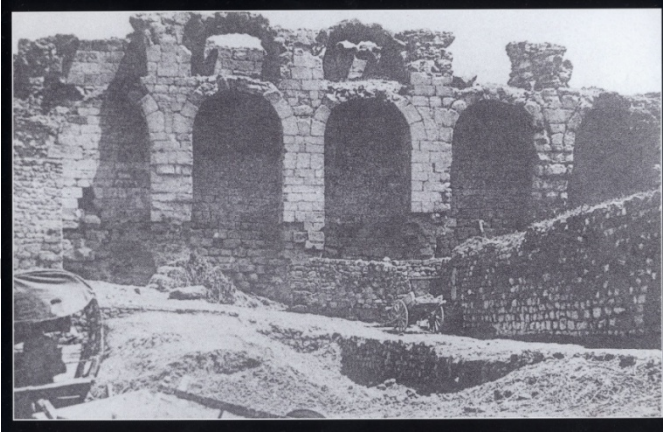

1923, Anımsamalar, Nilay- Nihat Karakaya, Erciyes Ün. Yay.
Kayseri 2002, Nu.103

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz,
kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta
bulunulabilir.

1925, Kayseri Albümü, TBMM Kütüphanesi, (Erarlan, T. a.g.e. s. 197)

Dış Surlar İç Tarafı, 1927, Gabriel (Recep Kanalga-Kayham)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1927 Yoğunburç, Gabriel

1927, Gabriel

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1927, Gabriel

1927, Gabriel

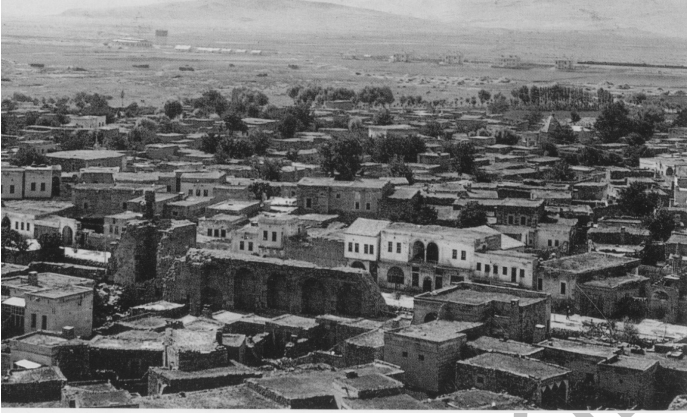
©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1927 Gabriel

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Levent Yaprak Kol.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1927 Gabriel

1927 Gabriel

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1927 Dış Surlar Doğu Duvarı, Gabriel

1927, Gabriel

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1927, Gabriel

1927, Hunat Medresesi'nden Kale, Gabriel

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1927, Hunat Cami tarafından Kayseri Kalesi ve Kazancılara Çıkan Yol, Gabriel

Kayseri Kalesi Aslanlı Kapı Girişi ve At Arabaları. Tarih bilinmiyor (1925 1930 lu yıllar olabilir.) Kaynak Alman Arşivleri (Yeşen Dursun)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Arslanlı Kapı 1935

1936-1949

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1936-1949

İç Kale'den Erciyes 1940 lı Yıllar (Recep Kanalga-Kayham)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1936-49 lı yıllar (Recep Kanalga-Kayham)

1950 li Yıllar, Kaynak: Metropolitan Museum of Art (New York, N.Y.). Department of Islamic Art

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

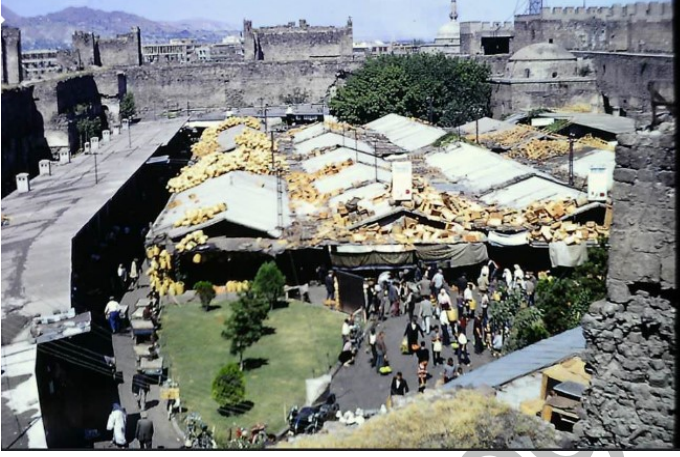

Dış Surlar, Doğu Cephe, 1950 (Recep Kanalgı-Kayham)

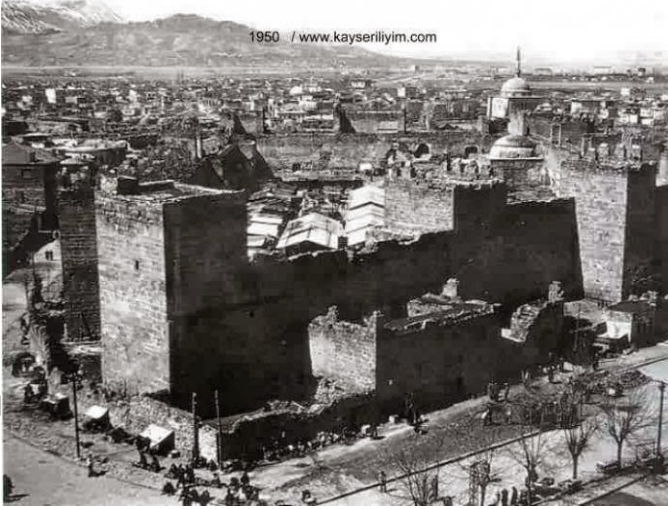

Sebze Pazarı 1960

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Sebze Pazarı 1950-60

İçerde Sebze Pazarı 1950-1960

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

1970 Doğu Cephe, Dızdar Kapısı (Ahmet Ulu Kol.)

1970-1980

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Arslanlı Kapıdan girişte ikinci kapıya kadar korumalı dar alan

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kale İçinde meyve-sebze pazarının yıkılması 1984 (Recep Kanalga-Kayham)

Kale İçinde Sarraflar Çarşısının yapımı 1988 (Recep Kanalga-Kayham)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

İç Kale Kuzey Kapısının İnşaat Sebebiyle Açılması. Kayseri Valisi Yüksel Çavuşoğlu ve Belediye Başkanı Hüsamettin Çetinbulut 1987-88 (Ahmet Zorlu Kol.)

Çift katlı Justinyanus Surları ve Sultam Hamamı restorasyonu

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Sarraflar Çarşısı ve Barakalar

Sarraflar Çarşısı Dönemi Barakalar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Sarraflar Çarşısı Dönemi Barakalar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Sarraflar Çarşısı, Denктаş, a.g.p. 2012

Sarraflar Çarşısı ve Barakalar

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Dış surların onarımı

İç Kale son restorasyon ve projesi hakkında Büyükşehir Bel. Başk. Mustafa Çelik bilgi veriyor. (27 Ekim 2016)
(2013 yılında başlayan inşaat 6 sene sürmüş ve 2019 yılında bitirilmiştir.)

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

2010

Ok Burcu 2012

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Aslanlı Kapı, 2012

2019,

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=91627029>

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

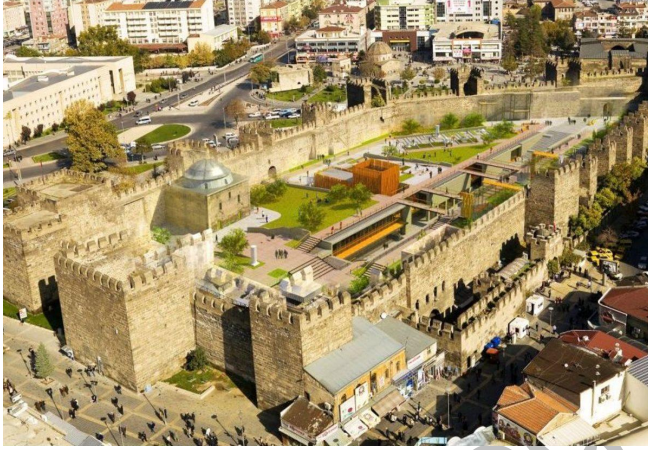

2019

2019

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

2019

2021

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Sn. Fehmi Gündüz, 31 Ağustos 2023

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Şapel ve daha sonra da Dizdar odası olarak kullanılan bölümün girişi. Sn Fehmi Gündüz, 31 Ağustos 2023

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

H. Erkiiletli

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

www.haliterkiiletlioglu.com

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Kaynaklar

Abu'l Farac Tarihi, çev. Ö. Rıza Doğrul. cilt: II, Ank. 1987

Adrienne, Mayor **Mithridates**, İş Bank. Kültür Yay. Ank. 2013

Ahmed Nazif, **Mir'at-i Kayseriyye**, Çev. Mehmet Palamutoğlu, Kays. Özel İdare ve Kays. Bel.si Birliği Yay.-2, Kays. 1987

Akok Mahmut, **Kayseri Şehri Tarihi İç Kalesi**, Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı: XXIII -2 TTK Ank. 1976

Akok Mahmut-Özgüç Tahsin, **Develi Abideleri**, Belleten, cilt 19, sayı 75, 1955

Bland, Roger Farrant, **Antakya ve Sezar'da (Kayseri) Gordian III Sikkeleri**, Bölüm 6, Dokt. Tezi, University College, Arkeoloji Enst. Londra

Blumer, Friedrich Imhoof, Zur Griechischen Und Römischen Münzkunde 1908, Verlag der schweiz numismat. Gesellschaft Rue du Commerce, 5

Gabriel, Albert Louis, **Kayseri Türk Anıtları**, Çev. Ahmed Akif Tütenk, Ank. 1954

Gabriel, Albert Louis, **Anadolu'daki Türk Anıtları**, Birinci cilt, Türk Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü Yay. İst. 2022

Aziz B. Erdeşin-i Esterâbâdî, **Bezm u Rezm**, Çev: Mürsel Öztürk, Kültür Bak. Kültür Eserleri Dizisi 153, Ank. 1990

Bamyacı Mehmet Ertan, Güçlüay Sezgin, **İmparator Herakleios Dönemi (610-641) Bizans**

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

İmparatorluğu'nun Genel Ekonomisi ve Ticaret Politikası, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 28, Sayı: 1, Ocak – 2018

Baydur Nezahat, **Kültepe (Kaniş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İst. 1970

Baykara Tuncer, **Türkiye Selçuklularında Taşra Yönetimi**, Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı Cilt 1, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ank. 2006

Charles, Texier **Küçük Asya- Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, 3.Cilt, Yedinci Kitap, Dördüncü Bölüm, Çev. Ali Suat, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ank. 2002

Cömert Hüseyin, **19. Yüzyılda Kayseri**, Mazaka Yay. Kays. 2007

Çayırdağ Mehmet, Kayseri Ans. **Kiçi Kapı Mad**, Kays. Büyükşehir Bel. Yay, nu: 129, 2015 Cilt. 4

Çayırdağ Mehmet, Kayseri'de Kitâbelerinden XV. ve XVI. Yüzyıllarda Yapıldığı Anlaşılan İlk Osmanlı Yapıları, Vakıflar Dergisi, XLII

Çayırdağ Mehmet, **Seykalan Hisarı**, Kays. Ans. Kays. Büyükşehir Bel. yay. No: 137

Deker Yasemin, **Hisarcık Kasabası**, Kays. Ticaret Odası Yay. 69, Kays. 2010

Denktaş Mustafa, **Kayseri Kaleleri**, 109K029 Numaralı Tubitak Projesi, Antalya 2012

Erarslan Tefvik, **Taşların İzinde Kayseri 1880-1980**, Kayseri Melikgazi Bel. Kültür Yay. 2020

Eflâki, A. **Ariflerin Menkıbeleri I**, Çev. Tahsin Yazıcı, İst. 1964-1986

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Eravşar Osman, **Anadolu Selçuklularında İdari Mekân Olarak Devlethâne**, I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi Bildirileri, Selçuk Üni. Konya 2001

Eravşar Osman, **Seyahatnamelerde Kayseri**, Kays. Ticaret Odası Yay. Kays. 2000

Erkiletlioğlu Halit, **Geniş Kayseri Tarihi**, 3. Baskı, Ihlamur Yay. Ank. 2022

Erkiletlioğlu Halit, **Kappadokia Krallığı ve Roma-Bizans Dönemi**, Kays. Büyükşehir Belediyesi Tarih Dizisi Yay. Kayseri 2019

Erkiletlioğlu Halit, **Kayseri Kitâbeleri**, Kays. Büyükşehir Yay. No: 37, Kays. 2001

Erkiletlioğlu Halit, **Osmanlılar Zamanında Kayseri**, Kayseri Büyükşehir Bel. Yay. Nu: 5, 1996

Ganschow Thomas, **Münzen von Kappadoien**, Arkeoloji ve Sanat Yay. İst. 2018, Band II

Gökbilgin, **VI. Asrın Başlarında Kayseri Şehri ve Livası**, Zeki Velidi Togan Armağanı, İst. 1950-55

Grousset Rene, **Başlangıcından 1071'e Ermenilerin Tarihi**, çev. Rober Koptaş, Aras Yay. İst. 2005

Günbattı Cahit, **Kültepe Kaniş**, Kays. Büyükşehir Bel. Yay. Kays. 2017

Elden, Halil Edhem, **Kayseri Şehri**, Haz. Kemal Göde, Kültür ve Turizm Bak. Yay. Nu: 524/93, Ank. 1982

Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, C: 2 B:153
İbn Bibi, **El-Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye**, Selçuknâme, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ank. 2020

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

İnbaşı Mehmet, **Kale Mahallesi**, Kays. Ans. Kays. Büyükşehir Bel. Yay. 3. Cilt

İnbaşı Mehmet, **Osmanlı Dönemi Maddesi**, Kays. Büyükşehir Bel. Yay. Kayseri Ans. 5. Cilt

İnbaşı, Mehmet, **Kayseri Kalesi**, OTAM (Ank. Üni.-Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merk. Dergisi), Sayı: 11, Ank. 2000

Jennigs Ronald, Urban Population in Anatolia in the Sixteenth Century: a Study of Kayseri, Karaman, Amasya, Trabzon and Erzurum, International Journal of Middle East, Studies, VII /1 1976

Karaarslan Mehmet, **Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde Kayseri Şehri ve Kayserililer**, Yeditepe Yay. İst. 2015

Karatepe Şükrü, **Kayseri Cumhuriyet Meydanı'nın Mekânsal Gelişimi**, Düşünen Şehir, Kayseri Büyükşehir Kültür Yay. Mayıs 2021, sayı 14

Kayhan H., **Melik Muhammed'in Ölümünden (1143) Sonra Dânişmendli Tarihine Bir Bakış**, III. Kays. ve Yöresi Tarih Semp. Bildirileri (06–07 Nisan 2000) Bildirileri, Kays. 2000

Kaymaz Nejat, **Pervâne Mu'înü'd-dîn Süleyman**, Ank. Üni. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yay. 202, Ank. 1970

Kerimüddin Mahmud-ı Aksaray-î, **Müsâmeretü'l-Ahbar**, (Çev. Mürsel Öztürk), Ank. 2000

Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî, **Selçuklu Dev. Tarihi**, Çev. M. N. Gençosman, Ank. 1943

Kınal Fürüzan, **Eski Anadolu Tarihi**, TTK Yayınları, Ank. 1962

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Koç Yunus, **Mülk ve Vakıf Toprakları**, Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı Cilt 1, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ank. 2006

Kulakoğlu Fikri, **Kaniş, Neşa, Anisa, Karye-i Kınış**, Arkeoloji ve Sanat Yay. VII-XVI, İst. 2017

Kürkçüoğlu E. **Kayseri'nin Türkleşmesi ve Selçuklu Hâkimiyeti**, II. Kays. ve Yöresi Tarih Semp. Bildirileri (16–17 Nisan 1998), Kays. 1998

Michael Curtis Ford, **Pontus Kralı**, Yurt Yay. Çev. Sami Kónikol, Ank. 2014

Mis Bell, Seyahatname, **Emrad tu Emrad**, ing. 1911

Niccolo Machiavelli, **Savaş Sanatı**, Say Yay. Ank. 2022

Ostrogorsky Georg, **Bizans Devleti Tarihi**, Çev. Fikret Işıltan, TTK yay. Ankara 1981

Özbek Yıldırım, Celil Arslan, **Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri**, Kays. Büyükşehir Yay. Kays. 2008

Özgüç Tahsin, **Bellekten XXV**, 1961

Özgüç Tahsin, **Demir Devrinde Kültepe ve Civarı**, Ank. 1971,

Pakalın Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II**, Millî Eğitim Basımevi, İst. 1983

Saykı Kübra, **Kayseri Sancağı ve Sancağa Bağlı Kazalarda Kadın Mahkûmlar**, Şehir Dergisi, Kays. Büyükşehir Bel. Yay. sayı; 37

Sevim, A., Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi, Ank. 1993

Simeon, **Tarihte Ermeniler**, 1608-1619, Çev. Hrand D. Andreasyan, Çiviyazıları, İst. 1999

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Strabon, Geographika, **Antik Çağ Coğrafyası**, Çev. Pekman Adnan, Ark. ve Sanat Yay. İst. 2000

Sümer Faruk, **Yabanlu Pazarı**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. 14, İst. 1985

Tanyeli, U. Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci, (11-15. Yy) İst. 1987

Tarhan M. Taner, **Eski Çağda Kimmerler Problemi**, VIII-Türk Tarihi Kongresi, Ank.1979

Turan Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Turan Neşriyat Yurdu, İst. 1971

Ramsay William M. **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, (çev. Mihri Bektaş), Millî Eğitim Basımevi, İst. 1960

Yıldırım Tayfun, **Doğu Kapadokya Bölgesi Yüzey Araştırmalarında Derlenen Seramikler** <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2153177>

Yücel Yaşar, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar Eretna Devleti Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti Mutahharten ve Erzincan Emirliği**, Cilt: II, Ank.1991

Yüksel Batuhan, **Arşag Alboyacıyan'ın Kayseri Ermenileri Tarihi Kitabının Kayseri Şehri (I. Cilt) Adlı Bölümünün Tercüme Ve Değerlendirmesi**, T.C Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üni. Sosyal Bilimler Ens. Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Eylül 2022

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

ARKA KAPAK YAZISI

Şehir, Erciyes'in kuzey eteklerinde M.Ö. 12-9. yüzyıllarda kurulan Mazaka ve hemen onun yanına kurulan Hellen şehri Eusebeia (Kappadokya dönemi), M.S. 4. yüzyıldan itibaren Battalaltı'ndan başlayıp ovada geniş bir alanı kaplayan Caesareia (Kayseri), 6. yüzyılda daraltılarak güçlendirilen Caesareia ve Türk-İslâm döneminde İçerişar merkezli Kayseri olmak üzere beş defa yer değiştirmiştir. Bu evrelerin her birinde etrafı surlarla çevrilerek güvenliği sağlanmaya çalışılmış ve İç Kale ilâve edilmiştir. Ayrıca başta Develi, Yahyalı ve diğer ilçelerle köyler olmak üzere yakın ve uzak çevresi de dış müdahalelere karşı otuz civarında kale veya gözetleme kulesiyle donatılmıştır. Bu çalışma, bölgemizdeki sur ve kalelerin ne zaman, kimler tarafından ve nasıl yapıldığı? sorularının cevabını aramak ve tarihi işlevlerini ortaya koyma amacını taşımaktadır.

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.